DPN 6900

Title : दान मयूख / DĀNA MAYŪKHA

Run. No. 7625 Cat. No. Micro. No.

Subject Dharmaśāstra Religion : [✓ Hindu] / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / [✓ Skt.- New.] / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 9·5 × 29·0 Folios 186 Lines (in a page) 8

Compl. / Incompl. Folios no 1-13, 15-18, 67-73 missing Chapt. / act /

[✓ Author] / translator Nīlakaṇṭha Bhaṭṭa, son of Śaṅkara [✓ Scribe] / donor मुकुन्द जोशी
सुगतदास तुलाधर

Date: [✓ NS] / SS / VS / KS 808 Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. / Illus. :

Material : palmleaf / [✓ paper] / thyasaphu /

Condition : [✓ fine] / damaged by worms, rats, water /

Beginning, [✓ colophon], post-colophon :

इति श्रीजगद्गुरु भट्टनारायणसूनुपंडिताशिरोमणी मीमांसक शंकरभट्टात्मज भट्टनीलकंठकृते-
भास्करे दानमयूखः समाप्तः ॥ सम्वत् ८०८ श्रावणशुक्लपक्षे ।। एकादश्यां तिथौ, हस्तनक्षत्र,

सौभग्ययोगे, आदित्यवासरे, थ्व कुन्हु वोयध्यनका दिन संपूर्ण्ण याङा· लिखिति दैवज्ञ मुकुन्द जोसिन माहाकस्तन दयकाव वोयाव पिया ॥ शुभ ॥

त्वितः ॥ द्विभुजो देवशिरजो कर्त्तव्यो वाप्यवाहनो ॥ तथा वामधयः कार्या दिव्या दक्षिणहस्तयोः ॥ वामयोः पुस्तकौ कार्यौ दर्शनीयो
तथा द्विज ॥ वक्त्रः पार्श्वसौम्यः प्रतिच्छायकवाप्ययः ॥ भित्तः कमलपालिश्च कमलासनसंस्थितः ॥ द्विभुजश्चैव मूर्त्तिश्च
सर्वरूपादिमवनः ॥ वक्त्रस्तु पूर्ववत् ॥ देवाग्रकानर्धवात्रद्वैवद समन्तजसः ॥ ग्रानवः पूर्वद्वारस्त्रमन्त्रः सूर्यवर्च्चसः ॥ वि
वीतहारकेयूरकटकादिविभूषिताः ॥ खड्गचर्मधवानिर्यं नक्रम्यानूववाः सदा ॥ कृष्णमापिंगनेत्र वगदिनंपीनविग्रहौ पूर्व
कस्कंधनाच्छन्दंष्ट्रायच्छिवस्तरवंसदा ॥ ववधार कलाकानां किवीटीकुण्डली गदी ॥ कार्यः स्तूयागंधर्वीवीणावाद्यवनस्तथा
ज्वलनः पूर्ववत् ॥ प्रदक्षिणं दक्षिणाधः कवाधारस्यनिलसः ॥ विष्णुकोमादकीपद्मं स्ववेवोवलीकृत ॥ इति विष्णुलक्षणं ॥
॥ वक्ष्ये वरं ॥ दानं कालसुदवलं प्रतिमानीप्रकीर्त्तितं ॥ धनानोमपि धनूलवधर्तकेदानयागतः ॥ दोतुर्वं दानकाल
स्यधनवः पविकीर्त्तिताः ॥ विप्रस्य पयकालस्तु दयमादिविनिश्चयः ॥ इति ॥ ॥ विष्णुधर्म्मे द्व ॥ हेमवाजननागश्च मन्मया

मानदास सुगत दासया संकलनं
आशा सफू-कुथियात उपहार ।

त्कलशान्निम्नाः। यात्राद्वादशप्रतिष्ठादौ कुम्भाः स्युरिति वचनं ॥ यवानामङ्गुलं वै पञ्चाङ्गुलमधमाङ्गुलं। द्वादशाङ्गुलमूलाः स्युर्मु-
खमष्टाङ्गुलं स्मृतं ॥ यव वृक्षाणां स्वयवानां अङ्गुलादशयवाधिकमष्टाङ्गुलानि देयानीत्यर्थः॥ ॥तथा॥ कलशस्य मुखं वृक्षा
ग्रीवायाश्च महत्त्वं। मूलं तु संस्थिता विष्णुर्मध्ये माहेश्वराः स्मृताः॥ तेषामुदकाः सर्वा वसुधेति वसुदिक्। पृथिव्यां यानि
तीर्थानि कलशं निवसंस्थितानीति॥ सप्तधान्यं॥ यवगोधूमधान्यानि तिलाः कङ्गुस्तथैव च। श्यामाकं चीनकं चैव सप्तधान्यम- १४
उदाहृतं॥ ॥मार्कण्डेयपुराणे॥ व्रीहयश्च यवाश्चैव गोधूमाः कङ्गुकास्तिलाः॥ प्रियङ्गवः कोविदालाः कोरदूषाः सतीनकाः
ः सकलायः॥ स्कन्दे॥ ॥ यवगोधूमधान्यानि तिलाः कङ्गुकुलत्थकाः॥ माषा मुद्गा मसूराश्च निष्पावाः श्यामसर्षपाः॥ गवेधु-
काश्च नीवारा आढक्योऽथ सतीनकाः॥ चणकाश्चीनकाश्चैव धान्यान्यष्टादशैव तु॥ श्यामाः श्यामाकाः॥ यामः॥ ॥सुवर्णपञ्चमेदानिः
सुवर्णदक्षिणापत्रा। सर्वेषामेव दानानां सुवर्णं दक्षिणा स्मृता॥ पञ्चरूपकः पञ्चमाषकाद्यापि किञ्चिदङ्गुलादिकमपि दक्षिणेति हि

मनविक्रयार्धं नालालमितं स्थिवर्तुलाग्रे जले विरुद्धपूर्वदिनच्छायाप्रवणनिर्गमनाद्बालयतः पादच्छायार्धं यत्नादिनाञ्चत्वारि
शद्घटिकाः। कलिकानूतागतनूपूनपनषष्ठिलिख्यहृदयं॥ ततश्चालनप्रायाभव पूर्वादिनच्छायापगमनिद्धादूरवायलडल्प
भिनू दक्षिणायले दक्षिणमितं कथ्यत॥ तदुपरि पूर्वच्छायाप्रवणविद्धापनिवद्धता रूततत्सूक्ष्मप्रचारो भवति॥ दिक्साधनायाः
नवगुणा॥ कलिकाप्रवणः प्रपश्चिमास्थायां यदातने यन्त्राद्यादिलोकरूपं युगमानादि न मनीति॥ अथ यन्त्ररूपदर्शकः
वा सूक्ष्मवेधानलिकाकाष्ठदीवद्यातरं स्थले युगमानमूपनिगतं कलिकादिनवर्ग दण्डनलिका ताम्रप्राकृ प्रयत्नेन या
ः सूक्ष्मपाषाणदयं मवलवदयंवारमेघदिक्यतविध्याः प्रावीणं दयं शङ्कुप्रवमवक्रवदण्डदीवा साध्या विचार्य
लक्ष्मा याथावथेकन्नैवप्रयत्नेन मृगपञ्चकदयमपि दृश्यते॥ एवं दण्डमिलातनलिकादयोंतादन्तमध्यांकाखपाषाणा ववलं
वीप्रक्षफप्या विदि॥ ॥अथ मण्डपादिलक्षणं॥ तत्र यववात॥ कनीयान्दशहस्तः स्यान्मध्यमो द्वादशहस्तकः॥ ज्येष्ठं तु

सौम्ये मण्डपः स्यादित्यर्थः ॥ वर्त्तिष्णोः सावसंग्रहे ॥ ॥ मण्डपः कलाहस्तो वा. सर्वलक्षणयुक्तः षोडशहस्तो दशहस्तः वा द्विद्विहस्तहा
नतः क्रमात् ॥ ॥ लिंगपुराणे तुलापुरुषदानप्रकरणे ॥ विंशहस्तप्रमाणेन मण्डपं कूटमेव वा ॥ अथवा द्वादशः हस्तेन कर्त
हस्तेन वा पुनर्विनिर्विंशतिहस्तादूर्ध्वकः ॥ मध्ये वेदिवलि समनयाद्यादिना मण्डप उक्तो हेमाद्रिः ॥ सम्प्रति पुस्तकेष्वेवाद्य
लोकानी ॥ तस्यैव मण्डपत्वमः ॥ दशहस्त मण्डप चतुष्कभ खल मण्डपस्य एकाग्निविधान पद्धवाक्ययुक्ता नवतीति । ॥ १८
मदनरत्ने ॥ पंचरात्रे ॥ कुर्याद् द्विहस्तं वा तोरणं चतुर्हस्तं वा मण्डपान् ॥ सावधानमयान् रत्नान् कुर्यात् दृढं समानकं ॥ मण्डपार्द्ध
त्रिभागेन वेदिः स्यात् हस्तमात्रसमन्विता ॥ वलिका पूर्वं मध्ये च स्तम्भहस्तादयकीयुन ॥ वाक्यपीठप्रमाणेन मध्ये स्तम्भविधानम् ॥ क
ल्पयेद्धिकर द्वारं चतुष्कोणे मण्डपं ॥ मध्यमाङ्कमयार्द्धं मण्डपस्य त्रिभागतः तथा चतुर्थमेव ॥ स्तम्भस्याग्निसमर्पचनापि
वा । नवेकादशहस्तेन वा कुण्डकाः ॥ प्रकल्पयदितिचूडालिखा ॥ वलिकामितिमिर्धा चतुः स्तम्भात्तो लिखेदिति ॥ धातकिङाद्यन

यतः स्थिराद्वयापता निवलिकास्थानि तिर्यक्काष्ठानि विधेयानीत्यर्थः ॥ ॥ वाक्य ॐ इत्यादि ॥ आदौ मध्ये स्तम्भचतुष्टयं विन्य
स्यततः स्कन्धपविधौ मण्डपस्कन्धविस्तारपर्यायपीठपविमित स्तूपरूपगीयी तं चतुर्थां तद् द्वादश विक्षकवेन पूर्वके पंचहस्तप्र
माणा द्वादशस्तम्भानि रेखयां ॐ इत्यर्थः ॥ तद्वत् मण्डपस्य स्तम्भनाम पद्यत ॥ तत्र वलं वा मण्डपायामार्द्धमितान् कुर्यात् पूर्वहस्तान् वहस्तं वार
वीति ॥ अथ गर्भपद्ममानकम् ॥ उपद्वारहस्तकं तेनैव स्याद् ॥ निलाकपात स्तम्भसंयुक्ते वलाव स्कन्धमध्येणाः ॥ अष्टहस्तसपूर्व
याः संस्थाप्या द्वादशाङ्गितः ॥ पंचहस्तप्रमाणास्तम्भनिष्ठाः कडवः ताभिर्मध्यमस्तम्भ स्वबुद्धा स्ववर्तिर्यक्काष्ठनिवशनं ॥ वाक्यपु
र्वे तत्स्तम्भकार्ष्णे च तत्त्वनियमः ॥ सर्वत्र ॥ पंचमी सन्ध्या सद्रुमी सर्वसाधारलो विधिविनिष्कर्त्वान् स्तूपं पंचमालेन निरव
याः ॥ सर्वे पिंडाङ्गुल स्तूपवस्तूनयाग्य स्तम्भस्या विधेयाः ॥ ॥ कल्पयेदित्यादि ॥ कमिष्ठ मण्डपे वा चतुष्टयं द्विहस्तविस्तारे ॥ उ
वमूलमष्टौ तुलाधिक द्विहस्तविस्तारं वदित्यादि ॥ मण्डपमध्ये त्रिभागमानाव दि ॥ छायामस्ती यचतुर्थपंचमसप्तमनवमे

कादशान्यतमं तथा॥ ॥तुलापुरुषकुण्डमाह॥ सप्तहस्तो भवेद्वेदीमध्ये पञ्चकराथवा॥ ॥सिक्ताकलेखय॥ चतुरस्राव
स्तु: कोणे वदी सर्वफलप्रदा॥ यज्ञादिप्रोक्ति क्षायापद्मिनीपद्मसन्निभा॥ तास्तस्यास्तत्र संस्थाप्य चतुर्द्वारि मण्डपा॥ विवादे
श्रीधर्मी वदी विशत्यस्रसमन्विताति॥ द्वारदण्डला वहिर्हस्तमात्रद्वारमाखानिखया: ००तिनिवेधान्कर॥ प्रमार्कतुलदण्डस्ट
यं वहिस्त्यक्त्वा तावता मितिनिवलय दिक्षु॥ ॥मान्ता॥ द्वारेषु कार्यालिवकोलवानिवन्धार्य चिन्हीवरनस्थानीनामिति॥ ॥अथ ति
मर्थ॥ पूर्वद्वारे अश्वत्थमार॥ दक्षिणे उडुम्बरमार॥ पश्चिमे प्लक्षमार॥ उत्तरे वटमार॥ तदुक्तं विधिं तन्त्रवाक्यतालान्तु॥ अ
श्वत्थोदुम्बरप्लक्षवटशाखाकृतानि तु॥ मण्डपस्य प्रतीच्यां दिशि द्वारतोरणानि कारयेत्॥ पञ्चहस्तप्रमाणास्तु विस्तारयद्विपद्ह
स्तकास्तु षडङ्गुलानि च द्वारेषु सप्तहस्ताय थोत्तमम्॥ तिस्तायतेति तिर्यक्फलकमानं॥ तावलस्फीतानि विसप्तप्रावयातिलकः
दशाङ्गुलप्रमाणेन तानाशीलाहतं ००ति नशपत्रीलाहां विशालतां॥ खाध्याधमनमध्यमाहं मन्तव्य पुरुषमानं पञ्चषट्सप्तहस्ता वा

स्तास्तम्भपरिवृत्ता यूपास्ति तिर्यक्फलकमाहः यतः सन्धिर्ढं यूतान्यस्तम्भौ निडध्यात्॥ तदादिहस्तसप्तमण्डप॥ अङ्गुलषड्भाधिकं
द्विहस्तं मध्ये॥ सार्धं हस्तद्वयमहस॥ ॥तिर्यक्फलकापनिमध्ये मेतव्य पुरुषमानं चतुर्वङ्गुला: सार्धचतुरङ्गुला: पञ्चाङ्गुला
अकीलानिवध्या:॥ तिर्यक्फलककीलाश्च तान्कारयूजावव॥ ॥यष्टास्तुमाह॥ समकद्वादशांशेन शङ्खचक्रगदादिषु॥
ध्वाणादिक्रमयागेन न्यसहेमसदावृजः॥ द्वादशांशेन फलकस्य चतुरङ्गुलादिवाकथ शंखचक्रगदाद्युजाकावकवलदे
म्रवयागविषयं॥ लेवयागेन तत्कीला स्त्रिस्फलाः स्यु स्त्रिफलाकावर्ज्यवेव॥ मध्यकीलानवांगुलाकृताः सपादद्व्यङ्गुलविस्तारः
नम्रतयतान्योक्तिविद्धकी दीर्घं मध्ये फलस्य मूलाङ्गुलौ मूलद्वयविलप्रविशति॥ ००यधर्मसत्युप॥ ॥मध्यमस्तकादशांगुलच्छा
य:॥ पांचानअंगुलविस्तार: अंगुलविलप्रवल:॥ ऊहमतयादशांगुलमस्तक्य: सपांगुलाविस्तारश्चतुरंगुलाविलप्रवलः॥
॥००द्वयपिंगलामता॥ फलनविद्धिता: कार्याद्वारमालासुमस्तक। फलनषांगुले दैर्घ्यं तृतीयांशेन विस्तृति:॥ क्रश्चैवमध्य

ल्लनस्याङ्किं विद्वकं वपद्याः॥ अथ मन्त्रमारभ्यते यथोर्णवायव्यहुत्यथादिना कं एषामलात्त एकं द्वन्द्वं निगदितानि॥ तस्याय
तावन्मीद्रुमजानि एतन्निर्वाणमन्त्राः॥ ग्निमील ॰ ध्वल्यग्नन्त्र्याद्विवांशादर्वीविन्यानुसंधेयाः॥ मध्यस्थैर्वृत्तसूत्रयापवित्र
मूदजा द्रहिकाद्व द्वितिदिगन्तवं ध्वाङ्क्षकवातापकाव्यपूकनालतताकार्या॥ कोटेः सहितु संख्या यावज्जयाया मण्डपो ॰ द्व क
याहूतानवर्णं सर्वता मण्डपस्याग्रतः॥ जय विजय भद्र विश्वरूप स्वरूप धूम्र धनद धनक सुप्रसन्नाः॥ एतत्पूर्वहस्तयाद्विह २०
स्तर्द्धिताकृतयाः॥ यदा मण्डपद्वयं क्रियते तदा तत्प्रथममण्डपयप विनिमितं तत्र मूलस्थद्वितीया मण्डपः कर्त्तव्यः ॰ ति व
लगस्थ॥ एवं यदाधामायेमण्डपः क्रियते तदा तद्धामपविमाणमण्डपमूलस्थपञ्चमीमण्डपाविधेयः ॰ ति॥ मास्ते मण्डपपताक
ड्काः॥ आग्नेय वर्णः॥ ॥ऐन्द्र पीता यम श्यामा वरुण स्फटिकवर्णः॥ कुबेर सुसूवर्णा नाग ग्निध्यापि सुवर्णः॥ नैऋत
निध्वनि श्यामा वायु धूम्र पद्मा सिता॥ ईशान सुरवर्धक एवं ध्याय तत्क्रमादिमान्ति॥ गावृतं तुपताकानां प्रकारान्तरं सू

क॥ पञ्चहस्ता ध्वजाः कार्या विपुलान द्विहस्तकाः॥ सप्तहस्ता प्रताकाः स्थविरा यतुल विस्तराः॥ द्वादशहस्ता पताकानां दण्ड
पञ्चाणवलिताः॥ सिन्दूराः कर्पूराधूम्राधू समाधयस्तनिताः॥ हविताः पाशुवर्णाश्व शुभाः पूर्वादितः क्रमात्॥ एवं वर्णाः गुरुणाक
र्याः पताकाः पाकसाधनेति॥ अष्टसमवृत्तवस्त्रे मण्डपसाधनमण्डपयादिवास प्रमाणं यज्ञद्विगुणा ह्रस्वनामवारुयतः पाणि
स्ति सहापूर्वाविरचं पञ्चमांशात्कर्णमायतघ्ना गात्कर्थं विविद्धद्वयं कृत्वा मण्डपादः प्राचीस्थपीतद्वयं कुद्वयं निखाय
नदीनयालोभयाः॥ एकाबासप्त कर्षेण विद्धं दक्षिणांशान्ध्रकूष्य एकं कु विद्धवां कु निखायत्तः कर्षेण विद्धमूलतत्सान्ध्यकृष्य
संकु विद्धं एकं कु निखायन्यासे कृत्वा वीकापाशात्कावासप्त पूर्वं वदक्षिणे हरयाः क्रमेण कर्षेण विद्धं आकृष्य एकं कु द्वयं निहन्या
त्॥ ततः ॰ श्लीनानाप्रवादिशं कूपूर्वादक्षिणेयनवर्ज्यं वषनानं तपादिवस्त्रसम्पर्णं सिद्धं रवति॥ मध्यवदीसाधनं॥ मण्डपहस्तं
सामायतं दक्षिणोत्तरायतं वस्त्रधाविनाशं तं नमवराणामण्डपः संपतत्॥ मध्यमनवमांशेन ॰ न्मानाद्विदिकायजमानहस्तद्ध

यावद्विधेया॥ मात्स्ये॥ द्वारं च पूर्वं कुण्डं च यमण्डपकार्यसमीपे पीठं च वलययुक्तमिति॥ मदनरत्ने गर्गः पूर्वाह्नकालयजतीन कुण्डास्तु:
पूर्वादिवर्णयन्॥ ध्रुवं पद्मं वा कुण्डानि विधिवत्पूर्णानि पूजयन्॥ मण्डपस्य तु कोणे पूर्वक्रमादमी। अन्तर्गता दुर्जयाद्वेष मिश्रौ थेमिग
लक्षणं पूर्वोक्तानक्रमण कुण्डानपूर्णाकाम्युपमहमे॥ मनु मण्डप॥ इति मण्डपनिरूपणं॥ ॥अथ कुण्डानि॥ तत्र विष्णुपुराणे॥ वेदीपा
दानसहस्रार्धे कुण्डानि नव पंच वा। तदा व्यवस्थानिस्मृतिर्हुतान्यथवा कविना। आम्नायरहस्ये कुण्डानि चतुरस्राणि वर्तुलानीह २।
मानि वा नव पंच वा थवैकं वा कर्तुर्वैलक्षण्याद्विति। नवकुण्डविधानं तु दिक्षु कुण्डाष्टकं विना॥ नवमं कानयत्कुर्यात् पूर्वेशानदि
गंनवं। विधानं पंचकुण्डानामीशानं पंचमं नवकं॥ अथ चतुष्कुण्डीपक्षे खाणिणीनाम्नीत्रकेदमाज्ञीनावदीया॥ पञ्चापदिश्यैव कु
ण्डं चतुष्कोणं तु कमलि॥ वदाम मदवेदवव्रहपेण निर्हतथा॥ पीठवर्द्धयं कृतं मूप्रमाले हस्तगहकेकुर्यात्कुण्डानि व स्थानिमा
पादियुविवक्ष्णलः॥ कुण्डं वयंमनवेव.मपादकव हीमितं। विशांगुलं प्रकर्तव्यं कुण्डं कुण्डपीवया॥ स्मृत्यर्णवे॥ वदिहित्रि

परिधिं स्यात् यथादर्शाणि कंगुले॥ हस्तमात्राणि कुण्डानि चतुरस्राणि सर्वतः॥ इति सर्वत्रादिष्टः॥ कात्यायन। त्र्यास्ते चतुष्कालात्
प्रोक्ता पद्मा मात्रिकेदार्द्धमानव लयाभ्र्यं त्रिकोणं द्वय नेत्रकं॥ वावृत्यानि निकेत हस्तचतुःस्रवाटन निल। उदीच्यायो प्रिकपद
मीआमसूत्रिम किंदं॥ ॥शारदातिलके॥ विप्राणां चतुरस्रं स्याद्राज्ञां वर्तुलमिष्यते वैश्यानामर्द्धचन्द्रं स्याच्छूद्राणां त्र्यस्रमीरि
तं॥ चतुरस्रं च सर्वेषां कविदिद्व तिलाजिकाः॥ चतुरस्रसाधनं तु मण्डपसाधनवाडके प्रकीर्त्तितमादविश्वकर्मा॥ हस्ता
प्राक्सूत्रमर्द्धिकपद्धिलोलतव मत्स्यया॥ न्यस्य हस्तमानं कोलेवकि तेच्चतुरस्रकं॥ तत्र कस्मिन्हस्ते चतुर्विंशत्यङ्गुलानि
यात्स॥ द्वयात्सूर्वं त्रिंशदंगुलानि सपयस॥ ॥चतुरस्रका॥ वलिका॥ त्रिहस्तकवत्वात्रिंशदङ्गुलानि चत्वारि यवाः॥ चतुरस्रा
पूका॥ व ताश्रालिका॥ चतुर्थ्यस्य चत्वारिंशदङ्गुलानि पंच त्रियवाः॥ अङ्गुलानि पंच यवाः॥ द्वयूकपंचवलिका॥ षट्हस्त
पंचाशदङ्गुलानि षट् यवाः॥ द्वयूकवाश्रालिका॥ सप्तहस्ते षट्पञ्चाशदङ्गुलानि यवत्रयं सपयूकाः॥ सप्तलिकाः॥ अष्टहस्ते सप्त

ष्टांगुलानि सप्तयवाः लिक्षाश्चतस्रः ॥ नवहस्ते सप्तविंशत्यंगुलानि ॥ दशसु पंचसप्ततिमंगुलानि सप्त यवाः एका यूका लिक्षाः
लिक्षाः ३ एवं षोडशहस्ते षण्णवत्यंगुलानि ॥ ॥ अथ यानि कुंड ॥ ॐ चतुरस्रं श्यामं चतुर्विंशतिधा विभज्य मर्यादेः पंच
रि रेखाः मध्ये सूत्रं प्राच्यां विधिवच्चतुरस्रमध्ये प्रागुदक्सूत्रयाजातापवितनाल्य चतुरस्रयाः कोणसूत्रद्वयपातमध्ये त
ध्यादेशात्कोणसूत्रार्द्धमानेन षट्चतुरस्रादक्सूत्रदक्षिणात्प्राक्सूत्रपश्चिमांतं यावत् तन्मान यत्र चतुरार्द्धं ॥ एवम वाथान्य २२
चतुरस्र पि ॐ चतुरस्रार्द्धमानात् प्राक्सूत्रपश्चिमांतं यत्रि तान्यच्चतुरार्द्धं चर्य दक्षिणोदकादि तावद्दिशा प्राक्सूत्रांतं यावत्सू
त्रद्वयं पातयदिति कुंडं तथा च नायचानि च क ॥ चतुरस्रो पातं कर्णं पंचधा विरज्य सूधा ॥ न्यसेः समाचरा दक्षिणकोणा द्र
र्द्धमानेन ॥ आमर्त्य कोणं भीम नवान्यद्रिमीव वित ॥ सूत्र शुर्णं ततादयात्कर्णं यानि मि हस्तवत ॥ ॥ अथ पद्यकि ॥ प्रा
दिना मध्ये ततः सकदशांगुलानि अष्टौ यवाः स्वाचं ॐ ति ॥ ॥ यानि मध्ये सूत्रकर्णांगुलानि एकहस्ते पंचांगुलानि एकाय

व एका यूका पंच लिक्षाः ॥ द्विहस्ते सप्तांगुलानि द्वौ यवौ द्वे यूके एका लिक्षा ॥ त्रिहस्ते पंचांगुलानि ८ सप्तयवाः तिस्रो यूकाः
चतुर्हस्ते दशांगुलानि चत्वारो यवाः तिस्रो यूका द्वे लिक्षे पंचहस्ते एकादश यवाः चतुरूप्य सप्त यूकाः षट्हस्ते द्वादशांगुला
नि चत्वारो यवाः सप्त यूकाः तिस्रो लिक्षाः सप्तहस्ते त्रयोदशांगुलानि पंच यवाः ॥ अष्टहस्ते चतुर्दशांगुलानि पंच चतुरू
र्यं यूकाश्चतस्रः षोडश नवहस्ते पंचदशांगुला यवचतुर्यं यूका चतुरूर्यं सप्त लिक्षाः ॥ दशहस्ते षोडशांगुलानि द्वौ यवौ
तिस्रो यूकास्तिस्रो लिक्षाः ॥ एवं षोडशहस्ते विंशत्यंगुलानि यव चतुरूर्यं नव यूकाः चतस्रो लिक्षाः चामस्तु ॐ चतुरस्रं मत्त्व
ध्यवस्थायादिन चयविकारान्तर्गतान् चरतात् । त्रिंशद्दशानि मध्ये सूत्रप्राप्या एकान विंशदंशे (खोतयतः) (आसि सं वर्ज्य स दः
द्धि (अलि चतुर्थांश कार्क्वनसूत्र चापविमहा (ग)चतुरार्द्धं चर्य प्राक्सूत्रं (अतथाणाचवानि च क ॥ चतुरस्रो पातं कर्णं पंचधा वि
रज्य सूधी ॥ नालि सूर्यं तां न विलिख्य चतुरार्द्धं च यवाश्च प्रांतयावद्धिना प्राक्सूत्र विक्षयावरुसूत्रद्वयनयान्याकार्यं कार्यमित्या

ह॥ तत्र तल संवादत्वि विधि विरूपत्वाद युक्तं॥ ॐ दंवादनअंकार्यमद्वमध्यत्र खापंचमाण कन्नावदीयां कनायां भवति
॥ॐ दमपादर्शमदनचन्द्रसिद्धांतेषु॥ यान्यात्र मत्वात कृत अन्नेष्याम् ऊंतामिति॥ अत्र तु यानयदत्रतमानान्
ज्ञामयत्तन॥ अर्द्ध वंदनिर्णकृतवमन्नायदिमिदतव्यदिति॥ अयमर्थः॥ ॥ॐ तुत्र मानवस्तु व त्रमधायववीदणधाविर
ञ्यतिमीसाज्ञोपविमत्यताजविॐद्वयकत्वापविवियुक्तातिर्यक्पदक्षिणोत्तरं तुर्यदत्वापविविक्तायत्विद्धा यावच्छतनस्तुपल २२
वर्कटनवाजमाछलार्द्धश्यासूपजातकादिकमर्द्ध वंड कृत कर्यादिति॥ अर्द्धदीघासाङ्गुलानि एकादशिन्नकानवि णवः
गुलानि४॥ एका यवः एका यूका पंचलिक्षा॥ द्वयाः सप्तविंशत्यङ्गुलानि पंच यूका ४ लिक्षा॥ त्रिषु पंचविंशदङ्गुलानि।
एकायवः द्वयूका ४ लिक्षा॥ चतुर्थे अष्टाविंशदङ्गुलानि॥ द्वौ यवौ ति स्त्रो यूकाः ४ लिक्षा॥ पंच सु द्विचत्वारिंशदङ्गुलानि स
प्तयवाः ४ यूकाः चतस्रः त्रिस्रो लिक्षाः॥ षष्ठे॥ षट्चत्वारिंशदङ्गुलानि सप्तयवाः ४ द्वियूक॥ सप्तमे पंचाशदङ्गुलानि पंचयवाः यवा

द्वयूकचतस्रो लिक्षाः अष्टमे पंचपंचाशदङ्गुलान्येकायवः द्वयूका तिस्रो लिक्षाः॥ नवमे सप्तपंचाशदङ्गुलानि चत्वारो यवा
॥ दशमे षष्ट्यङ्गुलानि चत्वारो यवाः॥ एवं षोडशस्वष्टसप्तत्यङ्गुलानि॥ पंचयवाः॥ ॥ अत्र वाम लवचतुर्थांशत्यधिकत्रिणः
त्याविहकस्य यूकत्व्याससमीकर्णाधिकस्याः॥ कर तल संवादार्थमित्युक्त॥ सर्वेकां॥ ॐ पूर्वकस्यात्र वस्तु विशाणस्मरा
जणोरोहवति॥ एकदर्म्य वस्तुवत्रतुसार्द्धयवमितः॥ एवं विद्दस्तादिषयुक्तं॥ ॐ दंवादर्शकार्यमद्वर्कमदनचन्द्र॥ ॥उदर्णयत्र
वादमध्यवस्वायानवधा विभागेन संपादनीयमिति॥ यत्तु॥ कामिकवस्तुवत्रपदेशकयस्कार्यमीतवणाकोमध्ये॥ सप्तसमाव्र
नकृतन्द्वतत्रमादिति॥ अत्र तु यान्कत्वतलविमंपादः॥ पूर्णकमानवारित्र के हाकेवल्यः॥ ॥अथ त्रिकाली॥ ॐ पूर्ववस्तु
वत्रमध्य तुरीयस्य वस्तु विंशति यीलाः॥ ततस्तुर्य प्रायान् अत्रमीणानिकाणसहितानां सार्द्ध सप्ताणानवेदालि वपाध्यायाः॥ प्रेत्य कं
सपादानूपदीन संवध्यवर्धितः अंश्यं णयावद्विन्नप्राक्तूणांणीयावत्तूपद्वयदरुसमगुजआंशि भवति यथोक्तं॥ णावदाति

वक॥ ॥चतुर्दशमदिनक्षत्रन्यसमूत्रयथार्द्धयाः॥ एकैकमंगलन्मामादएतालाञ्छपरतः॥ सूत्रत्रयंवदः कर्यपुत्रं कृत
मुखादर्शनिनिति॥ ॐ दंतुकिविन्हलमध्ये वाविशूलस्यानिवधिक॥ ॥हृद्विरूका॥ वामनत्रमध्यसूत्रंदशनिर्वतेः सर्वधर्मन्ते
कोणः स्वाद्धमांशोनः धालिसूत्रस्यारयतः पंचपंचाशद्विविनिर्त्तुविषमत्रजलादूयर्द्ध॥ ॐ दंचनिक्रमीप्राग्रंपलि
मयानिम्नहि॥ धूजा॥ ॥एकस्मिन् षट्त्रिंशदंगुलानिवलावायवाः द्वयावकपंचाशदंगुलानिपंचयवाः॥ त्रिषत्रिषद्धुं २४
गुलकायवः॥ चतुर्थत्रिसप्तर्यंगुलानि। पंचस्वकाला दंगुलानिपंचयवाः॥ षट्सूत्रकाशनवर्यंगुलात्रयायवाः॥ सप्तसूत्र
र्यनवर्यंगुलानिवलावायवाः॥ अष्टसूत्रत्रयवानांगुलानिकायवः॥ नवसूत्रनवाधिकशतांगुलानि यवत्रयं। दशसूत्रपंच
दशाधिकशतांगुलानियवद्वयं॥ ॥अथहृदकामक॥ कर्णादविष्टुंशसन्यासाद्धदेवतामनन्तकष्यनि। एतानयनाचित्रत्रपः
लपर्सवाधाकव्यः॥ ॐ स्फुवत्रत्रमयामषोडशांशाधिकव्यामार्द्धमितनकर्कटेनसूत्रेणवार्दर्शमंडलद्वयं लदुत्रपाग्रपलिम

यानिचतुश्चत्वार्द्धांगुलानि। एकस्मिन्नत्रयादशांगुलानियवचतुष्टयं। द्वयावकानविंशत्यंगुलानि एकायवः॥ त्रिसूत्र
यात्रिंशत्यंगुलानियवचतुष्टयं। चतुर्सप्तविंशत्यंगुलाएकायवः॥ पंचसूत्रिंशदंगुलानिद्वौयवौ। षट्सूत्रयास्त्रिंशदंगुला
निएकायवः॥ सप्तसूत्रपंचत्रिंशदंगुलानिसप्तयवाः॥ अष्टसूत्रषट्त्रिंशदंगुलानिद्वौयवौ॥ नवसूत्रचत्वारिंशदंगुलानिपंचयवाः
॥दशसूत्रद्विचत्वारिंशदंगुलानिसप्तयवाः॥ ॥अथपत्रं॥ ॐ स्फुवत्तुवत्रमध्यसूत्रस्यकचतुर्विंशत्यंशानकवाग्रसूत्रंत्रिति
यनेः प्राग्वीवर्द्धयत्तकोणः स्वाद्धमांशोनः तावत्प्रतीचीं संवर्द्धमदर्द्धनहृदसूत्रानावर्त्तवक्रकर्कटेनाथ्रीवीमानस्यपट्
मूत्स्नः पूर्वकयदिति॥ अत्रकदक्षणावर्द्धवंरुतं॥ मध्यदीर्घचतुर्वरं॥ तदीर्घतुजः पंचविंशत्यंगुलानि॥ यत्रअवाः एकाः
गसूत्रा॥ एवमन्यापि॥ अलचुतोस्तुचतुर्दशांगुला॥ सप्तयवाः॥ द्विसूत्रकाजस्थलचतुर्वशात्यधिकानिशतयमंगुलाः
नि। चतुरस्रदीर्घतुजसंवन्धस्यचुतुजत्रवरः॥ पंचसूत्रचतुर्थांशः॥ सप्तांगुलानि। त्रयायवाः पंचसूत्रकाशनि॥ त

रेखं लिख वज्रवलयं तुला निक्रपयम्भ्यन्तरे ।। रेखात्रयाणामेवं वर्णा षट्सकर्णिकायनु विक्षमालिप्ररेखा तिर्यक् दिग्गृहि ४ रेखास
वायथिग्रसूत्रयाणेनवाद्यनिर्गमान्विकर्णपञ्चसूत्रमूर्ध्वं ।। ।।गदयुक्तं ।। आनन्दवास्तु ।। सर्वप्रयाणेन वादगाम्ब्राद्वादगाङ्गुनगाय
रु ४ वहिस्तनाएवामानां तर्गताङ् तिवृ ।। तथापि वक्तुङ्कतायां मानानाव ४ ।। वज्रवसजस्मादाव पि रेखासं वाद प्रकवाविह
थापम्भुष्वा एक नवामायूक मध्यप्रमाणप्ररेखाकी षडङ्गुला नियतदस्मा दिकमणदगदस्मपर्यन्ता ।। वज्रदेषाङ्गुला सपकप २५
कविंशत्यङ्गुला पंचविंशत्यङ्गुला षट्यव एकानविंशदङ्गुला षट्याथ ।। त्रयस्त्रिंशदङ्गुला होयवो ।। षड्त्रिंशदङ्गुला १ परव
कुष्क एकानवत्वारिंशदङ्गुलायत्र यो द्विपञ्चाशिंशङ्गुलायत्र यो ।। द्विपञ्चाशिंशदङ्गुला प्रकाय, वज्र स्वत्वाविंशदङ्गुला पवध
सपकवत्वाविंशदङ्गुला ।। ।।अथपद्मो ।। ङ्पूवज्रवप्रमध्ये सूत्रस्य वज्रविंशतिवंशा ४ गतवादशदिपंलेवकोदहदलानद
पविश्वापंवमांशाधिकान् सार्द्धनू वीनं शान् संवध्यापर्वकल्याणदिन्द्विदिक्षूनर्दनवालपूवसूत्राण्यास्फालयत् ।। गगान

घृहवत्वाग्राग्रमत्या नदकोणविगमत्वावसूत्रदयं त्रिकोणाकावणास्फालयत्तदनालमात्रसमकृतवहिर्देवेखा
गममत्सं यावगनव्विकत्र्यं सर्माणत यामध्येकपित्वासूत्रार्द्धमितकर्कटकाटिमको मध्यांकयवाव सूत्राविरक्तमत्स्य संस्कृपत्रिका
णमध्यन्नमपादेकोमत्स्यं वहिर्देहरवागतत्रिकोणाकारसादवव सूत्रीकात्रिकोणाद्वहिर्वमत्स्यं कृत्वा गर्भेत्याकोणाद्वहिर्
पवि सूत्रार्द्धक्षकभकं वहिर्मत्स्यात्रिकोणान्कनवंः सूत्रार्द्धक्षकप्रपवमितिसलग्नकाटिकमपर्यधाराव नधनूदयंकार्यं ।।
एवमयवम्मूत्रपि कृत्वा सूत्रदयमार्जनिवक्राणं पद्मदलवत्पर्वे भवति । एवमन्यानि पत्रयन्नालिकत्वङ् पूवज्रप्रदक्षिणकलि
गवत्तुर्दिशयगमध्ये त्रितियं लेखानार्द्धनमध्येमदहि स्वङ्गणप्राप्तादेहलकार्य ।। गजोर्दशविसं वनद्धरेखा त्वत्तायांत
घासनमनामात्ककहिं कार्या । वहिर्देहरवकमचाङ्ति ।। तथा च कामिकः ।। वज्र च आघूरागणकलिङ्कास्याद्विशागणः ।। तद्वदि
सकरागनकणवालि प्रकल्पयत् ।। तृतीयदलमध्याव चतुर्थे दलकोटय ४ क्रमणाद्यपकृतस्यादलाग्रं दर्शयद्वहि ४ वितिवि

भागसः स्वे दिग्भागेषु यथार्थं मत्स्यसूत्रस्य विशेषः। एकहस्तचतुर्थमहस्त्र्यासार्द्धं पंचदशांगुलानि ७ पंच यवाः तिस्रो
यूकाः २ तिस्रो लिक्षाः ३ द्वे वालाग्रे २। द्विहस्ते द्वाविंशत्यंगुलानि २१। एकायवः १ तिस्रो यूकाः ३ एका लिक्षा॥ ॥ त्रिहस्ते॥ स
प्तविंशत्यंगुलानि २१ एकायवः १ एका यूका १ द्वे वालाग्रे २ चतुर्हस्ते एकत्रिंशदंगुलानि ३१॥ द्वौ यवौ २ षट् यूकाः ६ द्वे लि
क्षार्द्धवलाविलाग्रलि ४ पंचहस्ते पंचत्रिंशदंगुलानि ३७०॥ तिस्रो यूकाः ३ षट् लिक्षाः ६ पंचवालाग्राणि लि ७ षड्हस्ते अष्टत्रिंश २३
दंगुलानि ३८ पंच यवाः ३ एका यूका १ द्वे वालाग्रे २ सप्तहस्ते एकचत्वारिंशदंगुलानि ४१ यवत्रयं ३ सप्त यूकाः ७ अष्टहस्ते चतु
श्चत्वारिंशदंगुलानि ४४ द्वौ यवौ २ यूकाः षट् ६ षड् लिक्षाः ६ नवहस्ते सप्तचत्वारिंशदंगुलानि ४७। द्वौ यवौ २ तिस्रो लिक्षाः ३ द
शहस्ते एकपंचाशदंगुलानि ५०। पंच यवाः ७ चत्वारो यूकाः ४ सप्त लिक्षाः द्वे एकवालाग्रे १ पंच चत्वारिंशतं वः ७ षट्त्रिंशत्
नवयवाः ७ ६ यवः पंच मात्रेव ० निरुक्तं चक्रवर्तीय सूत्रा सूमी मध्य सूत्रं यामार्थं कर्हस्तादिक्रमशः दिक्क्रमशः दशहस्तांतेन वा

गुलानि ८ एकायवः तिस्रो यूकाः षट् लिक्षाः ६। त्रीणि वालाग्राणि ३ द्वादशांगुला १२ य १ यू ४१ लि २ पंचदशांगुला ७ य ३ यू
का १ लि १ वा ४ अष्टादशांगुला १८ य ३ यू ६ लि ४ वा ६ विंशत्यंगुला २० य ४ यूका २ लि ३ वा ० द्वाविंशत्यंगु २२ य ३ यूका १ लि ६ वा ३
चतुर्विंशत्यंगुला २४ य २ यूका ३ लि १ वा ३। पंचविंशत्य २७८ य १ यूका १ यू द्वे लि ४ सप्तविंशत्यंगुला २१ य ४ यू ३ लि ३ एका
विंशत्यंगु २९ य १० यूका ० लि ६ वा ६ अष्टाधिकयष्टिकवणेो द्वासप्ततिरंगुलानि १२ यष्ट्या एव क्रमायांगुलावर्धवर्द्धनं यथा न
गावश्च वसंग्रहणां ० तिगलितं कृतं फलमविद्धं॥ अष्टानामपि पद्मानां कृतं फलमलमंगुलानां षट् सप्ताधिकार्थं वर्णनं
७३॥ ॥ अथापरं॥ ० चतुरस्रं चतुर्विंशतिभागाः॥ तत्र चार्यां एकां भागचतुर्थांशाधिकार्यां मध्यसूत्रेण सत्रं मध्याद्धीन
कृतककर्णावृत्तं हस्तमानं पूर्वस्मिन्नाल्पमानं यत्र कादशानि वीलेमिति नसूत्रेणापूर्वसूत्रेन व्याक्ति तत्सूत्रं सूत्रं भवति॥ अथ वेका
दशांशः स्वायामेन कार्यः॥ अथैकस्य हस्तप्रमाणं चतुर्थपदिः॥ मध्यमसमचतुरस्रं तद्भुजमानेन। विंशत्यंगुलानि एकायवा

यूकाष्टयं च चतुर्वज्र चतुर्हस्ता । गजवक्त्रा विशालाक्षि गजचतु च वक्त्र चतुर्वज्र चतुर्भुजा एव ॥ पूर्वोक्ताः कृतमिताव वर्द्धितुं ज्ञो । लिङ्गस्य
गुवक्त्राङ्गुलानि एकापना द्वमूर्ति ॥ गजचतुर्वक्त्रानि गजचतुर्वक्त्र चतुर्भुजा एव ॥ पूर्वोक्तीकृतमितावव वर्द्धितुं ज्ञो
॥ लिवामाङ्गुवक्त्राङ्गुलानि एकापवामूर्ति ॥ गजचतुर्भुज लवक्त्रविंशतानि सप्तवीङ्गुलानि यवाः समप ४० ॥ प्रथ
फणसहलं द्विवक्त्रार्धाङ्गुलानि ४२ अष्टवक्त्र सुपहलमन्सूषस्य अधिकानि १८ वामाङ्कत्व सुष्ठुविवमवक्त्रमूजल्वामाण २०
॥ सनापत्र यम्मुमितिविक ॥ अष्टत्रिंशदङ्गुलानि एकस्मिन् दशाङ्गुलानि सप्तयवाः ॥ द्वया ॥ पंचदशाङ्गुलानि त्रया
यवाः त्रिषष्ठादशाङ्गुलानि सप्तयवाः । पंचमचतुर्विंशत्यङ्गुलानि यवत्रयं ॥ षट्सप्तत्रिंशत्यङ्गुलाधिकानि ८ यवाः एकाया स
प्तषष्ठाविंशत्यङ्गुलानि सप्तयवाः अष्टम त्रिंशदङ्गुलानि सप्तयवाः ॥ नवमूर्धा ॥ ॥ त्रिंशदङ्गुलानि ॥ षड्यवाः ॥ दशमचतुस्त्रिंश
दङ्गुलानि । यवचतुष्टयं । षोडशमूर्त्रिवक्त्राविंशदङ्गुलानि ॥ पंचयवाः ॥ ॥ अथ चतुर्विंशतिः ॥ एकस्मिन् एकाङ्गुबद्धयावकी

ङ्गुलत्रयायवाः ॥ द्वितीयकाङ्गुलं सप्तचत्वङ्गुलद्वयं पंचयवाः ॥ अष्टम्यङ्गुलद्वयं षड्यवाः ॥ नवम्यङ्गुलत्रयं दशम्यङ्गुलत्रयम
कायवः षोडशमूर्वक्त्राङ्गुलानि । एकदशादिषु चतुर्थीमाः एकस्मिन् षडङ्गुद्वयावष्टाङ्गुलाः त्रिषु दशाङ्गुलानि यवत्रयं । यूका
ष्टमत्रः ॥ चतुर्थेदशाङ्गुलानि पंचसूत्रयाविंशत्यङ्गुलानि त्रयायवाः यूकाष्टमत्रः वषट्सु चतुर्दशाङ्गुलानि ॥ षड्यवाः सप्त
पंचदशाङ्गुलानि । सप्तयवाः अष्टसु षोडशाङ्गुलानि । सप्तयवाः वनत्रया यूकाथन वस्वष्टादशाङ्गुलानि दशस्वष्टादशाङ्गुला
नि सप्तयवाः षट् यूकाः षोडशसु चतुर्विंशत्यङ्गुलानि ॥ ॥ अथाष्टमीना ॥ एकस्मिन्नङ्गुलत्रयी ॥ द्वयाः चत्वार्यङ्गुलानि ॥
त्रीयवौ ॥ त्रिपंचाङ्गुलानि त्रीयवौ ॥ चतुर्थे षडङ्गुलानि पंचसु षडङ्गुलानि षड्यवाः षट्सु सप्ताङ्गुलानि यव । सप्तसु सप्ताङ्गुला
नि । अष्टस्वष्टाङ्गुला यव चतुष्केनवसु नवाङ्गुलानि त्वक्त्रा यवाः षोडशसु दशाङ्गुलानि ॥ ॥ अथषष्ठाना ॥ एकस्मि
न्नङ्गुलचतुष्टयं । द्वयाः पंचाङ्गुलानि । पंचयवाः त्रिषु यूकाः त्रिषु षडङ्गुलानि । त्वक्त्राय वाः पंचयूकाः ॥ अष्टस्वकाङ्

ष्टौ। द्वौ यवः चउचत्रायूकनवभू द्वादशांगुलानि दशसप्त द्वादशांगुलानि पंचयवाः षोडशसु षोडशांगुलानि॥ ॥द्वादशांगा॥
एकस्मिन्नंगुलद्वयं॥ द्वयार्द्धांगुलं॥ सप्तयवाः॥ त्रिस्वंगुलत्रयं। यवचतुष्टयं। चतुर्थ्वर्वार्ध्यंगुलानि। पंचसु चत्वार्यंगुलानि॥
चत्वारो यवाः॥ षट्सु चत्वार्यंगुलानि सप्तयवाः॥ सप्तसु पंचांगुलाः द्वौ यवौ॥ अष्टसु पंचांगुलानि पंचयवाः॥ नवसु षडंगुला
नि। दशसु षडंगुलानि यवत्रयं॥ षोडशसु सप्तांगुलानि॥ स्थापाः सर्व्वकुण्डानि ध्वजायः सर्व्वसिद्धिदं॥ मिडकत्वात्सर्व्वकुण्डेषु २८
प्राकृमानादर्द्धांगुलयवादिन्यूनमतिरिक्तं वा कृत्वा ध्वजायः साधनीयः॥ विस्तारदैर्घ्यांगुलेनवघ्निते विरुक्तयशकः पत्रिल
यमनया ध्वजायस्ङ्ति॥ ॥तदुक्तं॥ ध्वजाधूम्रास्तथा सिंहः श्वानो वृषः खरो गजः॥ ध्वांक्षा त्विति क्रमलेवदायाष्टकमुदाहृत
मिति॥ ॥रविमिश्रपद्धतौ॥ मुष्टिमानं तताद्धंगुणितवानन्तियाङ्का॥ सहधस्त्वथहानयं कुर्यात्कुण्डकवात्मका॥ द्विहस्तमयुत
नवलक्षहोमे चतुःकरं कूटहस्तात्मकं कुण्डं कोटिहोमे प्रमाणाधिकमिति॥ यन्त्रशारदायां तिवक॥ ॥एकहस्तमितं कुण्डं च क

स्राग
लक्षे विधायत॥ लक्षाच्च दशकयावत्हार्द्धहस्तं वर्द्धयत्। दशहस्तमितं कुण्डं कोटिहोमे विधीयत इति॥ ॥यन्त्रकल्पे॥ को
टिहोमे चतुर्हस्तं चतुरश्रं समन्ततः॥ यानि वक्ष्यद्वयाप्यत्र तद्याकृतिमेखलमिति॥ वर्णलक्षादिहोमे स्वहस्तादिकुण्डलवि
धानं। कोटिहोमे दशहस्तं यथाविधि। ग्रामादिविवादिस्कन्दप्यविषयं च नादि। द्विपदादिंङ्वविषदर्पवक्ष्यं॥ ॥
अथवात॥ कुण्डानि॥ चतुर्विंशतिमेकागमंगुलं प्रविकल्पयेत्। चतुर्विंशांगुलहस्तं कुण्डानीप विकल्पयेत्॥ हस्तमात्रखाति
यकोडर्ध्वमेखलया सह॥ ॥पिंगलमते॥ मेखलैकांगुलेयत्नामेखलानां स्थितिर्भवेत्॥ ॥तथा॥ सर्व्वेषामेव कुण्डानामेकावापि
प्रवेव वा। कुण्डलक्षविवृतौ॥ कण्ठांगुलादिकं कार्या मेखले काषडंगुलानि। चतुस्त्रिद्व्यंगुला वापि तिस्रः सर्व्वासां नाङ्ग्नि॥ मेख
लाशिनयं कार्यं कोणवामयमंगुलेनिति॥ ॥कोपाध्यायः॥ नामाश्रयः॥ यमोद्वौ। चतुस्त्रिद्व्यंगुलत्वेव विस्तारकण्ठवनायौवजून
एवमाहदातिवक॥ मेखलामानं प्रकृत्य विस्तारान्सधनाद्ध्याममेखलाः सर्व्वतावृधोवति॥ नासलवु तिस्रणामपिमंगुलाच्चमेवावि

स्कावस्तुवर्तुस्त्रिर्द्व्यंगुलं ऽः स्कका॥ ॥अथयोनिः॥ तत्स्वायंभुव॥ मेखलानधमायोनिः कुण्डार्धार्धविस्तृता॥ अंगुष्ठमानाष्ट
कर्णकार्यांश्चत्वदलाकृतिः॥ कुण्डार्धदीर्घा अंशविस्तृताभूलं ग्रन्थस्त्वदलवत्कुण्डाविता अंगुष्ठमासोडाष्टकर्णोयुक्ताः सा अं
गुष्ठमानाष्टकर्णडाष्टः कुण्डमध्यप्रविष्टयोन्यग्रकेनयोनिमेखलायुक्ता। तया वस्तुविवक्षिताथानिः कार्यं स्यर्थ॥ मेखलान
ऽश्वानागंञ् स्ययभागलासामबादिर्घान्मूर्यागुलानायानिष्ठा लेनाविस्तृवलगु। एकांगुला त्रिंशमागुप्रविष्टम्भ्रतवततथा। कूर २२
दयसमायुक्ता वा त्वष्टदलवत्समा॥ अंगुष्ठमेखलायुक्ता मध्यात्वाष्टधातिक्षमति॥ अंशेनायनिर्दीर्घाः अष्टांगुलातियावता
॥ कूरदयनपूर्वा दयाकारेणमूलदलेसमायुक्ता॥ नाभिलक्षणं॥ मस्तुलादाबन्यनालंस्याध्यान्यामध्ये सर्वंधकामिति।
नार्यंतुवाप्रागग्नियान्यकुण्डनांप्राकारयोनिर्ब्रदमुखा॥ पूर्वामुखाः स्मृताः॥ तेषां यथा नानासमन्विता॥ दक्षायापूर्वयाम्यकुण्डल
क्षपश्चिमादव॥ दक्षयक्षण॥ एवं वक्षाणानापि पूर्वदक्षिणकुण्डयाः कुण्डोनादिमुखः पश्चिमा उत्तरयाः पूर्वादिमुखाः मिश्रानिदा

गुहथोनिवाममूपर्यर्थंधपत्तवदितित्तेवाक॥ स्मामेखलानमूर्वायर्थः॥ एवमवकूपनात्यनादयः॥ तेलावासानिवम
स्मापिकुण्डस्थयोनिदक्षदलत्रिनामिप्रागग्नियाम्यकुण्डवामिनिप्रवीकुक्षाणस्तुवववनाथानिकुण्डथात्रिः कार्यानिक्रिविताव
मूनास्तूनवानीवपुवआदिपद्मवानस्यमावकाणलादिगोषनिषवावयोनिकुण्डयोनिनेवकार्याणवदार्यायोनिकुण्डयोनि
मक्कुकुण्डनानिवंवर्जयदिति॥ मिश्रान्तगेरवधि॥ ॥योनीयोनिनकुण्डकेनतिमावयानिबक। कुण्डानींकल्पयदतर्नाहिमं
नूउर्सनिर्मा। ततस्तुगुणान्नूपीवामानयस्यानिगयते। मूपस्वतेकदस्मानानातिवृत्तधनामता॥ नतवदांगुलापताडकू
गुपन्यपवद्धयत। यवदयक्रमलेवनानिपूथगुदावधाविति॥ नतवदांगुलापताडवतायाद्धांगुलविस्तावावामयाश्व
गुह्यगुलस्यर्थः॥ द्वितिदक्षादिकुण्डपूर्वाद्वियवदांदस्तुविस्तावायामथाः मध्यांशविस्तृःवपताडर्ध्वतायांदादशांशपयति॥
वामादयः॥ ॥नाभिलकाएकमवरवत्कुण्डुंलीभान्यावेस्तुवाधवंञ्गतिविश्वकर्माख्याताधिकरवडागीहीनधेनूधनः

ध्ययः॥ वज्रकुण्डं तु संभाव्यामवलंखिन्नमखला। मखलावहिर्गतोलोकाद्यधिकविस्तरसन्ध्ययः॥ स्यार्थविनाशनेच्छाकृत्कुण्डया
नाविनाहतः। अपरश्चात्मनपार्श्वकुण्डयकीटवर्जितमिति॥ सिद्धार्णवे॥ ॥मानहीनमहाव्याधिर्व्याधिकस्तुवर्द्धनं। यामि
हीनत्वपमावावाङ्कृ०ः कीटवर्जितं॥ शैवे॥ ॥स्थंडिलंवापिकुर्वीत स्वसिद्धसिकताःसिताः। हस्तमात्रप्रविस्तारं स्वसमर्थं
तुलात्ततः॥ वसिष्ठसंहिताय॥ ॐ भूमात्र स्थंडिलं वा संस्क्रिफहोमकमलिग्रकथपि॥ निर्त्यनैमित्तिके होमे स्थंडिलं वा समावत्य ३०
ता। हस्तमात्रनवाव कुर्याद्वालुकाधिः मृणोहन। अंगुलास्तधसंयुक्तं वत्तुवस्त्रसमंततः॥ इति॥ ॥ॐ इति श्रीलकवगद्दास्त
जरह्रनीलवा०कृताः कुण्डमंडपपरिच्छेदः॥ ॥अथ वातसावकर्मं॥ तत्र गुरुः पूर्वं यांमध्ये शिरस्त्रासवस्तुवस्त्रप्रसाध्य प्रा
गपवद्यांदिशोहत्व नववत्खातिस्त वस्तुः षष्ठिकापूर्वकं कुर्यात्। तत्र काष्ठानि प्रत्येकं नवांगुलानि संपद्य तत॥ ततो वहिर्वत्स्यं
कि पूर्वतुर्दिक्षु मध्यकाष्ठानि वत्वा विवत्वा विमार्ज्य यित्वा तदूपर्यूर्ध्वं पकि पूर्वार्ध्वं यात्तु यंत्र यं स्यक्ता प्रतिदिग मध्यकापूर्वं

यं द्वयं मार्जयेत् तत्र चतुर्दिक्षु पट्टकाष्ठानि वत्वा विद्यावालिमिच्छाति॥ ततो मध्ये स्थितं मातृणकाष्ठानि मार्जयेत्॥ ततो वाह्ये एकैक
कोणकाष्ठं विहाय कोणकाष्ठं वोनपी०ततालवल्लीन्यवलिष्ठानि यं वयं वयं व काष्ठानि मार्जयेत्॥ तथा च मध्ये चतुर्वस्त्रापी
स्य पादाः सिध्यन्ति॥ ततो मध्या वस्त्रानि ठत्तानि कुर्यात्॥ ततो घवलार्य तुलानिः ग्यासः दिग्गोष्ठो ठणीयवतुर्विंशतिः॥ चतुर्थे मद्दि
गतिति॥ तत्र चतुरंगुलीवृहत्कर्णिका रूपं पत्र नवसापूरयित्वा कर्णिकावधिवरवा मितततवसा निर्मायत द्वहिर्वष्टुं गुलात्मकं वदः
पीतवकमिं तवजालिः संपादितमूलमध्याथालिषाडणकसवालिसंपाद्यतलसवावधिवरवा स्थितेन वनडेसा गुला हृतं संपाद्य
वतुर्विंशगुलात्मकं तद्वहिर्द्रष्टु स्थितमजसा अष्टदिक्षु पत्रालिरक्षा स्थालि कुर्यात्॥ ततो दलाग्र चवरवा स्थितम जसा विधाय
पलांतवालिकास्तु नवजसा पूरयित्वा तद्वहिर्वकी तुलांतरां वहिर्वृत्य रवा स्थितं नैव वजसा संपाद्य वसुवधान वपविताष्टदला
ग्रातसंधि विदिक्षु पाडणा धाविनयप्रतिराणयवाकावान् षाडणावान् त्यानसंपीतानूलीन्वतवजालिः कल्पयित्वा तदंतवायस्थायान व

आलिः पूरयित्वा तद्बहिः सितया मार्गे श्यामहरिताः पंचरेखा लिखेत्। तद्बहिः पीठस्कन्धं वज्रवज्रैर्यथाशोभं आलिं वलीकृत्य
पीठवीथिरेखासितानवरजसा वज्रवज्रैर्वधयेत्॥ तत्र च आलिपूर्वादितः पीतश्वेतश्यामरक्तसितरजोभिः पूरयेत्॥ आग्नेयादिः
कोणकोष्ठवज्रपूर्यं लोहितहरितश्यामधवलैः पूरयेत्॥ आग्नेयादिपीठपादवज्रपूर्यं पंचकोष्ठलक्षक्रमात् सितरक्तपीतह
रितश्यामैः पूरयेत्॥ ततः सितनवरजसा तु लाञ्छनवहिर्वज्रतः पंचरेखी कुर्यादिति पितामहवचनात्॥ ॥ मेदनीयाश्चथा पी ३१
ठक्लमण वज्र. वज्रहस्तं वज्रवज्रं। तत्र प्रत्येकं द्वादशांगुलानि कोष्ठानि द्वादशानि तु पंचवत्राथ द्वतेषां वलार्थगुला व्यासः द्वि:
तीयस्थे तु आयविंशतिः चतुर्थे चतुर्विंशतिः पंचम षट्त्रिंशादिति। पंचकोष्ठलक्षपीठपाद वज्रपूर्यं आग्नेयादिक्रमेण रक्तह
रितश्यामसितैः पूरणीयं॥ कोणकोष्ठवज्रपूर्यं प्रत्येकं त्रिस्त्रिनिर्वर्णैश्चित्रितव्यः॥ ॥ इति पातनावज्रनिविति॥ इदम
यवाह्लं मण्डलं॥ तथा वज्रप्राग्रभागे आग्नेयांशकीमूर्तिला॥ आलिवद्बहिःश्वेतदण्डनेक्रयोरङ्कमालिखेत्॥ पाशांकुवार

णलखी ध्वजं चामरं शोभया क्षीरवर्णां तु गदां लिखेत् कलशम्॥ कलशस्य वामदक्षिणे तु वज्रीपद्मं तु दक्षिणे शंखमिति॥ त
तो महावज्रपविपंचवर्णकलशपूर्णायशोभितं वितानवध्यायादिति॥ ॥ ततो महोत्पलानन्तरं श्यामदेवपीठस्य दक्ष
सितान्हृदादिस्थापनार्थं पंचावदिग्विदिक्षु सर्वमाद्रिमताविन स्थायावानस्यामर्वताकृदं लिखेत्॥ तल्लेखनप्रकारोपीदं॥ पा
शुद्धीचानानारेखाः कुर्यादेकानविंशतिः खंडं तु पदः कोणेष्टखलापंचविंशः पदेषु चादशपद्मावल्लीरूपं तु नवतिः पु
दे॥ चतुर्विंशत्यवापीपविविन्दविंशको पदे॥ मध्ये षोडशभिः कोष्ठैः पद्ममष्टदलस्मृतं॥ श्वेतं द्वेष्टखलीकर्णा वल्लीनी
लेन पूरयेत्॥ रक्तावर्णासिता वापीपरिधिः पीतवर्णकः॥ बाह्यान्तरदलश्वेताः कर्णिका पीतवर्णिका॥ पविध्यावष्टितप
द्मं मध्ये सर्ववज्रकमः॥ तन्मध्ये पद्मं वा नववक्त्रं वा स्वस्वान्वानिति॥ ॥ अथ ग्रहरजःप्रकारः॥ तत्र ग्रहमात्र
॥ सूर्यः सोमो महीपुत्रः सोमपुत्रो बृहस्पतिः। शुक्रः शनैश्चरो राहुः केतुश्चेति ग्रहा नव॥ ॥ छन्द॥ जन्मचतुर्थान्तमताः

वर्ण्णस्नानमुख्यानि वा। या स्नात्वा कृतनासाति एहास्मनावमानिता॥ स्नानविधानं॥ एतद्विज्ञाय यः कुर्यात्‌ मत्स्यर्वसङ्कुलं र
वत्‌॥ वर्ण्णउन्मनी स्नादद्वद्वपेवाणवः॥ रक्तः कस्यपजातान्‌ः शुक्लाव्रकसूतः शशी॥ यकाकुद सूताशो मः पीतसामसूता
वुधः। पीताब्राह्मः सूवा वार्यः शुक्लः शुक्राह्य रुद्धदः॥ कृष्णः शनीर वः पूजः ह्लाम्ना नाद्भूः प्रजापः। कृष्णः केतुः ह्माणानूल्कः
कृष्णः पापाम्बुयाथमी॥ सुवमावसनव॥ ॥उदयनार्कः कलिंगेषु यमुनायां वनं द्रमाः। अंगारकस्त्ववंत्यां तु मगधायां हिमां ३२
शुजः। सैंधवेषु गुरुर्जातः शुक्रो भोजकटे तथा। शनैश्चरस्तु सौराष्ट्रे राहुर्वै बर्वाटिकेषु च॥ अन्तर्वेद्यां तथा केतुरित्येता ग्रह
भूमयः॥ ॥गोत्रमाहवत्र॥ आदित्यः काश्यपो गोत्रो दात्रेयश्चन्द्रमा भवेत्॥ भारद्वाजो भवेद्भौमस्तथात्रेयश्च सोमजः।
अंगिराश्च गुरुश्चैव शुक्रो वै भार्गवस्तथा॥ शनिः काश्यपश्चैवाथ राहुः पैठीनसिस्तथा। केतवो जैमिनीयाश्च ग्रहा लोकहिता
वहाः। ध्यानादवीयपदान्यक्रमम्‌॥ वर्ण्णरूपगुणोपेतान्‌ ध्यायेद्यावाहयेत्ततान्‌॥ ॥नेवेव॥ सान्तुमंडनाकारं पूर्वे चादृ

गिवुधः। अंगारकं त्रिकोणं च वर्तुलं चार्धचन्द्रं विदुः। पद्माकारं गुरुं कुर्याच्छुक्रं पञ्चकोणं च॥ दण्डाकृतिं शनिं विद्याद्‌ मकराकार
भवेत्‌। शिराकारान्‌ तथा केतून्‌ स्थापयेदनपूर्वशः॥ एतद्दिरूपाणि मात्स्ये॥ ॥पद्मासनः पद्मकरः पद्मगर्भसमद्युतिः।
सप्ताश्वरथसंयुक्तो द्विभुजः स्यात्सदा रविः। श्वेतः श्वेताम्बरधरः गजाश्वः श्वेतभूषणः॥ गदापाणिर्द्विबाहुश्च कर्तव्यो व
रदः शशी॥ रक्तमाल्याम्बरधरः शक्तिशूलगदाधरः। चतुर्भुजो मेषगमो वरदः स्याद्धरासुतः॥ पीतमाल्याम्बरधरः कर्णि
कारसमद्युतिः। खड्गचर्मगदापाणिः सिंहस्थो वरदो बुधः॥ देवदैत्यगुरू तद्वत्‌ पीतश्वेतौ चतुर्भुजौ। दण्डिनौ वरदौ कार्यौ
साक्षसूत्रकमण्डलू॥ इन्द्रनीलद्युतिः शूली वरदो गृध्रवाहनः॥ बाणबाणासनधरः कर्तव्योऽर्कसुतः सदा॥ करालवद
नः खड्गचर्मशूली वरप्रदः॥ नीलसिंहासनस्थश्च राहुरत्र प्रशस्यते॥ धूम्रा द्विबाहवः सर्वे गदिनो विकृताननाः। गृध्रासनगता
नित्यं केतवः स्युर्वरप्रदाः। सर्वे किरीटिनः कार्या ग्रहा लोकहितावहाः। केतुर्नीवदन्‌ चक्रमवदवताले॥ वृद्धपवा:

णवः॥ ॥मध्ये तु रामस्य विन्यास्य लिनं पूर्वदक्षिणे। दक्षिणेन धनुस्तूनं वध पूर्वान्तवन्तु॥ उत्तरे तु गुरुं विन्यास्य पूर्वलेव
गुहार्णवः। तेनैव च पश्चिमस्यां वायौ दक्षिणपश्चिमे। पश्चिमान्तवनः कर्त्तव्याः पयदन्तु पूर्वगः॥ ॥सूर्यादिमात्स्य॥ देवानां
गणसंस्थापनं विंशतिद्वादशाधिका॥ आदित्यादिमुखाः सर्वे साधिप्रत्यधिदेवताः॥ शुक्राङ्कौ प्राङ्मुखौ ज्ञेयौ उत्तिस्कन्धान् सूर्य
प्राङ्मुखः पूजायां संमुखं तान् विधानप्रत्यङ्मुखं ज्ञेयम्॥ अधिदेवताः प्रत्यधिदेवताश्च मात्स्ये॥ राहुकेतुस्थश्चैव विन्यसेद् २२
मीवर्णलिनं तथा॥ स्कन्दं संगानकं स्थापि वृषस्थानमथैव हि॥ वरुणं च गुरुं विन्यास्य कस्यापि गवीपतिं। तेनैव च स्थापियमं
याहोः कालनाथं च॥ कर्तुनाविजुगुप्सं च सर्वेषां नधिदेवताः॥ अग्निवायुः क्षितिर्विष्णुर्विन्द्रश्चेन्द्रीव देवता। प्रजापति
श्च सर्पाश्च प्रत्यधिदेवताः॥ ॥ब्रह्मणो लक्षणानि॥ विष्णुधर्मोक्तं॥ पञ्चवक्त्रश्चतुर्बाहुः प्रतिवक्त्रं त्रिलोचनं॥ कपालशू
लखट्वाङ्गी वृषमौलिः सदाशिवः॥ अक्षसूत्रं च कमलं दर्पणं च कमण्डलुं। उमा विराजितोत्सङ्गे पूजिता दिव्यलेखवि॥ कुमार

ः षण्मुखः कार्यः शिखण्डकविभूषणः॥ रक्ताम्बरधरो वामसूत्रवरवाहनः॥ कुक्कुटश्च तथा घण्टा वामदक्षिणहस्तयोः। प
ताका वैजयन्ती स्यात् शक्तिः कार्या च वामयोः॥ विष्णुः कौमोदकी शङ्खं चक्रधरः क्रमात्। प्रदक्षिणं दक्षिणाधः करादारभ्य नित्य
शः। पद्मासनस्थजटिला ब्रह्मा कार्यश्चतुर्भुजः॥ अक्षमालां तु वेदं च स्रुक्स्रुवं च कमण्डलुं॥ चतुर्दन्तगजारूढो वज्राङ्कुशितह
स्तकः॥ शचीपतिः प्रकर्तव्यो नानाभरणभूषितः॥ नृषहिलयमः कार्यो दण्डहस्तो विजानता॥ वरुणश्चाब्जदण्डश्च महामकर
वाहनः॥ काल॥ ॥करालवदना नीलाङ्गश्च विधा घलः। पाशहस्तो दण्डहस्तः कार्यो हविकशामवान्॥ अपां पतिं च वरुणाकार्यं ;
द्विभुजं सौम्यदर्शनं। दक्षिणेन तु खं नाविशुप्तं वामे तु पाशकं॥ पिङ्गलश्मश्रुकेशाद्यः पीनाङ्गजठरोऽनलः॥ स्वाहा स्नुवः साक्षसूत्रा
ग्निः सप्तार्चिः शक्तिधारकः॥ विद्याधरीविमानस्थं कनकं न तु प्रकल्पयेत्। अपां प्रियं नृपधृतनिर्ऋत्यः श्वेतमकरवाहनाः। दधाना
पाशकलाक्षमकार्यः भरणभूषिता॥ गुह्यकेशनिधी कार्यो दिव्याभरणभूषिता॥ चतुर्भुजा सौम्यवपुश्चैतायुगसदृशीवरा॥ वरदपा

उत्तमयात्पात्रमाषधसीयतं। पद्मीकरं चकर्तव्यं शुवा यादवनंदन। दिग्वस्त्रा नाकर्तव्या सा कार्या पद्मगता तथा॥ विघ्नविद्रुमस
वाके॥ ॥वामनाख्याः करकार्या सौम्यास्तनान्मगुवी॥ वरदाभीतिना कार्या द्विभुजा वरतथास्त्री॥ यज्ञोपवीताढ्य सस्कंधे एकवक्त्र
श्चतुर्भुजः॥ अर्धेन्दु वक्षिप्त कुण्डिका च प्रजापतिः॥ अर्द्ध अक्षमाली॥ ॥कृत्तिकां मण्डलः॥ अक्षसूत्र धराः सर्या कुण्डिका
पुस्तकधराः॥ एकनागाक्षिरागावा सर्वकार्या श्वेतीवर्णाः॥ ब्रह्मलक्षणमर्कः॥ ॥ब्रह्मा लोक दक्षिणे पार्श्वे न्यस्त्र ययिदवता ३४
॥ ॥अथ विनायकादि लक्षणानि॥ चतुर्भुजस्त्रिनेत्रश्च कर्तव्यो गजाननः॥ नागयज्ञोपवीतश्च ललाटकक्षतेखवः॥ दन्त
दन्तकरवदक्षे द्वितीये चाक्षसूत्रकं। तृतीये परशुं दद्याच्चतुर्थे मोदकं तथा॥ लक्ष्मी वामे तथा लिख्य स्कन्दं वक्रं च दक्षिणे। वि
डविंवमध्ये वामे खट्वाङ्गमूर्ध्वकपालकं॥ सूकर्टकं च विज्ञेयो सिंहारूढा तु द्विभुजा। एषा देवी समुद्दिष्टा दुर्गा लिखिताविनी॥
धावद्रूपि पद्मस्था द्विभुजा वामीसमीरणः॥ वरदानकरा धूम्रवर्णः कार्यो विजानता॥ नीलान्यलारुगगनं तद्वर्णो वरधाभिवा॥ वं

डार्कहस्तीकर्तव्यी द्विभुजं सौम्य खेटवराः। द्विभुजौ सौम्यवरदौ कर्तव्यौ नूपसंकृतौ॥ तथा वायव्यः कार्या दिव्याद्वादश
हस्तयाः वासयाः पुस्तकौ कार्यो दग्निया तथा द्विजाः। एकस्य दक्षिणे पार्श्वे वासवयादव॥ नानीयुग्म प्रकर्तव्यं स्तूपं
यानूदर्शनं वस्त्रांशुक च कार्य वस्त्र शुक्लं वरं तथा॥ ॥अथ लोकपाल रूपाणि॥ तेन्द्राग्नि यम ब्रह्म रूपाण्य मित्र ये धि दि
वताश्चाष्टकानि। खड्ग वर्मधवावालानिकृति नरवाहनः॥ ऊर्ध्वकेशो विरूपाक्षः कपालः कालिकाप्रियः नागपाशधरावरु
णषलः पदिनीपतिः॥ वरुणोदयपतिः स्वर्ण्ण वर्ण्णमकरवाहनः॥ वायुर्विनायकादि पंकवडकः॥ ॥सामान्यलक्षणं॥ अन
नः प्रत्यधिदेवतास्तु॥ विनायकादिरूप नर्य दण्डहस्तं तिस्रप्रायः॥ दक्षिणपार्श्वे नवायव्या लम्बपूर्व प्रयथाक्रममि
त्यन्यं॥ वाद्यं नदिन नानीडहवस्याथ क्रमं॥ गणेश दुर्गा वायव्ये वादक कला अवदक्षिणे॥ आकाशमध्ये नीचे पंचेत्याख्ये
ययद्धवं शक्तिवचनानु सारतेलिखिता॥ ॥रूपनामायलक्षणं॥ पूजाप्रकाशमाह याज्ञवल्क्य॥ यथावर्णं प्रदयानिवासी

मिश्रकृष्णमानि वा। गंधाश्च वलयश्चैव धूपो देयश्च गुग्गुलः॥ मात्स्ये॥ ॥धूपामादात्र सर्वामि धूपनियु दिमानिकौ॥ गोरनस्कपथ
भ्राकृः॥ रुल दपासमान्निशा॥ धूपविशेषाद मादीस्कीदाखः॥ कुन्दुरुक धूर्पगलिनस्तु घ्राणाह्लादः॥ श्रीमत्सर्जरसं चैव गुग्गुलः
वक्रधमसी॥ सिह्लकं गुग्गुलु दद्यात् कृष्णाविल्वागुरुस्मृतौ॥ गुग्गुलु मंद वा गुरु लाक्षा वा लोहं कतव। कुन्दुरुकं गुग्गुलुकानिर्या
सः। सर्जः। शालः॥ सिह्लकं सिल्हकं इति मध्यदेशे प्रसिद्धं॥ बिल्वागुरु बिल्वफलनिर्यासः दितमगुरु॥ मंद वा गणनेष्य २७
वाय। लाक्षा वा दहवकतुरुष्कं दिवाकरकृजार्थादिवायथदक्ष वंदनं। वंदनागविश्वमितं दध प्रदापयत्॥ कर्पूरम
नवसंयुक्तं चंदनं जीवसोमाय॥ गुग्गुलुकं आदिकस्तूर्या वाक्पतये शुक्राय॥ अगरुं वा तुरुष्कलिप्तं शनये निवेद
नं विलपनं॥ एतत्सा गुग्गुलधूपान् वधघृतपायसं॥ वासासिमिगुडक्रानी तिमिप्रवाय॥ अरुदवलानादि॥ ॥गुडोदनं रवद
या। सोमाय घृतपायसं॥ अंगारकाय संयावं। बुधाय क्षीरषष्टिकं॥ दध्योदनं जीवाय। शुक्राय घृतौदनं॥ शनैश्चराय कृश

रं। राहवे मांसं वाराहव॥ चित्रौदनं केतुभ्यः। सर्वभक्ष्यैर्वाथ अर्चयेत्॥ अत्र सर्वत्र भक्ष्यैर्वाथादियन्य दधिमोदकादि दद्यामिति दीपा
दर्ववदक्षुरुवः॥ उक्याया गोधूमचूर्णमाषिताषष्टीश्च सूर्य्यपिसं वदव॥ तण्डुलमसूनमिति रूपनाथायत॥ कृशरं तिलतण्डु
लमप्रसाधितं चित्रोदनं तिलतण्डुलमिश्रमादजा कामं गुडोलि दोलिकृ॥ कल्कनासापढोधि सोयपवि चित्रोदनं स्मामिति दीपाद
दः॥ ॥याज्ञवल्क्यः॥ ग्रहाणां वा यथालाभं सत्कृत्य विधिपूर्वकं पूजयेत्। ग्रहाणामाद्यं सकलं फलं। यस्तु पृथ्वीवंशादे
याद्यैर्वर्णं धूपपुत्तलैः पूजितान् ग्रहानाबाह्य वादयेत्तु तान्॥ स्थितिर्वचनात्॥ ॥ॐ रुद्रादिद्यमावाहयामि। ॐ गुरवः आदित्यमावा
हयामि। ॐ सूर्य आदित्यमावाहयामि। ॐ रुद्रेश्वरः सवादित्यमिति ग्रहमत्ससमस्वाह्वा इति हि गवाधक्षरपजादित्यनन्दजाधिपति
काश्यपगोत्रजकलिंगदेशोद्भवरजापापृथाप मीण यूनि दिगुजपस्मारयदृष्टसिंदूरवर्णमाल्याव वानलपनकालमालिप्त खवि
ग सर्वांगारवणकाशवरजानिधो तिलाक प्रकाशक जिवतासय मूर्त्तेनमः सन्नधाब्रणधजपताकोपशोभितानस कास्व

0 centimeters 5 10 15 20 25 30

वपवादेन नवमं प्रदक्षिणा कुर्य्याद्गन्धनिवेद्यादि सम्यादि विशेषलेवयित्वा पूर्वकान्ग्रहानावाहयेदिति तत्स्थली विसर्ज्यका
र्य॥ वामनपंथ आचार्य्यप्रवृत्तिश्च स्वग्रहार्चनं हुत्वा ततः॥ समिधाज्यं च पूर्णां चाभिलक्षां हुत्वा ततः॥ ब्रह्मकल्पं कृत्वा पूजायां
वार्चनं स्वस्ति वाचयेत्॥ लोकपालगणेशाद्याः स्वपार्श्वगदेवताः॥ नामादिपद्धतिगन्धाद्यैरञ्जलिपूर्वकं। ततः स्वाध्याय
धानकिं वा तत्र दक्षिणान्तं इति॥ ॥ॐ ग्रहपूजाविधि॥ अथ पुण्याहवाचनं॥ त्रिकाण्डमण्डनः॥ गर्भाधानादिसंस्कारेष्वपि ३७
पूर्वमथापि वा। वृद्धिश्राद्धं पुरा कार्यं कर्मादौ स्वस्तिवाचनं॥ ॥ध्यान॥ संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैर्ब्राह्मणान् स्वस्ति वाचयेत्। धर्मक
र्मणि मांगल्ये संग्रामेऽद्भुतदर्शने इति॥ गृह्यपरिशिष्टे॥ ॥स्वस्तिवाचनमादिपूर्वं सर्वकर्मसु धर्मतया कुर्यात्॥ अथ स्वस्तिवा
चनं॥ ॥दैविके त्रिकवाचो ततः पुण्याहस्वस्त्यृद्धि इति॥ तत्र रूपनारायणीयं॥ ॥द्विनधिकान्ब्राह्मणान्राजयि
त्वादशान्युग्मान् वस्तु दिशि पवित्रास्य पुण्याहं तर्वं ताम्बूलं ब्राह्मणान् यजमानः प्राङ्मुखस्तिष्ठः श्रावयेत्॥ ततो ब्राह्म

णाः पुण्याहं पुण्याहं इति त्रिब्रूयुः ततः स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्त्विति त्रिः श्रावयेत्॥ ॐ स्वस्तीति त्रिब्रूयुः॥ ततः ऋद्धिं भवन्तो ब्रु
वन्त्विति त्रिः श्रावयेत्॥ ऋध्यतामिति त्रिः प्रतिवचनं। एतद्वै ब्राह्मणानां कर्मपवित्रं विशेषपुण्याहं स्वस्तिऋद्धिनित्यं काम्यं पूर्वं त्रि
द्विजैकैकानामानि पाठयित्वा यादिना विधायननाकं॥ ॥यमः॥ पुण्याहवाचनं दैवे ब्राह्मणस्य विधीयते। एतदेव निरोंका
रं कुर्यात् क्षत्रियवैश्ययोरिति॥ बह्वृचपरिशिष्टे॥ अवनिकृतजानुमण्डलः कमलमुकुलसदृशमञ्जलिं शिर
स्याधाय दक्षिणेन पाणिना स्वर्णपूर्णकलशं धारयित्वा दीर्घा नागा नद्यो गिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च तेनायुःप्रमाणेन पु
ण्याहं दीर्घमायुरस्तु॥ शिवा आपः सन्तु सौमनस्यमस्तु अक्षतं चारिष्टं चास्तु गन्धाः पान्तु॥ ॥सुमंगल्यं चास्तु। पुष्पाणि पान्तु
सुश्रियमस्तु अक्षताः पान्तु आयुष्यमस्तु ताम्बूलानि पान्तु ऐश्वर्यमस्तु॥ दक्षिणाः पान्तु आयुष्यमस्तु दीर्घमायुः। शान्तिः पुष्टि
रस्तु श्रीर्यशो विद्या विनयो वित्तं बहुपुत्रं चायुष्यं चास्तु॥ यं कृत्वा सर्ववेदयज्ञक्रियाकरणकर्मारम्भाः शुभाः शोभनाः प्रवर्त्तन्त

गमहत्तीकावमार्दि कृत्वा अन्ययज्ञाः सामा गीर्ववनं वद्मिमतं समम् क्राणीरवह्रिव नक्षत्राः पुण्याहं पुण्याहं वावयिष्य वाच्यतां।
द्रविणोद्रविणसस्तुरस्य द्रविणोसनायस्य प्रयंसत्॥ नवो नवो भवति जायमानः॥ ॐ व्रतादि विदक्षिणावंताश्रूस्कविरतात्रुव:
पुण्याहं ब्रुयात्। व्रतनियमतपःस्वाध्यायक्रतुदमदानविशिष्टानां सर्वेषां ब्राह्मणानां मनः समाधीयतां। समाहितमनसः स्म
प्रसीदन्तु भवंतः। प्रसन्नाः स्मः। शान्तिरस्तु। पुष्टिरस्तु। तुष्टिरस्तु। वृद्धिरस्तु। अविघ्नमस्तु। आरोग्यमस्तु। आयुष्यमस्तु। शि २१
वं कर्मास्तु। कर्मसमृद्धिरस्तु। पुत्रसमृद्धिरस्तु ३२। ॐ इहवाल्वमह वहवनिरुद्धिरस्तु॥ ॐ इहवाल्वाः क्रिःशुराः शोभनाः
प्रवदन्ता। तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंपदस्तु॥ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलग्नाधिदेवताः प्रीयंतां। तिथिकरणमुहूर्त
नक्षत्रःसदेवताः प्रीयंतां॥ अग्निपुरोगा विश्वेदेवाः प्रीयंतां॥ ॐ इन्द्रपुरोगा मरुद्गणाः प्रीयंतां॥ वसिष्ठपुरोगा ऋषिगणाः प्रीयं
तां॥ माहेश्वरीपुरोगा उमामातरः प्रीयंतां॥ अरुन्धतीपुरोगा एकपत्न्यः प्रीयंतां॥ विष्णुपुरोगाः सर्वदेवाः प्रीयंतां॥ व्रह्मपु

रोगाः सर्ववेदाः प्रीयंतां॥ व्रह्म च व्राह्मणाश्च प्रीयंतां॥ श्रीसरस्वत्यौ प्रीयंतां॥ श्रद्धामेधे प्रीयंतां॥ भगवती कात्यायनी प्रीयंतां
भगवती माहेश्वरी प्रीयंतां॥ भगवती पुष्टिकरी प्रीयंतां॥ भगवती वृद्धिकरी प्रीयंतां॥ भगवंतो विघ्नविनायको प्रीयंतां॥ स
र्वाः कुलदेवताः प्रीयंतां॥ सर्वाः कुलदेवताः प्रीयंतां॥ हता ब्रह्मद्विषः। हताः परिपंथिनः। हताश्च विघ्नकर्त्तारः। शत्रव
ः पराभवं यान्तु। शाम्यन्तु घोराणि। शाम्यन्तु पापानि। शाम्यन्त्वीतयः। शुभानि वर्द्धन्तां। शिवा आपः सन्तु। शिवा ऋतवः सन्तु। शिवा
ओषधयः सन्तु। शिवा वनस्पतयः सन्तु। शिवा अतिथयः सन्तु॥ अहोरात्रे शिवे स्यातां। निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु॥
फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्तां। योगक्षेमो नः कल्पतां। शुक्राङ्गारकबुधबृहस्पतिशनैश्चरराहुकेतुसोमसहिता। आदित्यपुरोगा
ः सर्वे ग्रहाः प्रीयंतां॥ भगवान्नारायणः प्रीयंतां॥ भगवान् पर्जन्यः प्रीयंतां॥ भगवान्स्वामिमहासेनः प्रीयंतां॥ पुण्याहं कालान् वा
चयिष्य॥ वाच्यतां॥ ॐ उद्गातेव शकुने साम गायसि। याज्ञ्यायजति॰ यत्पुण्यं नक्षत्रं। तद्बट्कुर्वीतोपव्युषं। यदा वै सूर्यउदे

ति॥ ॥अथ तेनेति॥ यावति तत्र सूर्यो गच्छेत। यत्र जघन्यं पश्येत। तावति कुर्वीत यत्कारी स्यात। पुण्याह एव कुरुते। तानि वा
एतानि यमनक्षत्राणि। यान्येव देवनक्षत्राणि। तेषु कुर्वीत यत्कारी स्यात। पुण्याह एव कुरुते। पुण्याहे हवींषि कुर्वीत। उपव्युष
हे। स्वकृत्य वा युक्तमपवृत्वा महे। आदित्य उदयनीय॥ चित्रिनं ॐ स्वस्ति देवाः स्वाति। अश्वि देवा वसवः। सौम्या वै। वसन्त आद
वीयजया प्रविष्टाः॥ न यज्ञं पाक्षु वजसः पञ्चमस्य। ते वसवाल ममन्त्रीं स्वस्ति। स्वस्ति नो वा वदन्तु॥ आयुष्य नाम स्वस्ति॥ कथा मसा २८
मः सर्वा समृद्धि मध्रुयामिति। कथा सदह्ये तर्पं सायस्य। मित्र देवं मित्र धेयं नो अस्तु॥ अनुराधां हविषा वर्द्धयन्तः। शतं जी
वेम शरदः सवीराः। गीतिगीति देवानां स्थानि। गीति चन्द्रामि गीति सवनानि॥ अथ ॐ मन्त्रा कथाः। क्रध्याम वनदीर्य एष
लोकश्च वतिनिन्ति॥ अदिनि वनाद्यूर्वं तु। क्रथनी। प्रियजातं। प्रिय एवैनं। यस्मिन्नेव वक्षस्य जयन्त्स्य वै महाद सर्व लोका मि
दं सर्वं। तन्नान्नकृतमहितिजिद्धि जित्य। प्रियं देवाः हृदयाना। अग्रदत्व प्रियसत्यमलोपाय। यमेषु यस्तु यो विदा विदू

ऋचः सामानि यजूंषि। सा हि श्रीरमृता सताम्॥ प्रीवक्ति तिरश्वा ब्रवन्तु। अस्मत्प्रीः पूर्वाह्णे वा वनस्पतिवस्तु रगवान्नजाप
तिः प्रीयतां॥ ॐ तत्पूर्वाह्णे वा वनं॥ ॥एतानि वाउनमतिथि कर्वयथा पार्वकानयदिति। पूर्वाह्णे वा वनं वादि मध्याह्ने का
र्यं आवाहनं मध्ये वकुर्याद्ब्राह्मणा वाचनमिति वचनात्॥ तत्रासि कर्म व्ययः सुकर्मणो यममकः प्रवर्तमकः कर्मा व्यपुर्न्तलीव
लः ॐ वृत्वा ऋग्वेदिनो नो पूर्वकृत हामकर्तृकं विश्वनरवामहे वल। ऋग्वेदः पदः पशावा अथर्वः सामवेदः॥ अग्निर्गोऽजस्तु
विप्रं द्व्राल्प कल्पितमम स्वर्गं वति स्वर्कं तुहुयात्॥ सर्वं प्रथमं वक्तव्यः ततो रामरुति विक्रमः। कृत्वासौ यवैः प्रतिवचनं। य
जुर्वेदिनो दक्षिणे लोकानवाचीय ऋग्वेदश्च पूर्वो विष्णुदेवतः। कश्यप यस्तु विप्रः कालिकर्त्तृ मम स्वर्गं भवति॥ सामगो पश्चि
म सामवेदस्तु पिंगाक्षो जागतः रुद्रदेवतः। तानवाजस्तु विप्रस्तु कालिकर्मम स्वरवति॥ ॥अथर्वणोत्तरः॥ कृष्णवर्णः
विवादा उत्कृता नूडदेवतः। वैशंपायन विप्रस्तु कालिकर्त्तृ मम स्वर्गं वति॥ ततो जायकानानि न वाद्य विति कल्यम्तां॥ वन्वा

यदिति रूपनारायणादयः। एतन्नाम पूर्वर्त्विजः ब्राह्मणाजापकाः गुरूपस्थापादेन। पूर्वर्त्विजाः ष्माजा एकाः गुरूपेति
सपदेन वा॥ पूर्वर्त्विज ब्राह्मणाजापकाः ब्राह्मणाजापकाः ब्राह्मणा ब्राह्मणपालकाः गुरूपस्थितिवास सदेन। एवं ब्राह्मणानेन स
र्वकर्म लेखावार्यादीनां तत्र याम मधुपर्कं ॐ नि हमाद्री॥ मधुपर्कं ऋत्विजः कर्मकारयन्तु। मधुपर्ककारयत्कर्म
किल्विषे वच यज्ञ नातिवचनात्। तथा यथा वधितिमिर्गलथन वृद्धा वविवाजादानवं ब्राह्मणाव तः। तेनत्वा मतिवक्षामिव २७
क्षमावलमावलति। अननवं पीतरूपं यजमानतयन्तौ उर्वन्निकृपानपालानां देशनकार्थं वृद्धिमयादत्॥ ॥
तमागोर्या॥ दिषातत्प्राक्कादि सपवमादः श्रीष्वलक्ष्मीधृतिर्मेधा स्वाहा प्रज्ञा सरस्वती निवसाद्धावादवताष्वर्सीपितृ
मपितृवा वृद्धिश्राद्धं कुर्यात्। तत्र रूपनारायणीथविशेषः। अन्नीकवलमर्घ्यावाहनं वाहनजनां पिण्डश्राद्धप्रकुर्वीत
पितृहीन विवर्जनं। तथापितृनिर्वापवर्हिर्यत्र श्राद्धं विधीयते॥ स्वधावाचनलोपास्ति विकिरस्तु न लिप्यते॥ अदेप

दक्षिणास्वस्तिसौमनस्यथाक्षिमालि॥ ॥अथ नान्दीश्राद्धप्रयोगः॥ सत्यवसुसंज्ञका विश्वेदेवाः ॐ भूर्भुवः ॐ इदं वः पाद्यं॥ एवं स
र्वत्र पाद्यं॥ एवं सर्वत्र पाद्यं॥ मातृपितामही प्रपितामह्यः नान्दीमुख्यः ॐ भूर्भुवः स्वः ॐ इदं वः पाद्यं पितृपितामहप्रपिता
महानान्दीमुखाः ॐ भूर्भुवः स्वः ॐ इदं वः पाद्यं मातामहवृद्धप्रमातामहानान्दीमुखाः सपत्नीकाः भूर्भुव स्वः ॐ इदं व पाद्यं॥ आ
सनं सत्यवसुसंज्ञकानां विश्वेदेवानामिदमासनं स्वासनं नान्दीश्राद्धे लौकिकियतां॥ ॐ तथा प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः।
मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमातामह प्रमातामहानां सपत्नीकानामिदमासनं नान्दीश्राद्धे लौकिकियतां॥ ॐ तथा प्राप्नुतां भव
न्तौ प्राप्नुवावः। ततो गन्धादिदानं॥ सत्यवसुसंज्ञकश्चाविश्वेदेवस्य ॐ इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ मातृपिता
मही प्रपितामही स्थानान्दीमुखाभ्य ॐ इदं गन्धाद्यर्चनं संपद्यतां वृद्धिः॥ पितृपितामहप्रपितामहस्थानान्दीमुखवस्वायुग्मब्राह्मणा
जनपर्याप्तमन्नमन्नपानं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहस्थानान्दीमुखरूपः पत्नीसहितस्य

ङ्दगन्धाद्यर्चनं संपद्यतां वृद्धिः। ततः पवित्रवलं कृत्वा गायत्र्या प्रोक्ष्य पृथिवीत पात्रमिति पात्रमालस्य मध्ये संस्थाप्य कश्याविश्वे
भ्यो देवेभ्यो युग्मब्राह्मणेराजन पर्याप्तमन्नं समस्तान्नरूपेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ मातृपितामहीप्रपितामहीभ्यो नान्दीमुखेभ्यो
युग्मब्राह्मणे राजन पर्याप्तमन्नं समस्तान्नरूपेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः। पितृपितामहप्रपितामहेभ्यो नान्दीमुखेभ्यो युग्मब्राह्मणे
राजन पर्याप्तमन्नं समस्तान्नरूपेण संपद्यतां वृद्धिः॥ मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः सपत्नीकेभ्यो यु ४०
ग्मब्राह्मणे राजन पर्याप्तमन्नं समस्तान्नरूपेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवा इति पाठः॥ अनेन नान्दीश्राद्धेन
कृताङ्गदक्षिणा प्रीयतां वृद्धिः। पूर्वमन्त्रकादि जपः नान्दीश्राद्धं सम्पन्नं सुसम्पन्नमस्तु। शिवा आपः सन्तु। सौमनस्यमस्तु। अ
क्षतं चारिष्टं चास्तु। नान्दीमुखा मातरः प्रीयन्तां॥ नान्दीमुखाः पितरः पितामहाः प्रपितामहाः प्रीयन्तां। नान्दीमुखा मातामहाः
प्रमातामहा वृद्धप्रमातामहाः प्रीयन्तां॥ ततो गोत्रं नो वर्द्धतां। वर्द्धतामित्युक्त्वा दातारो नोऽभिवर्द्धन्तां वेदाः सन्ततिरेव च॥

श्रद्धा च नो मा व्यगमद्बहुदेयं च नोऽस्तु। अन्नं च नो बहु भवेदतिथींश्च लभेमहि। याचितारश्च नः सन्तु मा च याचिष्म कंचनेति प्र
प्रार्थयित्वा दातारो नोऽभिवर्द्धन्तां वेदाः सन्ततिरेव च। श्रद्धा च नो मा व्यगमद्बहुदेयं च नोऽस्तु। अन्नं च नो बहु भवेदतिथींश्च लभेमहि।
याचितारश्च नः सन्तु मा च याचिष्म कंचन इति प्रत्युक्त्वा आमलकाम्बुनिष्क्रयं वा दक्षिणां दत्वा विश्वेदेवाः प्रीयन्तामिति दे
वान्विसर्जयित्वा वाजे वाजे इति मातृपूर्वं विसृज्य आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादिति नान्दीश्राद्धं॥ ॥अथ वास्तुपूजा॥ वास्तुषदाना
न् जप मातृकाप्रार्थना॥ ॥मत्स्यपुराणे॥ ततो वृक्षादितिः प्राक् वास्तुसञ्चु यावलिः। आहावाये स्वदेवानन्तु नैवद्यवि
धानि॥ वास्तुपशमनाय स्कन्दवाहाना रविधानि। यज्ञात्मवेदीव वलिस्तु वादीव वलिस्कवाहाना रविधानि॥ वास्तुपूजामकृः
र्वाणस्कन्दहानाम विधानि॥ तथा वास्तुयज्ञः समुद्दिष्टवृहत्प्रकृतिकायेऽस्ति॥ ॥स्नानेन दत्वा वन्धौ॥ चतुःषष्टिपदं वास्तु दे
वानीपदमीहितं। एकाशीतिपदं वास्तुप्रासादेषु प्रकीर्तितं॥ ॥प्रपीवसार्थे॥ हस्तामनिर्ममणालीं चतुवस्त्रसं स्वामपूष्पका

ष्टकपदीव कालेस्मृता॥ तस्मिंवस्तुपदगमन्वितन्तु मध्यकोष्ठमब्रह्मा उसाधकवचलसमर्च्चनीयं॥ इति॥ आदि॥ अथ प्रयोगः
॥ ॥मण्डपनिर्म्मितिशाले हस्तमात्रा वदिं कृत्वा तस्यां तत्स्थापितवस्त्रवास्तुवर्ण्णदिशालोकयानवलखाः प्राक् पश्चिमायमान
ववदक्षिणोदगायताः कृत्वा मध्यकोष्ठ वस्तुपूजयमकोष्ठयप्रतिकोणे त्रिपुत्रिपूपद षूमूर्त्तवद्यात्॥ तथा वस्तुवर्लिंशति
वर्द्धपदानिसंपद्यत॥ ॥अथ कालादिसंकीर्त्यप्रावित्पितस्यामुककर्म्मणः सांगताभिद्ध्यर्थं वास्तुपूजांकरिष्ये॥ इति संक ४१
ल्पं वास्तुमण्डपस्यागेयादिषु कोणेषु संपूज्य वस्तुपूर्यां॥ विशेतु तन्न नागा लोकपालाश्च सर्व्वतः॥ मण्डपे त्रावतिष्ठन्तु आयुर्व
लकराः सदा॥ मंत्रे निक्षाय॥ अग्निस्थाथ थ सर्पस्यायवान्यमात्तमात्रिताः॥ तस्या वलिं प्रयच्छामि पुष्पमादनमुत्तमं॥
नैर्ऋत्या धिपतिश्चैव नैर्ऋत्यां च वसाश्च याः॥ वलिं तस्य प्रयच्छामि सर्व्वं त्वं क्षेत्रमर्पितं॥ उं नमो वायव्यकोणस्थाय वान्यनान्य
मत्रिताः॥ वलिं तस्यः प्रयच्छामि पूष्यामोदनमुत्तमं वूढस्थस्चैव सर्पस्याय वान्य मात्त्यमत्रिणी॥ वलिं तस्य प्रयच्छामि.ट

द्रौतु सततात्म् ता॥ इति मंत्रः॥ नैऋपालयथाक्रमेमावरकवलिन् दत्वा॥ नैर्ऋत्यकोण कोणे विशालाप्रात्तवाहिनी॥ म
तीत्यमनानंदासुन्दरी नवप्राणयायासखादवनाः॥ पूजयित्वा हिवस्याम् पुरातनम् विरूनिविमलाप्रिया॥ जयाकालीविला
का॥ इति नवदक्षिणोत्तरायतनवखादवना॥ संपूज्य मध्ये समत्स्यादेति तिष्ठेहु पत्रपम नाव कवा कायात॥ इति मंत्रेण सं
पूज्य वलिं दत्वा मध्यपदकोष्ठ पूज्य वास्तोर्द्देयं ब्रह्माणमावाह्य पूजयित्वा उं ब्रह्मणे नमो वलिं समर्पयामि इति पायसादिवलिं
दद्यात्॥ ततः पूर्वपदद्वयदक्षिणस्तन अर्यमन॰ दक्षिणपदद्वय उं॰ न दक्षिणस्तनो विवस्वते॰ पश्चिमपदद्वय उं॰ न वाम
ताग मित्राय॥ वामस्तन पृथ्वीधराय नमः॥ उं युक वदद्वयम् ॥ आग्नेयकोणस्य द्विधा कृता पदाः वार्द्ध दक्षिणोर्द्ध सावित्राय द
क्षिणार्द्ध सवित्रे वा॥ एवं नैर्ऋत्यपदपूर्वार्द्ध इन्द्राय वा विवुधाधिपाय॥ तत्पश्चिमार्द्ध भद्र जयन्ताय॥ वायव्यपदद्वयदक्षिणा
र्द्धवामहस्त वा जयन्ताय॥ ॥ उत्तरवार्द्ध रुद्राय वा॥ ईशानपदार्द्ध उत्तरिस्मं च॥ दक्षिणार्द्ध मूर्च्छ आपवत्साय॥ ततो यत्पंक्तिगा

ॐ ईशानपददक्षिणार्द्धे शिखिने। ततदक्षिणसार्द्धपददक्षिणेनत पर्जन्याय। ततदक्षिणपदयार्द्धक्षिणप्रोत्तजयन्ताय॥
ततदक्षिणपदयार्द्धदक्षिणेसकुलिशायुधाय नमः। ततदक्षिणयार्द्धदक्षिणवाह्येसूर्याय। ततदक्षिणयार्द्धदक्षिणवाह्येववसत्याय। त
दक्षिणकर्णेभृशाय। ततदक्षिणपनपदार्द्धदक्षिणप्रवाह्येआकाशाय। ततोग्निमार्द्धदक्षिणप्रवाह्येववायवे। ततोग्निम
सार्द्धदक्षिणमलिवंधेपूष्णे। ततोग्निमयादक्षिणपार्श्वेवितथाय॥ पग्निमयादक्षिणपार्श्वेवगृहक्षताय॥ ततोग्निमयाद ४२
क्षिणेयमाय। ततोग्निमयादक्षिणेगंधर्वाय। ततोग्निमसार्द्धपददक्षिणाउंघायांभृंगराजाय। ततोग्निमनैर्ऋत्यप
पार्श्वदक्षिणहिं जिमृगाय। ततदूरवार्द्धपादयाः पितृभ्यः। ततदूरवसार्द्धपदवामस्हिं जिदौवारिकाय। ततदूरवयावामउं
घायांसुग्रीवाय। ततदूरवयावामजानोपुष्पदन्ताय॥ ततदूरवयावामोवरुणाय। ततदूरवयावामपार्श्वेसुराय। ततदूरव
सार्द्धपदवामपार्श्वेशोषाय॥ ततदूरववायपार्द्धवाममलिवंधेपापाय। ततोग्नार्द्धवामप्रवाह्येनागाय॥ ततोग्नाक्सार्द्धवा

मप्रवाह्येववाहय। ततोग्नाक्पदयवामकर्णेमुख्याय॥ ततप्राक्पदयवामवाह्येभल्लाटाय॥ ततप्राग्दय॥ ॥ततोग्नाक्पदय
वामकर्णेमुख्याय। ततप्राकपदयवामवाह्येभल्लाटाय॥ ततप्राग्दयवामवाह्येववसोमाय॥ ततप्राग्दयवामांभसेर्पाः
य॥ ततप्राकसार्द्धवामप्रोत्तेअदित्यै। ततप्रागर्द्धवामनतदित्यै॥ ततउदयवास्ताघ्यतः ॐ गिवोक्ताघ्यर्कं। ततोमंडलाः
दहिविशानादिपूर्वरेखेपिदोये। पूतनाये। पापराक्षस्यै। चरकः पूर्वादिषुस्कन्दाय नमः। अर्यमनाय। ॐ जृम्भकायपिलि
पिच्छाय। पुनः पूर्वादिषु ॐ ह्लादीन् ततो मंगुलादीशानकलशं संस्थाप्य ततो वरुणं ध्यात्वा यामीयां वास्तु पूजयेत्॥ यथा
मवृनिवः। ॐ गंधवानामालयः सदा। तथाब्रह्मादिदेवानाममयस्तु शिवार्थबाधिताः। ततउर्द्धवचादिसमिल्लिला
शैः स्वतन्त्रस्तिलष्टाविंशति ब्रह्मीवाप्रत्यर्कंततनाममंत्रेकृत्वावास्ताघ्यतः ॐ शिवउमिश्रकृत्वा उं वास्ताघ्यतःकुवास्तु
लामित्येतेनतर्पवविल्वदलानिकृत्वानिदत्वास्विप्रकदादिपूर्णाहुतिं कुर्यात्॥ ततोमंडलदेवताभ्यः पायसवलि

दत्वा कलशं घटाञ्च इति सूत्रादिना मण्डपं त्रिःसूत्रं आवेष्टयित्वा वास्तुकलशोदकेन यजमानमभिषिच्य पुनर्धूपं पूजय य
थाशक्तिदक्षिणां दत्वा ब्राह्मणान् भोजयेदिति। गीतवादित्रवेदघोषमानकैः तिलाक्षतादिद्रव्याणि विकल्प्य इति यथाक्रम॥
॥इति वास्तुपूजा॥ माध्याह्ने॥ उपोषितास्नातः सर्वकर्म्मसु अधिवासनमिति॥ पाद्य॥ उपवासादेव देवसमर्चनं करिष्यामीति स
ध्याधिवासनवार्थं कुर्याद् आविकल्पेन वा इति॥ ॥अधिवासनविधि॥ शुक्लवस्त्रः सपत्नीकः सकृत्विक्यजमानः पूर्वोक्तः ४२
लं गृहीत्वा मण्डपं कृत्वा इति विधादि मन्त्रपाठपूर्वं मण्डपं प्रदक्षिणीकृत्य पश्चिमद्वारेण प्रविश्य दशकालादि स्मृत्वा कविषमा
लोकात्मकं गणयामि मण्डपदेवतास्थापनादिकविधानं इति संकल्प्य गणपतिं संपूज्य मन्त्रपीठः सर्वतः सर्षपान् विकिरन्
।मन्त्रमयाः॥ यदत्र संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वदा॥ स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्रस्थं तत्र गच्छतु॥ अपक्रामन्तु भूतानि पि
शाचाः सर्वतोदिशं। सर्वेषामविरोधेन ब्रह्मकर्म समारभे इति। ततः कलशे पञ्चगव्यानि सर्वपापादिक्षालितं यजमानप्रा

क्षयत्॥ ततः स्वस्तिन इति मन्त्रपठन्॥ ॥अथ द्वारपूजा॥ पूर्वद्वारद्वारश्रियै नमः। ऊर्ध्वादेहल्यै अधः वामदक्षिण
स्तम्भयोः गणेशाय स्कन्दाय नमः॥ द्वारस्थितकलशद्वये गङ्गायमुनायै। दक्षिणद्वारश्रियै ऊर्ध्वदेहल्यै अधः स्तम्भयोः पुष्प
दन्ताय कपर्दिने। कलशद्वये गोदावर्यै कृष्णायै इति। पश्चिमद्वारश्रियै इति ऊर्ध्वादेहल्यै अधः। स्तम्भयोः नन्दिने चैताय॰ क
लशद्वये नर्मदायै॰ नाथै॥ उत्तरद्वारश्रियै ऊर्ध्वादेहल्यै अधः। स्तम्भयोः महाकालाय नमः। भृङ्गिणे नमः। कलशद्वये
वाहन्यै वन्यै॥ ॥इति द्वारपूजा॥ ततः वहिर्हस्तमात्रे शिवरचनावरणमाश्रित्य स्थापयित्वा मृद्घटनामकं सूत्रेण नामकं वार्षिकी
समग्निमाल इति मन्त्रेण न्यस्य संपूज्य वाद्यवृन्दस्य गीतनृत्यसमर्पूजयत्वा। मन्त्रेकः कलशः स्थाप्यः। तत्र महीद्यौरिति ऋ
चि प्रार्थना। ओं द्यौः समिति यवप्रक्षेपः॥ आकलशेष्विति कलशनिधानं॥ इमं मे गङ्गे इति जलपूरणं॥ गन्धद्वारामिति गं
धप्रक्षेपम्॥ या ओषधीरिति सर्वौषधी॥ काण्डात्काण्डादिति दूर्वा॥ अश्वत्थे व इति पञ्चपल्लवान्॥ स्योना पृथिवीति सप्तमृदः

याः स्थलिनी त्रिशूली सहितवत्वा नियतित्वं । हि वल्य ॐ रूपं ॐ ति हि वल्यं । पूर्वास्वामा ॐ ति वक्त्र ॥ दिनावकूयत ॥ पूर्ण्णदिवी
तिधान्य पूर्ण्णपात्रमुपरि निदध्यात ॥ तत ध्रुवावाहन पूजनं ॥ ॥ ततो दक्षिणे ऽभिदूर्वर्च्च ध्वजा वायुरुद्र विकट वावक्री कि:
तता वर्णं ॐ पूजां कृत्वा तं निधाय वेदनादि वर्विर कृत्वा सूर्यमगवकतत्र न्यसेत् । ततः पूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा तत्र ध
वामावास्यार्चयेत् ॥ ततः पश्चिमदक्षिणे सोद्रू वर्ववासकर्मस्थली मंवागदी किततोवर्णं जू मंत्रायोदितिन्यस्यर्च्चनादिना ५५
वर्विरं पूर्व्व पूर्ववत् तत्र न्यसेत् ततः पूर्ववत् कलशं स्थापयित्वा तत्र वायव्यावाहन पूजनादि ॥ ततउत्तरे नैयाबाधमाः
स्वर्णपालाशं वास्तु स्रुत्वा परेवापमो कितंतोवर्णं गमादवाति निधाय पूजितं कृत्वा सामेकतगणं निवतत्र न्यसेत् ततः
कलशं स्थापयित्वा तत्र विघ्नावाहन पूजनादि ॥ ततः पूर्वद्वारे गास्वादयं कलशद्वयं न्यधर्मं तादिपर्क पूर्ववत्स्थापयत
वेवावतिकलशद्वयं न्यस्यार्चयेत् । तत पूर्वमिश्र वेदिनावेत्ति उद्दावकवागं गीस्थक उस्माथ त्वनत्वाम हर्वत्र ॐ ति प्र:

२५३

यर्कीसव्वेदः पद्मपत्राक्षां ॐ ति वृत्वा त्रिमील ॐ यादिना पूजयित्वा ततः ॐ हिसर्वाम वामिदसाध्येवासिद्धताक्रवोधवामय
नः ॥ सेवी स्वमाना य्यवसीगणेशवक्राध्वनीनागगवन्नमस्ते ॥ ॐ हां ॐ हां गच्छ ॐ हतिक्षनादि सांगसपरिवारं सोयुधं सशक्तिकं
घावकलशेऽवास्थं जानावमित्रु मिति पूजयित्वाञ्जलिना ॐ तियात्रा कायार्ववद्धउ समर्ज्जय मातनेवावस्थ पीतवर्ण्णसह
ब्राह्मी दक्षिणवामहस्ते स्थवज्रान्यलमिन्द्रं ध्यात्वा ॐ इन्द्रः सुरपति श्रेष्ठो वज्रहस्तो महावलः । ततयज्ञाधिपादवस्तसीनिरी
नतान नमः ॐ तिनत्वा ॐ इन्द्राय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकायेतमाषरक्तवलिं समर्पयामिति वलिं दद्यात ॥
आवस्याग्नेयकोणे गत्वा पूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा तत्र पूजवीकमम्ता वसं पूर्व्व ॐ हिसर्वाभवदवावादवदम् निष्ठवर्यवरि
गतिरूपा गङ्गावनातोकगणेन सार्द्धं ममाध्वरपाहि कवा नमस्ते ॥ ॐ अग्ने ॐ हां गच्छ ॐ हतिक्षतिसांगादिकमग्निकलशेऽस्मि
वास्थवाताग्नेयनिसंपूज्य अग्निं दूत मिति विक्र पताकांबकं धेज्जीवाद्भयत् ॥ ततः श्रागच्छेवकंदक्षिणवामकरणद्वानगकि

कमण्डलुयज्ञोपवीतिनमग्निंध्यात्वाग्नेयःपूषावकःसर्व्वदेवमयोव्ययः। धूमकेतुरजोध्यक्षस्तस्मैनित्यंनमोनमः॥ॐ ति
नत्वाग्नेयसांगायपत्यादिननमाषरक्तवलिंसमर्पयामीतिवलिंदद्यात्। ततःकृताञ्जलिमनादक्षिणेनगत्वाप्रतिद्वारगार्द्धपूर्व
वत्कलशंस्थापयित्वावामनंदिग्गजेन्द्रमर्च्चयेत्॥ ततोयमस्यदिशिद्वारकंवायदक्षिणद्वारगानिरृतकोणपर्यन्तत्वकं ॐ ह्रूं य
मकारमहाकायशृद्विदण्डधृतीविष्णुदेवता। कोध्ययस्यविद्युत्कल्पिकैःसमन्त्रैस्थवतिप्रत्यर्कसंप्रार्थयेत्वोजतिपूज
यत्॥ ततएकहृदिविषवत्धर्म्मराजसर्व्वात्मनेवाविनाधर्म्मपूर्ण॥ गुरुमांगुरुमानन्दगुवामधीशलिवायतःपादिमर्खनमस्ते॥ ॐ यम
यमेनागच्छहृतिष्ठतिसांगादिंयममावाहयमायसामुमितिसंपूज्यकृष्णपताकाकृष्णध्वजंवायंयमेविस्तृतकृत्यत्॥ ततोम
हिषारूढंधृतदण्डपाशंदक्षिणवामकरंअञ्जनपर्वततुल्यरूपमग्निसमलोचनंयमंध्यात्वामहिषमारूढंदण्डहस्तंमहा
वलंआवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजयंप्रतिगृह्णतामितितत्वासांगाययमायेमंमाषरक्तवलिंसमर्पयामीतिवलिंदद्यात्॥ त

गत्वावमनेर्न्नैरृत्यांपूर्व्ववत्कलशंस्थापयित्वाकुमुदगजेन्द्रंयजेत्संपूज्यएकहृदिरक्षोगणनायकंसर्व्वविघ्नवमालयित्वा
वसंयेः॥ मसार्थ्येचपादिपिशाचनाथलोकध्वंसकृगवन्नमस्ते॥ ॐ निरृतागच्छहूंह्रांतिष्ठतिसांगमावाह्यामूलेननितिसं
पूज्यनीलपताकांध्वजंवमापूजयित्वानिरूढंखड्गहस्तंनीलवर्णंमहावलं। महाकायंप्रद्युम्नंसंयुतंनिरृतिंध्यात्वा
निरृतिंखड्गहस्तंवसर्व्वलोकैकपावनं। आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजयंप्रतिगृह्णतामितितत्वासांगायनिरृतयेइदंमा
षरक्तवलिंसमर्पयामीतिवलिंदद्यात्॥ ततःश्रावमपश्चिमप्रतिद्वारगार्द्धकलशंनिधायांजनदिग्गजेन्द्रमर्च्चयेत्॥
ततःसामगाद्वलिंजोक्तांजलिंवारुणसामवेदस्तुपिनाकोजगतःस्कंदवाः। रसनथाजस्तुविष्णुत्वान्निपादंसरवकविनिप्रार्थ
यित्वाग्रसृष्ट्याद्यानिप्रार्थ्यततएकहृदिपादागतवाविधानीगतेनपर्जन्यमहाप्रवाहिनि। विद्याधरवन्द्रामवणीयमानपादैत्वम
सानुरगवन्नमस्ते ॐ व्रुणागावरुणं ह्रांगच्छहूंह्रींतिष्ठतिसांगंवरुणमावाहयामीतिसंपूज्यश्वेतपताकाध्वजंवमव

बःलक्ष्ड्रित्येमकलस्थंपाशहस्तंकिरीटिनेत्रेनवर्ण्णवर्ध्याध्यात्वापाशहस्तंवरवर्ण्णंयादसांपतिमीश्वरं॥आवाहयामियज्ञेस्मिन्व
रुणंयनमामनमःॐतिनत्वासीनायवरुणायेमंमाषरक्तबलिंसमर्पयामीतिबलिंदद्यात्॥ततउपस्थ्यवायव्यांपूर्ववत्कलशं
स्थापयित्वापूर्वदेवताभिर्वार्थवत्तपूजयित्वाप्रस्फुरितकृष्णमवर्ण्णमायमृगाधिरूढःसहसिद्धसंघैः॥प्राणाधिपःकोलकव
१महायःग्रहाणपूजांहेभगवन्नमस्ते॥ॐवायोॐह्रांआगच्छॐह्रूंतिष्ठतिष्ठइमांदिवायमावाञ्छतवबायछत्रस्यातस्यताॐतिसिपूयवा ५३
याणतमितिधूप्रदीपतांबोधऊंवाक्षित्यमृगारूढेविज्ञांबवधर्वयूवानवंनवध्वजधरंदक्षिणवामहस्तेवायुध्यात्वावायुमाकाश
वेदपवर्नवेवेगवन्तं॥आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजार्थंप्रतिगृह्यतां॥ऋनाकाबामहेवाल्वपञ्चहस्तगतिर्दिविनमोपूजाः
यऊगताबायवहनमामितॐतिनत्वासीनायवायवेइमंमाषरक्तबलिंसमर्पयामीतिबलिंदद्यात्॥ततसौम्याल्लवयुतिशाव
कलशद्वयंस्थापयित्र्नसार्वदीपंदिशाऊंन्यस्यपूजयित्वाथर्वविधोक्तलिंजीक्रलिऊंवाडरुवद्यायशान्तिस्तकृउपाथत्वानाद

त्वाहृणॐतिडत्वाघहनताथर्वधवानदुहानॐतिदेवतशावेणपाथ्र्यनविष्णुशान्तिपाटनखकृविद्युत्प्रार्थ्यनेनादविविति
पूजयत्॥अन्यहितयज्ञेश्वरयज्ञवक्षाविधत्वातद्रूपालेनसार्द्धं॥सर्व्वविघ्नान्निःपितरमिःसदेवग्रहोलपूजांहेभगवन्नमस्ते॥
ॐसामॐह्रांआगच्छॐह्रांतिष्ठतिसांगादिनामसावाञ्छर्वयसामतिसंपूयरुचितापताकाधूऊंवाथायसानिध्यमानवथूतपूयद
विमानस्थकुण्डलकेयूरहारबंशोभितंविधवदगदाधरदक्षिणवामहस्तेमकुटेनमहादवस्तुवकार्यदुत्वीपिंगटकपालवि
यहतिवसेवंविमानस्थकवर्यध्यात्वासर्व्वनक्षत्रमध्येरुसामावाआघवक्षिताःतसेसामायधवायेनक्षत्रयतयनमःॐतिनत्वाः
सीनायसामायेमंमाषरक्तबलिंसमर्पयामीतिबलिंदद्यात्॥ततऐशान्यांगत्वाव्यापूर्ववत्कलशंस्थदिवसप्रतीकनामान
दिगाऊंमिगलीवत्तपूजयित्वा॥एष्कदिविश्वेश्वरनत्रिशूलकपालखट्वाङ्गधरलसाद्वी॥लोकेनयज्ञेश्वरयज्ञमिश्रोग्रहालपू
जांहेभगवन्नमस्ते॥ॐश्रींनहांगच्छहतिष्ठतिनमावाञ्छतमीशानमितिसंपूयस्वतासर्व्ववर्ण्णव्ययताकांधऊंवाहित्वादवसविन

विरूढक्षित्रियवक्षाधिपसमारूढं शूलहस्तं त्रिलोचनं । आवाहयामि यक्षेश्वरानुपूजार्थं प्रतिगृह्णतां । सर्वाधिपा महादेवं॰ श्रीगणनः
गुह्यकं॰ श्रीधव ॥ शूलपाणिविरूपाक्षकस्मै नित्यं नमो नमः ॐ ह्रीं तिमल्लासामागोयेरं माषरक्तबलिं समर्पयामि इति बलिं दद्यात् ॥
ततआवमण्डलान पूर्वयाम्यध्ये गत्वा ज यदिपालालवधामरन्तु नागगनाकिन्नरगायमान । यक्षोवगेन्द्र मल्लीकसीपे
वनीतव क्षाधवमस्पदीयं ॥ राञ्जनन ॐ ह्राग क्षं॰ दक्षिणे निसीगमनं तमावाह्यार्थं गौविर्ति संपूज्यमघवर्ण्णं ल्येनीवपता ५१
कांधवर्ज वायं गौविरूढक्षित्रियगृ नीतगयनासीनं ह्रुणीसफकमीतित । पद्मंगरवधवाधर्वाधोदक्षिणकवद्धयं वज्रगदाधवार्धं
धोवामकवद्धयं नीलवर्ण्णं मनतधात्वायासीव नीतनूपेल्वब्रह्मणुसवनावनं ॥ पूज्यवहानय स्नूप्रिंगस्मै नित्यं नमो नमः ।
ॐ ह्रीं तिनलासीगायानीतायेरं माषरक्तबलिं समर्पयामि इति बलिं दद्यात् ॥ ततआवमन्नैर्ऋतयाम्यार्मध्ये ज यदि सर्वाधि
पज ऋबन्धुलोकनमार्द्धति ह्रदवमाहिः सर्वस्यधातास्य मित्रप्रनावाविलिवाधवनः मनवंलिवाय ॥ राब्रह्मणि ॐ ह्राग क्षः

ॐ ह्रीं क्षितिब्रह्मणमावाह्य ब्रह्मनआम्मामितिसंपूज्यवकांपताकांधर्जं वब्रह्मजन्मानमिरूढक्षित्रियवसुर्त्यखेदसानू ॐ अञ्ज
अञ्जमालाकृणमृहिधवाधर्वाधोदक्षिणकलवद्धयं स्तुवकमंतलधकवार्धंधोवामकवद्धयं॰ महाज्ञलीजालितीलवादर्वीनकवर्ण्णं
ब्रह्मणंध्यात्वापदमया ॥ ततःऊर्ध्व हिरिर्ण्णदासः पितामहः । यज्ञाधर्दिःस्तुर्वक्रकस्मै नित्यं नमो नमः ॥ ॐ ह्रीं तिनलासीगायब्रह्म
णेज रौमाषरक्तबलिं समर्पयामि इति बलिं दद्यात् ॥ नैर्ऋत्यपश्चिमीतवालकूनीतवलिदानं॰ श्रीनान पूर्वीनवालब्रह्मबलिदा
नं वलितूपानादायः ॥ ततआवमण्डपमध्ये ब्रह्मणादेगहस्तपीर्थस्वहस्तविह्रतः पंवहस्तदीर्घहस्तविस्तारवावामः
हाधराः किकियौदिधूकन्दुस्यहस्तं ॐ ह्रीं क्षयः ॥ नये ब्रह्मपूजनंवा ॥ ततामल्लुपषाजगदर्केरु षसर्वस्यादवस्थानम
ः वंगेषु किंनरस्ये नमः । पृथुपन्नगेभ्यो नमः । ॐ यवयन्नातमः पूर्वहागेडपलिफरूमादूपविश्य जैलाध्यायानिरूता
निस्तावबालिवबालिवः । ब्रह्मविष्णुगिवेः सार्द्धं नक्षांकृर्वउतानिमादेवदानवगंधर्वायक्षपात्रसपन्नगाक्रमयामन

वामदेवमात्मानमेवच। सर्व्वंसमाधयेद्विद्वान्प्रकुर्व्वीतउमयान्विता॥ ब्रह्मविष्णुश्चरुद्रश्चदिक्पालागणैःसह॥ वल्मीकमण्ड
पसर्व्वविघ्नंउपशाम्यन्तिसर्व्वतोऽनियविता। ऐलाक्षस्तस्यःस्तवनस्यास्तुगस्यानमः स्तुलाक्षस्तस्यश्चवनस्यात्तरानमः ब्रह्मणेवि
ष्णवेशिवाययववस्यादानवस्यागंधर्व्वस्यायादमस्याः पन्नगेस्यकपिस्यामनुष्यस्यागोस्यादेवमातृस्यानमः ऽतिप्रत्यर्कस्यपू
यस्तुसोमाषरक्तवलिंदयात्॥ ततोयजमानः सर्व्वैर्क्रिविप्रसहप्राग्द्वारेणमण्डपंप्रविश्यदक्षिणद्वारपश्चिमरंगडपविश्यः ५८
उत्तरदिशायथाविहितांकर्म्मकुर्व्वमितिवदत॥ ततोऽग्निस्थापनं॥ प्रतिकुण्डएकैकःकलशःस्थाप्योक्तन्विधिविवितिकविन्॥
उद्वेणस्थाप्यऽस्यन्यं॥ ततोगुरुर्यजमानान्वितःउत्तरवर्त्यांसर्व्वतारुद्रमण्डलदेवताःस्थापयेदितिपितामहवचनाः॥ यथा
॥ग्रहयज्ञादिमण्डलदेवतास्थापनंकविष्यऽग्निसंकल्पस्थापयन्॥ ततमध्येब्रह्मणं। ब्रह्मजज्ञानगोतमावामदेवाब्रह्माति
तिपूर्वब्रह्मस्थापनपूजनविनियोगः एवमग्रेसर्व्वब्रह्मजज्ञानी॥ ततइन्द्रादीनामनस्यवायवीपर्य्यन्तंकुर्व्वाद्यानवापूर्णान्स्थ्

लोकपालान्सततस्थापयत्सर्व्वगोतमःसामगायत्रीॐआप्यायस्वाग्निर्वाजीगर्हःशुनःशेपऋषिःगानाजगतीअग्निर्वादेवसवि
तः॥ ऽन्तुर्द्दवामधुच्छन्दाऽनुष्टुगायत्री॥ ॐऽन्तुर्द्दवाविश्वाः॰ अग्निकाश्यपमातिथिर्वाग्निर्गायत्री॥ ॐअग्निदूतंवृणीमहेनमः॥ य
मायसोमंयमायमानुद्धूपयमायसोमिमापूनायावःकश्यपोनिर्ऋतिर्गायत्री ॐमोषुणः॰॥ तत्वायामिशुनःशेपयावरुणस्त्रिष्टुप॥
तत्त्वायामि॰॥ वायाग्निर्गोतमावामदेवावायुरनुष्टुप्॥ वायाग्नं॰॥ वायुसोममध्येध्रुवसूत्र॥ सुयाग्नुरमेजावरुणोविसि।
ष्टावसवस्त्रिष्टुप॥ सुयाऽग्नेः॥ सोमाग्निमध्येएकादशरुद्रान्॥ आरुद्रासःश्यावाश्वआदित्याजगती॥ ॐआरुद्रासः॥ऽ
शानेन्द्रमध्येवादेशादित्यान्॥ ऽशानेन्द्रमध्येद्वादशादित्यान्॥ त्यान्नुक्षत्रियान्मदोमस्याद्वादशादित्यागायत्री॥ ॐत्यान्नुक्षत्रियान्॥
ऽग्न्यग्निमध्येऽश्विनौ॥ अश्विनावाद्भुगलोगोतमाश्विनावनुष्टुप्का॥ ॐअश्विनावर्त्तिः॥ अग्नियमयमध्येविश्वेदेवान्सपितृकान्॥ ॐमा
सोमधूम्रश्चविश्वेदेवागायत्री॥ ॐओमासः॥ यमनिर्ऋतिमध्येसर्पयक्षान्॥ अहिरसिवामदेवःसर्पयक्षाःप्रकृति॥ अहिरिवदेवं

सवितावमानाथाकविक्रउमर्वामि मयमवमदूवत्तधामिवियमतिकवि॥ ॐ वीर्यस्यामतिर्साङ्गामियूतत्सवीननिदिव
ज्यपालिवमिमांतमूकुतुः रुपाल्वः॥ निर्कृतिवरुणमध्ये रत्ननागान्॥ आयँतोः सार्पवाक्ष्मीसर्पांगायत्री॥ आयँतोः॥ वरुण
वायुमध्ये गंधर्वापवनसः॥ आपवसामेतागक्रुपाध्वँ गोगंधर्वापवेसानुष्टुप्॥ आपवसांगंधर्वाणां॥ ब्रह्मसाममध्ये स्कंद
नंदीश्वरशूलमहाकालान॥ कुमारं कुमारः स्कन्दस्त्रिष्टुप॥ ॐ कुमारंमाताक्रपरक्रपशोवैवाजाकगुहानुष्टुपकाप नं ४७
मा०॥ ब्रह्म गा० वमध्ये दक्षोदीत्सपकङ्गदिविनिर्लोक्षावृहसोतिदं कीनुष्टुप॥ ब्रह्मउमध्ये दुर्गाविष्णुवा॥ तामग्निवर्णांसातपि
दुर्गात्रिष्टुप्॥ तामग्निवर्णां॥ ॐदं विष्णुः काण्वोमधातिथिर्विष्णुर्गायत्रि॥ ॐ इदं विष्णुर्नमः॥ ब्रह्माग्निमध्ये स्वधा॥ उदीचनार्ण
वः स्वधात्रिष्टुप॥ उदीचनांसूनेता॥ ब्रह्मयममध्ये मृत्युर्वाग्नानायवं मत्याः संकुसकामृत्युर्वाग॥ त्रिष्टुप॥ ॐ परं मृत्यो
अनुपरहि०॥ ब्रह्मनिर्ऋतिमध्ये गणपतिगणानीत्वामेदागणेपतिर्जगती॥ ॐ गणानांत्वा० ब्रह्मवरुणमध्ये अपः॥ शंना

ववीषसिंधुदीपं आथागायत्री॥ ॐ शन्नोदेवीः॥ ब्रह्मवायुमध्ये मरुतः॥ मरुतोयस्यवाक्षुगलोगोतमामरुतागायत्री॥ ॐ म
रुतायस्य०॥ ब्रह्मणः पादमूलकल्किकाधः पृथ्वी। स्योनामधातिथिस्तुतिगायत्री॥ ॐ स्योनापृथिवि०॥ तत्रैवगंगादिनद्यः॥ इमंमे
सिंधुक्षितप्रियमेधोगंगायमुनासरस्वत्याजगती॥ इमंमेगंगेयमुनेमः॥ तत्रैवसप्तसागरान्॥ धाम्नाधाम्नाराजन्निता वरुण
नामूर्वा। यदाथापूर्षाङ्गतिवरुणेतिलपामहानावरुणमूर्वा। सपिवायामाप्रधाहिंसावशोविश्ववारहणावरुणेनमूर्वा।
तदूपविमरुनात्रा॥ वायुसामादिसमीपकमलायुधानि गदा। त्रिशूली। खड्गा। शक्ति। दंडा। खड्ग। पाश। महाअंकुश वादितार्ले
तमेरवद्धाजविश्वामित्रकश्यपजमदग्नि॥ वशिष्ठ। अत्रि। अरुन्धती। महाअंकुशादि। वैजाकोमावाँवाक्षी वाराही। वामुंडा
वैष्णवी। माहेश्वरी विनायका॥ ततोधृतकुयिः प्रतिष्ठाप्यप्रत्येकं सहवापूजयेत्॥ ततः स्वामवचोवस्त्रलिखितवस्त्र
मालमंडपादिद्याधिदेवताः स्थापयन्पूजयेत्॥ अस्मिन् कर्मलिपिह्रादिस्थापनं पूजनं चकनिप्पसंकल्प्य प्रत्येकं स्वकाक्रमि

॥ पवमानाग्निर्देवता देवी गायत्री छन्दः ॥ पादत्रिनी क्रमेण जमदग्निर्भरद्वाजऋग्वर्कवयः ॥ अग्निवायुसूर्या देवता देवी
गायत्री दर्वा उष्णिक् देवी बृहत्यनुष्टुब्दी ॥ सूर्यादिविनियोगः ॥ कविरहस्तेनाथावाहनमाद्यः ॥ तत्र रूपी । मध्ये वर्तुलं
सूर्यं रक्तपुष्पाक्षतैः आकृष्णेन इति वत्स्य स्तूपः सविता त्रिष्टुप् सूर्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ आकृष्णेन रजसा ॥ ॐ गुर्दु
वः स्वध्वकलिंगदेशोद्भव काश्यपगोत्र सूर्य इहागच्छ इह तिष्ठ आवाह्य इहागच्छ इह तिष्ठ पूजयेत् । एवं सर्वत्र मंत्रेणावाहनं इहाग ३०
च्छ इह तिष्ठ इति पूजयेत् ॥ तत आग्नेय्यां वर्तुलं चतुरस्रं प्रदर्शयेत् सोमं श्वेतपुष्पाक्षतैः आप्यायस्वेति मंत्रेण सोमं गायत्री सूमा
तीवाह वत्सप्रय गोत्र सोमः ॥ ततो दक्षिणे त्रिकोणं दक्षिणे मङ्गलं रक्तपुष्पाक्षतैः अग्निर्मूर्धा विरूपो गायत्री काण्व गायत्री अ
ग्निः अवन्तिसमुद्भव भारद्वाजसगोत्र भौम इहागच्छ ॥ ततो ईशान्यां बाणाकारं बुधं पीतपुष्पाक्षतैः उद्बुध्यस्व बुधः सौम्यो बुध त्रिष्टु
प् ॥ मगधदेशोद्भव आत्रेयसगोत्र बुधः ॥ तत उत्तरे दीर्घ चतुरस्रं दण्डं पीतं बृहस्पतिं पीतपुष्पाक्षतैः बृहस्पते अति यदर्यो ॥ बृ

हस्पतिस्त्रिष्टुप् सिन्धुदेशोद्भव आङ्गिरससगोत्र बृहस्पते ॥ ततः पूर्वे पञ्चकोणे प्राङ्मुखं शुक्रं शुक्लपुष्पाक्षतैः शुक्रः पावमानः
पादत्रिपदा विराट् । भोजकटदेशोद्भव भार्गवसगोत्र शुक्र ॥ ततः पश्चिमे धनुषि प्रथमं धनुः शनिं कृष्णपुष्पाक्षतैः शन्नो देवी
रिति इति दधीचि शनि कृष्णः । सौराष्ट्रजकाश्यपसगोत्र शनैश्चर । ततो नैर्ऋत्यां शूर्पाकारं दक्षिणामुखं राहुं कृष्णपुष्पाक्षतैः कया
नश्चित्र वामदेवो राहुः गायत्री वाद्यावाहने नमः ॥ बर्बरदेशोद्भव पैठीनसिसगोत्र राहवे नमः ॥ ततो वायव्यां ध्वजाकारं दक्षि
णामुखं केतुं धूम्रपुष्पाक्षतैः केतुं कृण्वन् केतवे गायत्री । अन्तर्वेदिसमुद्भव जैमिनिसगोत्र केतवे नमः ॥ सर्वे वाङ्मुखादि
त्यमुखाः ॥ ॥ अथाधिदेवताः ॥ श्वेतपुष्पाक्षतैः क्रमात् सूर्यादीनां दक्षिणे स्थाप्याः ॥ ईश्वर वसिष्ठ अनुष्टुप् ॥ विनियोगः
सर्वत्र ॥ ॐ ईश्वराय नमः ॐ त्र्यम्बकं यजामहे ॥ गौरीमिमाय दीर्घतमा उमा जगती ॥ सा मे दक्षिणे ॥ यदक्रन्द दीर्घतमा
स्कन्द त्रिष्टुप् ॥ विष्णुर्दीर्घतमा विष्णुस्त्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मजज्ञानं गौतमो वामदेवो ब्रह्म त्रिष्टुप् ॥ इन्द्र वामदेव छन्दो गायत्री ॥ यमाय

सोमं यमो यमोऽनुष्टुप्। मोषुणो घोराना कुत्सेय कालो गायत्री। उषो वाजं प्रस्कण्वश्चित्रगुप्तो बृहती। एवमेव शुक्लपुष्पाद्यै
र्ग्रहाणां वामतः॰ अंगाराध्यादूगादूर्वार्य इदागन्नुर्मति ष्ठति वाहा प्रत्यधिदेवताः॰ पूजयेत्॥ अग्निं कण्वो मेधातिथिरग्निर्गाय
त्री॥ उं अग्निं दूतं॥ अप्सु मे मेधातिथिरापोऽनुष्टुप्॥ स्योना मेधातिथिर्भूमिर्गायत्री॥ इदं विष्णुर्मेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री॥ इन्द्रश्रे
ष्ठानि गृत्समद इन्द्रस्त्रिष्टुप्॥ इन्द्राणी वृषाकपिरिन्द्राणी पंक्तिः॥ प्रजापते हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप्॥ आयं गौः सा ग।
र्पराज्ञी सर्पा गायत्री॥ ब्रह्म यज्ञानं गोतमो वामदेवो ब्रह्मा त्रिष्टुप्॥ ॥ततः शुक्लपुष्पाद्यैर्विनायकादीन् पूजयेत्॥ गणानां त्वा
गृत्समदो गणपतिर्जगती॥ वाहानरुद्रवता विनायकं॥ जातवेदसे कश्यपो दुर्गा त्रिष्टुप्॥ णननरुद्रवता दुर्गां॥ तव वायव
व्यश्वोऽङ्गिरसो वायुर्गायत्री॥ ववडहवता वायुं॥ एतानीतान्यन्तर्निसीप्रयाधिका॥ तत्र केषु विनायकप्रमूलविल्य॥ आदित्य
वत्सस्य वत्स आग्नाको गायत्री॥ वाहादग्निलेग्नाकाग्नि। एवां डवाग्स्कन्दो लिनी गायत्री॥ अग्नेनी विंहासनस्कन्दमिहासनमिति
१२१

कर्णादग्निलेलिनी॥ एतानि विनायकादिस्थापनानि विंतामलो॥ विनायकादीन्यष्ट॥ ॥ततो ब्रह्मा एवति सप्रदायः॰ इति हाति ग
देवता॰ इति तपनानायणादयः॥ इन्द्रादिलोकपालानामपि पूर्वादिमुखानां दिक्षु स्थापनम्॥ ॥तद्यथा॥ इन्द्रं विश्वा
जेता माधुच्छन्दस इन्द्रोऽनुष्टुप्॥ इन्द्र॰ इहागच्छ॰ इह तिष्ठ इति पूर्वे॰ इन्द्रमवाहयेत॥ इन्द्र अग्निं कण्वो मेधातिथिरग्निर्गाय
त्री॥ यमाय सोमं यमो यमोऽनुष्टुप्॥ मोषुणो घोरः कण्वो निर्ऋतिर्गायत्री॥ त्वं नो अग्ने वामदेवो वरुणस्त्रिष्टुप्॥ तव वायव
व्यश्वो वायुर्गायत्री॥ सोमो धेनुं गोतमः सोमस्त्रिष्टुप्॥ तमीशानं गोतमः॰ ईशानो जगती॥ सहस्रशीर्षा नारायणो नारायणोऽनुष्टु॥
ईशानपूर्वयोर्मध्येऽनन्तं॥ उं ब्रह्म जज्ञानं गोतमो वामदेवो ब्रह्मा त्रिष्टुप् नैर्ऋत्यपश्चिमयोर्मध्ये ब्रह्माणं॥ अथ वसुरु
द्रादिदेवताः॥ अयाग्रतमेतादनो वसिष्ठो वसवस्त्रिष्टुप्॥ इन्द्राग्निमध्ये धरध्रुवसोमापानिलानलप्रत्यूषप्रभासाख्या
नष्टौ वसून्॥ त्यान्नु सांमदो मत्स्य आदित्या गायत्री॥ इन्द्रेशानमध्ये॥ ॥धात्रर्यममित्रवरुणांशभगेन्द्रविवस्वत्पूषपर्जन्य

७२
0 centimeters 5
10
15
20
25
3

महादेवे॥ उत्पत्तिनिमित्तात्कृतविष्टाविष्णुना स्वयं। त्वत्प्राय सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः॥ त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि
प्राणाः प्रतिष्ठिताः॥ शिवः स्वयं त्वमेवाग्ने विष्णुः स्वयं च प्रजापतिः। आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः॥ त्वयि ति
ष्ठन्ति सर्वेपि यतः कामफलप्रदाः॥ त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमीहे जलोद्भव। सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदेति म
न्त्रः॥ रक्तपुष्पमालालेपनैर्निवितानं नैवेद्यस्थानं देवं नीत्वा यथादि स्व ॐ दनमः॥ भूतिडम्बुस्य प्रद्व यूपनिवप्रियातू॥ तत्राचा ७३
होतायजत्राग्निपूर्वं कृत्वा लौकिकाग्निजीवादिशौचादि कृत्वा यथाशाखोक्तमाज्यान्तं कर्म कुर्यात्॥ तत्र यागेषु महादानादौ
प्रागादिक्रमेण कुण्डवदादिविदिक्षु कर्मज्ञा लाक्षणिकाभ्यामीदीयं च कृत्वा पञ्चस्थवमणावाचार्यकुण्डे त्वीशानपूर्वयाम्यमध्ये च हे चतु
रश्रीवानेव मनक्षेत्रमथव्रमवाचार्यकुण्डानास्मिन्नविदिक्षु तत्र वेदि। पञ्चकुण्डी वक्ष्मात्सहितिनिकवित्॥ एककुण्डे तु॥
कुण्डे होम एव विरुच्य कार्य इति॥ नवाष्टैकादशताप च ब्रह्मा विदिक्कोणेषु दुष्कु यत्र सूय्यवधिकाक्रिलिङ्गः॥ तन्नाग्नेयादिका

ष्टकमष्टकुण्डादि नारस्वीया इति कश्चित्॥ अग्निमुखान्तं पञ्च॥ आचार्यकुण्डे तु प्रणयनत्याग्न्यग्निस्थापनार्थमिति सांप्रदायिका हा
मावहितिविरुद्धहोमान्तस्थानवनियमः॥ ॥अथ सकृद्ग्रहाणामन्वाधानविशेषः॥ तत्र चतुर्थ्यामुत्तरस्याम ग्रहप्रधानः
सूर्यसोमभौमबुधगुरुशुक्रशनिराहुकेतून्। समिच्चरुकाः प्रतिद्रव्यमष्टसहस्राष्टशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्यया। ई
श्वरोमास्कन्दविष्णुब्रह्मेन्द्रयम। कालचित्रगुप्ताख्या अधिदेवताः। अग्न्यप्भूमिविष्णुइन्द्राणीसर्पप्रजापतिब्रह्माख्याः प्रत्यधि
देवताः। विनायकदुर्गावाय्वाकाशाख्यान् पञ्च लोकपालान्। इन्द्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुसोमेशानानन्तब्रह्मा॥ ध्वजगदादि
कालान्। ध्रुवाधरसोमापतिलानलप्रत्यूषप्रभासाख्यान् अष्टौ वसून्। धातर्यममित्रवरुणांशभगेन्द्रविवस्वत्पूषपर्जन्यत्व
ष्टविष्णवाख्यान् द्वादशादित्यान्। वीरभद्रशंभुगिरिशाजैकपादहिर्बुध्न्यपिनाकिभुवनाधीश्वरकपालिविशाम्पतिस्थाणुभर्गाख्यं
एकादशरुद्रान्। अश्विद्वयं प्रवहाद्यवहसंवहविवहपरावहाख्यान् सप्तमरुतः। ब्रह्मापूर्णकर्कवनस्पतीन्। पञ्च वामध्वसीख

यासमिन्नर्वषिष्ठेर्येष्ठं॰॰ इति वस्तुनादित्यान्मरुतान्मरुतां॰॰ इति समुदितान्नामवाल्लखायकं॰॰ इति वरुव॥ अत्र प्रदक्षामसर्व
णाधिपदवताक्षाभन्नूनासंख्या । तेसु प्रदायः । षोडशमहापानप्रकृतिलाक्षद्रव्यं चेति विशेषः ॥ ततायज्ञमानानामेतपमध्येदक्षि
णतडपविष्टश्चाध्यावाग्रह्णागदेवता ॥ अन्वाधानाकं प्रधानदेवताः । स्विष्टकृदाय्नुरुपांगदेवताः । चतुर्थ्यन्तनाधिष्ठे तास्य शतानि
समिद्धिकार्थ्य वर्त्वादि इत्याशिल्हाउमन्त्रं॰॰ इति यजत ॥ वह्निकर्त्तृकहोमप्रत्याद्वितियागस्याग्निखल्वादित्रि प्रयागविद । तता ग५
होतारः स्व स्व मारवयिः प्रणवाद्येः स्वाहान्तेन्त कर्मिष्वंकेमिदेवता सद्दः स्नवनपूर्वकस्तुयादित्यः समिन्नर्वाद्यादित्कृत्युः ।
गत्र व स्वादि इत्युक्तमन्त्रावप्रत्यर्कसंशारावान्प्रणवादिनाचतुर्थ्यन्तादीनि नसपयर्कहोम॰॰ इति कार्यत ॥ समुदितानामवविधे
यवणात्मेनान्याधाद्वतिरुपर्क ॥ नन्तप्रत्यकदेवतात्वपञ्चर्यवाणीति देवताः । ८ जसमुदितपद्धे एकपर्वाणन ॥ अत्र पात्रः
यालर्मशोडश्यता ग्रहसूर्कं पावमानेवसामसूर्कं सुमंगलं जीयथार्य वत्रसूर्कं नवप्रेवनिवदेवी । दक्षिणेन पात्ने पालन्त उत्तृत

त्यव्रषसूकंकं ॥ श्लोकाध्यायं शुक्रियं चमेतलाध्याय सर्ववव । वामदेव्यदक्षलामश्चष्टसामवथतनामतथापूरुषसूक्तं वरुडसू
कृमतः पयं । अथ वालानि सामानि शान्तिकं ताव्रतानि वीपाल्विभत्रावयालात्वपटनोसामलेनतथा । अथर्वाणिवसनीतकृद
दश्मपत्राडिना ॥ मधुसूक्तं वदसवशान्तिकाध्यायमेवव । अथर्वलोडावयालीपट नामसूक्ताग्रिणी ॥ ग्रहसूक्तं हि वल्यवर्ष्म हवि
दिपावमानं स्वादि इत्यायामदिपूयस्यादि ॥ सार स्यूकल्वंसामप्रविकिं॰॰ इत्यादि ॥ सूमंगलंकनिक्रंददिघ्यादि ॥ शान्तिकाध्यायः शं
न इन्द्राग्नीत्यादिः ॰॰ नुसूक्तं याजगाय वस्पादि इन्द्रापूर्वं हिरण्ययर्णजं॰॰ इत्यादि पन्नानपुरुषसूक्तं सहस्रशीर्षा इत्यादि ॥ श्लो:
काध्यायादेवसवितः प्रसवयज्ञ निश्यादि ॥ शुक्रियसर्ववायमित्यादि मेतलाध्याये देवानां शुलमित्यादि वाक्यं ॥ वामदेव्यं
कथानश्चित्रमित्रस्यामविगीर्ण ॥ बृहत्सामसत्वानिवदिद वामपद॰॰ इत्य स्याक्षविगीर्ण ॥ श्रेष्ठसाममूर्खानेदिव॰॰ इत्यस्यां । रथन्तम
मित्याग्रव्यस्यां । पुरुषसूक्तं सहस्रशीर्षा इत्यादिकामः । वरुडसूक्तं मावोध्यग्निरित्यादि । सारण्डमानि॰॰ मं प्राम मित्यादिष्ठ

त्वामीत । तान्‌दानि ॐ सं ॥ साम नियोग छन्दोगीतानि स्तुन्वा गायत्र छन्दायस्यादिरोगिवसंमागवस्ताल्‌स्नानीयादिनी लवकंया
रद्गुंया नभल्याविद्यादि । अपवाजिनोदवीप विवर्यनीयादि । मकस्तुकमध्यवानाच्छनायन ॐ यादि । नाधसं अन्तयं घावाप
थिवीयादि । नातिकाध्यायः ॥ गन्न ॐ न्द्राग्नी रववामवीनान्यदि । रामकाल अग्नेदिनी द्वावपाली पूर्वदानडदघ्नूवोवाति
स्तकीनोऽपावमानसूसंगल गन्न ॐ न्द्राग्नी ॐ तिस्तका नियताम् ॥ यज्ञवेदोदक्षिण नाकीवोऽसीमंको भाणुंक्रवंवा व ११
मियधार्यवषट्‌ता ॥ पत्रिमगामविदीस्तवर्ल्लवैवाजं अग्नेयंवस्रसंदिनाक्षिष्ठसामवबाधयतिवषट्कान । डल्वंअ
पर्वविदिनो योविंशाकुनकयोष्ठिकस्तमहावाजं । गन्न ॐ न्द्राग्नी ॐ तिक्रकनयंवषट्‌काम ॥ ननुगुरुः सर्वकमाध्यक्ष
रवन् ॥ ॥ अथ दानसंज्ञाः ॥ तत्र अग्नेदिनीं स्थापनं संज्ञा ब्रवर्षिदवतायेकाः ॥ अथ तत्रैवयानि स्तुकानि उक्थानि । कया
मीयकादशवर्गस्य स्तुकस्यादि विश्वस्तु पङ्क्तिः सविनादवता गायत्रीः पादत्रय निमित्तवनूलोनाभिव्यदवताविष्णू पृच्छदः ।

अयन वभाजगती सूर्यप्रीतयजपविनियोगः कयायम्निदवं ॥ त्वं सामनितयादगरु वस्य स्तुकस्य गोतम ऋषिः साम
देवताय वम्नी दिवादशगायत्रः स्वपदस्य क्षिकलेषा त्रिष्टुबः साम प्रीतयजप विनियोगः । त्वं सामः गविष्टौ ॥ समिधाग्नि
मिति त्रिणर्वदस्य स्तुकस्य विरूपऋषिः सान्निगायत्रीमीमवीतयस्तनिधाम्न ॥ सातिवा । उदुत्यं धमितिद्वादशर्वस्य स्तुकस्य
कृष्णविश्वदवानवमी द्वादशी वजगती पंचमी व दशीवरुथा षष्ठी व गायत्री लेषाम् त्रिष्टुबः सूर्यप्रीतय नमः उदुत्यंधं नमः
प्रीतय ॥ यस्त स्तोरथकादशर्वस्य वामदवानवानीवृहस्पतिर्न्यवाक्षिप्रावकस्यानादश त्रिष्टुप उपरिष्टाज्जगतीवृहस्पति
प्रीतय ० । यस्तस्तोर ० मवानी ॥ शुक्रन ॐ तिवनस्तनीरवधाजः पूषा त्रिष्टुप्‌वृदिनीयाजगती ॥ शुक्रप्रीतय शुक्रं त अन्यत्स
र्वं । आपोहिष्ठेति नवर्वस्याविनाषमिंधद्वीप आपः सफगायत्र्यः पंचमीवर्द्धमानासप्तमी प्रतिष्ठायद्वन्त्र्यो गानिप्री
तय नमः आपोहिष्ठा ० वर्नसा ॥ कयान ॐ ति पंचदशवर्गस्य वामदव ॐ न्द्रा गायत्री रत्नीयापादानि वृत्तवाद्रु प्रीतयं ० कया

नब्विज॰मिवापवि॥यूंजंतीतिदशर्वस्यमधुच्छंदाआख्यानीतिस्तोत्रंगून्मपावेदंन्वरुथीषच्चुद्धमानीमरुतागायत्रीकउ
प्रीनयायूंजंतिवधवजम॰॥ॐतिनवयरुतस्कनि॥ ॥अथदेवतानी॥ॐमारुडायस्यकादशर्वस्यकुत्सारुडाजगती
आयत्रिष्टुप्रुद्रप्रीनय॥ॐमारुडायेतद्यो॥आपादिष्टुतिवनर्चपूर्वचत॥उमाप्रीनयआपादिष्टा॰वर्चसा॥प्रीनयूंज
त्यकविरात्येवस्कस्यमधातिथिवायानीवतास्तोत्रंगुविमीवतस्तोत्रंसविताद्यावग्निवकादश्यांदध्याद्दादश्यां॥ॐन्द्रा
णीवरुणायाप्रपार्द्धयायावापृथिवीपंवदश्या॥पृथिवीमसाविष्णुगायत्रीस्कन्दप्रीनय॥प्रीनयूंजा॰पदं॥अथादेवा ग३
ॐतिषसामिमधातिथिर्विष्णुगायत्रीरुद्रप्रीनयनम॥ ॥अथादेवान्तद्॥अग्नआयाहीतिविंशस्यवस्यपूकस्यरुगोन्तिः
प्रगाथःवरुणप्रीयर्थमाग्निआयाह्यग्निभिःस्वितः॥ॐन्दुविश्वादुत्यपूर्वस्यनजामाधूर्त्तदस॥ॐन्द्रानुष्टुप॥ॐन्दुप्रीनयन
मः॥ॐन्द्राविश्व॰ससी॰अग्निर्योविनितिस्तोत्रंसार्यवा स्तामाथत्रीयमप्रीनयअग्निर्योपत्रिष्टुपिःयमेमस्याविनितिवत

स्तोत्रंसंकुसकान्त्यत्रिष्टुप॥कालप्रीनय॰पवमान॰तन॥सवितृत्यस्यरुवद्वाजामरुतामित्रिष्टुप्पुक्तिवपुफप्रीनय॰सवितः
विश॰यूवस्व॥ ॥अथप्रथमदेवतानी॥अग्निदूतमितिद्वादशर्वस्यमधातिथिरग्निःषड्गाआद्ययादनिर्मथ्यादहवनीयोः
गायत्रीअग्निप्रीनय॥अग्निदूतं॰स्वम॥कस्मातिपंचदशस्याजीगर्तःशुनःशेपअग्न्याया॰कादितीयायाग्निर्मित्रस्तोत्रंसवि
तादशानीवरुणस्तत्रीयाग्यात्रिष्टुभागायत्र॥त्रेषाम्त्रिष्टुप॥कस्यनूनं॰स्याम॥स्यानाममधातिथिःपृथ्वीगायत्रीरुद्रप्रीन
यनमःस्यानापृथिवी॰प्रथः॥महद्ब्रह्मीर्षतिपातर्वस्यनावायनःपूरुवानष्टुपंस्यानिष्टुपंविष्णुप्रीनय॥सरुद्रगार्षा
॰देवा॥ॐन्द्रायकश्यपःपवमानसामगायत्रीॐन्दुप्रीनय॰ॐन्द्रायपान्सदं॰॥ॐमोरवनामीतिपर्णोॐन्द्रालिन्द्रीत्यनष्ट
मेत्वयापंचपदापंक्तिः॥ॐन्द्रादीप्रीनयनसः॥ॐसोरवनामि॰धावतु॥प्रजापतेदिवर्णगार्गःप्रजापतित्रिष्टुप्प्रजापति
प्रीनय॰प्रजापत॰वयीर्णो॥कालिकाविमिष्टःसर्पाअनष्टुप्सर्पप्रीनय॥कालिकानामसर्प॰॥हन॥ब्रह्मादेवतादेवतापे

वाचासिः प्रजापतिर्देवा ब्रह्मा त्रिष्टुप् ब्रह्मप्रीतये नमः ब्रह्म० वरं॥ ॥अथ विनायकादिदेवतानां॥ आ तू न० इति नवानां कु
सीदः काण्वो गणपतिर्गायत्री विनायकप्रीतये॥ आ तू न० इन्द्र० वृत्र॥ जातवेदसे कश्यपो जातवेदास्त्रिष्टुप् दुर्गाप्रीतये
जातवेदसे नमः सुनवा॥ क्राणा त्रितो वायुरुष्णिक् वायुप्रीतये० क्राणा शिशुर्महीनां॥ आदित्प्रत्नस्य आकाशो गायत्री आकाश
प्रीतये नमः आदित्प्रत्नस्य० दिवा॥ अथ षोडश लोकपालानां यजाग्नि(?)लिनाः प्रीतये नमः ब्रह्मा० इम॥ ॥अथ दशलोकपाला
नां॥ ॐ इन्द्रं विश्वा यस्य जेता माधुच्छन्दस इन्द्रोऽनुष्टुप् इन्द्रप्रीतये नमः ॐ इन्द्रं विश्वा नमः यमः॥ अग्निः सपि मिति मेधा
थी काण्वोऽग्निर्विश्वामित्रो(?) गायत्री अग्निप्रीतये नमः अग्निः सपिः उग्र॥ परं मृत्यो इति ब्रह्मगायत्री(?) सः यमो(?) यमस्य(?) देवानामयमः ष
ष्ठाग्ने(?) निवसन्ति(?) निर्ऋतिर्बाष्कल(?) निर्ऋतिप्रीतये० वरुणाय हि मित्रा मा ष्टुति पदवान्(?) च रिष्टा(?) वरुणो गायत्री अप्या(?) उगणी वरुण
प्रीतये नमः आपूर्य(?) वरुणो नमः वायुः॥ वात० इति तिस्रः(?) गायत्र्यः(?) नमः उल्ला(?) वायुर्गायत्री० वायुप्रीतये नमः वात आ वातु० सो

वस॥ त्वसामित्रहवत(?)॥ ॐ मानूनाय(?) इति पूर्ववत्॥ सहस्रशीर्षेति प्राग्वत्॥ त्वमिन्द्र इति वामदेवः(?) ब्रह्मप्रीतये० त्वमित्सप्रथा०
धस्व॥ ॥अथ वस्वादिनवानां॥ मयाऽग्ने(?) इति वसुनीथ(?)मवत॥ ॐ इमा गिर ॐ इति सप्तदशर्चस्य गार्त्समदः कूर्म आदित्यास्त्रिष्टु
प् आदित्यप्रीतये० ॐ इमा गिरः वीनाः॥ आ न ॐ इति पंचदशर्चस्य गार्त्समदः कूर्मो रुद्रस्त्रिष्टुप् ॐ रुद्रप्रीतये नमः आ ते पितः०
वीनाः॥ मरुतो यस्येति दशानां गोतमो गायत्री मरुत्प्रीतये० मरुतो यस्य० मसि॥ हिरण्यगर्भ ॐ इति दशर्चस्य हिरण्यगर्भः प्रजापति
॥ कस्त्रिष्टुप् ब्रह्मप्रीतये नमः हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे॥ सहस्रशीर्षेत्यस्य नारायणः प्राग्वत् हिरण्यगर्भ ॐ इति दशर्चस्य हिरण्यगर्भः प्रजाप
तिः॥ कस्त्रिष्टुप् ब्रह्मप्रीतये नमः हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे॥ सहस्रशीर्षेत्यस्य नारायणस्य प्राग्वत्॥ आपो हि ष्ठेति सिन्धुद्वीपस्य प्राग्वत्॥ विष्णोर्नु कं इति:
दीर्घतमा विष्णुस्त्रिष्टुप्॥ अर्कप्रीतये विश्वेदेवानां० उपयामः॥ वनस्पते ॐ इति तिसृणां भारद्वाजो वनस्पतिस्त्रिष्टुप् वनस्पतिप्रीतये नमः व
नस्पते वीड्वङ्गो० रक्षाय०॥ आवाहितानां पितामह गणपत्यादीनां सूक्त० जपेन्मन्त्रः॥ एवं अग्न्यादीन् आहिताग्नि(?) पूर्वादिदिक्षु(?) यथा(?)

गपूर्ण्णक्कलिष्ठाग्नौ विकर्म कुर्यात्॥ ॥अथ यज्ञे देवतैः कल्पोक्तिकानन्तरं प्रधानहोममंत्राः॥ आकृष्णेन हिरण्यस्तूपः सविता
त्रिष्टुप् सूर्यप्रीतये तिलाज्यहोमे विनियोगः॥ ॐ आकृष्णेनः ० स्वाहा। इदं सूर्याय। एवं सर्वत्र॥ ॐ इदं देवा वरुणः सोमाय रु
ॐ मं देवा० वाजा। अग्निर्मूर्द्धा विरूप आङ्गिरस काः यजौ। उद्बुध्यस्व प्रथम बुधस्त्रिष्टुप्। बृहस्पते० नम्रमदा० बृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ७
अन्नात्प्रजापतिरश्विनौ भगवती अनुष्टुप् शुक्राज्जगती ३ शन्नो देव्यथर्वणा निगायत्री। कयानोऽवामदेवा वायु गायत्री ८। केतु ७८
मधुच्छन्दाः कात्यायनी गायत्री २ ॥ऋषिदेवतानि॥ शं वं केवं मित्र क्रतु त्रिष्टुप्॥ अतः पलाशादर्कस्य लेन॥ ग्रीवैन्यश्चाना गाय
ण्ड मा त्रिष्टुप् २। यदक्रन्दा प्रथमं जायमान इति दीर्घतमा सोऽदः त्रिष्टुप्॥ ३॥ विष्णोर्नुकं मेधातिथिर्विष्णुर्यजुः॥ विष्णोर्वराट वया
४ आब्रह्मन् प्रजापतिर्ब्रह्मा यजुः॥ आब्रह्मन्नलजी॥ ७॥ सजोषा विश्वामित्र इन्द्रस्त्रिष्टुप् सजोषा इन्द्रा अग्निस्यमाला वज्र
मःदनिदीर्घतमा। सायम त्रिष्टुप्॥ १॥ अतः पलाशादर्कस्य लोतू। कामिनमिदध्यङ् अथर्वणः फाल्गु त्रिष्टुप् अजापि पलाशी

शादर्कस्य लेखा। विश्वावसुर्विश्वमक्षि गुधाक जगती विश्वावसुः। गायत्र अथ प्रत्यधिदेवतानी॥ ॥अग्निं दूतं विरूपाग्निर्गाय
त्री। अप्रवतो बृहस्पतिरापः पूर्वस्य उष्णिक् २ स्योनापृथिवी मेधातिथिः पृथिवी गायत्री। इदं विष्णुर्मेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री ४। त्राता
रं गार्ग्य इन्द्रस्त्रिष्टुप्॥ आदित्यदध्यङ् अथर्वणः इन्द्रो यजुः॥ आदित्यसक्ताः स्वाहा ३ प्रजापतिर्वरुणः प्रजापतिस्त्रि
ष्टुप्। नमोऽस्तु देवाः सर्वान् त्रिष्टुप्। ब्रह्म प्रजापतिर्ब्रह्मा त्रिष्टुप् अथ विनायकादि पंचदेवतानी। गणानां प्रजापतिर्गणपतिर्य
जुः। गेवानीना० ममः। शंव प्रजापतिर्दुर्गा अनुष्टुप् पवमाना वागंधर्वा वामदेव उष्णिक्। उर्वी अस्यसमिधा प्रजापतिर्वाकी। मउष्णिकः
४ अश्विना अश्विपश्विनी यजुः ॥अश्विनार्णवामि ७ अथ दिक्पालानी। त्रातारं गार्ग्य इन्द्रस्त्रिष्टुप्। अग्निं दूतं विरूपाग्निर्गाय
त्री। अस्मिन् यमा राग्निवजम दनिदीर्घतमसा यम त्रिष्टुप् अतः पलाशादकस्य वर्ग ४। एषते वरुणो निर्ऋतिर्यजुः॥ एषते निर्ऋ
तस्य प्रलाशादकस्य वर्ग ४। ॐ इमं मे सुनः शिपावरुणो गायत्री ॐ इमं मे वरुण ७ वाता वागंधर्वा वाम उष्णिक्। ३। वायुर्वं

धृषामागायत्री। तस्मात्तानि गौतमस्योष्णिगानां जगती। ब्राह्मणोदकस्पर्शः। नमोस्तु देवाग्नेतानुष्टुप्। त्वं ब्रह्म प्रजापतिर्ब्रह्मा
त्रिष्टुप्॥१०॥ अथ वेदादीनां। स्वर्गदेवावासवस्त्रिष्टुप्। यज्ञादेवानां कुत्स आदित्यस्त्रिष्टुप्। यएतावन्तश्च॥ मण्डलानुष्टुप्।
मनुतायस्य गौतमाय मरुतां गायत्री। अग्ने ब्रह्म प्रजापतिर्ब्रह्मा यजुः॥ छन्द विष्णुमेधातिथिर्वच्कागायत्री। मानस्तोके कुत्सं
गौजगती॥ चित्रं देवानां कुत्सः सूर्यस्त्रिष्टुप्। अयं दिप्रजापतिर्वनस्पतिर्यजुः॥ अयं दिव्यं बृहती। इति वेदादीनि॥ ॥ अथ जप्ये
मनि॥ विश्वजितिसकृदगर्वस्यानुवाकसाग्न्यायाविश्वजतके सूक्तं पञ्चपञ्चर्य आवसानः काण्वः। षष्ठ्यावनः सप्तमा
ः कुत्सपूज्याः। आमस्यानवम्याः ऐतरेयस्य पञ्चदशम्याः प्रस्कण्वावाथदृच्याः। असाथदृच्या उत्तमदग्निः पञ्चदश्यानेनमघः। वाड
श्याः कुत्स आग्न्यायाहिरण्यस्तूप आङ्गिरसः। पञ्चम्या विश्वेदेवाः षष्ठ्याः सामान्यामा सूर्य आग्न्या पञ्चमी च जगती इति व्यादिति
स्थानवमीदशमीवगायत्र्यनुयादशी पञ्चदश्याः यथावदृच्यावक्तुर्दशी समावदृच्यानात्याः सप्त त्रिष्टुप्। सूर्यवातयजुष

विनियोगः॥ ॐ विश्वायुर्दृह्नापश्यन्। आ घा ये अग्निमिन्धते लौगौतमः साम त्रिष्टुप् सामवेदाय नमः। आ घा ये यज्ञविद्वः। अग्नि
मूर्धा विरूपाक्षाग्निर्गायत्री। उद्बुध्यस्व पवमस्यात्रिस्त्रिष्टुप् वर्धया। बृहस्पते अति गृत्समदो ब्रह्मा त्रिष्टुप् बृहस्पतिर्णा॥ अग्ना
यविष्णुः प्रजापत्यविसवस्त्वा। द्राक्ष्णु जगती। गन्धादेवोदधिक्रा अथर्वणाग्न्यागायत्री। काण्डदेवनाधेष्ठा आग्निर्गायत्री।
एतमेता अवस्थानि॥ ॥ अथाधिदैवतानि॥ षट्० षष्ठिमेतान्मना दाक्षायस्य पवमस्त्री ऋषिः। आ यानि वातशानि भकरू
दहनावद्धू रूद्राग्न्यायागायत्री तिस्रानुष्टुभः देवजगत्यो नमो हिरण्यवाहवे च त्यं तन्त्रिणा पङ्क्तिः प्राजापत्यं पञ्चविष्टु बृहस्प
ती॥ ॐ मारूजायति जगती यातनूदस्मानुष्टुप् तताद्यत्रिष्टुप् कौविकि विदत्यायाहा दशानुष्टुप् नलेषालिगीलियज्ञ बिज्ञनू
डरूपिः नमस्ते रुद्र दधः ३ इदधामहृ त्वीताः षाडले वेरूडसूक्तामिति रूपनारायणीयं। प्रलिनादकस्पर्शः। ग्रीष्म
तडहेवनारायणोनारायणस्त्रिष्टुप् ब्रह्मा ऋषि०१। यदर्कदाहार्गवेजमदग्निर्दीर्घतमसाश्वत्रिष्टुप् स्कन्दपूर्वा०। सहस्रशी

र्भितेषाञ्चनानीनायालयः पूरुषानुष्टुप् अग्न्यात्रिष्टुप् विष्णुप्री०॥१॥ अस्य ब्रह्मन् प्रजापतिर्ब्रह्मा यज्ञः ब्रह्मप्री०॥ अग्नुश्मन
गानं॰छन्दो द्वादशानाम् प्रतिवर्थ छन्दस्त्रिष्टुप् छन्दप्री०॥२॥ यमाय त्वाद दध्यङ्ङाथर्वणो यमो यजुः यमप्री० यमाय स्वाहा॥
प्रतिपादकस्यर्षिः॥ काश्चिन्निदध्यङ्ङाथर्वण अपानुष्टुप् कालप्री०॥ प्रतिपादकस्यर्षिः॥ विश्वावसुर्मार्कण्डेययावात्रिजगतीवि
ष्णुप्रीतये०॥ अथ प्रतिपदादिदेवतानां॥ अस्याञ्चवामसं॰तिमफदवर्व अग्न्यायावत्सपादिर्नवायत्रिष्टुप्। द्वितीयायां वि ७०
रूपं छन्दो वायुर्गायत्री। तृतीयायां गौतमामित्रावरुणौ गायत्री। चतुर्थ्यां विरूपं छन्दो वरुणो गायत्री। पञ्चम्याः कुत्सः शुक्र
त्रिष्टुप्। षष्ठ्यां वामदेवो निर्जगती। सप्तम्यां विश्वामित्रं छन्दो ब्रह्मा त्रिष्टुप्। अष्टम्यां रुद्रदेवा अग्निस्त्रिष्टुप्। नवम्यां रुद्रदेवा अवि
श्वेदेवो गायत्री। दशम्यां मधातिथिर्वनि गायत्री। एकादश्याः कौत्सः पवमानसोमस्त्रिष्टुप् द्वादश्याः पुरुहिताविश्वेदेवा
मरुतस्त्रिष्टुप्। त्रयोदश्यां रुद्रदेवा अग्निस्त्रिष्टुप्। चतुर्दश्यां वसिष्ठ आदित्याः रुद्रस्त्रिष्टुप्। पञ्चम्यां वामदेवाग्निस्त्रिष्टुप् सफद

श्यानन्दोऽधकः सविता त्रिष्टुप् अग्निप्री०॥१॥ आपोहिष्ठेति तिसृणां सिन्धुद्वीप आपो गायत्री अप्प्रीतये० स्योना पृथिवीति दध्यङ्ङा
थर्वणः पृथिवी गायत्री पृथिवीप्रीतये०॥ सहस्रशीर्षेति नारायणः पुरुषस्त्रिष्टुप्। अं स्योनानुष्टुप् विष्णुप्रीतये० अग्नुः लिङ्गनाद
दशानाम् प्रतिवर्थ छन्दस्त्रिष्टुप्। छन्दप्रीतये०॥२ अदितिर्वाग्रादध्य अथर्वणोऽदितिर्गायत्री छन्दोऽदितिप्री०॥ हिरण्यगर्भ इति
वत्सुश्च हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् प्रजापतिप्री० नमोऽस्तु सर्पेभ्य इति ध्रुवस्य देवा सर्पानुष्टुप् सर्पप्रीत्यर्थः ब्रह्मजज्ञान
प्रजापतिर्वादित्यास्त्रिष्टुप् ब्रह्मप्री० अथ विनायकादि देवानां। गणानां त्वा प्रजापतिर्गणपतिर्यजुः गणपतिप्रीतये०॥ अं
अं विकप्रजापतिर्वरुवोत्तुष्टुप् दुर्गाप्री० निशुम्भाथति देवासामायायायास्त्यमधा द्वितीयायाः पूर्व मीढामीढेति स्वर्णप्रजापति
वसूप्रध्व अग्निरसावायुर्द्वितीया तुष्टुप् पञ्चमीत्रिष्टुप् लघ्वा गायत्र्यः वायुप्री०॥ उर्ध्वो अस्य समिधं त्रिष्टुप् दशानां प्रजापति
वतिर्वह्निकृष्णकालप्रीतये०॥२॥ यावीकमधातिथिर्वनिता गायत्री अग्निप्री०॥ ॥अथ दिक्पालानां॥ अग्नुः लिलानं॰छन्दो

षार्वमैर्द्दप्राग्यत॥१२॥अस्याउवा मश्कृतिमधुदार्षिर्मा ग्नेयंप्राग्यत॥१३॥यमायत्वादध्यश्वाथर्व्वलोयथायज्ञःयपीतयनमःयमाः
मनमस्वाहा।प्रणीतादकस्यर्षिः।अनूर्व्वतमितिहवमायजापतिर्वेग्निस्त्रिष्टुप्निक्रानिप्रीयः॥१३ प्रणीतादकस्यर्षिः।ॐममवेग्नुले
मिदयाःशुनःशेपावरुणोगायत्रीत्रिष्टुप्तीवरुणप्रीनयः२।नियत्वान्वायविनिवर्त्त्ववायवीर्यप्राग्यत॥३।अग्नाघटमितिसोम्यवरु
ष्टयपूर्ववत॥४ रुणाध्यायःशटषष्टिमत्रीयपगानिप्राग्यत॥५।प्रणीतादकस्यर्षिः।समास्तुसर्पर्त्यञ्जितिद्वमनर्मास्रकेप्राग्यत॥व ७१
रुजङ्घानप्रजापतिर्वादित्यास्त्रिष्टुपूर्वरुणप्रीयनमः॥१॥अथवस्त्रादीनां।स्यावादवादवावसवस्त्रिष्टुपूर्वस्प्रीनयः॥१॥ॐमा
मिवाग्लसमदवञ्जादियस्त्रिष्टुप।अदियप्रीनयः॥१।रुणाध्यायाग्नीर्दप्राग्यत॥५ शुक्रज्ञानितेविनिघणोसिपर्षयामदनाअयाव
उर्थावाप्निक्रपर्वमाजगती।नघागायत्र्यामरुनप्रीतयनमः ५अग्रवद्मनुप्रजापतिर्ब्रह्मयज्ञः।ब्रह्मप्रीतयः।सरुद्रगार्षिनिवङ्ग
र्वप्राग्यत॥७।रुणाध्यायावीर्दप्राग्यत॥५॥विताडितिमधुदार्षिर्मार्कप्राग्यत॥१॥वनस्पतविष्णुःप्रजापतिवनस्पतिस्त्रिष्टुप्वन

स्पतिप्रीतयनमः२ ततोहामितेहानादिवर्हिहामीतयज्ञवेदिकप्रर्ब्बिद्धितिवाग्निहविकर्मकूर्यात्॥अथसामगानीकृग्गतिकानितत्प्र
धानहोममन्त्राः।उदुत्यप्रस्कण्वः सूर्योगायत्रीतिलाश्चहोमविनियोगः।ॐ उदुत्यं सूर्याय स्वाहा॥१ मतयर्यामितिसामः सामागायत्री
२।अग्निर्मूर्धावरुणोगोमागायत्री२ अग्ने विवस्वनमैत्राउमदग्निवृधावृहत्यनौ४।वृहन्नतपविदीयामितथोवृहत्यातित्रिष्टुप्
शुक्रीतरुवधाजःशुक्रस्त्रिष्टुप॥७।नानादवीःसिंधुद्विपःआनिगायत्री॥१।कयानावामदेवावाहुगायत्री॥८।कउहुर्चनमधप्रेधाःपे
नवागायत्री॥९।अथादिदवमानोञावावाजानिवामदेवारुणस्त्रिष्टुप।अपादिहाद्दिवहीपउमागायत्री॥२।स्यानापृथिवीमधातिथि
ःस्कन्दउष्णिक्॥१२ ॐ इदं विष्णु मेधातिथिविष्णुगायत्री४ वमित्तपथानोममावद्माद्वृहत्यति॥१॥ॐ इन्द्रमिद्देवताउकम्नुनिंदस्त्रि
ष्टुप॥३अग्नायलोः सार्पवाह्नीयमागायत्री॥१॥वद्मजम्नानवद्माकालस्त्रिष्टुप॥८ विष्णुः॥ भ्रा॥निवप्नुपवितपुराजगतो॥अथ
प्रत्येषिदवतानी।अग्निदूतंहवद्वाजाग्निगायत्री।उदरुम्गोमम अपस्त्रिष्टुप॥पृथिवीतावितर्कविष्णुःपृथिव्युष्णिकामहस्या॥

दि१

र्षिनावयत्लोविष्णुर्वनुष्टुप्४०ॐन्द्राःमात्वायःॐन्द्राण।गायत्री७एकाक्षकावामिष्ठःॐन्द्रवाशिष्टुप्३प्रजापतान्तहिंवणगर्
१प्रजापतित्रिष्टुप्।११वादिद्रावमेवमिष्ठः१मर्यास्त्रिष्टुप्८प्रपद्धप्रजापतिर्बाह्मद्विपदा।गायत्री९॥ ॥अथविनायकादिपर्वा
नी।स्त्रहनःलोविवीतार्गणपतिगायत्री।ॐमंस्तमंदत्यादूर्गाजगती२काणालिगुविजावायूवृष्णिकु३आदित्यन्तस्यनिधनकामस्याक
लोगायत्री४एषाडषाप्रजलोलिनीगायत्री७।अथलोकपालानी॥ ॥त्वमिद्धिनववाजेॐन्द्रोवृहस्पती।१।अग्निर्वृत्राणिलोः २।३२
मानिर्गायत्री२ताकमूपर्ष्णयमायमस्त्रिष्टुप्३।वरुन्याल्लयादिष्ट्यानिर्ऋतिवृष्णिकु०ॐममयूष्कलावरुलोगायत्री।जवानप्पा
वाप्रनीवीनूकालीर्गवायूस्यवत्रीसादिष्ठयोर्गेतावः१सामागायत्री।नहानायरुडेॐगानानायं०समानागृधाडानानाअनीत
त्रिष्टुप्२व्रषक्तजगन्तंत्रवाक्षाव्रक्षात्रिष्टुप्।।०।अथवरुगादीनी।तमनिवमस्तवामदेवावसवाविवादाअदित्येविडरुवदाज
थादित्याविवाट२आवावाजानेवामदेवोवृत्रात्रिष्टु३पंवमानाअग्नकनआदावसनमरूगोवृहस्यती४व्रक्षजातंनेवक्षाव

क्तत्रिष्टुप्।७।ॐदविष्णुर्मधातिथिवरुतीगायत्री३आत्वासामस्यसामॐगानावृहस्यती१ॐन्द्रायमद्वनेगोवाविनाकाना
यत्री८वनस्यतविर्द्वगोवायज्ञावनस्यतिस्त्रिष्टुप्८।ॐतिसामगानीकामसंजा१स्तमसंताववजप्यानिसृकानिविणेमधुप्रष
सोमप्रकाद्यामिनिवादगर्वस्ताधानीतिऋणावीजस्त्रिष्टुप।लोपालीमादित्यागायत्री।सामादवता।सामप्रीतय०२२।एकादशसा
मात्मिकायांवृडसंहितायांआवावाजानमितिवामदेवत्रिष्टुपनवागायत्रिकञ्चु१सात्नावर्गस्यरुडागायत्री।जयाशामाङ्गदाह
मोवैश्वानरत्रिष्टुप्।७यालोदेववृत्रसाम्नापूर्वयारुजोत्येस्याविश्वाविलेदवाउष्णिक१सर्वषीरुजादेवताकुहुपीयं०अ
४वाजवाजा।एकादशसामात्मिकायांछन्दसंहितायांअमंदेविरितिजयालात्वाप्रश्नाविश्वासूहूयामितित्रयालोणाप्तावृहस्यति
।त्वसन्नानीविशिष्टयालोकिन्द्रास्त्रिष्टुप।पपविरनॐतिदयावादित्याजगती।सर्वषांकिन्द्राद्यवृत्ताकन्दुपीयमनमः१।अगमग।
डीध२।जा।०नवसामात्मिकायांविष्णुसंहितायां।ॐदविष्णुर्गायत्री।प्रक्रस्यविष्णविष्णुर्जगती।प्रकाव्यमुशनॐतिवावादस्य

षाडित्रिष्टुप्। मरुद्भ्यो गार्ग्यो द्रवणा नया॰ प्रबृषद्वनया॰ पूर्व्वाविष्टु ३ सर्व्वाविष्टु देवताविष्टु प्रीतय॰ ०ष्टू॰ ७।१।७।१ स७ विष्टु ४
विनायकसूक्ते दर्द्दिविति दलसामिकायां विनायकसंहितायां सूददीविति या सूददस्त्रिष्टुप् सूर्व्वाणां सं॰ति वयाः पृथाविष्टु
पश्चानुन॰ति वरुः सामस्त्राय या। न दिविनिव्यै ये यावयास्त्वेव वश्वरुर्जा गायत्रा सस्त्रु मोलो॰ति व्यावायस्यास्त्र वधोढिता
येस्य वर्गस्यास्ति द्वरुश्यामा सर्व्वा विनायकादेवता विनायकप्रीतय॰ अ॰ ४ द ७ ई ७ र ४ नृ ५॰ सामस्य प्रकाषा सप्तान॰ति पाप्यत् ३२
द्वादशा वा॰ ओनानस्य रूद्राणा वावायाजानमिति रूद्रसंहिता पाप्यत। अथा तस्य वेक्षवीसंहिता॥ ॰ओनस्य वरूद्र संहिता पाप्यत।
अन्यषाहास्य संपा एवं गतिरुद्ध वदलमदनामायाति रूपनावायणदानेसावगवाघा॰ यंषां गानि वसिति गानि संहिता एवजपा॰॰:
यथि त एव। एवं रूकजपानीतवं घाहृति होमादिवर्द्धिर्द्धिकाहोमानं पूर्ण्णाहृति पापृविसर्ज्जनाव्यकेसामवदीकुर्यात्॥ अथाथर्व्ववेदि
नः प्रधानहोमसंज्ञा॥ ॥विषासहिमथर्व्वादित्याज गमा। होमविनियोगः॥ एवं सर्व्वत्र॥ ॥ लाकद्भू समथर्व्वासामानुष्टुप् २ स्वयामन्यात्र

कारो मन्त्रिष्टुप् ३ यद्राजानो विभजन्त विष्टु वृधः पङ्क्तिः ४ बृहस्य नौ ब्रह्मा बृहस्पतिस्त्रिष्टुप्। शुक्रास्यथर्व्वाशुजानुष्टुप् १ सद्रप्रवाद
नावायणः १ ानिव नुष्टुप् ६। दिर्घ्यविर्त्रं कौलिकावाकपति। यस्त पृथ वथर्व्वाकमवत्रिष्टुप् ७। अथाधिदवतानीमाना विदंतुत्र ब्रह्मा॰
श्चवानुष्टुप्। ह्मादिदिष्टां सिंयं वादरुमाना यत्री २। अन्निनिवसन्या ब्रह्मा स्कन्दस्त्रिष्टुप् ३ प्रतिद्विष्टू वथवाविष्टू गायत्री ५ ब्रह्मजज्ञान
मथर्व्वा ब्रह्मा त्रिष्टुप् ७। सद्व्यवसवधाज्ञानष्टुप् ३ यः प्रथमा ब्रह्मा यमस्त्रिष्टुप् ७ ड्वाहितः कालाथर्व्वाकालानुष्टुप् ८ यदाह्वानि कौलिक
त्विकुत्पानुष्टुप् ९ अथ प्रेत्य विदेवतानी। सोमस्यानेव ब्रह्मा मिवत्रिष्टुप्। गन्ना देवा ब्रह्मा सायागायत्री १। रूम मा गर्व्वर्ब्रह्मारूमित्र नुष्टुप् २
॰दं विष्टू वथर्व्वा विष्टू गायत्री ४ ॰न्वाइशन स्त्वव॰जानुष्टुप् ७ प्रतयोवा वरुथर्व्वदाः पनुष्टुप् ३ गर्के जातान्यअथर्व्वला प्रजापतिसन्दृ
प ६ सर्पास्सर्पास्तु सर्पाथर्व्वा सर्पाः पङ्क्ति ३ यादिरा मथर्व्वा ब्रह्मा त्रिष्टुप् २ अनकनि श्ववायवका व्यावायवनुष्टुप् २ प्रामशाथर्व्वा आकान्त्रि
ष्टुप् ५ स्र॰ वन्नयाथाग्निवायुन्दिनावनुष्टुप्॥ अथ दिक्पालानी॥ ॥ ॰ आमन्द्रब्रह्मा वत्रिष्टुप्॥ अग्ने मन्त्वा ब्रह्मान्त्रिष्टुप्। तमस्यब्रह्म

यमस्त्रिष्टुप२। ऋतिंनिर्ऋतिंवनस्पत्यपश्वाःकृत्यथर्वावरुणस्त्रिष्टुप७ वायोःसवितुरथर्वावायुस्त्रिष्टुप३ यऊरुवताब्रह्मासाम
त्रिष्टुप१ धातादधातुर्गिराः०शानागायत्री८ शूनन्कविततमथर्वाग्नेतः पंक्तिः१०। ब्रह्मापर्वपृष्णंमथर्वाब्रह्मात्रिष्टुप॥१०॥ अथदेव
तानि। यानावदब्रह्मायसवस्त्रिष्टुप॥१॥ आदित्यावब्रह्माआदित्यास्त्रिष्टुप२ रुद्रजलाषब्रह्मारुद्रास्त्रिष्टुप३ मरुतामन्वथर्वामरुतस्त्रिष्टु
प४ ०मात्रब्रह्मब्रह्मात्रिष्टुप७ तद्विश्वावर्द्धुयाव्यूतागायत्री६ रुद्रजलाषब्रह्मात्रिष्टुप७ वसाविनाजोब्रह्मार्कस्त्रिष्टुप८ वनस्पतिवाध
गोथर्वावनस्पतिस्त्रिष्टुप१०। ०इथर्ववेदानामनुवाकाः४॥ अष्टाधिककानि॥ ॥विषासहिंसहमानंनिषलामथर्वामृयसजगतीसूर्यप्राणय ३५
जपविनियोगः॥ वदतोविदे७ तद्बूमतितिनकुवर्षस्रमथर्वासामानुष्टुप४ त्वयामन्याः०। सकनेब्रह्मारोमस्त्रिष्टुप१ सामसीगोः०
तिवतुर्ष्णमथर्वावृधोनुष्टुप४ तज्जायधि७ यः०यस्मब्रह्मावृहस्पतिस्त्रिष्टुप१। शुक्राःसीयथर्वाओषधानुष्टुप। प्राणायनमः०ति
सूर्णब्रह्मानिस्त्रिष्टुप२। गोष्ठेवाजानंब्रह्मावादस्त्रिष्टुप१ यस्मपृथुविनिस्वर्वस्याथर्वाकरवस्त्रिष्टुप अग्ययावेयमानुष्टुप१०।३॥ ॥

अथाधिदेवतानी॥ मातावदनिनिवतस्तूर्णंब्रह्मारुद्रास्त्रिष्टुप४। अग्निर्विवमन्याब्रह्मास्वन्दस्त्रिष्टुप॥१॥ यह०न्दतिपंवानामथर्वा
विष्णुस्त्रिष्टुप वैश्वागायत्रीविष्णुवीर्ययः०॥१॥७। ब्रह्मजज्ञानमितिसकानामथर्वाब्रह्मात्रिष्टुप१०। स्वाजयातामिन्द्रस्यब्रह्मरुद्रविष्णुत्रि
ष्टुप०न्तुपीत्ययनमः२ यशानस्यवितिहृवस्यब्रह्मायमस्त्रिष्टुप यमप्रायत्ययनमः३ ओहिमः४ काल०निदयानथर्वाकालानुष्टुप।
१ अथर्वाश्चपरतादितिवतस्तर्णामथर्वाविरुपस्त्रिष्टुप४ अथप्रत्यधिदेवतानी। अग्नेर्मन्व०तिरुवमन्यब्रह्मानिस्त्रिष्टुप।२।
देवानिवतस्तर्णंविश्वायागायत्री४। मन्यंहृदन्तमितिब्रह्माग्निस्त्रिष्टुप॥ यन्न०न्तु०तिपंचवर्षविश्वप्राणपतु०न्तुजगषस्वयंक
स्यब्रह्मानुष्टुप७ तपावाविस्यकस्याथर्वाजात्यनुष्टुप। प्रजापतनत्वादितिदूयार्वब्रह्माप्रजापतिस्त्रिष्टुप१ रौनदरकस्यनामथर्वाम
र्योऽपंक्तिः१८ ब्रह्मजज्ञानमितिसकर्वप्राकृपाम्यतु॥ अथविनायकादिदेवानी। निर्लक्ष्मीमितवतस्तुर्णात्रुविलोपाब्रह्मायकानुष्टुप४ पू
तनाजितमथर्वादुर्गास्त्रिष्टुप॥ वायोःसवितुरितिद्वयावथर्वावायुस्त्रिष्टुप२ पूर्वयाब्रह्मलः०तिवतस्तर्णंब्रह्मकालानुष्टुप४। अग्निना

ब्रह्म। ऋस्य ब्रह्मा लिङ्गोक्ता त्रिष्टुप्॥ ॥अथ लाजापालानी॥ मन्त्रज्ञानियमानं॥ तयस्य वाः प्राणुका एवयस्यासाङ्गानिनिहृतं ब्रह्मा लिङ्गोक्ता त्रि
ष्टुप्॥ ॥अथ लाजापालानी॥ मन्त्रज्ञानियमानं तयस्य नाः प्राणुका एवयस्यासाङ्गा मनीनिहृतं ब्रह्मा लिङ्गोक्ता त्रिष्टुप् नि। १। इदमु
मं ब्रह्मा वरुणस्त्रिष्टुप्॥ पाथाः सवितुर्वितिवाथवायाद्भव प्राग्वृ २। णकध्व ममिमिवन प्रः सामस्य ४ माणा विदकिंतिवेन प्रःलोणस्य
ः। लघरु कयेप्य वनेतस्य ब्रह्म जज्ञानमिमिति ब्रह्मणः सप्त वमानि पूर्ववत्। वस्त्रादियरूडमवृगादि ममभूण एवं ब्रह्म जज्ञानमिमिति स
प्त ब्रह्मणः। यस्य ॐ तु ॐ मिपिंवा वृतस्याममाना विदकिंतिवन प्रः ॐ लिस्य विषासहिमिति पञ्चर्कस्य एतानि पूर्ववत्। वनस्य तदामम ७७
तुर्व॰ तन्वस्त्वर्णाखार्ये लिपूस्कदस्यानानन्दामादि पूर्णा इति प्राग्वा विकर्म। लवं कूर्य ननना यजमानाभंत पश्चान्नैवकलशसमीपया
तावमिदं गर्गस्तुनु त्रिष्टुप्। नन्वपायर्थवलिदानविनियोगः जातावमिदं नुत्राय सर्गायसपरियावायसायधायसणकिकाया
मूसधीपमाषरक्तवलिं समर्पयामिनमः ॐ मिसदीपमाषरक्तवलिं यन्त्राम ॐ नु दिशां बद्धवलिं न कमम सर्वैदेवस्याधूः कर्ना

ष्म कर्न गुरुफ लो मालिक कर्ना पुष्टिकताननुष्टि कर्नागुष्टि कर्ता रवति प्रार्थयत्। एवमाग्नेयादिषु होमाकाआदिमंथे वलिदानं प्रार्थ
नेव एवं ऋषिदेवता प्रत्यधिदेवता सहितस्य सूर्यादिग्रहस्यापि होमाके सनेनां ऊः विनायकदुर्गावायाका क्षेत्रपालवा माष्यातिदब्या
धिपतिस्य सनन्न ओहोमा केवल। तदग्न्या वार्या यजमानाश्चावद्ध प्रज्ञुविष्णुवलपादणवारं वस्तुवीनवानाविकलादि फलमूकाद्युप
हारा विनियोगः एवमग्रे विनियोगः सूर्यान दिवा ह वदा भावि स्वावे स्थान वस्त्रिष्टुप्। पुनवत्रिवस्त्रवादिवा त्रिष्टुप्। पूर्णा
दर्वि विश्वेदेवाः गतकुनुष्टुप्। सप्त ते अग्ने सप्तवान तिर्ङ्गणा॥ धामनि नवाम देव वाग्यो पाङ्गणा॥ धामन्तस्वाहृतिं यजमानस्तु। ॐ
दमग्नये वैश्वानराय वसुरुद्रादित्येभ्यः शतक्रतवे सप्तवते ग्नये अद्भ्यश्च वरुणाय च स्वाहेति यजमान। कामीयाना गुरुः प्रधानदेवं ॐ स्य ब्र पूर्णाहुतिं
तः। ऋत यं ॐ दनमममतियागः। मामगानाऊँ प्रजापतिरृषिर्गायत्री छन्दः ॐ तु देवता यागकर्मस्य पञ्चमीय प्रयोगे विनियो
गः। पूर्णाहोमयणमाछ हामियादास्य ऊ दा नि ववमसीदद्धाति। वर्वरूपेयण मामनिलाकस्य दक्षिणान न तुवले वहोमः ॐ

ञायथंङ्दनममतियाग॥तावसार्द्धविनयाद्यायानीतिसिकल्पयउमानावसाद्यवाशदृयान्॥ ॥मैत्रादु। अनिमालङ्गति
नवानीमधूच्छदः॥अग्निगायत्रीनमः वसार्द्धायीविनियोगः॥विष्णुर्नृकमितिमिर्वलीदीर्घतमाविष्णुस्त्रिष्टुप्।आपोपितवितिपः
वदणानीन्त्सममदानुष्टुप्।स्वादिष्टपतिनवानीमधूच्छंदाः पवमानसोमोगायत्री।महावैरवानदग्धाम्भोवैरवानदधि
वैश्वानरादवताप्स्वीवृहस्पतीच्छदः ऋषिसाममारुतधाउन्दापिर्वश्वानरोदवतात्रिष्टुप्छन्दसि नः॥वसार्द्धार्यायाविनियो ३३
गः॥वसार्द्धाबीजहोमायनुवाकमपिपचामितिनिष्टु॥वसार्द्धाबाह्यमन्तु महादानजलार्थयास्मदीनास्मैविवरुनः
[illegible] नग्रह
पीटममीघस्कुकरेष्मदकोनसेपानकलागोदकनवातिर्विवयूः यो वालेश्वामृतास्वामघिधिंकतुवक्काविष्णुमह्यखवाः।वामू
दवाजगन्नाथस्तथासंकर्षणोविष्णुः।प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चरुर्वन्नविजयायत।अखलुलाधिरुगवान्पमादनिर्हृतिस्तथावदू

णायपैर्षदद्विनाशन॥अन्तेवसर्वदागस्मनागनस्मतमवव।अनुतुलादानमासाधिदवताप्रूप्रः॥गान्धनाकृतं॥ ॥लाहूसदा
हेरवः॥कास्यत्विनोघूषाव।सामकवायनाग्रसूर्यः।पेकलपूजः।बोधपितव।सुवर्णदवताः।हुतमामः।उत्तमापः।गोकुलवि
नायकः।कुसुमगंधर्वः।जांगलेनिः।मधूनियदोः।घृतमर्दयजयः।कीवमावागणः।दधिः सर्पाः।पितृप्रजापति॥अत्र सर्वदेव
ताङ्गति॥ ॥अथघृतादितुलाविधिः॥विष्णुधर्मोक्त॥पूर्व्वदिनमथासायरुणीयायीविशेषतः॥गामयनान्नलिकायां दृमो
कृर्याद्वट्गुरं॥दानवेशुरघृटकस्यकरुर्हस्तप्रमाणतः।सुवर्णन्तवद्धायात्रगन्ध्रघाटिपट॥सोवर्णस्यपथकन्तुवास्तव्व
वरुतुज॥निष्कद्वयंतुवध्नीयान्मध्यपथलोटकततः॥तथानुहस्तवज्रप्लुः पृष्ठार्दकालसुविनधमूलोष्ठं दवतान्मस्तापयि
त्वाघृतादिहि।तुलायानस्यमर्वस्यविधिर्नवप्रकीर्तितः।प्रथमातुघृताभाका नजाच्छादिकतितुला॥माष्विको तुर्गमोतात्र्यवेल
नवद्गलाः प्रजाः।वस्तुस्यदिघवस्नागीघापूनितुलयाध्रुवं॥लवणस्यतुलावः यञ्जवागिर्दितुतस्यतु।असापन्नीगकरयाम्

रूपवदननव॥ अथ विधूकारं वक्ष्ये तुलायां कुसुमस्य च॥ नसंनायाद्दिनवर्त्तीवसतुलयासदा। सर्व्वकामप्रदः सर्व्वः सर्व्व
यापक्षयंकारं॥ यादवातितुलाः सर्व्वः सतोयालयमापूत॥ मंगलदयादर्तिमीगिताउ सदकमूलामकमनाद्विजयः सवाति
लोयाः सदर्णसूपूर्व्वंनलोकदीगयमपान्नर पूमानान्वितुलवसर्व्वरत्नानीप्रमाणपलिकास्मिता॥ मीमालयेतासंसालादूब
वस्वनमाभुत। ॐ ल्यानूक्षवर्णं स्थितावितयित्वा हविषिपी॥ अथवक्ष्यातदयादर्द्धपादमथापिवा॥ तुन्नसंपूक्ष्मविधिवतम १७
वलिकावरक्षलेः। विसर्ज्जयन्नमस्कृत्य राजयित्वाविधानतः॥ गेषद्विजयादानवर्ष्मुताल्यन्यपेक्षथैव वः॥ ॐ ष्ठुवतु विलि
खनीअप्रिमानांकूदूविनी॥ कदलिदलसंस्कृतु पंचपिंडीहि माद्विजा॥ कर्पूरवस्तुतापूर्वं कुंकुमनालरजतुना॥ उडुवाय
दिवायदिवार्द्धंतलवर्णंचापितालिनी। यादयादालनातुल्यीनावावपरूवापिवा॥ पूमात्रेघृतवन्नसस्यास्त्रावास्यान्यावर्तीम
भजितुवादानस्यसर्व्वस्वविधिवद्धडदादूत। ॥ ॐ गितुथादितुलादानविधिः॥ अथ सूथादितुलादानप्रयोगः॥ तत्रनूथक

पूनतुलयाः सुवर्ण्णतुलादूवसमवध॥ ॐ गितकर्दृथतापियक्षेमेव॥ वस्त्रतुलायामपिदमरुवं॥ रुलपूनागेसुवविलोमाः के
वितु॥ तत्र गंधवस्तुकुंकुमवेचलेपुतमघनिवसीताग्यं। कस्तुपवस्तुप्रामिखलवलेलावर्ण्यंच॥ कुंकुमरुपविधाणस्वनेलवद्रु
लाः प्रजाः सर्व्वपापेगेवाहा। यष्ठलिकास्यी। अग्निस्तुपू। अपस्लावसासंकूप्तनाभावकापिक्षपिरुल। घदत्तप्रमरुयाः व
थं॥ सर्व्वपापेषु मृत्यूनिवारणार्थं वस्त्रसुवर्ण्णं॥ एहिसर्ग्गरूल॥ ॥ रूसकसर्व्वपापेषु वस्तुतः गीतमालास्नपूगरुलं अग्नि
माधकाष्ठ। वासूजवामनालेपूषी। कामसंख्यासजलादवपूमधूक्षिदीघृत। गजादक्षार्थ। पिरुन्दावं। मंगापनिवृत्यर्थं
वारुगंदवदधिकपलवर्णं॥ दूलिपिष्ठ। सर्व्वपापेषु अन्नं। गर्कवयाः रसापती। वंदनसौन्दर्यं॥ सर्व्वस्त्रवातुलासर्व्वानि
रुलानिवा। अथतत्र रूलकामस्यतनक्षीगनिषर्द्धिकामस्यवातरुक्ष्यतुलाऽस्या॥ अथतत्रद्रव्यपूदवताः लारुमद्रा
रेववः। काश्यपूषाग्विनीवा॥ सीमवायुः॥ नाम्रसूर्यः। पिरुलकूजः। रुप्यपितनः सुवर्ण्णसर्व्वदवताः। रुलसोमः। उत्क्रम

पः॥ नीलविनायकः॥ पूर्णगन्धर्वः॥ काष्ठपतिः। मधुनियन्तः। घनञ्जयः। श्रीधनाधिपः। दधिमर्षः॥ पितृप्रजाप
तिः। अनन्तसर्वदेवताः। तुलादण्डकस्तीर्थदेव, दारुपीपलादिबिल्वकदम्बकाञ्चनादिकाष्ठमयी। सार्द्धचतुर्हस्तका दशांगुलस्थू
लवपत्रस्तुलावण्डुला। तथा दण्डविषडंगुलमितवतुरस्राकार्यास्तम्भाः षडंगुलयावंतयावत्तोरणावतिष्ठतिक ट
कवर्यनिवस्याम्मध्ये वा धरातलकर्तस्याः समानानां वस्तुविंशतिवर्षाधीतु मयानिवस्याः। एकं कलशद्वयमपि पर्ववस्तुः ११
सार्द्धत्रिपादशमितिपासवहे वस्तुचन्द्रवापर्ववस्तु स्वांगुलाक्लिनपीतवधनार्थ विशिष्टवस्तुशिखाकटकेयुगकार्यः॥ ॥
अथ नामवायिकः प्रयोगः॥ कृतामात्यपञ्चाघूर्णितमूकरूकामामूकवागनिरुहिकाम्: सर्वपणावासदेवस्तूपूर्णः
प्राणिकालादर्शतिनिरुहिकामंगूपवरप्राणिकामावामूकतुलादानकविष्णुंतिसंकल्पणानापूजावाजवर्णतस्तुजना
निकुर्यात्॥ स्वस्तिवाचनमातृकापूजनादिपिकपाद्यान्ययीतिकाविन्॥ गतश्चावार्यायदत्वसंक्लिनसर्षपाञ्चिकार्यगुपीवाह

यति कृत्वन॥ एतान्विष्णुमितिस्य वनायादि पूज्यादिति कर्मण्यु वर्तिषा आत्म स्वरूपनेनाङ्कमितिमंत्र द्वयंजस्वा पूर्वीकामस्व
नैववादिकानिकद्रुप्रदवताजोन्द्रस्य धर्मराजवप्रतिमावस्तुपूर्य सपूर्णतुलांगधादिहिवलिकुर्यात् सांधुतमयपूर्णपमयपू
वावस्तुर्विंशतिवधेषु देवताश्चावाह्य पूजयेत्॥ तान्याह्॥ ब्रह्मणेः १ माधवः १२ रुद्रः ४ सूर्यः ५ विश्वकर्मा ६ उपेन्द्रः ७ अग्निवाय्वोः
जापतिः ९ विश्वदेवाः १० जगद्विधाता ११ पर्जन्यः १२ पितृदेवता १३ सोमः १४ धर्मः १५ अनिलाजः १६ अश्विनौ १७ तुलिनः १८ मि
त्रावरुणौ १९ मरुद्गणाः २० धनदः २१ गन्धर्वः २२ जलदः २३ विष्णुः २४ इति तस्तुलामध्येशादिषु वधारुकलकद्वयं तथा कलिवध
यथा स्वमितिनामित्रमात्रमवीतव द्वाजविन्द्यमितिनावरुन्धंथवलयामूकादमास्त्रतोलनवावादशांगुलन्तुलामध्यवलंवनीया॥
ततो यजमानः पुष्पाञ्जलिं गृहीत्वा तुलां त्रिःप्रदक्षिणीकृत्यानुमन्त्रयेत्॥ ॐ नमस्ते सर्वदेवानां शक्तिस्त्वं सत्यमाश्रिता। साक्षीभूता
जगद्धात्री निर्मिता विश्वयोनिना॥ एकतः सर्वसत्यानि तथानृतशतानि च। धर्माधर्मकृतां मध्ये स्थापितासि जगद्धिते। त्वं तुलसर्वभूतानां

अथाग्निवेदिकाद्दिक्षा ॥ नानालवनिसमावादद्ध्वस्वनमास्तुत ॥ यासोत्तकधिमादवः व्रतं वः यं ववित्तकः ॥ सप्त धाधिष्ठितादविश्वपितला
त्मानमः श्लोक ॥ तत्तानमानमस्तु गोविंद तुलापुरुषसंज्ञक ॥ त्वद्रूपनावयस्थास्मानस्मासमावमागवादि गोविंद सन्मुखं अपूनस्तुलां
गोविंदं वसप्तप्रदक्षिणं कृत्य सूर्यं दक्षिणे करं धर्मराजं ववामध्याधयतुलावली विति गोविंद पश्यन्त्रकुवानिक्षपादपूख
उपविश्यत ॥ ततो पवतिक्ष आचार्यो दद्यादद्यन्यस्य ॥ ततामद्भर्गे गोदाहनामार्ग वाञ्छितोपमेत ॥ ॐ नमस्ते सर्वरूपानी साक्षि
रूपमनातेनि । पितामहमदविव्हे निर्मितापवमाधिता ॥ त्वया धृतं जगत्सर्वं सहस्थावरजंगमं ॥ सर्वरूपात्मरूपेण नमस्ते सर्वधा १८
रिणीति ॥ ततावनीयं दग्धकालास्तत्वामकुरुलकामामूकवागनिद्धर्मिकामः सर्वतुगोवागदनपूर्ण्यप्रापि लोकदुर्गतिनिवृत्तिका
मः श्लोकवलीतिकामावाक्दमात्तसमता लितमसूडन्यव्ययमकदेवतमावायादिदिविश्यानालानानमगोतस्याद्वाउमहमत्स्यघन
ममतिजलद्धिपनू ॥ तत्कास्थापितं वधृायतीतितिवदनू ॥ ताभ्रपितामहीभ्योद्यनमः लवणे लक्ष्मीं गंधत्रुजवस्त्र पूर्विपधिन

॥ उदपार्वतीखीं वा । ततआचार्याय गोद्रव्यं दक्षिणां दद्यात् ॥ आचार्यपरितुतानदेवतो गोविंदसूर्यं धर्मराजमीनादि स्वस्थपूजां उजितिपूर्वक
णस्यतः प्रयच्छ यथोउदवगोतः इतिविसर्जनं । ततोयजमानप्रतिमादिमाचार्यकवच प्रतिमाध्यणान्विप्रान्सर्वाभ्यरूपतां दक्षिणां दद्या
त् ॥ ॥ इतिश्रीमासपराशरदानरत्नात् कं तुलादानमयूखवथादितुलादानप्रयोगः ॥ अथ हिरण्यगर्भदानं ॥ मात्स्ये ॥ अथतः सं
प्रवक्ष्यामि क्रमदानमनुत्तमं । नाम्ना हिरण्यगर्भाख्यं महापातकनाशनं ॥ पुण्यदिनमथासाद्य तुलापुरुषदानवत् ॥ ऋत्विक्मण्डपसंभ
वरभूषणाच्छादनादिकं ॥ कुर्यादुपोषितस्तद्वत्लोकेशावाहनं बुधः ॥ उपविशेद्धपुण्यापवास ॥ पुण्याहवाचनं कृत्वा मद्द्
त्वाधिवासनं । ब्राह्मणैरानयेत्कुंभं तपनीयमयं शुभं ॥ द्वासप्तत्यंगुलोच्छ्रायं हेमपंकजगर्भवत् ॥ त्रिभागहीनविस्तारं परिणाहमन
जाह्नवीतीरोद्भूवर्णस्थितिसह यजमानश्चोपनावायतः कुंभ चक्रं बवानयधिनिमथनेवलोधेकद हिरण्यगर्भदमपंक
जति ॥ अथरागमथ्याच्छितापूदलदमकपुगीतिपत्र ॥ गनि ॥ अष्टावंगुलविंशादपुलविस्तार्थ । मूववयामदंगोनदाहतिमध्येकिंचित्

लमितिवक्तव्यः॥ मूलमध्यात्पूर्वसममितिवावस्यातिमिश्राः। दानसागरस्तुतिस्तवमित्यस्याः एतेषां कोणे हस्तविंशतिमितिपा
ः॥ तत्तुल्यास्यामाग्नेयदिग्भागे एकदण्डे पूर्वामित्यर्थः॥ सूत्रितरराग॰स्यरसकदगावाविस्तार॥ दशाङ्गुलिसंबद्धानिदाड
सूचीतथैववायव्ये मनालं सपिष्टकं वह्निवादित्यसंयुतं॥ तथैवावयवर्णनाय उपवीतवकावनं। पार्श्वतः स्कपयनदवमदण्ड
कवर्तुल॥ आस्थालिदशखण्डानि। अस्थालीनिवापाढः तत्र आतकानालिस्तवर्णे खण्डानीतिहस्ताङ्गुलिः॥ अस्त्रवर्णानिद्यामादवः॥ त
निवनत्रवारवज्राः॥ चक्र। शक्ति। दण्ड। पाशध्वजगदाशूलपद्मकूतिमारव्यानिदश॥ वस्त्राणिपञ्चपिण्डानि। पिष्टकानिदूर्वादि
माङ्गिः कलाकारमण्डपवर्णनयद्गतिद्यामादवः। दण्डनालच्छदनार्थं। स्वविकल्पेवयार्थी। नारवावर्णकस्त्रकारण्डप
वीतमूपनयनार्थं दत्तलूसमावर्त्तनायौ। एतानिदशखण्डानिहेमानीतिहस्ताङ्गुलिः॥ नालापवित्रदण्डाः एवहेमाः॥ अन्य
नुपकलमवशाखामितितुमर्का॥ नत्तषसर्वतथैहेमतांगीपावान्॥ अस्त्राणिस्थालीयेननवत्वादिदशकमवाग्रतः त्रिदानसाग

ग

व॥ दशाध्यक्षासिवनिरूपनावायत्॥ दशाङ्गानीतिरूपावः। दशार्द्धनीतिपादावत्तविलम्बर्णव। दवं वचनानीत्यर्थः। तिवि
याधवः॥ आदित्यसंपूर्णग्रादित्यपतिमायत्। तथापद्माकारविधानस्यान्तमर्णादंगुलाधिकं॥ नवावलीसमापंतपद्मनागद
लाग्निनीतिदशालापविगतवदामध्येमनावयत्॥ यास्त्रमूरवादकीगुलनममर्णादधिकमष्टदलकमलाकारविधानस्यामूला
लः पवित्राघार्यानयथाकूपदहममानिगुथावगाभेदमण्डमाणमपयममावस्तुस्वलेगताकुर्यात्सदवकर्षणाधः पायोदिस्था
ः तदर्द्धनार्द्धपादेगुसहस्रणदयत्नुवा। त्रिपादैवार्द्धपादवासपादसार्द्धमववा॥ द्विगुणंवाप्रकल्पेव यथालाभवास्तवम्॥ स
हस्ताङ्गुलावाल्पत्वास्वर्णयादेगुवपूयपिनिहसमानमहं॥ तत्रामंगलागन्धनघकधापवचसवा। सर्वौषध्युदकेनेवस्नापितावदर्य
गवः॥ शुक्लमाल्यांबरधरः सर्वालंकारभूषितः॥ ॐ नमस्त्वास्यनार्थंग्रहाणाकुसुमांजलिः। उर्ध्वायामिश्रेणमंजास्वयागेनपाः॥ ए
वमार्थयाननाध्येष्टविश्वासाष्टदयपूयः॥ मन्त्रिष्यामीपविनिष्कधर्मराजवगुमखा। जानुमध्येनिवः हस्तानिपदस्कामसंवर्का॥ ॥

गर्भाधानं पुंसवनं सीमन्तोन्नयनं तथा॥ कर्त्तव्यं हि वश्यं गर्भस्य तदा तानि विधि हमाद्भीवामसनाकः॥ गातमंगलमवश्चनउत्तस्य पयत
गभजातककर्म्मादिकाः॥ स्याक्रियाः षोडशवाचयताः। जातकर्म्मादिकाः सूपवावक्रियाः कूर्य्यात्केनेषादशसंयथोद्दत थ
ः एवमेव हमाद्भिरूपनायनादीनामागयः। तेन गर्भाधानपुंसवनसीमन्तोन्नयनानि वक्तात्तना निगुर्वार्च्चमनमः प्र
याता॥ ततो यज्ञानं मूलपयत्नात्। जातकर्म्मनामकरणं। न कर्म्मनान्नप्राशनं चूडाकरणोपनयनं वेदव्रतं चतुष्टयं समा
वर्त्तनाद्विवाहः कार्याः इमानि तु जातकर्म्मादिषु प्राजापत्यैन्द्राग्नेयसौम्यवैश्वदेवचतुष्टयं गोदानं साहित्यनाश्वाहस्यागेन द्वा
दशत्वमुक्तो जातकर्म्मादिषु विवाहविरूपस्य निजपर्वयज्ञरूपेण वेदसमापनात् इति यथाक्रमं मवयाख्यानि तिमदन्तं
दामाद्यो॥ एवं च जातकर्म्मायाः संस्कारा यजमानगास्वयतितथावाद्यः॥ उवाः हर्त्तुर्त्तान स्वयं तिपरः पर्क्कतु समाव
र्त्तनाद्विवाहपर्वपर्वयज्ञाजमानौ वस्त्रगास्वयाकार्याः ०० तवतुउद्दणा यजमानसाखयेवाति। इति गास्वाति कर्त्तव्यत पेवत

पौरुलजलजनकत्वस्य कफलात् कर्म्मानवस्तुजातकर्म्मादिनीमानाभावः सर्वत्र कामयादर्शपूर्ण्णमासावित्यवाख्यानात्
वनसकवर्णागतनाषाणाञ्चेव्यवियावाक्षणीयतिवस्तुमान्यवनानकर्म्मयोनिदानीं यथाविति पूछने॥ कर्मानवत्वापिवेतयो
ज्ञातकर्म्मादिविकल्पनित्वं नरुलितासायैवाति कर्त्तव्यताप्राप्तिनउक्तगास्वापा। तेनउक्तववयजमानगास्वायातवत्यस्मन्तान
अथपतसिद्धज्ञानवत्वातृङ्क्षवेतुव्यापागकं०वसमानकल्याय जमानाः। तवसंस्कारात्मकत्कर्म्मानुष्ठापद्धतिकत्युपीन
मेतयाव्यतनिकायाः॥ प्राग् कर्त्तकमरावर्जमनुध्यानमेतं। तत्क्रियाजातकर्म्मनामकरणनिष्क्रमणनिष्क्रमणान्नप्रा
शनचूडाकर्म्मविवाहाख्यसंस्कारषट्कं। तत्रापि विवाहः समंत्रकः। प्रजाणांतु तत्पञ्चमहायज्ञाद्वश्यकाद्यः। अध्यानपा
एवति सर्वाति च धकृतः। लिङ्गानुनेवर्त्तिकवर्त्तकर्मसंत्रकानुध्यानमेवावर्त्तति। एकमिदं वदंः सर्वपदार्थत्यागेमंत्रपाठ
मामाशावान्। न्यायतुस्य चूपतएवानुष्ठानं सर्वथा। यत्तु पामादयाग गर्भाधानादिलौकृदविवाहस्यवतंत्रालसंस्कारात्तमंत्रका

न्यानसवाकार्यमिति मन्त्र॥ पूर्वोग नकहु यसवन दिक्षिण पूर्ट ज्ञेदं वज्रहूलं॥ सार्द्धमकविंशकुमान्त्रया॥ एकापिमावद
वापूकुर्यात्सीमंताकमूनि॥ अन्नप्राशनकमिहानूराजयस्यायसाहि॥ एवंविध्वजिदनात्वगर्भाधानादिकाः क्रिया॥ एकोविज्ञन
कर्हेवाप्राप्तलेव दयावलेविनिलिंगपूर्वानातृ॥ दक्षिणपूर्ट अधः पाञ्चगनर्वछुयामध्येदक्षिणवज्रयन्त्रहुमाप्रोणतवानं
दव॥ उपलिपारागनवधयाविनितन॥ अधः पश्चिमवक्षिनपूर्ट अधः पाञ्चगनर्वछुयामध्येदक्षिणं वज्रयन्त्रहुमाज्ञोताउ ५१
वावानंदवा॥ उपवियाउगनवंछयाविनितन॥ अधः पश्चिमवद्विप्रा उणउयसमन्विता॥ वज्रविंशतिकादक्षिवद्धविष्णुनिद्र
पिशा॥ ऊर्द्धयातउलातित वर्त्रिंशकमूमापति॥ आत्मानंयदूर्ध्वधायप वविंशकमतद्धजमितितिने अवः याऊर्ध्व वज्रान्वयता
कः॥ मावदवप्रवकावसाणांतवपविसंख्या॥ आतद्धवावपरानिवत्रतं नष्टज्ञानेनपिन्विदहिः॥ उद्धहस्तन्यकोष्ठत्वा
लिंगान्विकमरापारहणी॥ अहंकमनतप्यकृत्वानिवायविवदयतू॥ अतवज्रः सोवार्ल्लिकानिष्कं ङ्गितिकविता॥ वदूर्ध्वाप

दधिकदिशनतपणमिनङ्गितिसाज्ञवावार्याः दीनावपिवसूवर्ल्लनिष्कङ्ग्यमवः॥ सूवर्ल्लपार्यायङ्ग न्यन्यात षाणक्षयवस्तु॥ प
र्योवमसकायजमानस्यपिनवातः स्नानीयवामिथनमानियतथावन्यतवनकावयद्गुरुः॥ कर्त्तोवि सार्यपायूर्कं सर्वालिकाव
लोकितमानीयकूर्यात्मगर्भाधानादिकाः क्रियाः॥ सार्यादक्यपतदूर्वोवससवयत॥ एकविंशतिसंख्यानाउदूर्ववदलाति
मन्त्र॥ कुशानानीयणज्ञाथकूर्यात्सीमंतकर्मवातिकामिनकाकाः॥ पुंजावजीवपूतान्यासवनततत्रावयत॥ दूर्वोवसमकर्ष्वेया
दृष्टावघृताक्नितिविनिहमाजीवाउलाकः॥ प्रजावतञ्जानगर्ङ्गत्यादि॥ जीवपूर्णअग्निवेउप्रथमङ्गत्यादि॥ सर्वपिवाकर्णा
विदसंरवनसर्वषामनूधानमार्ष्टपूर्कं॥ यन्नअन्नप्राशनेरुकवतः कमनिष्ठानविवाधङ्गतिसापिहवि॥ शेषराजनवक्षिदि
तव्वादपास्कः कविवसैववघिप्रयोगेनसर्वसंस्कवमथाडकाः॥ वीवादीहामसंतारुकाः॥ अथप्रधानकवलीस्थानएवसर्वत्राग्र
लिप्रतास्थागर्भाधानयनः सांउववपमितिमूर्धाहिमर्गनार्थस्त्रुकाद्यंगमंत्रस्यसमावर्तनहोमसाधनस्यपमाणेनवर्त्रङ्गति

दृकर्म्यनये वस्त्रं तव मङ्गल्यादलिखेत् । विवाहादौ वरार्यो च स्यादकश्यधानेन तदाम सप्तपदीमार्जनमलिखनमिति कथमी
दृक्कार्यं च वितुर्दश्मानर्पणमनघालिखनमादरश्चागतः स्वरूपतश्च कार्यः सर्वा तत्पूर्वादिकं तत्र च वधूमादाय दिग
न्यायजमानसंस्कारप्रधानहोमः कार्यः । उक्तानामुल्लेखनं प्राप्तं तेषामशक्तानां स्विष्टकृदादुत्तरं यानि च न कार्याणि त
दुपक्रान्तानां सिद्धत्वात् प्रधानत्वात् पातिनिपूर्वोजातेष्वप्यास्मिन्नप्याजानन्तरं नावन ॥ पाशुकेशवेशान्तरकाचसिद्धः । अन्नप्राश ८२
नादित्रयनिष्क्रमणे प्राचीनहोमसंस्कारपक्षनिष्क्रमणप्राधान्यात् तत्र संवत्सरे साहित्यमानविभागपुंस्त्ववागर्थान
सीमन्त तावत्कर्म तत्र याव दकं कर्मिककालेगादश्चनक गुणपूर्णस्य प्रधानतावाधाद्वा पुंसवनं तु प्राग्नैमात्तनकार्यं । स्वदृष्ट्या तु प्राम
वाधानं च तु प्राग्मानान्तरावाच्च । तथा मकरगार्थायत्वेनालयवा । नच प्रथमात्यापात्रनिकटु पूर्वकार्यनापनत्वतयत्तुष्टय समावल
वयाद पूर्वोत्तीर्णे वादश्च रूपकाभीस्ट्वः । पतयन विशेषमहात्मवार्यतः । अथ पुंसः पूर्वस्यकर्तासन्नोपिवपनं भयानन

नवाति त्वकः । पवित्रदानकाले य त्वन्सवितुस्तवामिरूहंति सा विशीर्षेडपगड्य नपूर्वस्यपन तूपनीयमानस्यकियावत् । तन्त्र
रूपं विचालितं च निरूक्तं वर्जितं याविदानकावाचपुनि रुक्तौ । पवित्रदानमादित्याय ब्रतयन यत्र दत्तदवामीति । गायत्र्यास्तन
तत्सवितुर्वरेण्यमित्यादिमरुपदगः समन्त्र ॥ भूज नेमखलां दण्डजटे स्मृत्यर्थं ब्रतानि चानि वर्णानां द्विजातीनां पुनः संस्कार क
र्मणीति । अस्य कार्ये विवाहे सप्तपदीक्रमणं पवित्रपनयानि इष्टिः प्रतिमायामुसंस्कवान् । अन्यथापि संस्कारप्रवाधितुं न
पतंति । धातुगक्रियाराना त्रापूदयाहिवश्यागर्यानन्तरधिकारंतिकवित्तमन्त्रनवावायदीवानानी । एवं ब्रह्मचाम
संस्कारयः कर्माणि महापत्यं तस्यापि च यदु यत्कृत्यमिति इमाजादिवस्यगर्भप्रकरणे विष्णुधर्म्मोक्तौ । स्त्रीनागमधिकाराव
गमानन्तरं संस्कार बहिर्वश्यगर्भे । अमूढाश्वसधर्मा इति वाक्यान्तरं तथा सत्यादिकं च तत्र वदक्रमेण मितिजतानि
गः प्रयोगक्रयः ॥ ॥ बटुभिः कम्बलेरूपसन्नद्विजपुंगवाः स्नानं कुर्यः प्रसन्नाशः दिव्यानवलक्षिताः ॥ इदवस्त्र तिमि

5
10
15
20
25
30
centimetres

वणक्षितस्यकनकासनं। वस्त्रैःकृतसमीपस्थैः।कूर्चःकारयत्ःमंत्रःप्रयोगे ततोहिरण्यगर्भंतस्याददद्याद्विजन्मने
।।अथापिसन्निधावर्याज्ञादानेद्रव्यविभागस्तुलापुरुषवद्दर्शयति पूज्यःसर्वरोधनवद्भावतदाकृष्यतत्कोपकार
णमर्कदत्वेवेतिनिर्वदयत्।।पादुकायानच्छत्रचामरवामनरावजन।ग्रामीवाविषयवाग्यवत्रायदपिसंभवत्।।विषया
ग्रामसमूहःअन्नाद्यस्यादि।ग्रामदिवतुलापुरुषवत्अत्रापिदक्षिणात्वनात्वेति।अत्राप्यान्माल्लिकानुगुरवेदद्यात्।। ।।इति ८३
हिरण्यगर्भदानविधिः॥अथैतत्प्रयोगः॥दानकालेषु नित्यसकलकविकल्पनिवृत्तिसंकल्पविततनवकनिमस्कोयिषाहिः
रण्यपुरुषदानविधिवदधपूर्वपीठप्रयोगादिसंपूर्वंपूर्वकमिदसंयमविततास्वगणकवकालितवामवमालावि
धानानन्देवोकमंत्र तवसमयावस्थितसर्वलोकयालपुवनिवासाकवकल्यकातिनतावस्थितब्रह्मलोकमतिमन्वकामा
हांक्षेहिरण्यगर्भदानंप्रतिपादयिष्यइतिप्रतिज्ञा।तुलापुरुषवत्।गोविंदमायतिविनायकपूजादिप्रारभ्यहरणमात्रप

आभ्युदयिकश्राद्धपुण्याहवाचनगुर्वादिवरणमधुपर्कदानंमंडपपूजागुर्वादिविनायकार्तिकुर्यात्।।अत्रगुरुयजमानाभ्या
यजवा।ततोगुरुर्वेदीमध्येतस्यापिस्थापितनीलवाणोपरिकिलायुक्तहिरण्यगर्भपार्श्वपात्रिःसहोलीयस्थापयत्।।तत्कृ
उमध्येहेमपद्मंनिधायकृत्तकदर्शस्तत्कांनास्यांपूरयित्वाकुंडस्यवहिःपार्श्वयोर्दशारत्नानिरत्नानिकृपिकास्वेवीहेम
नालेउपवादनयद्दग्रादिरस्वप्रतिमातान्कलशावलवस्त्रहेमायवीतदंडाकमंत्रनुमितिस्थापयत्।ॐहिरण्यगर्भायतिम
यिधानंहिरण्यगर्भंपूजयत्।।कृत्तसमीपस्थपूर्णस्थापनपहस्थापनादिपूर्णंकृत्यतिथकांततुलापुरुषवत्।एवमति
थिकायजमानःस्नातःशुक्लवस्त्रालंकारादियुक्तःगृहीतकुसुमांजलिःमानवःप्रातमामंत्रयत्।।नमोहिरण्यकवचाय
चसप्तलोकसुराध्यक्षजगद्धात्रेनमोनमः।भूलोकप्रमुखालोकास्तवगर्भेव्यवस्थिताः।ब्रह्मादयस्तथादेवानमस्तेविश्वधारि
णे।नमस्तेभुवनाधारनमस्तेभुवनाश्रय।नमोहिरण्यगर्भायगर्भेयस्यपितामहः॥यतस्त्वमेवभूतात्माभूतेषुचव्यवस्थित

॥नक्षनाम्नेद्भवालेषदुःखसमावसागयातृततः पात्र पृथ्व्यांजलिं प्रदद्यात् सममंगलधार्यं तत्र पवित्र्यगुर्वर्धिकृ पुपात्र विधानं
ताक्तं दयपुनः। यजमानस्तु ततादपूखादक्षिणवामम् उष्ट्राः क्रमात धर्मवाजवतम्रखीरहिक्षाज्यान्याः शिवः कत्वा स्कार्म
पंचकावच्छिन्न समयमाश्रित। ततो गुर्वादिर्यजमानस्याविननीत तल्लनियमन्यद्धा मिथुन मानायतद्धावाधपात्रगर्भद्रयां
मध्ये दक्षिणार्द्ध धेनुकिवीज न दूर्वानर्सि सवयदि निगर्माधानं। पूसवं तस्य ध्यानमात्र॥ सीमन्त गुर्वाय न्यनमः सार्द्ध वरु ८४
लेवकविंशतिकुलेवधः पार्श्वकाल्यनिकर्मा ततगकिवीजनाम्नायकुं अन गर्भायानिमितिप्रजावता सूत्रंत अनिवेच्चि
तिजीवसूरूणव दूर्वानर्सि दूर्वाकर्नं धअमित्यमकाण्खीयाविय जमानक्रमलप्राणादिकं दव सहप्रथाद्भूति विवक्ता मास्माद्भू
तिङाद्भ्यादिति ॐ दम वानवलारतंतानवंयत्यस्तमर्कः। एवमहव संस्कानस्वपितन्वकृतहोमः॥ ततः गुरुः गुरुलनेष
मानमन्त्राप्याञ्चलाथन यजमानस्य जातकर्म नामकरणान्नप्राशनचौलोपनयनसमावर्तनवतुष्टयानि कुर्यात् ततोन्नप्राशनपा

यसराजनं। चौर्माउवसंगोपवगनाशावर्ह्तिनाप्यतः॥ उपनयनं अनन्त्रयाहि पंधीयाद्भूति वतुष्टयवयनमः धाउ
नतादिस्वायवनयतयवदूतपविदवामातिपविद्यानानि नमखलादंड रेतवर्याव्रतावनवाशावः॥ एवं महानाम्नादिव्रत
समावर्तनविवाहवाद्भूनि चतुष्टयाशावः॥ गायत्र्यास्कन नस्तविगुर्वलामहवपदवस्यराजन॥ पृष्ठसर्वधानमनूर्वंर
गस्य धीमहि इति सवडपवाशः॥ अन्यत्तुल्यं॥ समावर्तनविवाहेषु यं यजमानः कुर्यात्॥ विवाहस्तु शिं मन्त्रिकमूल्य सूवर्णघ
दितप्रतिमया सह तथाग्नियविश्लयनसप्तपदीक्रमणध्रुवारुन्धतीदर्शनानि निवहुनयालालहोमस्तुस्त्रवेव॥ अन्यत्तुल्यं
॥ एवं तयजमानस्तु सर्वं कुर्यात्। मदत्तदामादवादययूयंवमहायज्ञाः कार्यनिप्राद्वानवलारवदृत्याद्भू॥ यज्ञाणां स्वायातां
तु जातकर्मादिषु प्राजापत्यमेव मानेयं सोमयंवत्वा निर्वंद्यवतातिनिष्क्रमणं वार्कं। नामकरणनाकुमितिविलेषः॥ चूडामानां
तु लाम करणमग्निः अन्नप्राशनेनास्ति। गोदानव्रतकर्णान्तिव्रतंवत्वा निव दद्वतनिवति॥ ॥अथर्ववेदे॥ जातकर्म निष्क्रमान्नप्रा

गतद्वाणोन्नायतयनस्य विकृव त व तू व्रततता विधा व्रत विसर्गसमावर्त्तन विवाहदर्यकडकाः॥ यत्र यामनुष्ठानप्रकानस्तकास्व
यवाधेःलिङ्गाव सर्वेषां संस्कारणामनुष्ठानमार्ग कृवनिन्तितायज्ञमानादशस्कर्णाधिगरवर्ययत॥ नमाहिवस्यगर्भाथयादिर्ष
उकर्मतद्वयनमः सद्य यांतुनमः कृत्समीपस्थकनाशजनेर्दवस्य स्वास्यादिनाग्नि यज्ञानस्यतेगांनिष्कृतिवश्यामहवुर्य
। दिव्यणाव तत्र पूर्वाविनजिवस्यवीरवतिवर्मतरा कताका सनस्थ यं हुमानमहिविवयः ततादसकालोम कार्यमक ८१
लेख्यादिमहितलकाम ॐ स्यनमकातिलद्वासापविस्थमीर्दहिवस्यगर्भयात्समवितान्वकविष्णुदेवतंयूपास्ययथाक्रमाग
म्यवस्थायास्प्रदर्देतू मम स्यकर्पूनस्थथेवदशकालायुक्तीतदानवतिष्ठामिद्यर्थमिदंसुवर्णं दिदक्षिणां उवादियः सं
प्रदद॥ ॐ स्यकाद्यनानाःथस्याधियथोशक्तिदत्वापश्चाहवावनत्रहपूजा॥ विसर्जनीतउलापतूघवलर्वहत्वानाल
कालादिउवर्व दयात्॥ ॥इति हिवस्यगर्भप्रयोगः॥ अथ वत्क्रकंड॥ अथातः संप्रवक्ष्यामिव्रतकाण्डविधिपूर्वकं प्रकर्षस

र्वदानानीमहापातकनाशनं। पुण्यदिनमथमादवतुलापतूघवानवत॥ हव्यकदूरवसंलावस्थपाक्कादनादिकालाव
लावाद्दनतद्दधिवासनकंतथा कार्याद्विणरयवादूर्ध्वमहत्यावणकिनः। गकलहयसयुकेवर्णडकीवनवधःगकल
ःरवंडः। उक्तवव्रर्ण्डकृत्स्नयोरेवघाटकप्रतिष्ठादिलिवर्दमाः उदितः शुक्लपक्षादौवपर्वोत्स्यनाहणंकृतस्नायाताम
पीवाहीनकृत्वा ॐ स्वर्थः॥ दिगाजाष्टकसंयुक्तषड्दलसमन्वितं। लोकपालाष्टकायतंमध्यस्थानकदुरूज॥ शिवाव्रता
र्कलिखवनमालयासमन्वितं। वितस्तिंगुलगर्तयावदायामविस्तरं॥ कालायवस्त्रसंवीतंतिलद्रोणोपरिन्यस्यतान
थाक्वादशधान्यानिसर्वगात्यविकल्पयत॥ दिगाजोत्रवावतपूर्वंचीकोवामनकुमदांजनपुष्पदंतसार्वभौमसुप्रतीकाः
तन्त्रवर्णमादिपूर्वाले उजाकल्ववकुदंनश्रीनानेवावलागतः यथदेवाहेरहमामावदंतःपुष्पदंतवान॥ सामान्यगज
वृषणोपादिकविशःस्वताः। घटंगानिलिङ्गाकल्याथाकवदनिवर्कं वादयानिवमिति॥ तत्त्वदर्शी॥ ।मूर्त्तिमिवद्ध

centimeters 5 10 15 20 25 3

लालाकलाक्षसूत्रासितानि उद्विङ्गानि गुणाग्राणि वामवधतिर्कृतिकाः कमण्डलुना॥ आदित्यसूर्यानि दक्षिणकरपवि
म. वज्रशाववादिनि गिजालन॥ अङ्गानि ववन्धनात्रवानमीयमान हिनाङ्गानां यत्केषमी निन्याश्रीस्वर्णपानि। लोकपाल
रूपाभ्यदं विलिं कमौक्तुर्दकं गजारूढावज्रपालिः पूर्वदश॥ प्रावाय निः प्रकरुध्यानानारवर्णरूपिनः॥ पिंगरक्ष पके
नन्दः॥ पिंगानकृत्भारूणः॥ श्यामस्तः सादस्तुत्वसपाविः॥ किधावकधःशीर्षसौम्यानायमः कार्यादेवहस्ताविनानतः॥ व
कट्टकपालहस्तकुवानिमानिविह्नालानानः॥ धूम्रिताः खड्गहस्तः त्वरनवानूनाङ्क सर्वतः॥ वरुणयाग्धकसौम्यः प ८५
नीलयामेकवाणयेः धावनाह्विनिष्टुष्टस्थद्धजधावीसमीरणः॥ दगास्त्वनथगः श्यामागदापालिर्वरुणदः पूर्वोक्तेन त्रिनयन
रूपहस्तत्रिशूलधरकः। केपालयालित्वप्रवृद्धरूपः॥ यवनःश्वनः॥ उमारूपदवीपूर्वालवज्रजाद्विवाहूवीधितः। वागि
लावना. कृत्तलालक्रोधद्वूलेखवारूवर्णाविता॥ शाववनानिराणोनिस्वस्तिकानवयावना॥ स्वस्तिकावाहूस्यांकृवोपि

हि उत्कानस्वस्तिकावरयर्थः॥ गौरीवणिववामराग. रूपनावायणायउग्रकस्तत्कमण्डलुधवाहयहस्त्वकी॥ ॥ल
क्ष्मीरूप॥ यासाकमालिकाराजस्वसितियीम्यसौम्यायाः पद्मासनस्थां कुर्वीत त्रिनेत्रिला च मानवी॥ गौरवर्णश्रीस्रूगमीवस
र्णिकावरपिता॥ नीलपद्मकवचगांववदाद्दक्षिणकरयाग्रमालोर्ध्ववामपद्माकृत॥ अङ्गवावा
मवदक्षिणयाहस्तपद्मवरमुद्राधनीतिकेहस्तेवदिवामादवः॥ वस्तूपी॥ प्रसन्नवदनाः सौम्याविवदाः॥ शक्तिपालयपद्मास
नस्थाद्विभुजाकरद्याववदपदामादवायनिगमासापाध्रुव त्वसौम्यत्वध्वन्यवानिलाननः॥ प्रन्नूपत्वपराशस्थवस
वानामरितः स्त्रियाङ्गिति॥ पद्मासनस्थद्विभुजाः पद्मरागाभकान्तयः॥ कर्णदिग्ध्वजननीलपङ्कजधाविरः॥ ग्रूपः॥ संस्थितमवादि
नाशयःप्राहृतानिद्वीकाः॥ मवादिवालिरूपंदामादवाय। मवक्षकर्कटसिंहवृश्चिकमीनाः स्वनामानूरूपाः॥ वालर्त्तध्वसदाप
नामिथुनकन्यय. धुजमस्यमीजवीकन्या। तुलाहस्तानवस्तुला। मृगास्याश्वजघनाम करः॥ घटलिनामनः॥ कूरः॥ प्राह

तीध्रिकाभाजायच्छिनववनण इति दामोदरः॥ इन्द्राद्या द्वादशादित्यास्तेजोमण्डलमध्यगाः॥ इन्द्रादिनामानि ह वै विष्णोः प इ
ताविष्णूरुगस्त्वष्टा वरुणो।र्यमा विवः पूषा मित्रोयमश्चैव पर्जन्या द्वादशास्मृता इति मसरास्तुधावक्ष्म मूमगाः ऋतुवरद
ध्वजधारीणडनयवाहना॥ लिवादिपतिमाः प्राप्तकाः॥ अष्टादशधान्यानि प्रत्यक्षद्वाणपविमितानितीकविन पूर्वेण्टवेन
र्गायन प्रद्युम्नं पूर्वदक्षिणे, प्रकृतिं दक्षिणदणे संकर्षणं मतः पर, पश्चिमवेणुनावदानतीरुद्रमतः पश्चे अग्निमुखेर ८१
ताहिर्मवासुदेवमतः पर्व, मुर्मताप्तुडपीवस्थानवर्षय स्थापनानवधः स्थापयदस्तु सर्वातान पूर्णकुम्भादलेकेतु॥ अन
कंगयनस्वरूपविष्णुवर्मान्निवदवदवस्तुकर्तव्यः। णेषसूफल्वृत्तुउजः॥ एकः मातास्यकर्तव्ये नग्नसीगगतः प्रतोः त
थापक्कवध्वकर्तव्यः। णेषलागांकर्मस्थितः एकः कवास्यकर्तव्य सागुजानी प्रसावितः। कर्तव्यानालिदरास्तकस्थान स्याप
वः कवः तानि संरूतकलशस्वासीनः पितामहः नालतोन्मिउकर्तव्यो पदासमधकेटलो। शंखगदादिताम्रलानि पविता

न्यसेत्। प्रथमलक्षणं पंचवाणादिषु दक्षिणोर्ध्वकरपद्मं दद्यात्खड्गमधः करे। चक्रमूर्ध्वं तथा वामे गदां दद्यात्तथाधः। वा
पपृष्ठेऽथ प्रद्युम्नारूपवान् विश्वमाहक इति॥ प्रकृतिर्यथवक्रारूपिणी तथापितस्थ नंदस्त्री प्रतिमानि कथ्यन्याः॥ तदूक्तं
मार्कण्डेय उवाच॥ सर्वस्याद्या महालक्ष्मीस्त्रिगुणा परमेश्वरी॥ मातुलिंगं गदां खेटं याव पार्श्वं च बिभ्रती॥ नागं लिंगं च योनिं
च बिभ्रती नृप मूर्धनि संकर्षणेन पविद्ध धर्मान्कर, वासुदेवस्य रूपेण कार्यस्संकर्षणः प्रभुः सशुक्लवर्णः कार्यो नीलवासा द्विरू
मः गदास्थानवस्तुसलं चक्रस्थाने च लागलं, वदलस्वर्णमहास्वरूपयमः वस्त्रतथा, कृष्णवस्तु अर्जुनद क्षिणे खड्गोत्प्रवत्तव
धेनुः खेटपर्वतनाथि रुद्धपवक्ता इति नावदीयास्मिन्प्रतीमाप्राप्तपा, वासुदेवप्रतिमापिनानदीय, वासुदेवः लिवः
लोनः सितांगवस्त्रचतुर्भुजः॥ योगमूर्धाद्वैशंखपद्म, शंखं चापि ततमस्यप्रक्रः धावयदवैवर्चक्रं करे वै दक्षिणे गदामिति॥ एताश्च
पतिः प्रकृतादानपरिमाणान्यथकार्या। एतानि गुणपीठस्थानवर्षयन् पूर्णकुम्भान स्थापयदिन्द्रजमसं वादिन्यस्तु पंजनीयां

तथा दर्पणं स्वर्णवादयाः सहितां वस्त्रदोहनाः पादुकायानच्छत्रवामनासनवर्थलेः गन्धशालान्वदि पञ्चरत्नमाल्यानुलेप
नैः होमाधिवासनां तवन्याधिनाविद पुंगवैः ॐ मम वाचयन्तीर्य ततः कलाथ पुरदक्षिणीं । सहमावनानि दृमर्च्चैन्यः सदत्रः का
न्यदाहनाः ततोऽन्य दक्षिणार्थमुपकल्प्य ॥ इति विधाय उम वर्ण्णमवदक्षिणार्थमुपकल्प्यमितिडका । ॐ मम वाचयेदिति ब्रह्मोत्त
लिः प्रदक्षिणीकृत्य तत्र पठेत् । तत्र मन्त्रः यथा । गन्धेः यः एवं प्रणम्य नमवविश्वगर्भाय द्विजोत्यादि ताधिरूह्य ॥ तोरणं यज्ञाभ्युद्धाराः प
कल्प्य समाहृता स्करं मितिसुवार्गगन्धेः प्रकल्प्य विधिवत् तामानामेकैकस्य गन्धधारोह्य वसुविंशति संख्यकं लिंगादिष्यः स ८८
मं दद्यात् ॥ दानवाक्ये तुलावदव स्थाय ॥ तथा ॥ सत्त्व वहांसत्वयवा एव कुर्यादेषकानि विधानयुक्ता । स एवं सं पूजयन्त्मा
त्य विर्दये त्या कृत्वाजुहुयादिकन ॥ अत्र सम्प्रवदपक्वौ डंले मस्तुदद्धेन मध्यमस्तु दद्धेनाधमपक्षे स्वल्पत्वं । यः विन
ग्रुपल निर्मितस्वल्पत्वमिर्थका एकापि विधानप्रतिष्ठा ॥ इति तुलापुरुषदानमितिपरिशायामकं ॥ एकं वा कल्पिता पक्वा विन्यथा र्थः

। ॐ ॐ एवं दक्षिणांपूर्वक यक्ष्यो ब्रह्माण्डदानमधिगम्यमहेद्विधानं । निर्द्धूतकल्मषविशुद्धतनुर्मनोरमानन्दकृत्यदनुय
नि सहस्रानामाद्रिः ॥ संतारयत्यपि स पितामहपूर्वपोत्रबन्धुप्रियातिथिकलत्रनराष्टकं यः । ब्रह्माण्डदानशकलीकृतपातकौ
घ मालं दुत्युःस्व जननीकुलमप्यशेषं ॥ ॥ इति ब्रह्माण्डदानं ॥ अथ प्रयोगः ॥ यजमानादेशकालौ संकीर्त्य सकलपातक
यपितृपितामहप्रपितामहपूर्वपोत्रबन्धुप्रियातिथिकलत्रनरषण्णाष्टकातरणविलिलिन संकलयानकालेयमारूकः
ल वीरुकोश सकलीकरण समावर्णनादपूर्वकाम्य सत्यसहित विमानकरणकमवानिपदप्राप्तिकामो हिरण्यब्रह्मा
ण्डदानं प्रतिपादयिष्ये ॐ इति संकल्प्य तुलापुरुषोक्त प्रावरणा पवमानादि विदादि पूजादि मण्डप पूजावाचार्यादि विनियोगांते विद
ध्यात् ॥ ततो वा र्यो विदधि विहितधातः तात्र वज्ञापनिस्क तिलद्रोणोपरि विन्यस्तं स्थापयेत् ॥ एवं ततो गादि विनियोगान्तं विदध्यात् ॥ त:
तस्त्वाचार्यो विदधि विहितधातः तात्र वज्ञापरिस्क तिलद्रोणोपरि विन्यस्तं स्थापयेत ॥ एवं ह्याग्निदिदिक्षु दिगाद्यष्टकलाकपालाष्ट

कप्रतिमाः स्थापयित्वा पश्चिमायां वदवउष्ठ्यत दगन्धप्रतिमाः स्थापयेत॥ ब्रह्मांडाधो दिशि वामाच्युतलक्ष्मीसूर्यप्रतिमामध्येव
उर्मरुप्रतिमामध्य एव समंतादष्टवसूनादित्यानरुद्रान्प्रतिमानवस्थानि वतिस्थापयित्वा कौशेयवस्त्रेण ब्रह्मांडं वेष्ट
यित्वा प्रत्यक्कुण्डात्परिमितान्यष्टादशधान्यानि पश्चिमानि धायकाग्न्यादिदिक्षु उदपात्रपूर्णान्कलशानयन्प्रयत्नप्रकृतिसंश
र्वतं वदवउष्ठ्यानि स्थानानि वामदेवप्रतिमापूर्ववन्निधाय स्थापितब्रह्मांडादिप्रतिमास्वक्रमेण नाममंत्रेणावाहयित्वाथ
विधानेन पूर्णं कुर्यात्तान्समस्तान्स्थापयेत्॥ ततः पाद्यकापानहस्त्रवामवासनदर्पणकरुणाग्रस्थलमाल्यदिपान्नलपना
मंत्रैः सहकांस्यदोहनादिसकावदवधेनून्नपकल्प्य ब्रह्मांडाधिविविधानं वध्नीयात्॥ कृतसमिपस्कंदं स्थापनादि पूर्णं द
त्यमितप्रकांगतुलापुरुषवत्॥ एवं महिमितिकायजमानः शुक्लवस्त्रांजलिर्बध्वा ब्रह्मांडं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य नमोस्तु विश्वेश
वविश्वधामजगत्सवितृरूपाबेन्नमस्ते॥ सप्तर्षिलोकामलरूपालगगरुणसार्द्धवितराभिरक्षां। यदुःपितास्वस्तुखिनाकवंउ

पयांतु पापानि ममापवादानि दानमन्त्रहतपातकानां ब्रह्मांडदानात्॥ पूर्वयं यदुर्विनिपठेत्॥ ततो यजमानः पश्चिमतउपवि
श्यगोदानं कृत्वा सह ब्रह्मांडं दक्षिणाविहस्ताचार्याय शेषमृत्विग्भ्यो दद्यात्॥ अथामुककाल सकल्पपादक द
यकामं कृत्वा तत्र सर्वेल्पवाक्यमुक्तब्रह्मांडं सकावन्य लिखितस्वर्णवर्विततिलद्रोणोपरिस्थापितमनन्तरं ब्रह्मांडस्य पूर्णे पूर्वा रा
गुर्वत्विग्भ्यः संप्रददस्वेति उपविहितवतपूजनं निक्षिपेत्॥ ब्राह्मणेभ्यो ब्रह्मांडस्य प्रतिग्रहीषः॥ ततः सवित्वं ब्रह्मांडदानः प्रति
ष्ठार्थमिदं दक्षिणायै माषं यथाशक्ति वस्तु च वसु संप्रददस्वेति दद्यात्॥ ऋत्विग्भ्योपि यथाशक्ति दक्षिणां दद्यात्॥ अन्यदपि षड्रसं च
त्र वः स्वर्णं च वयाय पश्चिमायां वह्निकुण्डे हवनादि कुर्यात्॥ ब्रह्मांडाय कादयाग्निकर्म वक्कार्यं न त्विजः। ततो ग्रहवर्गप्रहादि पू
जनादि विसर्जनीयं कुर्यादित्येकाधिक्यपद्धतिः॥ ॥इति ब्रह्मांडदानप्रयोगः॥ अथ कल्पपादपदानं॥ मात्स्ये कल्पपादपदाना
ख्यमतः परमनुत्तमं॥ महादानं प्रवक्ष्यामि सर्वपातकनाशनं। पुण्यं दिनमथासाद्य तुलापुरुषदानवत्॥ पुण्याहवाचनं कृत्वा

कं॥ वाहनं तथा। कल्पितं उपरि स्वर्णपटाच्छादनादिकं॥ कारयेत् कारयेद् वृक्षान् नानाफलसमन्वितान्। नानाविहंगवस्तुसिद्ध
षणानि च कारयेत्॥ नानाफलानि सर्व्वाणि वृषभगोगजवाजिमहिषकनकवज्रादिकलादिनानिकविता। फलान्यपि कारयेत्॥
गन्धितं त्रिपलार्द्धं मासं स्वर्णं कल्पयेत्॥ अथ तत्र फलस्वर्णं स्थापयेत् कल्पयेद् दयं॥ कल्पयेद् यथानाथम् कुं प स्व
र्णं स्यात् सर्व्वं वस्त्रादि प्रतिमा माहितं कल्पयेत् पूजयेत्॥ द्वितीयादि तु वस्त्रविशेष एकैक तोरणेन स्व स्व देवतायतिमासहि २०
याम् स तानायीन कुर्यादित्यर्थम् तु स्वप्रस्थापयित्वा वसितं वस्तुयुगलं। वस्त्रविभूतिवायतं पंचगव्यं सह तत्कवी॥ प्रस्थापयि
त्वा ततः॥ पवित्रा धायादि निताः॥ प्रातः पलाव॥ वस्त्रादि प्रतिमाः॥ प्राकृयष्टिताः॥ कामदेव सर्व्वस्याव्ययस्कलं पञ्च कल्पयेत्
॥ विभूषणानि वा कामदेवस्तु कर्त्तव्या रूपेणा प्रतिमा धवि॥ अश्ववाहः प्रकर्त्तव्यः शंखपद्मविभूषितः॥ चापबाणकरश्चैव
स्यादिविनोलावनः। रतिः प्रतिस्थिता कौसुमो फला। वाम सस्य कर्त्तव्याः पश्चाद्भूयनमाहवाः। करावश्च कलासुस्यका

यस्मिनायनाः॥ कवीव सकनः कार्यः पंचवानं सखा महान् ०० ति॥ कामादयायतु॥ वाच पुष्पकामदेवारूपवान विश्वमाद्
न०० यिवाकं॥ अथस्मादिति वक्तं विभिन्न यन्ति। सतानपूर्व्वेन स्तवतु तृतीयेन कल्पयेत्॥ तृतीयेन पलार्द्ध स्ववाति नातु
उप्रस्थापयित्वा तस्मिन् वस्तुयुग्मं। खापवक फलान्वितं वाकां सर्व्वा वादिष्वपि वस्तुयुग्मायन्ति। सर्व्वादिदक्षिणे पार्श्वे त्र
या सार्द्ध घृतापवित्रविभवा विरुद्धं तु सावित्र्या सह जीवक। सकल विसंयुतं सवलितवृहद्विर्व्वदनं॥ तृतीयेन कृवितसो
मनफलसंयुतं। तृतीयेनाति संदान पविताना या मध्यन्ति। यं वाप्यातव्याः क्रमादेव वस्तुनिवारुपाविरुद्धविलवन कृत
ल्याकावाः लिङ्गावावादिति वा मादवधा प्रतिमाकाद्विवर्ण्यगर्दाय॥ सावित्री तु वर्णं जपध्यासनावसावित्रीसाकमूतक
वैतलुलिस्यका। सवत्स्या सवरी धनुर्वाणाभाग्रस्तमनीति। सुवर्ण वक्त्रं। घृतादिकमपि प्रस्थापयित्वा यास्य॥ कौलेयवस्तु
सर्व्वाणि कुमाल्यफलान्वितान्॥ तथा पुष्पकवर्णानपादुकासन तोरणं। दीपिकापानद्रक्तवामचामनसंयुतं॥ फलमाल

वृतां छत्रध्वजपताकावितानकं। तथाष्टादशधान्यान्न सर्वपादकामनराजनं। दीपिकायानच्छत्रचामरासनवृतां। फलमाल्ययुतां तद्वद्
पताकावितानकं॥ तथाष्टादशधान्यानि संस्थाद्य कल्पयेत्॥ पूगनराजनराशि पूजितराजनीधान्यानि प्रत्येकं द्रोणपरि
मितानि। होमाधिवासनान्तरं स्थापिताब्दपुंगवैः। त्रिःप्रदक्षिणमावृत्य मंत्रमेतमुदीरयेत्॥ अधिवासनानंतरं प्रातः पूर्णाहु
त्यादिकर्म कृत्वा पश्चात्पुण्याहवाचनं कृत्वा योगकलशैः स्नापितः सुधीः॥ मंत्रप्रयोगैः यः॥ एवमामंत्र्यामंत्र्य ददाति तुष्य २१
त्याधिमत्विग्भ्यः मंत्रानादिन्यकल्पयेत्। कृत्वा उष्ययसंविधिवत्पूर्णमृत्विग्भ्यः मंत्रानादीन् वस्तुदानवादिपूजनं॥ नवि
हणार्थं कृत्वा तनव विस्मयवानरुवता। अनेन विधिना यस्तु महादानं निवेदयेत्। सर्वपापविनिर्मुक्तः साश्वमेधफलं
लभेत्॥ अप्सरोभिः परिवृतः सिद्धचारणकिन्नरैः॥ कृतानन्दव्योश्चमनुजान् मोदतेऽथ समीपितान्॥ स्वसमानादिव
ऽष्टपूर्वपौत्रप्रपौत्रवान्॥ विमानेनार्कवर्णेन विष्णुलोकं स गच्छति॥ दिविकस्य सन्निधिष्ठदाजबोजारवलतः। ना

रायनबलाधमा। नारायणबलाधमः। नारायणकथासक्तानां नारायणपूर्वकं कृत्वेति कल्पपादपदानविधि॥ ॥अथ प
यागः॥ यजमानः कलशकालावाहनीतः सर्वपापक्षयपूर्वकाश्वमेधफलप्राप्तिकामः पुत्रपौत्रादिसुखसमीपितस्वतर
त्यस्वकीयप्रत्यवमतानवाप्यवः सिद्धचारणकिन्नरसविततं सर्वस्तूयमानत्वविलिष्टवर्णोकवर्णविमानकनककवि
ष्णुविमानकनककविष्णुपुरगमनपूर्वकसंगतवाञ्छितकालवैष्णवस्वर्गलोकनिवासपूर्वकनारायणपारायणत्वनार
यणतुल्यबलत्वनारायणकथासक्तत्वविलिनत्रैलोक्यराजत्वानंतरनारायणपुरप्राप्तिकामः श्वः कल्पपादपमहा
दानं प्रतिपादयिष्ये। इति संकल्प्य प्राग्वच्चापवाचार्यादिमंडपपूजावाचार्यादिविनियोगांतं कुर्यात्॥ ततो गुरुः शोभनवक्र
वनवस्त्रयुगयुक्तप्रस्थेनिधाय तदुपविवलविष्णुशिवरासूनपतिमाभिः सह पंचशाखं सितवस्त्रयुगान्वितं कल्पवृक्षं मध्ये स्थापयित्वा
गुडप्रस्थे रायदानकामप्रतिमन्या सह निर्मितमिति वस्त्रयुगान्वितं संतानं पूर्वतः स्थापयित्वा तथैव घृतप्रस्थोपरि विधाय प्रतिमान्वि

तं मं चार्वदक्षिणतः स्थापयित्वा पश्चिमाजिनवक्त्रस्थापयित्वा विशाप्रतिमालिखितं पूर्ववत् पाविज्ञानं स्थापयित्वा उत्तरे तिलप्रस्थं पवि
सुवर्णमणिमाणिक्यं छविर्वर्णं स्थापयित्वा सर्वपूजास्थलादि स्थापयेत् । तथा प्राग्यायस्तु दिक्षु कोणेषु वस्त्रादिमकान् पूर्णक
लशान् स्थापयित्वा पादुकायानक्षणादिकं स्थापयित्वा प्रत्येकं दीपमितधान्यान्यविनिधाय वर्णां वितानं बद्ध्वा चामरोत्सवं पंचवाद्य
पानक्रमयूपतिष्ठापयश्चक्रविष्कम्भिवार्कसहिताय कल्पपादपाय नमः ॥ सदानकामसहिताय सततानाय नमः ॥ श्रीसहि
ताय संदानाय नमः ॥ सावित्रीसहिताय पारिजाताय नमः ॥ सूवर्णसहिताय हरिचंदनाय नमः । एवं प्रकारेण यथासंख्यं भ ९२
वाहनाय प्रवालसंपूर्णं वितानं वध्यायात् ॥ ततः कीडसमीपकल्पद्रुमादिस्थापनं प्रदत्तिपूर्वं कृत्वा निवकौतुला
पुरुषवत् एवमष्टिमिकायजमानः पुनर्वर्षः कृतपुष्पांजलिः कल्पपादपां त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य तत्पश्चिममंडपविशेन नमस्
कल्पवृक्षाय विनिताप्रदायिनाविर्भरवायदेवाय नमस्ते विश्वसृष्ट्याय सर्वत्र वसिश्यमानाम् गुदिवाकर ॥ मूलेमूले

पत्रविटपे ब्रह्मणः शाखिसनातन ॥ त्वं सवाम्मतसर्वर्द्धमतं ततः पद्मयाश्रय ॥ संतानाय वनतः सन्तयाहि संसारसागरात् ॥
कल्पवृक्षापुष्पांजलिक्षिप्त्वानत्वावदि पश्चिमतः प्राकमुखीय स्थायसर्वपानकल्पवृक्षादिनावायण पद्माधिकाम ह्रस्यमंडपविते
नकाराचत्वादिविलेपनविलिख्य सवार्थ दुर्वांगुलेव दं० निकल्पपादपं सुवर्णं स्थापितवस्त्रविष्कंभिवरासनप्रतिमंडपस्थ
पविलितालितवस्त्रयुगान्वितं कौशेयसंवीतं कलशाष्टकदद्मालयहलयोदकासनाराजनदीविकापानक्षतादिसहितं सवि
तानसंप्रददं० गुरवे हस्तजलं क्षिपत् ॥ गुरवे स्वस्तिपाठपूर्वकं देवस्थलं तिप्रतिक्षकमनुतिपठत् ॥ ततएतस्वस्तिस्थपमि
दक्षिवर्णं ग्रामवस्त्रादिकं वदक्षिणां गुरवे गुरुवं संप्रददं० तिमानिदयात् ॥ गुरवे स्वस्तिपाठपूर्वकं देवस्थलं तिप्रतिक्ष
कमनुतिपठन् ॥ ततएतस्वस्तिस्थपमिदक्षिवर्णं ग्रामवस्त्रादिकं वदक्षिणां गुरवे गुरुवं संप्रददं० तिमानिदयात् ॥ एवं पूर्वनागुर
प्रस्थापितप्रतिष्ठितं सदानकामप्रतिमान्वितमिन्द्रमाल्यहलायुधकमण्डलु ॥ नित्यं संतानगुर्वेव यात्रिज संप्रददं० तिमतादक्षि

वा३

नाघृतस्वरकपविस्फितं फलसवरीप्रतिमान्वितं हविनवेदनं तथैव विदद्त्वा ऋत्विग्भ्यो दद्यात्॥ ततस्त्वाचार्यः पुण्याहवाचनांत
पूजाग्रहादिपूजां कारयित्वा पीठादिदेवताविसर्जनं कुर्यात्॥ ॥इति कल्पपादपदानविधिः॥ अथ गोसहस्रं॥ मात्स्ये॥
अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमं। गोसहस्रप्रदानाख्यं सर्वपापहरं परं॥ पुण्यां तिथिमथासाद्य युगमन्वन्तरादिकां प
योव्रतस्त्रिरात्रं स्यादेकरात्रमथापि वा॥ लोकेशावाहनं कुर्यात्तुलापुरुषदानवत्। पुण्याहवाचनं कुर्याद्धोमः कार्यस्तथैव

च। ऋत्विङ्मण्डपसंभारभूषणाच्छादनादिकं। वृषभं सकलं संयुक्तं वेदिमध्येऽधिवासयेत्॥ गोसहस्राद्विनिष्क्रम्य गवां दशकम
ग्रत्यादि। प्रयागवर्त्तदानात्पूर्वं। वृषभश्च पूज्यः। मत्स्यानीवकयाक्षः यस्तु केचित्। उत्तरस्कंधककुद इत्यादि। प्रयागवर्त्तदानात्पू
र्वं वृषभश्च पूज्यः मत्स्यानीवकयाक्षः यस्तु केचित्॥ उत्तरस्कंधककुन्दमरूलायतकंबलमित्यादि निरुक्तात्तर्गप्रकबलेमा
स्यडकानितलवानि ग्राह्याणि युक्तं। ततस्तु लीव्र्यें गोसहस्राद्विनिष्क्रम्य तिष्ठतो गोदशवर्गोसहस्रादित्यर्थः॥ तथा वदशाधिवं

गोसहस्रसूर्यं ततोऽप्यधिवासनीयं गोदशकं। सहस्रगोष्ठेनावश्यमधेनुत्वादाः॥ इति विवकल्पतिकाविति॥ गोसहस्रेव॥
हिः कुर्याद्वस्त्रमाल्यविभूषितं। सुवर्णशृंगाः रुक्मवर्णं चीत्याद्यपादसमन्वितं॥ वहिःकुर्यात्तु तादृशीना सादयेत्॥ अतः प्रव
त्सदशकं वस्त्रमाल्यैः प्रपूजयेत्॥ सुवर्णवृत्तिकायुक्तं ताम्रदोहनिकान्वितं। सुवर्णतिलकोपेतं हेमपट्टेन लंछितं। कौ
शेयवस्त्रसंवीतं माल्यगंधविभूषितं॥ हेमरत्नयुतैः शृंगैश्चामरैरप्यलोकितं। पादुकोपानहच्छत्रभाजनासनसंयुतं॥
सुवर्णवृत्तिकात्र सुवर्णरचितादिगंजीपानमिति हेमपदः॥ सहस्रयुक्तं सुवर्णमयं दक्षिणाथेन प्रसिद्धः॥ अतः शृंग
दर्शसौवर्णकेशन उर्ध्वः पर्वतवाः पर्वतोत्पलदोहनपात्रमित्यन्यत्राक्तव्याकवित्। यथाशक्तिताम्रपात्रपादुकापान
हादिवं वक्तव्यं गोदशकसमीपस्थाप्यं। गवांदशकमध्ये स्यात्कोवतनानंदिकेश्वरं। कौशेयवस्त्रसंवीतां नानारत्न
त्नराजितः। कवनानिस्त्वचमाल्यकूडलसंयुतः॥ उर्ध्वम्मितान्नाद्विगुणः सोमास्यानंदिकेश्वरं वामहितेन्द्र दक्षिणवाहनाला

centimeters 5 10 15 20 25 3

समन्वितः। ऊर्द्ध्वं तिष्ठितं यथा कुर्यात् लग्नादूर्द्ध्वं सर्व्वमवदद्भगवान्॥ भिक्षवः पञ्चमाहप्रतिष्ठायां यावदकरोत् सारवल
नं विकिरणं निर्माल्यापनयनं पञ्चामृतमितिहमाह्वी॥ गोहस्तलाय यथैतन्मध्येऽति यानलाभयावी॥ भगवता वेदनालेन सर्व्वमेत
त्प्रकल्पयेत्॥ भोः सत्त्वा सर्व्वमहादानं सफलं मिति दानसाक्षी पूर्व्वदिनमथा सायङ्गीतमङ्गलनिस्वनैः। सर्व्वोपधादकला
मङ्गापिता वेद युगवेः। ॐ मम स्वाश्रयत्न गृहीतकुसुमाञ्जलिः॥ ॐ ह्मामध्यतनादयाद्भुवनदिक्ष्वर्णः॥ सर्व्वोपकर २४
ण्णापनीगायूर्णं वतिवस्कलः॥ कलिस्त्याधेनुमेकैकादशकादिनिवदयेत्॥ गर्व्वातमथैकैकादर्द्ध वाथविशति॥ द
शर्द्ध वाथवा दद्याद यस्य दत्तकृत्या॥ अन्यकलि उडदासीनास्वविधाः सर्व्वपक्षप्रदिउणागुणवदया। नैकावद्भत्याया
मथ्यायतायावत्कर्मा रचना वद्भस्त स्वदानपात्रःश्रीमदावाग्यस्तथ॥ श्रीवत्सस्तूयात्पापिमहादानानि कालहर्तौ दि
नवत्क वानी स्थापय भीस्तदिपूर्लीप्रिय॥ अलनविधिर्यस्तु भोः सहस्रप्रदानवत्। सर्व्वपापविनिर्मुक्ता॥ सिद्धिवाक्स्वर्वि

दितः विमानेनार्कवर्ण्णेन किंकिणीजालमालिना। सर्व्वलोकपालानां लोकसंप्रस्ततनवेः॥ प्रतिमत्वंतं निति ष्ठस्य यपोतस
मन्वितः॥ यावत्कल्पशतानि तिष्ठ राजराजेश्वरः॥ एवमध्यतनिकर्यास्तिवध्यानपनायतः॥ विष्णुर्व्वा यागमास्थाय तत्तामत्र
वेधनादेति॥ ॥अथ प्रयोगः॥ यजमानाधिवासनदिनस्य पूर्व्वदिने सैकाहं वायजमानाह्लादाधिवासनदिनस्या यत्कामकल्प
पापक्षयार्न्नवसिद्धवावरणसवितृमार्कवर्णं स वर्णं किंकिणीजालमालिविमानानाहरोतवे येकर्म्म स्वतनावद्धिनद्यादि
सकवलोकपाललोकाधिकवणकपूजयोजसमन्वितनिवासा भवकर्ण्ठकपूजापूर्व्वकसफलाकाधिक्रमणोहनपूजपो
जसमन्वितनिवालयगमनेकाहवणतपिरूपिता मद्रक्षनातावणकल्पवतावच्छिन्नलिवपूवनिवासानीतवलाजवाज
सवलाखवधणतकर्ण्ठलिवध्यानपवत्वविष्णुसादस्थापनयागस्थानकुउकसीसावमावनकामार्हगोमहुस्रयानंखधप्र
तिपादयिष्यऽति संकल्प्य उपवासभोवियादिपूजादिसंदपहजाचार्यादिविनियागंहि कुर्यात्। तताऽनर्व्वदिमध्येवाजता॥

ं विलिख्य पृष्ठे नवकार्यपूर्वकं तां धेनुं दशाकीवस्त्रमाल्यसुवर्णघण्टासुवर्णशृङ्गरौप्यखुरताम्रदोहनपात्रकौशेयवस्त्र
पादुकोपानहच्छत्रचामरासनायुग्यशोभितां वस्त्रैः पवित्रैः स्थापयेत्॥ मन्त्रपादवदक्षिणतो सहस्रं सुवर्णशृङ्गादिसहितां
अधिवासयेत्॥ ततः सकपिलगोदानकर्ममध्येवाडशावस्त्रलवणधान्योपविकौशेयवस्त्रसौवर्णमाल्यकुण्डलादिसंयुक्तं ब्रा
गुरुं नैवेद्यकांस्यवर्णं स्थापयेत्। जयदुपवितानि बध्नीयात् ततः कृतसमीस्थकद्रस्थापनप्रहस्थापनपूर्णाहुत्यादिकर्म
तुलापुरुषवत्॥ ततो यजमानः पञ्चाङ्गुलिवापस्थात्यादाय सकपिलगोदानकं नमो वो विश्वमूर्तिभ्यो विश्वमातृभ्य एव च। लो २१
काधिवासिनीभ्यश्च रोहिणीभ्यो नमो नमः॥ गवामङ्गेषु तिष्ठन्ति भुवनान्येकविंशतिः॥ ब्रह्मादयस्तथा देवा रोहिण्यः पान्तु मा
तरः॥ गावो ममाग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्ठतः॥ गावो मे हृदयत्॥ ततो वेदिपश्चिमशालां प्रविश्य कुशतिलजलाद्यादाय
देशकालावचनान्ते सकलपापक्षयार्थं नवग्रहादिसहितमावाहनकामः सर्वं तं संकल्प्य ब्राह्मणेभ्यः सुवर्णशृङ्गाद्यलङ्कृ

घ२ प३

ताः सकपिलवत्सानां पविस्थितानां दिक्पवसहिताः पादुकोपानहच्छत्रचामरासनसंयुताः सवत्साः सुवर्णालङ्कृता धेनूः
दक्षिणाकलससहिताः सहस्रं गाः वितानायूपस्तम्भसहिताः अमुककामोकामस्यानुवर्तिन्यो दश प्रदद्यात्॥ तपिस्त्वा
यज्ञोपवीतप्रतिग्रहब्राह्मणायगामिस्यायब्राह्मणिकामस्तुतिपञ्चकः॥ ता यादानप्रतिष्ठार्थं दक्षिणां दद्यात्॥ गोपकरणं दिक्
स्वपक्षपरत्वक्षवहरधेनूदशकाःस्थापकबलधेनूद्वयं गोसहस्राद्धवर्णनद्वयं गुरवे दद्यात्। ऋत्विग्भ्यश्च दशकं दत्त्वा गुणानामकागौ
सहस्राब्धप्रत्यर्पणतनिस्यक्षः पश्चात्परदानं॥ जापकादिनाम्न्येव दक्षिणादयः प्रमादिनासंतोष्य पयश्चाविप्रानुगतिप्रा
गुरुं। ततः पश्चादावत्रीतपहपूजनं तद्विसर्जनादि सर्वं प्रकृतिवत् कुर्यात्॥ श्रीकामस्तस्मिन्दिने दध्यमात्राहारेन व्रतं वा
चरेत्। कर्मसाद्गुण्यार्थं यथाशक्ति ब्राह्मणान् भोजयेत्॥ ॥ इति गोसहस्रप्रदानप्रयोगः॥ ॥ अथ दिव्यकामधेनुः॥ मात्स्ये॥
अथातः संप्रवक्ष्यामि कामधेनुविधिं परम्। सर्वकामप्रदं नॄणां सर्वपातकनाशनम्॥ लोकेशावाहनं तद्वद्धोमः कार्योऽधिवासने

॥ शुल्का पवूघवत्कर्यां कुत्तेतयवदिकाः॥ मल्लयकाग्रिवक्रूर्यद्दुनववसमाहितः॥ कृशुमंतयानि गोविंतफ्रजाद्विब्राधकणराजनीं
धर्मलाइंपवद्धर्णं॥ शुद्रवकसन्निरयथ(धेनजापकामीका वनस्यति शुद्धस्थः धनवसीवकानयाउतमायूवसाहस्रेस्कदर्वेनशुमः
धमा॥ कवीयसीनदर्शनकामधेनुप्रकीर्तिता। यथेदियोवनादिवस्त्रहस्याणीगणः सहस्त्री। वद्धवर्वनेनवनदवदस्वडकीणवः
सहस्त्रंपलानिनिराणि। तथापि कल्पवर्वाघपकषवदक्तधादिनुम्यवाविनः॥ उपनयनमिति वस्तु साहस्त्रे विनिहनान् २७
याधनदर्यापवयदस्यापिपूर्णनिपातन्नर्थः तनपवसहस्रलेव्यथः। नृपनाबायनबामादवादया(थर्वपवसाहस्राममघ
र्थमवति। णक्तिनस्त्रिपलादूधसकापविकानयतृ॥ शुत(धन्वादिषुवतुर्थांनवत्सः स्यादिन्यनिधानात्र अत्रापि कपसव
ल्लवतुर्थानवत्सः कार्यं निनिवधदनः वयीदत्ताजिनतन्यस्य शुतवस्त्रसमन्वितः॥ न्यसंदूपतितांधनेमहावस्त्रेवलीदत्तां
।कृशापूकसमायतांनानाकुलसमन्वितां॥ तथाद्यादसधान्यानिसमतान्यविकल्पयत्॥ द्रव्यंदृत्वाद्वकांतावधवात्तानाकुलंसम

६७

न्वितां॥ गोउनवासनतदहस्तिप्रदानकंतथामाजमयात्॥ कौशेयवस्त्रद्वयसहितांमादिपाठयपात्रवस्त्राभिवामीं। सवामवी
कुंडलिनासयंटांगलितिकायादकवीथपादां। वसेश्वसदेः पूवणाहिस्थांहविडयापूथ्यकुलेवनकेः। कुंडलनीकर्णिया
कुंडलनीकर्णियाः कुशुलयतीअजाजिकुर्स्तुवन्नवकवातिविंगानकेवायविपवर्णं॥ गलितिकाग्रदमानावामादनाय
शुगोवतिकांतिपा०ः॥ पादर्किंकिणीतितदर्थःपादकातिपादकाःकाष्टमय्याःवीपर्णलोप्यालिखावः तद्वयमपिपादष्वयम
पिपादवष्वयस्याःसा। अजाजीजीवकांकृष्णुवनधान्यांकावसेर्वंपलाकृतिककषायकदनवलावमयतेजधेःसनामक्ता
मीगववदघाषेः प्रथदिलिकयसपथ्यकृतःअवाहयनांशुजधनमेषेदिजायदयादथदर्पाणिःआमत्य सीलकालनूपशुला।
विताय विप्राय यः कनकधेनुमिमांप्रदद्यात्॥ प्राप्नोतिधामसपदंदवदबाहूकन्यागलेःपनिहतःपदमिंदमीलः॥ विप्रा
यथकवनमकामिपद्मजापकादियान्येवदद्दिशाः॥ नकामिपदुलाघवमववत्प्रदायमितिकविनृ॥ यदवयेच्यकस्मा

श्री २ श्री १

एवविप्रायनिवेदयेत् ॥ आमंत्रणमंत्रास्तु प्रयोगेऽस्य योज्या इति ॥ ॥ इति हेमाद्रौ कामधेनुदानविधिः ॥ ॥ अथ प्रयोगः ॥ तत्र यजमा
नो यथोक्तकाले स्नात्वा सपापक्षयपूर्वकरुद्रकन्यागतेन्द्रादिसवितृशिवपदप्राप्तिकामोऽद्य हिरण्मयकामधेनुमहादानमहं प्रति
पादयिष्य इति संकल्प्य गणेशादिपूजादिवेद्यादिनिर्माणं तुलादानवत्कुर्यात् ॥ ततो वेद्या बाह्यतो वितत्य तदुपरि कृष्णाजि
नं प्राग्ग्रीवमुत्तरलोमकं न्यस्य तदुपरि गुडद्रोणं न्यस्य तदुपरि पलत्रयाधिकं यथाशक्ति हेमां कामधेनुं सालंकारां निर्माय तत्तृ २१
तीयांशेन निर्मितवत्सं तन्नाभिमुखं प्राच्यादिदिग्वास्तिकां विधाय पंचरत्नालंकृतां पीताम्बरद्वयसंवीतां सौवर्णनूपुरद्वयान्वितां
कांस्यवर्णशृंगद्वयघंटापाटकिंकिणीकांस्यपादकाढ्यां रौप्यपादवत्पुरुषयारुकलयताम्रदोहनान्वितां सवत्सां धेनुं स्थापयित्वा
तत्समीपे तामवृष्णशृंगाष्टकं नानाफलानि इक्षुदंडाष्टकं राजतरजतपात्रादीन्यष्टादश धान्यानि हलिंसपुष्पाणि जीव
कसंकनादि स्थापयेत् । ततो वितानं बध्वा प्रतिष्ठापूर्वकं समंत्रं यथामंत्रं पंचोपचारैः पूजयेत् ॥ ततः कुंडसमीपस्थस्था

स्थापनपूर्वं कृत्वा अग्निकार्यं तुलापुरुषवत् ॥ एवमधिवासितायां यजमानो होतृकसमीपेऽञ्जलिं श्रां प्रदक्षिणीकृत्य पठे
त् । या लक्ष्मीः सर्वभूतानां यावद्देवेष्ववस्थिता । धेनुरूपेण सा देवी मम शांतिं प्रयच्छतु ॥ देहस्था या च रुद्राणी शंकरस्य सदा प्रिया ॥ धेनु
रूपेण सा देवी मम पापं व्यपोहतु । विष्णुवक्षसि या लक्ष्मीः स्वाहा या च विभावसोः । चन्द्रार्कशक्रशक्तिर्या धेनुरूपास्तु सा श्रियै ॥ चतुर्मुख
स्य या लक्ष्मीर्या लक्ष्मीर्धनदस्य च । लक्ष्मीर्या लोकपालानां सा धेनुर्वरदास्तु मे ॥ स्वधा या पितृमुख्यानां स्वाहा यज्ञभुजां च या । सर्वपापहरा
धेनुस्तस्माच्छांतिं प्रयच्छतु ॥ इति पुनर्धेनुमंत्रावाहरुत्वं सर्वदेवगणमंदिरमंगभूता । विश्वेश्वरी त्रिपथगोदधिपर्वतानां । त्व
दानशस्त्रशकलीकृतपातकौघः प्राप्तोऽस्मि निर्वृतिमतीव परां नमामि ॥ लोके यथेप्सितफलार्थविधायिनीं त्वामासाद्य को हि भव
दुःखमुपैति मर्त्यः । संसारदुःखशमनाय यतस्व कामं त्वं कामधेनुरिति वेदविदो वदंति ॥ इत्यामंत्र्य पाद्यादिकाहृतां सर्वोपा
पक्षयपूर्वकरुद्रकन्यागतेन्द्रादिसवितृशिवपदप्राप्तिकामः स्वर्गकाम इत्यश्ववापीकामो वा अमुकहेमनवपूर्वोक्तवत्संपत्रे

र्थं वा संप्रददन्ममेति वदेत् ॥ ततः पूज्याह्ववाचनान्तरं यजमानो गवादि संप्रदद्यान्निखिलादिना विसर्जयेत् ॥ मंत्र
पाद्यपकरणं गुरवे निवेदयेत् ॥ कर्मसांगतासिद्ध्यर्थं ब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ ॥ ॐ इति हिरण्यकामधेनुप्रदानं ॥ अथ हिरण्याश्वः
प्रदानं ॥ मत्स्ये ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि हिरण्याश्वविधिं परं । यस्य प्रदानाद्भुवनमनन्तं लभते नरः ॥ पुण्यां तिथिमथासाद्य कृत्वा ब्रा
ह्मणवाचनं ॥ लोकेशावाहनं कुर्यात्तुलापुरुषदानवत् ॥ ऋत्विङ्मण्डपसंभारभूषणाच्छादनादिकं । स्वल्पधेनुकामवत्कुर्यात् २८
गहेमवाजिमर्चेत्ततः ॥ स्थापयेद्वेदिमध्ये तु कृष्णाजिनतिलोपरि । कौशेयवस्त्रसंवीतं कारयेद्धेमवाजिनं । शक्तितस्त्रिपला
दूर्ध्वमासहस्रपलाद्बुधः ॥ पादुकोपानहच्छत्रचामरासनभाजनं । पूर्णकुम्भाष्टकोपेतं माल्येक्षुफलसंयुतं ॥ शय्यां सोपस्क
रां तद्वद्धेममाल्यदूर्वायुतां ॥ मार्हदसंयुतामिति दीपः पाठः ॥ भयाविलेषर्णवतिष्ठामादघ्नायाः ॥ अभ्रपाठनास्वस्मिन्कमा
डिमदेवो ॥ ततः सर्वौषधिस्नानस्नापितो वेदपुङ्गवैः ॥ ॐ नमस्ते सर्वदेवानां हीनकुसुमांजलिः ॥ मंत्रः प्रयोगे यथा ॥ एव

मश्वार्थं गुरवे नमश्चेति निवेदयेत् ॥ औषधिस्नानस्नापितो वेदपुङ्गवे ॥ ॐ नमस्त्वाग्रगुरवे ॐ इति सतिजामयपलव्देशमितिवर्त्त
कनपाविजानया ॥ गुरवस्वतिवावस्यमिष्टा ॥ यके वदर्शयल्लव्लेमानाशावात ॥ दत्वा पापक्षयाद्दानो लोकमश्य विसा
स्वतां ॥ गौ विविरवाः सार्द्धमलिजः पलि पूजयेत् ॥ सर्वधान्यापकरणं गुरवे विनिवेदयेत् ॥ ॐ मं हिरण्याश्वविधिकर्त्तारि
संपूज्यमानादि विवदवादे ॥ विमुक्तपापः संपदवस्तुवाचः प्राप्नोति सिद्धवाक्यप्रतिपद्यतः सदिति ॥ ॥ अथ प्रयोग ॥ यजमानः ॐ
अद्यायुः कामकनकदनिनानि विहितमनन्तवत्सरान्सूर्यलोकप्राप्तिपूर्वकदेवता व पूज्यमानतानिवृत्तस्वर्गलोकगमना
दयसिद्धपूजिताखिलविलिष्ठवित्रलोकप्राप्तिकामः ॥ श्रोह हिरण्याश्वमहादानमहं प्रतिपाद ॐ श्रु ॐ ति संकल्प्य गोर्विदादि पू
जानादिमंडपपूजनादिगुर्वक्षिणादिविनियोगांतं सर्वपूर्ववत् कुर्यात् ॥ ततो गुरुः षोडशपलादवध्यविलिख्य ततः दवविंशति प
लाधिकपलसहस्रपलपर्यंतं मत्यनुमानं सुवर्णेनाचितं सालंकारं घृतिमायुतं ॥ कृष्णाजिनकौशेयवस्त्रसंवीतं पादुकाच्छत्रोपमितं

समन्ताच्च पूर्व्वक्रमेणाष्टकयानद्रव्यकवाम वासनराजतनराजतनमाल्यदुकूलान्यष्टादशधान्यानि निवस्थापयित्वा सापकन्यां
णस्यांश्च संनिधापयेत्॥ तथापञ्चवर्णानि वस्त्रलिकोपधानप्रच्छदपटदलपूष्पकं कुंमकपूरचन्दनताम्बूलदर्पण
कंकतिकाचामरव्यजनासनाधिपूर्णकाद्योपानत्कप्रयटिकाजलपात्रवितानादीनि। ततो राष्ट्रकवाधिष्ठिताय हिरण्याश्वा
य नमः इति प्रतिष्ठापूर्व्वकं यथासंभवोपचारैव्वर्योपाधविताने वध्नीयात्॥ ततः कुण्डसमीपस्थ धूपं स्थापनापूर्व्वकं दद्यात् २३
धर्म्मीतं प्रकृतिवत्॥ एवं निर्म्मिमायमानाः गृहीतकुसुमांजलिः हिरण्याश्वं त्रिःप्रदक्षिणीकृत्योपदिष्टेन मन्त्रेण नमस्ते सर्व्वदेवेश वेदा
हरणलीलया। वाजिरूपेण मामस्मात्पाहि संसारसागरात्॥ त्वमेव सप्तधा भूत्वा छन्दोरूपेण भास्कर॥ यस्माद्भावयसे लोकानतः
पाहि सनातनेति। आमन्त्र्य नमस्कृत्य यथाघृत सकलस्यादिप्रायकं संकल्पितं इदं हिरण्याश्वं दक्षिणाजिनापवित्रहस्तो
कुलोपविशिष्टं कौशेयवस्त्रसंवीतं डपर्याणं मार्द्दवागमसंयोग्यमान्यकुलादिपूर्णकं साष्टकसर्वोपस्करयुतममुकगो

यजमानकर्त्तृकसंप्रददे इति तद्दक्षजलक्षेपनं दानप्रतिष्ठार्थं सुवर्ण्णं दक्षिणां संप्रददे इति दक्षिणां दत्वा ऋत्विगादिभ्यो
ऽगर्घ्यां सूपकवर्णकटुपवदत्वा पुण्याहवाचनादिग्रहविसर्ज्जनायं ब्राह्मणान् भोजयेत्॥ ॥इति हिरण्याश्वप्रयोग
ः॥ अथ हिरण्याश्वरथदानं॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमं॥ पुण्यमश्वरथं नाम महापातकनाशनं॥ पुण्यं दिनम
थासाद्य कृत्वा ब्राह्मणवाचनं॥ लोकेशावाहनं कृत्वा तुलापुरुषदानवत्॥ ऋत्विङ्मण्डपसंभारभूषणाच्छादनादिकं॥ कृष्णाजिने ति
लान् कृत्वा काञ्चनं कारयेद्रथं॥ सप्ताश्वं चतुरश्वं वा चतुश्चक्रं सकूबरं॥ सेन्द्रनीलेन कुम्भेन ध्वजकूपसंयुतं। लोकपालाष्ट
कोपेतं पद्मरागदलान्वितं॥ तिलाजालमिताः॥ ॥अत्र वाजिपलादर्द्धेन कल्पितः कारयेद्रथः॥ तावत्पलसहस्रद्वयं॥ स्तु यदि
लोयवसनेनरात्रः स्यादितां तु तुलाभिधानात्॥ एतच्च सर्व्वं मार्कण्डेय कूवरध्वजलोकपालाश्च वक्रबन्धकसंज्ञितस्यानि
वं षोडशः॥ कूवराहसाधनकाष्ठं। लोकपाललक्षणं वक्रान्तुडकं॥ चत्वारः पूर्णकलशा धान्यान्यष्टादशैव तु॥ कौशेयवस्त्रसं

वीरं डपविष्टं दिनानकं॥ मास्यन्दू रुलसंयकं प नूषलसमन्वितं। पूनषलेपूदवनाप्रतिमया समन्वितनधिष्ठितं॥ कृतव
नयकोलेयवस्नायानरुपादकाः। गोत्रिविरवनः सार्द्धदयात्वेनयनायिकाः। अथखष्टकनसंयकं वजुर्गिनथवाडितिधाद
स्यामधयतदया द्वर्मसिंहषंडान्वितं। अष्टार्थवजुनश्वंवद्विकावनाःपनं। अष्टषष्टकनत्यादिगु स्वस्यकास्थपवमितितेरुव
ः॥ ततार्थवदयपद्वंतसमयसिद्धिकिराधिडयकत्वा। अवमिष्वयद्धवयकावनाःवार्कद्वनालतृणीकातधिडयकावथः १००
ऽतिथवक्ता॥ यमुद्दमाधोसपाजकनसंयकमिति कांविल्याथः सप्तर्पयस्तकाविसवादादपञ्चः। एतनयलानविदतत्यागले
वनेनाककमष्टात्वमित्यननयो नरू स्नानावादरुयत्पायिद्मात्वाश्वाधष्टनकविदपिस्नानाविकाऽतिनदथवास्ना। वजुर्गिनथ
वाडितिविति अस्मवजुवश्वंवस्यननेयोनदं यस्थापवित्रवायं॥ वजूवस्कानगोतम्यगुवगस्थवथाम्बिनो॥ वज्रावन्दो वस्कसमा
पत्लवन्विमोक्ष्या॥ तन्त्रपालनकोशुलायी॥ पूजयकालेततःस्नाथपूर्ववन्मामितादिडेः॥ त्रिःपदक्षिणमाकृष्यन्दितकुसुमा

पि
ञ्जलिः। गुरुमान्यीवलादयाऽदमंडतमदीनयत्॥ मंत्रः प्रयोगश्चयः॥ ॥इति वजुवगस्थवानमतरुवमयसूवनमंडग
ःकलातिसलूषयटलेविमकादद्ःपवमस्पेतिपर्द्धयानाकपाले॥ दधीपीमानवघूर्णविडिनप्रकाशमाकममंदवमस्कु
मवष्टुवर्त्यः॥ सिद्धागनानपनवदपदयीयमानवज्ञीवक्रोवजरवनविर्वसहास्व॥ ॥इति दिवश्यात्वनथवानविधिः॥
अथप्रयोगः॥ ॥यजमानाद्यस्यात्कासकसकलषपटनविमकिरवरयारावपूर्वकपिनाकपानिपदपदषाफिकामःदवा
यमानसवद्ःपरावितवदमंडलाकमणसिद्धीगनानयनवदपदयीयमानवदनीवजस्यपूर्वकविलकालवक्कमहा
वासवामः। अफिवश्यामश्ववथमहादानमंडपतिपादऽथ ऽतिसकल्यनोर्विवादिपूजागुर्वादितिविनियोगातथाकृतिव
कुर्यात्॥ ततागुरुवेर्यावाडसानवक्रादिविनयणतऽन्यसकक्षाजिनडाबपवितितानतिलाखयथिखातदपवित्रागुरुकृ
वरवधिडेयताकाःपितिवपूतिश्वजुर्गिवाल्वेःसहस्रयासवर्णघटितंवजुश्वक्रासहानालमयकंठीकितदमधिडयतपय

ष्कांश्च द्वयस्य कृतमतसिंहाकितध्वजयुतं ब्राणादिदिग्गजकल्पितलोकपालाष्टकप्रतिमायुतं सपक्षवाणदलसौवर्ण्णस्वच्छ
देवताप्रतिमाधिष्ठितं वक्रसमीपस्थाश्वनेत्रावक्रनक्तालिनिकुम्भाश्वप्रतिमाद्वययुतं वाजुकं कृताधान्यायुयुतसवितानकं
यथाशक्तिकृष्णगवीतियुतं प्रत्यक्षेव स्थितिं चतुर्दिवाश्चेदार्यावाप्रत्यक्षाश्वस्यायुतं रथं स्थापयेत् ॥ ततो हिरण्याश्वरथ
यनमः ॐ इति संपूज्य पविविताने व्रध्नीयात् ॥ ततः कृतसमीपस्थकृतस्थापनपूर्ण्णद्कर्यं त्रिऽग्निप्रदक्षिणप्रतिवता । एवमपि १०१
थिको यजमानो गृहीतकुसुमाञ्जलिस्त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य नमो नमः पापविनाशाय विश्वात्मने वेदतुरङ्गमाय ॥ धाम्ना
मधामसाप रुवाह वायपापेय दवानलद हितोसि ॥ वसवष्टकादित्य मरुद्गणानां त्वमेव धाता परमं निधानं । यतस्ततो मे हृदय
मेतदेव धर्मैकतानत्वमघौघनाशादितिमंत्रमुच्चार्य पुष्पाञ्जलिं प्रक्षिप्य नमस्कृत्यापराविश्याथ ब्राह्मणाः सकलकलशस्या
भिषेकल्याणवर्तिनाः स्वाक्षात् ॐ मनोहिरण्याश्वरथं हेमाश्वं वेदमयं चतुरश्वं प्रासादोपस्करसहितं महदक्षिणा प्रदददेव मम

गोत्रद्वस्तमुजलोक्षिपत् ॥ इत्येतद्दानप्रतिष्ठार्थं कनकस्त्रवर्ण्णं नयधारय मद्धस्तप्रदद ॐ इति वदेत् ॥ अतोऽनल्पवस्त्व
कानिविधानादिकं कुर्यात् ॥ ततः पुण्याहवाचनदेवताविसर्जनादिकं कृत्वा प्रकृतिवत् ब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ इति हिरण्याश्व
रथदानप्रयोगः ॥ ॥ अथ हस्तिरथदानं ॥ मात्स्ये ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि महाहस्तिरथं शुभं ॥ यस्य प्रदानाद्भवनं वै
ष्णवं याति मानवः ॥ पुण्यां तिथिमथासाद्य तुलापुरुषदानवत् ॥ विप्रवाचनकं कुर्याल्लोकेशावाहनं बुधः ॥ ऋत्विङ्मण्डपसं
भारभूषणाच्छादनादिकं ॥ अत्राप्युपोषितस्तद्वद्ब्राह्मणैः सह राजनि ॥ कुर्यात्पुष्परथाकारं काञ्चनं मणिमण्डितं ॥ वलभी
भिर्विचित्राभिश्चतुश्चक्रसमन्वितं ॥ कृष्णाजिने तिलद्रोणे कृत्वा संस्थापयेद्रथं ॥ तथा चतुर्दश धान्यानि राजतानासनं वद्धनेः ॥ लो
कपालाष्टकोपेतं ब्रह्मार्कशिवसंयुतं ॥ मध्ये नारायणोपेतं लक्ष्मीपुष्टिसमन्वितं ॥ दीपिकापानहच्छत्रदर्पणं पादुकान्वि
तं ॥ ध्वजे तु गरुडं कुर्यात्कूवराग्रे विनायकं ॥ नानाफलसमायुक्तमुपरिष्टाद्वितानकं ॥ कौशेयं पञ्चवर्ण्णं च अम्लानकुसुमी

तं। पिकापानदत्त्वार्घ्यपुष्पादिकीर्त्तितं॥ ध्वजोत्तुङ्गवृक्षकार्योत्तरवायव्ये विनायकं॥ नानाफलसमायुक्तं मूषविशुद्धि
ज्ञानकं॥ कोणेयपंचवर्णध्वजस्तोनकृत्स्मीर्त्तितं॥ चतुर्दिक्षु कवलैः मार्गेणालिवस्त्रादिर्विविधं। चतुर्दिक्षु महाकालो मूका
पासमर्त्तितैः॥ स्वरूपतः कवित्र्यां वयकोक्तानिवदयत्। कर्यावसवपवादध्वंजाहानावदयिणाकिं तथा मंगलसंद
नत्वापिणावदयं गवेः॥ त्रिःप्रदक्षिणमावृत्य गृहीतकुसुमांजलिः॥ ॐ नमनवत्रयतो उत्वाद्रुणेस्थानि वदयत्॥ ॐ ह्रीं
प्रणम्य कनकनथनप्रधानं यः कायस्सकवपापविमुक्त वदहः॥ विद्याधरामवमनोऽगनाश्रित्य प्रकाश्यसो यदम
नाडियमिन्द्रमोचनिति। पृथ्वतथः क्रीदावयसर्वापर्याक्रादिगोरवति॥ वलस्थालोकपालसया॥ उपवितानलघृ
हालानिदामादवः॥ लोकपावलिवार्कवध्नलक्षणानि प्राउकानि नावायणप्रतिमानावदयंवनाता नावायणे चतुर्वा
ही गंखचक्रनथाकर। दक्षिणे च गदापद्मनीवजिमूत्संनिरं॥ वभयार्वसकोहस्ता पृष्ठिपद्मकवायवः॥ उदवगरवव १०२

धः॥ उपविष्ट। दक्षिणे उपवि गदापद्मं धृतिवामवामकरणे अपवदक्षिणकरोगे। गवृद्धनुउपदृस्थापतः प्राक्षितदाका
कशः स्तोत्राजलि॥ मध्य उत्तरगणाधृतीनः सर्वद्रुणामिदिनः॥ पद्मीसयानवगीवस्तुगवाचीनचागकन्यादिवाद्यपन्दयकाव
करुप्याविनतानूनं ॐ नि। विनायकापि॥ चतुर्भुजः स्थितु नजवकरस्थात गजाननम्॥ नागयज्ञोपवीतश्च गंगांवहन्तालेरवनः।
दशदिग्धक्रवदयाद्धितीयवाहस्तानकं। तृतीयपवसंदया चतुर्थे मादकेतर्थस्यक ॐ स्वर्थः पंचपन्लादिस्रुवर्णापतिमानंध
जगनरुउविपयकादिधतिमसहितास्यवथूस्य॥ सूर्यादिवासनंदमहमदमिनथस्येवास्वरूपहस्तिनास्तुवहिनवस्थापनं॥ ॥
अथ प्रयोग॥ यजमानादयः कालोसिं कार्ये सर्वपापक्षयार्थं तवसंस्थाविनत नकनिवासपानतनाशिनसपूजादिसकलवधकाव
यपूर्वकविघ्नसदननयनसमर्न तनस्वविघ्नपवप्रापिपूर्वकविद्याधरामवडामविननिदर्वदमालियवप्राफिकामःस्वहम
दक्षिमदापानमहद्भगतियादयिष्यं ॐ तिसंकञपप्रकातिविरन्तोविपादिपूजामंडपपूजाउत्सवादिविनियोगान् सर्वं कुर्यात्॥ उद्

पद्यापाडगावबर्द्धविरचनादाकोर्ण्णहस्तिनं न्यस्य तिलद्रोणोपरिपत्रपत्रकादाहाचीत यथाशक्ति सुवर्ण्णेन गजध्वज
लोकपालाभिवार्कवक्रनावायसोदिव्र तिमाहः सहनिर्मितं हेमहस्तिवरुत्थयुतगक्रलाधिष्ठितकुवेवपवितःलापि
तधान्यायूपस्कर्वयव्यद्गजध्वयापतसविमानकवथं स्थापयित्वानु हेमहस्तिरथायर्नमः इति संपूज्य पवित्रितानं
वध्नीयात्॥ ततः कृतसमीपस्थरुद्रस्थापनादिपूर्व्वोक्तद्रव्यतिषकाति प्रकृतिवत्॥ एवमभिषिक्तो यजमानः स पुष्पाञ्जलि १०३
स्तुः प्रदक्षिणं प्रक्रम्य नमोनमः शंकरपद्मजार्कलोकेशविद्याधरवासुदेवैः॥ त्वं सेव्यसे वेदपुराणयज्ञैस्तेजोमयस्य
दनपाहितस्मात्॥ यत्त्वं देवगणस्य तस्मिन्संवासवानं दरुद्रगुणानुपवित्रकमंतः॥ योगैकमानसदृशो मुनयः समाधौ पश्य
न्ति तत्त्वमसिनाथ रथेन यूरः॥ तस्मात्त्वमेव भवसागरसंप्लुतानामानन्दभाण्डकृतमध्वरपात्रमार्त॥ तस्मादघौघशमन
न कुरु प्रसादं चामीकरेभरथ माधव संप्रदानात्॥ इति मन्त्रेणामन्त्र्य पुष्पाञ्जलिं प्रक्षिप्य नमस्कृत्य वेदिपार्श्वे महागेडपवि

नं पादुकादानसंकल्पसर्व्वोपयुक्त्वित्रिस्य इति हेमहस्तिरथं पादुकासकलाप्रत्यङ्गजध्वजयुक्तं प्रधानय महत्संप्रदद
इति पूर्व्वादिस्थापनत्वामसवर्ण्णदक्षिणादियानविशगः पाकृतः॥ त्वस्मादिवाक्यादिविप्रराजनां पाकृतं॥ दृशाल्यत्वनका
भिविधानमितिकविन्॥ ॥इति हेमहस्तिरथदानं॥ अथ पञ्चलाङ्गलदानं॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमं। पं
चलाङ्गलकं नाम महापातकनाशनं॥ पुण्यां तिथिमथासाद्य युगादिग्रहणादिकं। भूमिदानं ततो दद्यात्पञ्चलाङ्गलकानि तु॥ ख
र्व्वटं खेटकं वापि ग्रामं वा सस्यशालिनं। निवर्त्तनशतं वापि तदर्द्धं वापि शक्तितः॥ सारदारुमयान्कृत्वा हलान्यपि विचक्ष
णः॥ सर्व्वोपकरणोपेतान्तथान्यान्हैमकाचनान्॥ कुर्यात्तावत्पलादूर्ध्वमासहस्रपलावधिः। वृषानलक्षणयुक्तांश्चदशले
सवधर्व्वीनः॥ सवर्ण्णशृंगाभरणान्मुक्तालाङ्गूलभूषितान्॥ सौम्यपादाग्रतिलकानरक्तकौशेयभूषणान्॥ गवामर्द
दनयुतानगोधायामधिवासयेत्। पर्जन्यादित्यरुद्रेभ्यः पायसं निर्वपेच्चरुं। एतस्मिन्नेव कुण्डस्तुतवर्यस्मि निवेदयण्॥ पाल

मणिभिर्वस्त्रद्दद्याद्ध्रस्तांगुलीस्तथा तुलापूर्णवचक्रर्यन्नाकगावादनं ततः॥ ततो मंगलसूक्तं च उक्तमाल्यं च बाबधः॥ आक्रम्य
द्विजदीपर्यूहमस्तुलीगुलीयके॥ कौशेयवस्त्रकटकैर्मलिभिश्चापि पूजयेत्॥ ततः प्रदक्षिणं कृत्वा रूढीतकसमाजलिः॥
श्रमनस्वावयनीगमथसर्वं निवेदयेत्॥ मंत्रैः प्रयोगैः कृत्यैः॥ सफलं मनद्दं नश्चिलेद्दानिवर्जनं। शिरागदीनगोवर्णमा
तमाद्यप्रजापतिः॥ मानयादयाश्रिवर्द्धनंगतेन वः॥ विधिनाथनतस्यांश्च क्रियतां पायसं हुतिः॥ तदर्द्धमपियाद्दयाद्दपिलो
वर्णमाशकी। स्ववनस्थानमार्गवासाधिवोपिः प्रमुच्यत॥ तर्वनदिलक्षणंमाकट्टय॥ मात्स्यधवकपपाकार्नं सर्वतः खानकाव १०४
ते॥ याञ्जनार्द्धद्विविस्फोरमस्तमागायत पूर्वी तदर्द्धनं तथा खट्वात्वावानववर्त्तदी॥ तथाश्च दञ्जनप्रायंसमासमिद्धं कृषीवलं।
कृनापकागरूमध्यवसतिग्रामसीत्रिती। यावीविलीगलकर्मगमखानिरूमर्गसीपतद्विनिवञ्जगवामकालि॥ नावमिः
णकवपूवसममाहितिषु रूमिप्रदानमिद्दयकृत्ततमनुध्यञ्जति॥ ॥अथ प्रयोगः॥ यजमानाद्वारयादिसकलयातक

कृयानंतवगंधर्वकिन्नवसुवासुवमिद्धसंघसविताधूतवामनविमानाधिष्ठानपूर्वकस्वीयामननायुक्तस्व पूर्वकपितृ
पितामहादिवर्द्धमहितसरूपलगमनानंतवेतदयरूलीगलमूरवास्वोचैवजः सहितरूव सर्वद्ध वृषवामसमस्त
वर्णावद्धिनंगरूपूवनिवासकामः श्वः पंचलीगवमहादानंघतिपादयिष्यंति तैत संकल्पः पञ्चाभिवनूगोविन्दादिप
योदिसशुवपूजादिशुद्धादिविनियोगातं सर्वकुर्यात्॥ ततो गुरुः श्वोऽशोथसावदानमयोनिर्यवद्दनियमयोकनकृत्वाः
कृताविधूपकवलयपाणिकावनहवनापकवनसहितानिकीवनानिमितानिपंवहवानिरूलीनीवूलाद्यूपकनलसहि
तीसर्वांगीणसाकीदाशद्दरधान्यानिमञ्जलादहितोसहयाकृखणोहर्षासापस्कवानू श्रधिवास्यवद्धपविविनानवदा
हलस्थानमः श्रुतिमंत्रजसंपूष्यकृतादियोगेकलशस्थापनादिवनस्पतिपर्यंतप्रधानहोमांतसंपादयेत्॥ ततो गुर्वी
कृयावनतुर्लक्ष्मनयततनसतिकेस्वकीयकन्दुयजन्यादिय्यात्द्वायस्थूनिवपामितितलद्देवताये प्रयत्केवकृनिरु

पाययित्वा प्रपयित्वा ततः पलाशसमिद्भिः आज्येन चरुणा नवग्रहमतिलैश्च पर्जन्यादित्यरुद्रेभ्यः तल्लिङ्गकैर्मन्त्रैः एवमेकमष्टाविंश
तिं कुर्यात् ॥ ततः संपादितं गृहीत्वा वदेत् पर्जन्यमन्त्रः । एवं यजुर्वेदिनामनेनावाहः पठनं । सामगानां ॥ पर्जन्यः पितामहि
षमतिर्वेदस्तनयाऽस्थापयामि ॥ आदित्यरुद्रयोस्तु मन्त्रस्तु तत्सावित्र्याः सामान्यप्रयोगः पूर्वमुक्तः ॥ ततः स्विष्टकृदाय
शिष्टं कर्म ततो यजमानः सपुष्पाञ्जलिः प्रदक्षिणीकृत्य यस्माद्देवगणाः सर्वे स्थावराणि च ॥ धृतं धर्मागतिर्वृत्तिस्तस्मा १०६
त्किः शिवास्तु मम सर्वदा रक्षितानस्य कन्यानां हितकारिणी । दानान्यन्यानि मम राजधर्मा एव दानवृद्धिरस्तु पृथ्वी लिङ्ग
स्य पक्षिस्फनवावदिपविमताडपविश्वपत्नीकउरमषवंश्याध्याद्विप्रधानसंकल्पकार्हनामकेमकगुरुवस्तु
यं हेमसहितानि धुरंधरवृषभाद्यादि सर्वोपस्करसहितानि सवर्णसीरकाष्ठमयानि रौप्यविधानि हलानि संप्रदद
ऽनिदध्यात् ॥ दक्षिणां विसर्जयेत् । न्यायदक्षिणास्वल्पकानि विधानमिति कवित् ॥ पुनः पुष्पाञ्जलिं दत्वा वचनान् पूजादवता

विसर्जनं द्विजभोजनानि ॥ इति पंचलांगलदानप्रयोगः ॥ ॥ अथ धरादानं ॥ मात्स्ये ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि धरादानमनु
त्तमं । पापक्षयकरं नॄणाममङ्गल्यविनाशनं ॥ कांचनं पृथिवीं कृत्वा जम्बूद्वीपानुकारिणीं । मर्यादापर्वतवतीं मध्ये मेरुसमन्वि
तां ॥ लोकपालाष्टकोपेतां नववर्षसमन्वितां । नदीनदसमायुक्तां सप्तसागरवेष्टितां । महारत्नसमाकीर्णां वसुरुद्रार्कसंयुतां । हे
म्नः पलसहस्रेण तदर्धेनाथ शक्तितः ॥ शतत्रयेण वा कुर्याद्द्विशतेन शतेन वा ॥ कुर्यात्त्रिंशत्पलादूर्ध्वमशक्तोऽपि विचक्षणः ॥ पलस
हस्रादिमानेन पृथिव्यादिसहितायाः पृथिव्याः ॥ तुलापुरुषवत्कुर्याल्लोकेशावाहनं ततः ॥ ऋत्विङ्मण्डपसंभारभूषणाच्छादनादिकं ॥ वे
द्यां कृष्णाजिनं कृत्वा तिलानामुपरि न्यसेत् ॥ तथाष्टादश धान्यानि समान्यलवणादिकान् । तथाष्टौ पूर्णकलशान् समन्तात्प
रिकल्पयेत् ॥ वितानकं च कौशेयं फलानि विविधानि च ॥ इत्येवं रचयित्वा तामधिवासनपूर्वकं ॥ पुण्यं कालं तथासाद्य मन्त्रा
न्नामुदीरयेत् ॥ मन्त्राः प्रयोगे वक्ष्याः ॥ अनेनार्चयतो देवीं दक्षिणस्थानि वेदयेत् ॥ धरार्धं वा चतुर्भागं गुरवे विनिवेदय

ता॥ तेषैवेवाथ सन्निगम्यः प्रलिपत्य विसर्ज्जयदिति एकदस्मानकर्त्तव्यावतुष्प्रामस्तोत्तनानि॥ दसर्द्र रूपनारायणादि
शिष्टकुरुवाक्या॥ तिकानाद्यानसाख्यवामादेवीय चपरिमन्दलयन्ना॥ मननविधिनायस्तु दद्यात्कर्मधर्माणुनो। पूर्व्वका
लतु सर्वापस यदैयाति वेष्नवं। विमानेनार्कवर्ण्णेन किंकिणीजालमालिना॥ नारायणं पूर्वं गत्वा कल्पत्रयमसौ वसत। यि
हयो यद्यो जीवत्वा त्रयदकाविंशतिमिति॥ पृथिवीहेमीकूयदिकोणकद्विपवर्याः कथनप्रसंगे जंबूद्वीपानूकाविलिमि १०३
निविशेषतः॥ जंबूद्वीपान् साद्धयपि नानापर्वतसमावरायन्वितान् कामप्रमाणमयादापर्वतनामि स्तुकौ नाम नामवा
चवक्तवत्प्रसंगे मध्ये मेरुसमन्वितामित्युक्तं॥ जंबूद्वीपलक्षणं विष्णुपुराणे॥ नववर्षं तु मैत्रेय जंबूद्वीपमिदं नया॥
लक्षयोजनविस्तारं संक्षेपात्कथितं तव॥ जंबूद्वीपं समावृत्य लक्षयोजनविस्तरः। मैत्रेय वलयाकारः स्थितः क्षारो
दधिर्वहिः॥ जंबूद्वीपः समस्तानां द्वीपानां मध्यतः स्थितः॥ तस्यापि मेरुर्मैत्रेय मध्यकनिर्मितः। चतुराशीतिसाहस्रैर्योज

नैरस्य चोच्छ्रयः। प्रविष्टः षोडशाधस्ताद्द्वात्रिंशन्मूर्ध्नि विस्तृतः॥ मूले षोडशसाहस्रो विस्तारस्तस्य पर्वतः॥ ॥तथा॥ मेरोश्च
ज्ञा२
तुर्दिशं तत्र नवसाहस्रविस्तृतः॥ इलावृतं महाभाग चत्वारस्तत्र पर्वताः॥ विष्कम्भा रचिता मेरोर्योजनायुतविस्तृताः॥ पूर्व्वेण म
न्दरो नाम दक्षिणे गन्धमादनः॥ विपुलः पश्चिमे पार्श्वे सुपार्श्वश्चोत्तरे स्मृतः॥ मर्यादापर्वतानुक्तं च ॥ - - - - ॥ जठरा
देवकूटश्च पूर्वस्यां दिशि पर्वतौ॥ तौ दक्षिणोत्तरायामावानीलनिषधायतौ। कैलासो हिमवांश्चैव दक्षिणे वर्षपर्वतौ॥ पूर्व
पश्चायतावेतावर्ण्णवान्तर्व्यवस्थितौ। पूर्वपश्चायतावेतावर्ण्णवान्तर्व्यवस्थितौ॥ विपक्षः पारियात्रश्च पश्चिमे वर्षपर्वतौ। तौ
दक्षिणोत्तरायामावानीलनिषधायतौ॥ कैलासहिमवद्याम्यथयथाश्चवहि नीलनिषधौ दीर्घपर्वताद्वर्षेण लक्षयोजनोपवर्ण्णा
न्यथाकानि वर्षाणि॥ उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणे॥ एतद्वै भारतं नाम भारती यस्य संततिः॥ भारतं प्रथमं वर्षं त
तः किंपुरुषं स्मृतं हरिवर्षं तथैवान्यं मेरोर्दक्षिणतो द्विजः॥ रम्यकं चोत्तरं वर्षं तस्यैवानु हिरण्मयं॥ उत्तराः कुरवश्चैव य

धावेशावर्त्ततथा भवाः पूर्व्वं गरुडाल्वकाउमालउपविम। वर्षेवंउ समाख्यातमयामध्यमिर्ल्ल इतं॥ नवसाहृप्रमतवो एक
कोदिङे सकमाः॥ ॥अथ प्रयोगः॥ कर्त्ता यस्याग्रस्मा सर्व्वपापामंगलनिवृत्ति पितृपुत्राय कविंगतिस्य पुनयोड्डावर्णपूर्व्वक
विधि॥ जालमालिनीवर्ज्ज्य विमानकनारायणपूर्वगमनान त वकल्पशयावस्थान्ननारायणपूननिवासकामा(श्च)धवाम
दावानमहत्प्रतिपादयिष्ये इति प्रधानसंकल्पादिवाउगणवलिखवांतपद्धतिवत्॥ तदुपरि कृष्णाजिनमाहिर्य तद्भूजाल १०१
मितामिलनानासादनदुपरिप्राणुकलस्तीभवापवि पूर्व्वादिक्रमेण लोकपाला लोकपालाष्टकापतामहावस्त्रयुतावसुन
डादिप्रतिमापतीधवास्थापयत्॥ तस्योपरिप्राणुकधातकूराष्टकायतनानाविधफलवासः प्रस्तीस्थापयत्॥ धावोयि
नमः इति पूजयद्पविवितानंवध्रियाव॥ ततः कृतसमीपस्थर्वं स्नपनादिपूर्ण्णाहुत्यन्तिपर्यन्तपद्धतीवत्॥ एवमति
कायजमानः तडिः प्रदक्षिणी कृत्य पुष्पाञ्जल्यादाय। नमस्त सर्व्वरत्नानात्वमवरत्नवनंयतः धाणीवसर्व्वरत्नानीमतः पा

हिवसुधरः॥ वसुधारयत्यस्माद्वसूनां विनिर्मिम। वसुंधरा ततो जाता तस्मात्याहिरण्यादय। वसुमूर्खापिनीगर्भे यस्मा
दंनवावत॥ अनन्तायेनमस्तस्मान्याहि संसारकर्द्दमात्॥ त्वमवलक्ष्मी गोविंदलिवगोविति संस्थिता। गायत्रीब्रह्मणः पार्श्वे
श्चात्त्वावेदीववीप्रभा॥ वदिरुद्रस्यगौख्यातामधामू निपूसंस्थिता॥ विश्वप्राथस्थितायस्माद्रणाविश्वंररावास्वता। धृतः स्थितिर्द
मांक्षीनिपृथ्वीवसुमतीवसा॥ एतानि पूहिरिः पाहिदविसंसारसागवादियम्यपथ्याति प्रन्धिप्यनन्तादशूखान्प्राक्षणान्
उपवश्यायाध्यायूक्ता सर्व्वपापेत्यादि नारायणपुननिवासकाम इति यन प्रतिज्ञावतं उचार्य इमां कृष्णाजिनं अन्यत्तिलापविदि
न्यस्तायवपलाधिकयथाग किंहमसपात्रकनिमिताउर्द्वपान्काविणीमर्यादापर्वतमध्यम अनववर्षलोकपालाष्टक
नदीनदगतायुसतसफसागनवहितीरलधान्यवस्त्रादिप्रतिमायुपनीधराविष्णुदेवतादृष्टस्यसदर्भं प्रददे इति दद्यात्॥
अद्व्युवीर्यांवोवायोयलिष्ठ अत्रिभ्यः पद्धति तदोरागण इति कवित्॥ उपकर्म दानयामादिदक्षिणाम्यकर्मकउ

यथाशक्ति सुवर्ण्णं स्वल्पयेदाग्निविधानमिति कवित । ब्राह्मणवाचनदक्षिणापूजनविसर्ज्जनविप्रभोजना प्रकृतिवत् ॥
इति धरादानप्रयोगः ॥ ॥ अथ विश्वचक्रदानं ॥ मात्स्ये ॥ अथातः सम्प्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमं । विश्वचक्रमिति ख्या
तं सर्व्वपापप्रणाशनं ॥ तपनीयस्य शुद्धस्य विषुवादिषु कारयेत् । श्रेष्ठं पलसहस्रेण तदर्द्धेन तु मध्यमं । तस्यार्द्धेन क
निष्ठं स्याद्विश्वचक्रमुदाहृतं । अन्यद्विंशत्पलादूर्द्ध्वमशक्तोपि निवेदयेत् । वक्ष्यमाणा विंशतिप्रतिमासहितस्य विश्वचक्र
स्यदमानं । पादशांशमतः श्वक्रोत्तमं तस्याष्टकाहृतं ॥ अत्र नाभिस्थ ष्टुपलानमिस्थ ष्टुप्राः शराकाः । मेरुपानीवलयाकाना १०८
शीनमीनांवचक्रावयवानां अष्टकनाहनं वर्तितमित्यर्थः । नाभिपद्मास्थितं विष्णुयोगारूढं चतुर्भुजं । नाभिपनाभिरूपा
ष्टदलपद्मकर्ण्णिकायामित्यर्थः । नाभिपद्मास्थितं विष्णुयोगारूढं चतुर्भुजं । नाभिपद्मनाभिरूपाष्टदलपद्मकर्ण्णिका
यामित्यर्थः । अष्टस्तदलपश्चावरणरूपदेवताष्टकसमन्वितं ॥ शंखचक्रस्य पार्श्वे तु देव्यष्टकसमायुतं । योगारू

ढं ह्रस्य दशावतारसंयुक्तावदलस्थदयं ॥ अस्य दयाविपरीतवात ॥ विमलाद्यविणीक्षानाक्रियायोगाभ्यावथैव च । प्रह्वी स
त्याभ्यथेशानानदत्याष्टौ पवित्राहरः । व च वाद । केदलमवामदहस्ताष्टता पृथाः ॥ प्रमिकाणरूणीरूपा अष्टौ देव्यः प्रकीर्त्तिताः । दधि
लावध्रः ॥ आयुधं चक्रमिति वामादयः ॥ द्वितीयावरणेमदध्रूवंताजलं [illegible] थेनं । अतिरुद्धतुर्वेदिविष्टुश्वत्रस्ताकल्पपत्र वव
॥ मत्स्यः कूर्मो वराहश्च नरसिंहोथ वामनः ॥ रामोरामश्च कृष्णश्च बुद्धः कल्की च ते क्रमात् ॥ तृतीयावरणे गौरी माहति
र्वसृतिजना । चतुर्थेशादशादित्याः वदाश्चलोकज्ञवव ॥ पंचमे पंचभूतानि रुद्रा श्वैकादश ते च तु ॥ लोकपालाष्टकं षष्ठे दि
याद्वागास्तथैव च ॥ सप्तमेस्त्राणि सर्वाणि मंगलानि च कारयेत् । अन्तराले च वेदांश्च विन्यसेदष्टमे पुनः ॥ तुलापुरुष व
च्चेषसमं मात्यविकल्पयेत् ॥ कृष्णाजिनतिलानिधान्यं वासः फलानि च । होमाधिवासनान्तं तु कृत्वा कृतकुसुमांजलिः ॥
होमं कृत्यादि ॥ ॥ चक्राधिष्ठितविष्ण्वादिदेवत्यहोमविधानार्थं ॥ सर्वहोमः ॥ तत्र मेरो नामसंगवर्णाक्रतरगाहोदिहोमा रु

वैकार्यः॥ आगरु नाम्नेन निवसति ॰न्यायात॰ निकवित्॥ तत्रः॥ एवं मत्स्यप्राकृतरूपमानवादकतयाविधायकत्वात्तावाः
त्वा॰ ममस्वार्थयनीर्तेतिः कृत्वाथप्रदद्धिले। मत्प्रयोगे कृयः॥ ॰त्यामेतत्तुयादयादि व्यवर्द्धविमलत्वं। विमुक्तः स
वैपायस्याविष्णुलोकमहीयते॥ विकृ॰लोकमासाद्यवस्तुवीद्धः सनातनः। स्वयंतपस्वीसंश्रेणिश्रुत्कल्पेनतत्त्वं॥ प्र
नभवास्वयंकृत्वाविश्ववर्द्धदिनदिन॥ तस्यापूर्वदेवनियलक्ष्मी॰वविपुलानवत॥ ॰तिसकलमुलाधिपाधिवासंवि
तवनियमक्रयनीययादृगार्न॥ हविरुवनमुपागतः समिद्धलिवमधिगम्यतातिर्वातिविति॥ उवमावीव्रक्षडकावक
धिनूपंपवबात॥ जटिलाः मद्धलाः शांताः हृणाधमनिसंगताथ॥ कृतकाद्धवाः कार्याक्रमयाद्धिरुजाः सदाध
मनिलिवा॥ कुणुिकाकसंदल॥ अकाष्ठमालाः॥ मत्स्यादयः पंवबात। वामलंरवीगधीदद्धद्धिरुजामत्स्यरूप धृ
क॥ नवांप्रमेत्सरूपावामत्स्ये रूपोजनार्दनः॥ अ(धीय्या॥ मत्स्यरूपंवतिविकल्पः। वामादवस्तुपूकायधकवव

माला३

धनादियतपूरूघाकावलमत्स्यकवलः॥ मत्स्यकानस्यविकल्पमाह॥ कूर्मस्तुकच्छपाकावामत्स्यरूपाकृरूपवान॥ मधु
पिंगवर्णैववस्तुवीद्धायूधेर्वृत॥ नवीगस्मकवास्यैवमनाघ्नांतस्तुरीमलं॥ ग्रीवामकूर्पनस्कउधवानितोपदानुगो॥ व
तद्रूपधर्वदवववाहतुकिमूकिदा॥ कूर्पंवदक्षुएतितिवामादवः घालदग्निसमार्नहिंहवकोतयांगक॥ दस्कुकलाल
वदनेललजिह्वसृकिपल॥ हरास्यैजटिलकृद्वसानीलपीनवक्षसा॥ श्रूरथातीक्ष्णनखवमासमेहतदानवो॥ तद्काचाव
यंतवकवाश्चानखवैरूपं॥ गयावक्रधरंवास्यानवासिंहकुगत्युरु॥ कृद्राकर्णधवाद्धिर्वामनः पविकाहितः॥ कर्णातक
वनयावमूध्वहनपवगुंकव॥ जामदग्न्यकर्ष्यावांघावलेक्ष्मा॥ युधाप्रसन्नवदनः सिंदकेधामहावलः॥ अजानुवा
दःकर्डयावामोवालधनूर्धरः॥ मघपार्णवलीवच वामदक्षिणयाः क्रमात्॥ गदामुसलवर्जवह्लीवामः प्रकिहितः॥ मूस
लरूपंकलेमित्यर्थः॥ दक्षिणोर्ध्वधः कलयामघपातसीव॥ वामयागवामूमल॰तिवस्तुवीद्धवामः॥ सरववक्षधवः श्य

द्विभुजः स्तम्भसंस्थकः॥ काषायवस्त्रसंवीतः कृष्णसर्पकवीवरः॥ पद्मासनस्थो द्विभुज आध्यायी वृद्धः प्रकीर्तितः॥ स्वमाय
नकः कृशदेहयावृतो महाबलः॥ म्लेच्छस्तु दक्षिणः कल्की द्विभुजः परिकीर्तितः इति॥ ॥अथ विल्ववृक्षप्रयोगः॥ अधि
वासनदिने यजमान उपविश्य त्र्यादिकीर्तनान्ते संकल्प पापक्षयानन्तर विष्णुलोकमहीयमानत्व विशिष्टवैकुण्ठलोक
सादनपूर्वक चतुर्वर्गफल मनान्तत्वाप्तये इयं संयस्यमानता विलिप्तकल्पतयावधिक वनकल्पितिकामाद्य विल्ववृक्ष
महादानं प्रतिपादयिष्ये इति गन्धसंकल्पः। एवमेव पञ्चगव्यादि पूजादि। मण्डपपूजादिषु पद्धतिविनियोगं तं सर्वं कुर्यात्
। ततो गुरुश्चतुर्भिः कलशोपरि सप्तधान्ययुक्ते कलशे स्थापितं ततो लाप्रति विल्ववृक्षसंस्थापनं तस्याष्टदलकर्णिकायां विष्णुपू
जादि दलेषु विमलाद्यष्टकर्षणीन्यानां क्रियायाः पुराणमन्त्राणामाहुतिः दीक्षितायावद्वलेषातराकाष्टपूजनसायाति रुद्रव
सिष्ठवक्रकश्यपपद्मस्यायावतानदराकमितिप्रतिमाचातुरार्कहतीयावद्वलेलोलोवीव्रह्मी नीनाद्रोकोमावीविष्णुवावाहीऽस्तु

णो बोधि। वायव्येऽश्वधूम्रसमीरणः व्यापनिक पद्मस्य सर्वतासास्थानस्थो बहुना चतुर्थे च बलेधातृर्यम मित्र वरुणांशभगेन्द्र विव
स्वत्पूषपर्जन्यत्वष्टृ विष्णवः द्वादशादित्याः अहिर्बुध्न्य पिनाकि ऋतुवलोश्वर कपालि दिशांपति स्थाणु भगाश्च एकादशरुद्रांश्च षष्ठय
थाक्रमात् लोकपालाष्टकं देवावतारं पद्मदेवीकवामनकुमुदापि पुष्परकपानिस्वर्गस्वेतादि॥ अष्टमविष्णुदवसूकजयाय पि
रुद्र वसिष्ठ काश्यप वक्रमत्स्यप्रतिम चातुर कलशं स्थापयेत्॥ वज्रस्य समन्तात् धान्यवस्त्रद्रव्य पूर्णकुम्भ ताम्बूल वस्त्र माल्य फ
फलवस्त्रादीनि वितानकं च बध्नीयात्॥ ततो विल्ववृक्षाय नमः इति पूजयेत्॥ ततः कुण्डसमीपकलशस्थापनादि पूर्णाहु
त्यन्तं प्रकृतिवत्॥ ग्रहयज्ञादि होमान्ते वृक्षाधिष्ठितविष्ण्वादिभ्यः ततस्तेषां मन्त्रैर्वा अष्टाविंशत्यादि संख्यया होमः
कार्य इति केचित्॥ ततो दक्षिणां यजमानो विल्ववृक्षं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य नमस्कुर्यात् नमः विश्वमयायति विश्ववृक्षात्मने नमः॥ यव
मानं तु पापान्वयो हि नः पापकर्मात्। तत्र मयमिदं यस्मात् सर्वपापक्षयाय स्यात् इति इदि तस्मात् विल्ववृक्षं नमाम्यहं॥ वा

स्वदेवस्हितं वर्क्रं चक्रमधुसुमाधवः॥ अन्यान्याधावनूपसप्रलमामिस्थितिविग्रहा। विश्वचक्रमिदं यस्मात् सर्व्वपापहरं परं॥ आ
युर्धं वाधिवासश्वरवाद्धवमामन॰ति मत्तेवामं अपयालिवाङ्क्षियनमस्कृत्य वदिमत्विमनडपविश्य पूर्व्वकं सकलयादिः
महामकल्पमुक्तं॰दविश्वचक्रं विष्णुदिदवताधिष्ठितां विष्णुदेवहर्य पुष्पस्यमर्द्दं प्रददङ्गतिदद्यात्॥ दानप्रतिष्ठार्थं सुवर्ण्णावि
तीगः प्राहुतः॥ चलत्वकान्निविधानमितिकवित्॥ पूर्व्यहवावनदवताविसर्ज्जनब्राह्मणानामजनानि कुर्यात्। ॥ इतिवि १११
श्वचक्र॥ अथकल्पलतादानं॥ मात्स्य॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमं। महाकल्पलतानाम महापातकनाशनं। पु
ण्यातिथिमथासाद्य कृत्वाब्राह्मणवाचनं॥ सन्निधौ उपमेलावरूपणाद्यादशादिकं॥ तुलापुरुषवत्कुर्यात् लोकेशावाहना
दिकं॥ चामीकरमयाः कुर्यादि सकल्पलताः शुभाः॥ मीकरहुमणानानापुष्पफलापेतानानांशुकविभूषिताः॥ पुष्पफली
शुकानिसवनुपतङ्गिकवित्॥ हेमानीत्यपव॥ हेमलतानीस्वरूपतः पुष्पफलानीयागाक्षेरुवान्नाति हेमानिक्षुशुकानिशुर्क

र्यासादित्यवद्धेमापावानन्तत्यदलश्चाणापहेविकुय्य कर्प्पणीमः॥ अनुरुत्वान्यामायाकाबाणानि नूपनावायनः॥ कान्समान्
प्रशुयूजादिरूपाणानि दामादवनत्वाकवादयः॥ विद्याधरसुपर्ण्णानां मिथुनैरुपशोभिताः॥ वानानादिसूक्तिः मिद्धैः
हलानिववि हंगमैः॥ सिद्धाः पद्मिमुखाः किन्नराः विहंगमाः पद्मिणाः नवतियाद्यामादवनः॥ लोकपालानुसारिण्यः क
र्त्तव्यास्तासु देवताः॥ ब्राह्मीमनन्तशक्तिं च लवनस्याधविन्यसेत्॥ अधस्तान्नरवर्यमध्येपद्मणीरवधवदूरा॥ ङ्कासमनस्था उ
पुर्व्वतः कुलिशायुधाः॥ रत्नान्यजस्थिता आग्नेयीस्रुवपालिवथोनर॥ याम्यवमहिषारूढा गदिनीतद्वल्ला पति॥ एत
च नैऋतीस्थ्यामखड्गादक्षिणावर॥ वारुणेवारुणीश्वेतवृषस्थानागपाशिनि। पताकिनीववायव्यामृगस्थाणर्कवापवि
॥ सौम्यातिलपस्थ्या शंखिनीनिधि संस्थिता। माहेश्वरी वृषावारानवतित त्रिशूलिनी॥ मौलिन्याथवदामरुद्धकर्ण्ण
व्यावरकाश्विताः क्रोडस्थबालाः॥ शंसायवपलादर्धप्रासहग्गामकल्पयन्॥ सपत्निमादिनामतन्नानः॥ सर्व्वासमुपविष्ट

centimeters 5 10 15 20 25 3

थयैववर्ण्णवितानकं॥धेनवोदशकर्त्तव्यावस्त्रयुग्मानिचैवहि।मध्येमहेउउवयअन्तिग्रान्याम्फयेवव॥ततोमंगलस
ब्दनस्नातःशुक्लाम्बरधरः।त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यमंत्रमेतमुदीरयेत्॥मंत्रमयागेह्यः॥इतिसकलदेवगणाश्र
वानिरववरयसूदनकानियंःकलाति ।अतिमंगलदसनागलोकवसतिपितामहवत्सया ।लित्रिंशत॥पित्रणतम
थतावयरुयाचरवदूविनोपविनागशुद्धदेहः॥सूवपतिवनिपसहस्रसंख्येःपरिवृतमंवृजसंमयातिवंयन्ति॥ ॥
अथप्रयोग॥अद्यादिसकलपापक्षयविशुद्धदेहत्वपूर्वकदेवगणसहस्रपरिवृतब्रह्मादिवंदपितृण ततवादिस १२
नावसानंतवबक्षत्रिंशद्ब्रह्मावधिकाशितरुलदनागलोकनिवासकामःश्वःकल्पलतामहादानंप्रतिपादयिष्ये इति
संकल्पप्रकृतिवत्स्वस्तिवाचनादिपूजामंडपपूजाद्युर्वीदिविनियोगान्तंकृत्वा।ततोवेदिलिखितवज्रान्यस्कंदलकूलपरि
कोलतांस्थापयित्वाततःकल्पवास्तान्यसनूततेवायलांवतांस्थापयित्वाततःपूर्वदिगानंतरांकिपूर्वादिक्रमातुदरावि

दक्षिणादिदलंघृता।क्षीरार्कला।तिलनवनीतस्थूललतामूलसूत्रआदिशक्तिःसंस्थाप्यपवित्रादर्शपूर्णकुम्भानूयताधे
नर्दशवस्त्रयुग्मानिइक्षुल्पधान्यादिनिवविन्यस्यलतासहिताःशक्तिःप्रतिष्ठापूर्वकंपूजयित्वाततःकुंडसमीपस्थकलसस्थपनादि:
पूर्णाहुत्यन्तिविधायोग्नेहुकृतिवत।एवमधिवासितायजमानःकल्पलतास्त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यनमोनमःपापविनाशिनीभ्योब्र
ह्माण्डलोकेश्वरपालिनीभ्यः॥आशंसिताधिकफलप्रदाभ्योदिग्भ्यस्तथाकल्पलतावधूभ्यःइतिमंत्रमुच्चार्यपुष्पाञ्जलिप्रक्षिप्य
नमस्कृत्यवेदिपश्चिमतउपविश्यपूर्वाभिमुखसंकल्पयथासंख्यंविविधशर्वलिसूत्रमुच्चार्यदद्यात्॥तत्रमध्यलतोद्वयं
गुरवेअष्टवष्टत्यकत्विग्भ्यःदत्वाषोडशसद्दयगुलावर्जवस्त्र तत्तादानप्रतिष्ठार्थस्वर्ण्णप्रत्यक्षदक्षिणांदद्या
त्।स्वल्पंइयत्प्रक्षिणकाविधानमितिकवित।पुण्याहवाचनदेवतापूजनविसर्जनमंडपादिप्रतिपादनब्राह्मण
भोजनादीनि॥इतिकल्पलतादानंपूर्णकं॥मात्स्ये॥अथातःसंप्रवक्ष्यामिमहादानमनुत्तमम्।सप्तसागरकंनामसर्व

पातकनाशनं ॥ कारयत्सप्तकृतानि कारवनः निविवन्धनः ॥ आदर्शमात्राणि तथा वाल्मिमात्राणि चापरेः ॥ कुर्यात्सप्तपला
दूर्ध्व मासद प्रावसकिनः ॥ सस्थाप्यानि च सर्वाणि कृष्णाजिनतिलोपरि ॥ प्रथमं पूजयेत्कुंभं लवणेन विवर्द्धनः ॥ द्विति
यं पयसा तद्वत्तृतीयं सर्पिषा ततः ॥ चतुर्थं तु दधिनैव दध्ना पंचममधुना ॥ षष्ठं शर्करया तद्वत्सप्तमं तीर्थवारिणा ।
स्थापयन्तु वलस्थानि सर्वकलशं कांचनं शुभं ॥ कलशं कांस्यमध्ये च घृतमध्ये मध्ये श्वधारास्कंदगुडमधुवद्दधिमध्ये तु वाधि
पाणि कर्त्तवार्यान्यमन्त्रस्य जलमध्ये च पार्थिवां । सर्वेषु सर्वरत्नानि धान्यानि च शमंततः ॥ तुलापूर्वं च वस्त्रं च संतापिपविक ॥२
ल्पयेत् ॥ ततो वातूलहोमी नस्नापितावदयेनवे ॥ त्रिःप्रदक्षिणमावृत्य मंत्रेन तानूदीवयेत् ॥ मंत्रा पुण्याहग्रह्या ॥ ॐ तिद
दातिले सामृतसंयुतान शुचिचित्रमिसयवानिदसागवान । कूसलकांचनवर्ण्णमयान सोयदमूये निदवयमवावितथा ॥ स
कलपापविक्षेन विनाशितः पितृपितामहपूर्वं कलसके पूतानतद्ययमितिवावामि ॥ पपा ॥ पूतकलशकमिति दा

पादवन्नाकवादयः ॥ सवकलोकससाकुलमपथयंन्दिति सापिनयद्धिवमं दिनसंख्यादि । आदर्शमात्राणि निर्मयेदूर्ध्व
वत्रिंशदुश्चपर्वाणी संख्यासौवर्णकर्णिकातिः ॥ दशत्रिंशदुक्तपर्वाणि पादशः परिकीर्तितः ॥ सार्द्धदशांगुलः प्रादशांगुलिकल
शः ॥ वृक्षाद्विपतिमात्राणि तदानादिदर्शिताः ॥ ॥अथ प्रयोगः ॥ यजमानायख्यादि सकलकलुषक्षयसहाविनः
वकानिमेवापि पितृपितामहपूर्वकलत्रलिङ्गमदिवनयनपूर्वकामवामगत्वविलिंगुस्वीयहविपदप्राप्तिकामः ॥ सप्त
सागरमहादानमहादानसंकल्पतिपादयिष्ये इति संकल्प गोविंदादिपूजागुर्वादिविनियोगं प्रकल्पयेत् ॥ ततः वज्रासादि तत्कृ
ष्णाजिन्यस्ततिलगुणक्रमशलवणदुग्धघृतगुडदधिशर्करातीर्थवारिभिः पूरयित्वा तत्र च पञ्चरत्नमेदश्चवत्रास्कल स्र
लाधिपलक्ष्मीपार्वतीप्रतिमाः स्थापयेत् ॥ पवित्राद्यधान्यानि विनानर्केषुपविस्तृतब्रह्मादीस्तानावाह्य पूजयेत्ततः कृत
समीपस्थकलशस्थापनादिवन्यासहोमांतं प्रतिकृत्य मण्डलमप्युसहब्रान्यतमसवव्यपोस्वस्वारवयिवाकृते

centimeters
5
10
15
20
25

मेघवंगलान कृत्वा स्विष्टकृदादि पूर्णाहुत्यन्तं शेषं कर्म यथाकर्तं कुर्युः॥ एवमभिषिक्तो यजमानः सागरान् त्रिः प्रदक्षि-
णीकृत्य नमो वः सर्वसिन्धूनामाधारेभ्यः सनातनाधारा जन्तूनां प्राणदेभ्यश्च समुद्रेभ्यो नमो नमः॥ क्षीरोदकाज्यदधिमाधु-
नलावणेक्षुसारामृतेन भुवनत्रयजीवसंघान्॥ आनन्दयन्ति वसुतिश्चयतो भवन्तस्तस्मान्ममाप्यघविघातमलं विधध्वं॥
यस्मात्समस्तभुवनेषु भवन्त एव तीर्थामरासुरवैद्यमणिप्रदानं॥ पापक्षयामृतविलेपनभूषणाय लोकस्य विभ्रति
तदत्त दत्तु ममापि लक्ष्मीं दिश्यन्॥ मंत्रपुष्पाञ्जलिं प्रक्षिप्य नमस्कृत्य वेदिपश्चिमत उपविश्य देशकालकीर्तनाद्यन्ते सकल-
कलुषक्षयत्वादि महासंकल्प्य मक्षाम सप्तसागरान् ब्राह्मणादि देवशर्मा सहितान् सोपस्करान् जलापूर्णान् मत्स्यपुराणो-
य सागरसप्तकस्थायाम्यहं संप्रददे न मम इति सुवर्णदक्षिणां दद्यात्। सर्वत्र कालनिविनिकविन्॥ ततः पूर्णाहुतिदानं
नवग्रहादि पूजाविसर्जन ब्राह्मणभोजनानि कुर्यात् इति सप्तसागरदानविधिः॥ ॥ अथ रत्नधेनुदानं मात्स्ये॥ अथातः संप्रव- ११४

क्ष्यामि महादानमनुत्तमं। रत्नधेनुरिति ख्यातं गोलोकफलदं नृणां॥ पुण्यां तिथिमथासाद्य तुलापुरुषदानवत्। लोकेशा-
वाहनं कृत्वा ततो धेनुं प्रकल्पयेत्॥ भूमौ कृष्णाजिनं कृत्वा लवणद्रोणसंयुतं। धेनुं रत्नमयीं कृत्वा संकल्प्य विधिपूर्वकं
॥ स्थापयेत् पद्मरागाणामेकाशीतिं मुखे बुधः। पुष्यरागशतं तद्वत् घोणायां परिकल्पयेत्॥ ललाटे हेम-
तिलकं मुक्ताफलशतं दृशोः। भ्रूयुगे विद्रुमशतं शुक्ती कर्णद्वये स्थिते॥ काञ्चनानि च शृङ्गाणि शिरो वज्रशतात्मकं
॥ ग्रीवायां नेत्रपटकं गोमेदकशतात्मकं॥ इन्द्रनीलशतं पृष्ठे वैडूर्यशतपार्श्वके॥ स्फटिकैरुदरं तद्वत् सौगन्धिकशतं
कटौ। सौगन्धिकं उरस्थाने पद्मरागैव कन्यसा। इन्द्रवैडूर्यतिलकाशा। खुरा हेममयाः कार्याः पुच्छं मुक्तावलीमयं
सूर्यकान्तेन्दुकान्तौ च घ्राणे कर्पूरचन्दनं। कुङ्कुमानि च रोमाणि रौप्यनाभिं च कारयेत्॥ गारुत्मतशतं तद्वदपाने परि-
कल्पयेत्॥ तथान्यानि च रत्नानि स्थापयेत् सर्वसन्धिषु। कुर्याच्छर्करया जिह्वां गोमयं च गुडात्मकं॥ गोमूत्रमाज्येन तथा

दधिद्रुं स्वरूपतः॥ पृष्ठाग्रे वामतो दद्यात् समीपे तु प्रदापनं। कुंडलानि च हेमानि भूषणानि च शक्तितः॥ कांस्यप
वमवदुह चतुर्थांशेन वत्सकं। तथा सवालिधान्यालिपाद्यात् स्वर्द्धमध्याः स्थिताः॥ नानाफलानि च सर्व्वाणि पंचवर्ण्णविता
नकं। एवंविधं च तं कृत्वा तद्वामाधिवासनं॥ अत्रिगूत्याद दक्षिणां दद्याद्वर्न्नमात्रजयद्धवेः॥ गुडधेनुवदामंत्र्य ऽद्धवा
दाद्व ततः। मंत्रः प्रयोगकृत्यः॥ आमवस्कमहितः पवित्र्यरक्षादद्यात् द्विजाय गुनवजलपूर्ण्णकानी। यः पूर्व्वम
पदिनमत्रकत्रापवासः पापैर्विमुक्तः। ततूवतिपदं मयाव॥ ॐ तिसकलविधिशावतत्वधेनुप्रदानविततवतिसवि ११७
मार्न्नपापप्रदीयमानं॥ सकलकलुषमुक्तार्व्वधृतिः पूतपोतः सदृमदनसदूपः स्नानमस्थनिर्गताविति॥ अथ प्र
यागः ततुयजमानमृग्यत्यादिसकलकलुषक्षयमयनस्वरूत्वपूर्व्वकवंधवर्गपूतपोतादिसहितवत्तविमानाला
हणपूर्व्वकगोलोकप्राप्तिकामस्तदुर्क्तरुपदप्राप्तिकामस्वर्द्धविधद्धप्राप्तिकामोवाश्ववतत्वधेनुमहादानमहंप्रतिपा

दधिधंॐति संकल्प्य प्रकृति च कोविदपूजादि कृत्य पूजागुर्व्वादिविनियोगानकृत्वा गुडः धातमाव कृष्णाजिनप्रसा:
र्य तद्दपिल्वलंब्राणपविनिमितस्थसार्य तद्दुपरि च वामयी प्राङ्मुखां गां स्वकल्पाद्दी अलिख्य वत्सेवंगानि कुर्यात्॥ ततः
कागानि पद्मनाणिमृर्त्र दृष्ट्वा गाणततना साप्र। ललाटदृमतिलकं। पंचाणन्मकारुलते प्रत्यकंघतो। विद्रुमेणतनु
विहस्तश्रूयुगं। शुक्तिश्यांकर्ण्णौ। कांचनं शृंगे। हीनकणतनलिन। गोमदशणता न्वितमतनामकृतपदनपावां वैदूर्यणं
तनपार्श्वौ स्फटिकणतनादंवं॥ पद्मवागणतनकटिं। गकिनाहस्राखवान। सूर्यकांतकर्पूरवास्यौ दक्षिणप्रासपृष्टं। वं
डकांतवंदनोर्य्यौ वामप्रासपृष्टं। कृष्कूमलवामालि तोयपलनाहि। गावसूत्रगतनायानं। वस्त्रीततः सर्व्वसंधानं॥ शर्क्कर
याजिह्वां। गुडागोमयं॥ आज्यं मूत्रं वासनं पृष्ठाग्रं। स्वरूपताद्धिद्रुग्धं। सन्निधौ तु प्रदापनं। सौवर्ण्णकुंडलत्वेन
यकादीनि स्थाप्यामि। एवं धेनुसाधनङ्घप्रवतुर्थेन अंशेन धेनाश्ववतः प्राङ्मुखस्यदक्षार्द्धवत्सं च वयन्। दधिद्रुग्ध

पाहनानिचवस्त्रनसंनवेति।समन्तादष्टदशधान्यानितिलपुष्पवस्तुवानिवासायवस्त्रधेनवेसवत्सायैनमःइतिपूजयि
त्वावितानंबध्नीयात॥ततःकुण्डसमीपस्थकलसस्थापनादिप्रकृतिवत॥एवमसन्निधिकायजमानायवस्त्रधेनूंत्रिःप्रदक्षि
णमावर्त्तायविसृजत॥मन्त्रस्तु॥यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयाचदेवेष्ववस्थिता।धेनूरूपेनसादेवीममशान्तिंप्रयच्छतु।देहस्था या
चरुद्राणीशंकरस्यैवयाप्रिया।धेनूरूपेनसादेवीममपापंव्यपोहतु॥विष्णोर्वक्षसियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभावसोश्च ११७
न्द्रार्कशक्रशक्तिर्या।धेनूरूपावसाश्रिये॥चतुर्मुखस्ययालक्ष्मीयालक्ष्मीधनदस्यच।लक्ष्मीर्यालोकपालानांसाधेनूर्वरदास्तु
मे।स्वधायापितृमुख्यानांस्वाहायज्ञभुजांचया।सर्वपापहराधेनूस्तस्माच्छान्तिंप्रयच्छमे॥त्वंसर्वदेवगणधामयतःपठति
रूद्रदेवेन्द्रकमलासनवासुदेवाः।तस्मात्समस्तभुवनत्रयदेवयुक्तेमांपाहिदेविभवसागरपीड्यमानमितिततःपूर्वा
लिप्रक्षिप्यनमस्कृत्यवदिपात्रिमतउपविश्याचार्यादिमहासंकल्पमध्येइमांवस्त्रधेनूंपञ्चयागमूर्त्तिपूज्यवागर्यालंस

वर्ज्जितिलकालीकृतांमुक्ताफलादिवर्वितनयनायवययावयतां।धेनूसाधनपत्रागादिद्रव्यवस्तुर्योगेनचवितवस्त्रहिता
पवित्रःस्वस्थितधान्यपूष्यफलादिमतोविष्णुदेवतोऽयंवरहंसंप्रददेइतिएकस्याएवदद्यादितिभूपालवत्ताकवा
दयःइमांयाचयस्तुएकान्निविधानएकस्मै॥अनेकानिपक्षेतुलापुरुषवद्दक्षिणागृह्याद्रूः।सुवर्णंदक्षिणांदद्यात
॥ततःस्वस्तिवाचनादिग्रहपूजनविसर्जनब्राह्मणभोजनादिपूर्ववत॥इतिवस्त्रधेनुदानप्रयोगः॥ ॥मात्स्य॥अथा
तःसंप्रवक्ष्यामिमहादानमनूत्तमं।महाभूतघटंनाममहापातकनाशनं।पुण्यंदिनमथासाद्यकृत्वाब्राह्मणवाचनं॥
ऋत्विग्मण्डपसंभारभूषणाच्छादनादिकं।तुलापूरुषवत्कुर्याल्लोकेशावाहनंतथा॥कारयेत्कांचनंकुंभंमहारत्नचितंबु
धः।महारत्नानिप्रक्षिकानि॥प्रादेशादङ्गुलशतंयावत्कुर्यात्प्रमाणतः।क्षीराज्यपूरितंतद्वत्कल्पवृक्षसमन्वितं।पद्मा
सनगतांतत्रब्रह्मविष्णुमहेश्वरान॥लोकपालान्महेन्द्राद्यांस्वस्ववाहनसमन्वितान॥वाराहेणोद्धृतांतद्वत्कृत्वाक्ष्मांस

पीठकं । वस्त्रवासनगतं कांचनं मकरायधि ॥ कृष्णाजिनं मृगचर्मं वा यज्ञकर्मासनं ॥ ऋग्वेदस्याक्षसूत्रं स्थापयेद्यजुर्वेदस्य
पीठके ॥ सामवेदस्य वीणास्याद्दक्षिणान्यसेत् ॥ अथर्ववेदस्य पुनः स्रुक्स्रुवौ दक्षिणेकत । पुराणवेदस्य स
कमण्डलु ॥ अत कल्पवृक्षप्रतिमायादेवादिपञ्चविमानसहितयट संयोदक स्वर्ण्णमानमाथिकं । पवित्रः स
र्वधान्यानि वासवासनदर्पणं । पादुकापानहच्छत्रचामरव्यजनादिकं ॥ तस्यां च जलकुम्भं पञ्चवर्ण्णविमानकं । उ
लकुम्भाषात्रः ॥ स्नात्वाधिवासनां तमेव मनद्दायेत मन्त्रः ॥ प्रयोगेन्द्रय ॥ ॐ सूर्य्यमहारत्नघटयाविनियाय ११
यतः सर्व्वपापविनिर्मुक्तः स याति परमां गतिं । विमानेनार्कवर्ण्णेन पिण्डबन्धसमन्वितः ॥ स्तूयमानावसुराप्सरैः पदेब्र
प्राप्ति वैष्णवं ॥ पातलोकानिय ॥ कुर्य्यान्महादानानि मानवः ॥ न तस्य न च पुनरावृत्तिर्विष्णुलोके जायते ॐ ति ॥ ॥
अथ प्रयोगः ॥ अद्यद्यादि सकलपापक्षयपूर्व्वक पित्रादि सकलबन्धुजन सहितामरलोक सवमानार्कवर्ण्णविमानकावन

कविष्णुपदप्राप्तिकामः ॥ ॐ महारत्नघट महादानमहं प्रतिपादयिष्ये ॐ ति संकल्प्य प्रकृतिवज्जोविंदादि पूजामण्डप
पूजा गुर्व्वादि विनियोगान्तं कुर्य्यात् ॥ गुरुः स्नातो नववर्ज्जमौक्तिकमाणिक्यनीलमरकतमयं महावस्त्रान्वितं कल्याण्यां गेयदम्ब
नान्यां पूर्ण्णं मध्ये स्थापितं कल्पवृक्षयष्टाकार्नं महारत्नघटं स्थापयेत् ॥ घटमध्ये ब्रह्मादिप्रतिमाः स्थापयित्वा चतुर्दिक्षु
सप्तदशधान्यानि च्छत्रचामरखड्गपादुकादीनि पात्रजलकुम्भाश्च सन्निधापयेत् ॥ ततो महारत्नघटाय नमः ॐ इति
संपूज्य वितानं बध्नीयात् ॥ ततः कृतसमीपस्थकलशस्थापनादि पूर्व्वोक्तं द्रव्यनिवेदनं प्रकृतिवत् ॥ एवमाकल्पयज
मानः महारत्नघटं त्रिः प्रदक्षिणमावृत्य नमो वः सर्व्वदेवानामाधारभूत भावन । महारत्नमिदं वस्यः शान्तिरस्तु
लिवं मम ॥ यस्मान्न किंचिदप्यस्ति महारत्नविनाकृतं ॥ तस्मात्सर्व्वरत्नसमाधारः सदा ... स्थाय पूर्णासि
त्रिपुनमस्कृत्य वादिपवित्रमण्डपविन्यासयद्यादि महासंकल्पपूर्व्वकं ॐ मेस महारत्नघटं महारत्नविमानं समर्पितं सोव

र्णकलशवृक्षादिप्रदानवर्जंप्रतिमासहितंपवित्रंकल्पितात्द्वादशधान्याब्जतवामनामनयापूर्णंदंशादिसहितंवि
ष्णुदेवतांतुलापुरुषाकारांगांवावत्सयाउपेतांगत्वायुग्मपरयमहंसंपदददनममतितद्रूसमेषदत्तोसुवर्णंदक्षिणीदः
याता॥स्वस्त्यस्तुकानिविष्णुर्नदयविरागस्तुलापुरुषवकुधानतःपृथ्व्याहवावनगहादिपूजनविसर्जनमंतपादिप्र
तिपादनवाच्यजराकुनाशीर्वादःहणसमलावालादीनि॥ ॥इतिश्रीमीमांसकवरदात्मजरुद्रनीलकंठकृ ११८
दानमयूखषोडशमहादानानिसमाप्तानि॥ ॥इतिमहाभूतघटदानं॥ ॥अथदशमहादानानि॥कौर्मे॥ ः
कनकाश्वतिलानागादासीरथमहीगृहाः।कन्याचकपिलाधेनुर्महादानानिवैदश॥वह्निपुराणे॥ ॥नारदउवाच॥
क्रोधादिकंमहाकर्मकृतंमन्निवधाद्गुणाः।कथंतस्माद्विमुच्येतपापाद्ब्रह्मवधादिकात्॥०॥सूक्ष्मधर्मतत्वज्ञःपापानाप
वनंपरं।दानंवदस्वसुवर्णस्यतन्मेब्रूहिमहर्षयः॥ ॥व्यासः॥सर्वलोकान्नयंगच्छतिकांचनं।एतद्धिरोगवानुःपितामह

स्तुताब्रवीत्॥ ॥नंदिपुराणे॥तस्मात्स्वर्णाद्ध्यापामयकांचनंभानवेशुचि।नानःपरमलोकमयःपापविमोचनःसु
वर्णस्यसुवर्णस्यसुवर्णंयःप्रयच्छति।सर्वपापविनिर्मुक्तःस्वर्गलोकेमहीयते॥आयसुवर्णगच्छनहिनस्यसुकं
॥द्वितीयेनवलोकेनवर्णंतृतीयेनपविमानविलेवः॥सुवर्णादिगतयंदत्वाश्रूद्यांगतिमाप्नुयात्।दत्वासुवर्णः
स्यगंतिद्विजस्यश्रद्धयान्वितः।वरुणलोकमनुप्राप्यब्रह्मणासहमोदते।सकृद्ददातिसुवर्णंगवस्यवातुमाषपः
विमाणाविलिष्टहमवाविगतिप्राउके।सुवर्णदानद्वयसुवर्णस्यतृतीयश्चतुर्थोदक्षिणेतिपूर्वंपविरापायाम्
कीअनजतनितिकविन॥दानमंत्रः॥ ॥हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः॥अनंतपुण्यफलमतःशांतिंप्रयच्छमा
कौर्मे।पलेकंद्विगुणंवापित्रिगुणंपञ्चनक्रमात्॥कनकंस्यात्सुवर्णेनदातव्यांत्रितिःसदक्षिणा॥पलादधवानत्कुर्या
द्विशिलामायथाकृत्वि॥ ॥इतिसुवर्णदानं॥ ॥आदित्यपुराणे॥आदित्योदयसंप्राप्तेविधिमंत्रपुरस्कृतं।ददातिकी

वर्णं यो वेदः स्वर्णं प्रतिदिनं सः॥ ददात्युदितमात्रे यस्तस्य पापं विलीयते॥ ॥कालिकापुराणे॥ पुंजात्रं स्यर्द्धमार्गवा
नियतः पवित्रासनी। कृतनकन्यस्तालिङ्गे उज्ज्वलं यदमहतमं॥ ॥ब्रह्माण्डे॥ शृणु स्नानविधिं दानं ब्रवीमि तव नारद:
दानानमानमिति प्राहुः सर्वपापप्रणाशनं॥ अयनद्वयी च कर्तव्यं आत्मानं सन्ततिप्रदं। उक्तिमुक्तिप्रदं स्वर्ग्यं सर्वमङ्गलका
रणं॥ प्रलयकालेषु सर्वेषु पर्वसु सूर्यपदादिषु। निशीथकाले यद्दानं तन्नकेषु विलेपनं॥ पुण्येदशेषु सर्वेषु गन्धदेवा: ११८
लयादिषु। यत्र साधनसंयतः स्नानं दानं समाचरेत्॥ ॥तथा॥ गथनरत्नतिः सहनाह्वलत्त आलिख्य मध्ये मितं तं पूर्णं
।सवान्तं कृष्णचर्मसवर्णं सकालिकं वा प्रदलं विलिख्य। तस्मिन्नुदितवत्यनामान माशेतन धायते स्यापवित्रं विविंसेत्।
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थं मावाधयेद्धादिविवावदव। विप्रवदविदां विविद्धं विविंयवूर्याउ समर्पयित्वा। ददात्यस्वर्णं
तनमानन सोमं प्रायतः मालधृ विध्यदार्य॥ तनमानं तत्कमलमाधायस्नाने॥ तिलतमानदानं॥ ॥अथवसनदानं

॥स्कान्दे॥ यः प्रयच्छति विप्राय वज्रं वापि निर्मलं। स विधूय तु पापानि स्वर्गलोके महीयते॥ रूपवान् गुणवान् श्रीमानद्र
हकालं च जायते॥ ॥अथाश्वदानं॥ स्कान्दे॥ अश्वं यस्तु प्रयच्छेद्वै देवेभ्यो विप्रमुख्यकेषु। सततं कर्मणा देवि गान्धर्वलो
कमश्नुते॥ नारदे॥ सर्वो कपकलशो वज्रमपानदोषवर्जितं। योश्वं ददाति विप्राय स्वर्गलोके महीयते॥ ॥तथा॥ यो
वै तु वामनं हयस्त्वानि हि नवस्वव। तावतो वाजिया लोकान् प्राप्नुवंति हयप्रकलान्॥ ॥कालिकापुराणे॥ अश्वं वा
यदि वा युग्मं सासनं वाथ पादुकं। ददाति यः प्रधानं वै ब्राह्मणेभ्यः स संयतः॥ तस्मादिवानियानानि वथार्द्धजपता
किनः। दृष्टः पंथानवे वहनविघातिकदावन॥ अथ दिव्ययानं यथदृष्टपथविह वर्म पाहे यथार्क्कमपत्य वीक्ष्य लीह
यं॥ कौर्मे॥ अश्वं तन्मूल्यमथवा दानीयाम ध्यमाहमं। ददयादिग्रानुसाव लताबागमलिङ्कर्द्वी॥ लोके पंच दक्षे बायोः स्वर्वश्च
लीदत्तक्रमात्॥ सप्तदिनं सवसुवब्राह्मणायान्निहाषिते॥ तालाग लोत्सागवान् कार्यलकाबा॥ यानमितः॥ उद्वेग्रवास्व

मघ्वनीवाक्ष्वविजयकीवकः। सूर्यवाहनमस्तुभ्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥अथ श्वेताश्वदानं॥ गान्ता। अद्यमघन
क्षत्रेषु कलौ कर्तुमनीश्वरः। अश्वदानं तु तत्र हि कार्यं विधिपूर्वकं॥ विधिं तस्य प्रवक्ष्यामि ब्राह्मणानिमित्तपूर्वा। श्वेतम
श्वं गुह्नानाहमपर्यालङ्कृतं। रूप्यैस्तु कटके गुच्छैः कविदंगोपगोहितं॥ वक्त्रे नर्त्तखुरे साग्रैः श्रीमत्पुच्छसुवासनी।
गुञ्जापटकेनैव संवृतं स्वायुधान्वितं॥ धान्यवल्लीपविष्ठं तु वद्धकर्करूपदकं॥ एवं सुतजसंवाह्वेवाहनायनिवेद
यतः॥ मन्त्रादि यत्र यस्य मविपूर्वापराणादिपूर्वा दानं॥ अद्य पूजामन्त्रः॥ ॥मार्तण्डाय सूर्वगायकाश्यपाय त्रिमूर्तये। उग 120
दीपाय सूर्याय शिववाहन नमोऽस्तु ते। एवं सम्पूज्य वस्त्रेण कल्पयेत् तिलादिकं। दानवाक्यं अद्येत्यादि अमुकगोत्राय अ
मुकशर्मणे ब्राह्मणाय अमुं श्वेतं सुवर्णतिलकावयुतललाटं येवकयकं सुपर्यालान्वितं नीपकटकं रत्नोपशोभितं व
क्त्रे नर्त्तनामुखे खुरे स्वर्णश्रीमत्पुच्छं सुवासं संगुञ्जपटकं। संवृतं स्वायुधान्वितं धान्यवल्लीपविष्ठितं वद्धकर्कसूपदकं गंध

पुष्पाद्यर्चितं सकलब्रह्महत्यादिपापनाशकामस्तुभ्यमहं संप्रददे न मम शान्तिस्थावधिस्त्रिंशत्पूर्व त्रिंशदपर त्रिंशत्यवावर
पितृष्द्धरणकामश्चेति वा। सूर्यलोकव्रजनकामश्चेति वा। यथाकामम्तत्र॥ महार्णवसमुत्पन्न उच्चैःश्रवसपूजक।
मयात्वं विप्रमुख्याय दत्तो हयसुखी भव॥ ॐमिविप्र नमस्तुभ्यम् श्वेतं प्रतिपादितं। प्रतिग्रहीष्व विप्रेन्द्र मयादहि
सुत्राणननिमित्तदानमत्वं येकाल्पसमर्पणं कृत्वा विप्रहस्तजलं क्षिपत्॥ ततः सुवर्णदक्षिणां दद्यात्॥ पश्चादश्व पु
वागच्छत्यदानीमकमपकाशि। तास्कर्वदनमिध्यात्वा ग्लानिका अश्व अवत॥ श्वेतमश्वं तु यो दद्याद हतिदाउपर्न
वरा बवतवतवा मा सवावावतथादत्वा तुल्यमवहलरवत॥ एवं कृते नवेद्या स सूर्यलोकं व्रजन्नैवं च्छति॥ ॥श्वे
ताश्वदानं॥ शिवायाश्व मलीकृत्य यः पर्वणि निवेदयेत्॥ सोश्वमेधस्य यत्फलं सत्फलमव्रुउत्तमलखाशिव धर्मशिवायाः
श्वदानमष्टकं॥ ॥अथ तिलदानं॥ आदित्यपुराणे॥ वैशाख्यां पौर्णमास्यां वा. तिलान् क्षौद्रेण संयुतान्। यः प्रयच्छ

द्विजातिभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते। आषाढमासि तिलान् दत्वा पौर्ण्णमास्यां विशेषतः। अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मा
नवः॥ माघमासि तिलान् यस्तु ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति। सर्वसत्वसमाकीर्ण्णं नरकं न स पश्यति॥ ॥वसिष्ठः॥ नित्यदाता
तिलानां यो नरः स्वर्गे महीयते॥ ॥महाभारते॥ दत्ताशुद्धमन्वैवदद्वतः प्रतिगृह्णतः। तिलास्तिलास्तिलदानः सौव
र्ण्णानी युधिष्ठिरः॥ ॥तथा॥ सर्वेषामेव वर्ण्णानां तिलदानं परं स्मृतं। सर्वपापहरं तद्वत्त्वविशेषपिमवत॥ ॥वि 121
ष्णुधर्मोत्तरे॥ तिला गावो हिरण्यं च अन्नं कन्या वसुंधरा। दत्तान्येतानि विधिवत् तारयन्ति महाभयात्॥ ॥तथा॥ तिल
स्नायी तिलोद्वर्त्ती तिलहोमी तिलोदकी। तिलदाता च भोक्ता च षट्तिलाः पापनाशनाः॥ अस्वकेन घटे तिलैः कृत्वा स
र्वपापविवर्जितः। त्रिंशद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते॥ ॥कौर्म्मे॥ कृष्णाजिने तिलान् कृत्वा सुवर्ण्णं मधुसर्पिषी। ज
एकवासमपाकृत्य धानवस्त्रदक्षिणं॥ आहिताग्निर्द्विजो दत्वा सर्वं तरति दुष्कृतं। त्रिधेति हीनमध्येमाहमरुदतः। ज

एकं जलद्वयं ज्ञानात्रितयं वन्तितद्वसद दक्षिणां। कुमादकादि सुवर्ण्णसहितां। अथ कृष्णदानवाक्यं॥ अद्येत्यादि
अमुकगोत्राय ब्राह्मणाय एतं कृष्णाजिनं ससुवर्ण्णं दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे नमः॥ इति तिलदानं॥ ॥यमः॥
तिलपात्रं त्रयावस्यां त्र्यहस्य हवातिपर्वणि। सदक्षिणां सत्वं तावद्यदत्वा जनार्दनं॥ नाशयत्त्रिविधं पापधर्मस्य व
र्तनं यथा। ब्रह्मदत्तमायादिनतत्रित्यमावद्भतानियुक्तं॥ ॥वाक्यं॥ ताम्रपात्रं तिलैः पूर्ण्णं प्रस्थमात्रं द्विजाय वा। सहिर
ण्यं वसादद्याद्वक्षाविद्वान् सावतः। सर्वपापविशुद्धात्मा लभते परमां गतिं। ॥दानवाक्यं तु॥ अद्येत्यादि इदं ताम्र
पात्रं तिलपूर्ण्णं ससुवर्ण्णं सर्वपापक्षयकामस्तुभ्यमहं संप्रददे नमः॥ सुवर्ण्णं दद्यात्॥ ॥अथ महातिलपात्रं॥
ताम्रपात्रं तिलैः कृत्वा पलषोडशकल्पितं। महिषस्य स्वर्णयुक्तं वा द्विजाय प्रतिपादयेत्॥ नाशयत्त्रिविधं पापं वाङ्मनः
कायसंभवं॥ ॥कौर्म्मे॥ तिलपूर्ण्णं ताम्रपात्रं सहिरण्यं द्विजातये॥ यो ददाति विधिवद्दः स्वर्ग्गं विनिर्दहति सः॥ तिलपा

उत्ति वासाकं कनिष्ठसममध्यमा । ताम्रपात्रं दशपलं जघन्यं परिकीर्तितं । द्विगुणं मध्यमं प्राक्तं त्रिगुणं चोत्तमं स्मृतं ॥ स्व
र्ण्णमकं जघन्यं तु द्विगुणं मध्यमं द्विपलं । त्रिगुणं चोत्तमं तद्व जघन्यं परिकीर्तितं । द्विगुणं मध्यमं प्राक्तं त्रिगुणं चोत्त
मं स्मृतं ॥ स्वर्ण्णमकं जघन्यं तु द्विगुणं मध्यमं द्विपलं । त्रिगुणं चोत्तमं तद्व सुवर्ण्णं परिकीर्तितं ॥ सुवर्ण्णं दक्षिणां दत्वाम
र्वपापक्षयावहम् ॥ ॥ अथ सतर्ण्णयाकांचनतिलपूर्ण्णकांस्यपात्रदानं ॥ ॥ अथ विधिप्रवालः ॥ यज्ञे सोमग्रहे कर्त्तु १२२
यदि शक्तिर्नविद्यते । महाभयं तथा पापी कृपं कर्तुं वदोषिकी । एवं कृते महापापान्मुक्तो भवति मानवः ॥ स दक्षिणं कां
स्यपात्रं अथ दत्वा प्रयत्नतः । शुद्धकांस्यस्य पात्रस्य प्रमाणं पंचविंशतिः ॥ पलानां तत्र निर्दिष्टं पलानां प्रस्थ द्विस्थस
हकी सुवर्ण्णमाषमात्रं तु यथाविधिविधानतः ॥ वस्त्रेण वेष्टयेत्पात्रं प्रधानं न सुरक्षितः ॥ स्नानं कृत्वा निजगादौपि
हर्षन् दवीं वर्जयेत् ॥ ततो हि पूजयेत्कृत्वा माषामासकवर्द्धनिभवता ॥ गामयनाथसीलिपाग्रहमर्थं वसर्वतः ॥ लि

खव्यपत्राद्वादवौपिष्ट नदवीं वर्जयेत् ॥ ततो हि पूजयेत्कृत्वा तं कवर्द्धनिभवता ॥ गामयनाथसीलिपाग्रहमर्थं वसर्व
तः ॥ लिखव्यपत्राद्वादशार्वं कुंकुमनाथवेदने ॥ ततो वह्निं स्थापयित्वा होमं कुर्याद्यथाविधिः ॥ ततः पात्रं प्रतिष्ठाप्य पूज
यद्भक्तितो बुधः ॥ ततो ब्राह्मणमाहूय वस्त्रालंकारभूषितं ॥ याचेत्प्रकालविधिवत्तस्मात् श्राद्धं समाचरेत् ॥ अथ हस्ये
यथाशक्ति माध्यां वा अमावास्यां वा । पहलेन विसामामार्यां संक्रान्तिषु युगादिषु ॥ तथान्येऽपि यद्भवे माध्यामादिश्य मानवः
। तद्दद्याद्वत्सर्वं पुरावाहमहेश्वरः ॥ जीवं तान्तु युयदस्ते माल्ये यमपिवित्तपलेः ॥ दत्वा विप्रस्य पात्रं तु होमं कु
र्यान्तु यत्नतः ॥ सा पक्षानं समाप्तीकृत्य माध्यविधिं विसर्जयेत् ॥ अन्य वा मत्पिविप्राणां भोजनानि प्रदापयेत्यादि ॥ ॥ अ
थ सप्तपयागः ॥ माहमनवासवमाध्यादौ यजमानान्तथाद्येकेत स्नानां ग्रहमध्ये डपलिक दणे कुंकुम वंदनाद्यैर्दाद
गदलैर्यवाविनवयज्ञतः पंचविंशति पलमितं कांस्यपात्रं तिलप्रस्थसमप्रपूरितं डपविश्य पितृ स्वर्ण्णमाषचतुष्टयेन

वस्त्रवेष्टितं स्थापयित्वा तत्समीपे हविर्गन्धैर्वा वाहनाय पवार्चं वयच्छपूजनानि स्थापयित्वा स्वरूपविधिनाद्दमाको:
किलेयत्र ग्रविघ्न मर्गणवोच्छाल्लवे श ताद्भगीर्द्धलोमान्ध्रयाहृ(च्चेत्राहे श्राद्धलाजीवेर्ष्यामात विनावस्त्रादिभिः स
म्पूजयेदानया तत्पेवार्घ्यमर्घ्यादिद्धुखमूपवश्याय मयादिडक्षामूक(गोत्रायवाक्ष्मणायर्द पलपंचविंशतिमितं कांस्यपात्रेप्र
स्तुसफमितानितिलपूरितं स्ववर्णवनवस्त्रवेष्टितं समं तास्थापितं मदधान्यरुलादि सदिर्णमात्र वासन्यकामस्तुत्यमहं
संप्रददननममतिदद्याम्॥ ॥मन्त्रस्तु॥ कांस्यपात्रमयादत्तमात्र वान्ध्यकाम्यया। तवन्वव नाहुरयं यथाशक्ति कथाव १२३
द॥ तणमासीश्वडदवजनन्यासीक्तितस्यम। ज्ञातमावास्तवनस्तनपानादिजाहम॥ स्नूय मूताभिमल्लयतिफायोवस
याकृता। रुवता वचनादय ममसुक्तिर्विवृद्धाम॥ कांस्यपात्रं स्ववर्णवतिलान वस्त्रादिदक्षिणां। सफधान्यं मयादर्ह
मणां नूक्तिर्वननमाकांस्यपात्रप्रदानेनतनयेरो नमयात्र वर्क॥ तथा दहप्रदाने नयवमालानमत्ययं॥ ओं स्थापन तत्र

कांस्य उक्तमन्तस्य दक्षिणं॥ विप्रा स्याद नवाननपवमाला सूपूजितः॥ तिलसंख्याकृतादः स्वंजनन्यामममविंशतितिलपा
त्रप्रदानेन क्षतमकारवान्यहमिति॥ तस्मा दिव्यवर्ण्यदाक्षिणां दद्यात्॥ पात्रदानेनजननीसंरुवाहणां त्वमूक। इति वि
पाववयाम्॥ पूनर्यादृतिति कर्मकृत्वा विंशविस्य यथाशक्ति ब्राह्मणान् भोजयेत्॥ ॥इति कांस्यपात्रप्रयोगः॥ अथ
तिलकदानं॥ वायुपुराणे॥ कवर्क तिलसंपूर्णं मंडलवह्निदेवत॥ शिवं वह्निवदावाथ पूजयत्वा ववा वके॥ वक्र
वंदनगंधेननिर्यासनवपूजयेत्॥ वह्निमंडलं त्रिकालं मंडलनिश्चयर्थः॥ शिववह्निदिति वह्निस्वरूपं शिवमित्यर्थः॥
तत्वार्कवकीटदानं॥ निर्यासः सर्जरसः॥ अदर्शवतनादयाद्दीपानीवचतुष्टयं॥ वह्निरूपयति: शत्रुवह्निरूपा
तिलाश्रय: तजो रूपक्षतां पापं वाच्छ संवद्धयाहत॥ इतिदर्शनस्थानि पापान्य निक्षतानि वा॥ पाकहा मम्बकात्रेष्ठ
दिं स्मृतयानि वह्निना॥ अगावकनयोहादि संचवानिवयानिवे॥ विदुहकवणोलानि रूपयागो हृवानिव॥ पववाववव

दुग्धपूतदर्शनजानि च ॥ गवादिदर्शनाद्यानि नश्यन्ति पातकानि वा । य एवं कुरुते दानं शिवरूपाय नन्दिने । शिवलोके व
सेद्धर्य्यः कल्पत्रयं समाधिकम् ॥ ॥ इति शितिलवाहनदानं ॥ अथ गजदानं ॥ कौर्म्मे ॥ दद्याद्गजं पूजनाद्यैर्मूल्यं पंचाशता
नि च ॥ विशालान्सायाह्नतापिकान्निष्कान् प्रमध्यमं । स्वरूपगतागजदानमुत्तमः प्रोक्तः ॥ तन्मूल्यं द्रम्मविंशतिपंचकं मध्यम
ः ॥ तद्दयमधमं प्रोक्तं विन ॥ पंचगन्धमाधवाल्कर्द्दमितिस्थाप्य ॥ नाटनाः सुवर्णघण्टायुक्तं ॥ कृष्णचामरीकवचीस्व १२४
र्णताराविभूषणं ॥ सदण्डिले विचित्रध्वजदलाशिवपूर्वध्वजम् ॥ स्थलावरूढः ॥ मालागोमौक्तिकजालान्तकांगजालीकं
च विशेषतः ॥ ॥ तथा ॥ यथालालगजं पश्ये वायव्यं प्रयच्छति दिने । ब्राह्मणाय ददन्विद्वायस्वर्गलोकमहीयते ॥ कर्मकृत्यादि
रागत्यमहाराजा गजाधिपः । सर्व्वपापविनिर्मुक्ता जायन्ते नात्र संशयः । इत्युक्त्वाहनदादिदानं स्वर्गं लभते ॥ षष्ठिव
र्षसहस्राणि षष्ठिवर्षशतानि वरोगान्मुक्तामध्यपूर्वराजाकालक्रियादिहानि ॥ ॥ अथ दानवाक्यं ॥ अद्यस्यामुक षट्

षष्ठिवर्षसहस्रावधिकाधिकामरपूजितगोलोकमहाराजत्वकामोऽहममुकशर्म्मणे अमुकगोत्राय ब्राह्मणाय महाहस्ति
नं काञ्चनकुशाश्लिष्टासनसहितं सवनमालादिकालंकारं सगन्धपुष्पालंकृतं प्रजापतिदैवतं तुभ्यमहं सम्प्रददे न मम
तिककर्णगोटवं धृत्वा दद्यात् ॥ सुवर्णदक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे न मम ॥ ॥ इति हस्तिदानं ॥ निवेदयति मार्गणीः
तस्मात्सर्व्वप्रयत्नेन शिवाय पर्व्वदिवसे तस्य पूर्ण्यफलं त्र्यक्षिक्षयादिना शिवरात्रिदिना शिवधर्म्मावोक्षिवाय गजदानमुक्तं
॥ ॥ अथ दासीदानं ॥ वह्निपुराणे ॥ ह्निवनक्ष्मायां युक्तं सौम्यं सौम्यं रूपशालिनीं । दानकाले प्रशंसन्ति संतः पर्व्वशिवा
पूनः ॥ अलंकृत्य यथाशक्त्या वासोभिर्भूषणैस्तथा ब्राह्मणाय प्रदातव्या मंत्रेणानेन नाकिनः ॥ इयं दासी मया तुभ्यं दीय
ते प्रतिपादिता । सर्व्वकामकरी सम्यग्यथेष्टं रुद्रमस्तु ते । पंचवर्षाधिका सा तु च स्यादिति तन्मात्रावधि । दासीद्विजायदात
व्या धामवान्यथार्थविधिविधात् ॥ ॥ अथ दानवाक्यं ॥ अमुकसगोत्राय श्रीसुवर्णलिकालंकृतां पूजायविनासदन्यं सुख

पादिकास्तुभ्यमहं संप्रददे न ममेति लिखित्वा दद्यात्। सुवर्ण्णं दक्षिणां दद्यात्क्षमापयेत्पश्चाद्ब्राह्मणं वस्तुकीर्त्तने
॥ अनुगत्वा सीमायां द्विजं विसर्जयेत्॥ इत्यादि॥ अथ मेधरुलगणतुलकामः लिवायदोसौ विनिवदयदिति लिवा
यदासीदानमयूकं॥ ॥ इति यासीदानं॥ अथ रथदानं॥ कौर्म्मे॥ रथं चतुर्बलीवर्द्दैर्युक्तं धान्याहृतं तथा। विशानुस
र्व्वरथ्योपकरणैर्युतं। सदक्षिणं च विप्राय दत्वा शिवपुरं व्रजेत्॥ धान्याहृतमष्टदलं धान्याहृतं। रथोपकरणानि युग
यावद्रथ्योपकरणादीनि॥ धान्याहृतं त्रिधेति पादः॥ त्रिषकं सुवर्ण्णं दक्षिणा वरणं उत्तममध्यमकनिष्ठरूदनत्वेत्रविधमि १२७
ति हेमाद्रिः॥ ॥ दानवाक्य॥ अद्य कार्ये तथवाद्यणायचतुर्बलीवर्द्दयुक्तं अमुकदशधान्यपरिपूर्णं सर्व्वोपकरणयुत
मनीरथं विश्वकर्म्मदेवतं अमुकप्रयच्छ गादिमूत्रकामस्तुभ्यमहं संप्रददे न ममेति मंत्रस्तु॥ रथाय रथनाथाय नमस्तेः
विश्वकर्म्मणे॥ विश्वरूपाय नाथाय नमस्ते॥ इति॥ ॥ गावुउ॥ गर्गोदुवगर्भयुक्ता यो दद्याद्द्विजातये। सर्व्वकामसमृद्धा

ताः सर्वा जायते रूवाति। गंगा रथविशेषः॥ सा चतुर्भिर्बलीवर्द्दैर्युक्ता तथैवायमाद्यां चायता। गंगामिमां प्रयच्छामि विश्व
कर्म्माधिदेवतां॥ दानेनानेन भगवान्प्रीयतामिप्रवः प्रमामिति गंगादानमंत्रः॥ ॥ इति रथदानं॥ मार्गशुक्लैकादश्यां
मासहालुलयाद्यौ वैशाखवाद्दिरथ्यर्थं हविमर्य आगर्व्वकृत्वा प्रातः शिविकां विधाय दत्वा न स्ववर्णाभ्र निशिविकादाहकं
ववर्षार्हमन्नं कल्पयित्वा शिविकां विप्रवराय मानितं विष्णुसायुज्यमवाप्नुयादिति॥ एतन्मूलं हेमाद्रौ वह्निपुराणे॥ ॥ अथ म
हीदानं॥ कौर्म्मे॥ गोचर्ममात्रं सुस्वर्णं अधिकं वा सवर्णाकितं। त्रिधा मध्यदक्षिणां दत्वा दत्वा शिवपुरं व्रजेत्॥ त्रिषकं स्वर्णं तु
पादक्षिणा त्रिधेत्यर्थः॥ ॥ वृहस्पतिः॥ अपि गोचर्ममात्रेण सम्यग्दत्तेन मानवः॥ अपि गोचर्ममात्रेण सम्यग्दत्तेन मानवः
॥ धौतपापो विशुद्धात्मा स्वर्गलोके महीयते। दशहस्तेन दण्डेन त्रिंशद्दण्डा निवर्त्तनं। त्रिभागहीनं गोचर्ममानमाह प्रजा
पतिः॥ मानं नाम नयादद्यान्निवर्त्तनं गतं स्वरङ्गति॥ ॥ मंत्रः॥ गवामिमं दषल्वेकायतमितिष्ठदर्यं पिराथ॥ वद्विगोचर्म

माउत्तुब्राह्मवेदविदांजनाꣳधि॥ अत्र नानागोवर्णप्रकारं कुण्डलं समध्यमाधमराव नव वस्त्रक्ष्या॥ ॥तथा॥ गवीं
नीवृषवत्स्यैकाय तुष्टिपदं दरिद्रितः॥ तद्विगोवर्णमात्तुब्राह्मवेदविदांजनाꣳधि॥ अत्र नानागोवर्णप्रकारं कुण्डलं स
मध्यमाधमराव नव वस्त्रक्ष्या॥ ॥तथा॥ षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे वसति भूमिदः॥ आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव न
रकेवसेत्। तत्प्रदाणरथान्नानाफलश्रवणेपिस्वकामितमवफलमूल्यं खी मेशापि। यथाभूमिप्रदानस्य कलांनार्ह १२३
तिषोडशीं। दानान्यन्यानि समांनि भूमिदा कृवलिहः॥ अमूकवाक्य॥ अमूककामः षट्षष्टिसहस्रवर्षयवितित
स्वर्गवासकामः लिषयप्रव्राधिकामावा सर्वपापक्षयकामावा भूमिंतुभ्यमहं संप्रददे नमम तिकेशतिलादकं ब्राह्म
ण हस्तनिक्षिपत॥ ब्राह्मणः समीपस्थं भूमिंप्रदक्षिणां कृत्यप्रतिगृह्णीयात॥ विप्रहस्तात्तु मनसाप्रदक्षिणां कृत्यैन
हि हेमः यवं वस्त्रेगोःस्वर्णं च्वकिंचन। अनाभूमिगविप्राग्नेः स्वर्णं दक्षिणामतनिमात्त्यववनायत्र स्वर्णमेव

दक्षिणा॥ ॥विश्वामित्रः॥ ग्रामं वा नगरं वापि क्षेत्रं वा यः प्रयच्छति। कृतवासस्य स्वयं न सर्वपापैः प्रमुच्यते॥ स्वदत्तांप र;
दत्तां वा यो हरेत वसुन्धरां। स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह मज्जति॥ ॥तथा॥ अपि पापकृतां राज्ञां प्रतिगृह्णन्तु सा
धवः। पृथिवीं नान्यदिच्छन्ति पावनं यदपि संकार्हं किमीणोवाजानावोद्धकार्मिलः। तस्यः पवित्रमाश्चर्यं भूमिदानमसत्तमं। कि
मत्रावित्तं दानानंयत्तस्य यद्धन धना। प्रतिगृह्णीनाव सपितः। च यद्विजमित्यपि हमाजी॥ शिवधर्मे शिवायभूमिदानमुक्तं॥ ॥
इति महीदानविधि॥ अथ गृहदानं॥ कौर्मे॥ शकितः सर्वविघ्नं पूर्णं गृहमपि श्रिधा। सदक्षिणं द्विजदत्वा ब्रह्मलाक
व्रजन्नरः। सर्वविघ्नवासी धामरागे वलीवर्द्धमास्त्रकांस्यप्रासदिशा पस्कवन्नाया सर्वधान्यच्य तत्तत्र गर्द्धवादिनृप
णागाकृत। त्रैष्टुकदावर्वं वापि हन्नस्यं वापि शकितः। सर्वोपकरणोपेतं याद्दयाद्दिपूतिगृहं॥ ब्राह्मणायदविद्रायवेद
षवकृद्विन॥ कोटिसंख्या संविवेकालं मानवंलाकमागतः। रवत्यथाहते श्वर्ये सर्वकामसमन्वितः॥ ॥ब्रह्मवैवर्ते॥ न

गार्हस्थ्यात्ययाधर्मो निवर्तते न गृहात्परं॥ नान्यमादधिकीयार्थनपूर्णास्त्राद्ध। नान्यत्र धनथाकावयित्वागृहावमानतनूवः
स्वर्गमिच्छया। तुवनाष्टादशविंशतन्नानकृतसंख्यया॥ एकाशद्विगुणंन्यवगतैयावत्सहस्रकं कृष्णमृगवाच्चावान्
विविधान्नवद्भूमिकानि तिजवान्माहननानदः॥ स्वानामानदिलिप्याव्यामायेयीयंववालयं, याम्यांगयनगेहं वने
अर्थ्यांत्रमीदिरं॥ एतिच्यारोजनगृहं वायव्यांपशुमंदिरं। तीर्थावेतुलवस्वांश्लोशान्यांदेवमंदिरमिति॥ ॥मात्स्ये॥द १२१
वनाथवर्कनगवत्वाविंशाध्यमाहृती। पूजयित्वा यथान्यंनतादयाहूर्हं गृहा। एकाशीतिपदं कृत्वा विस्तृतिः कनकनवा
॥पञ्चविंशनानूलियत्वूचाशालाअमवेतः॥ द्रगपूर्वायतात्तस्मादग्नेवारुवायताः॥ सर्ववास्तुविभागेन विज्ञेयाः
नवकानवा एकाशीतिपदं कृत्वा वास्तुवित्सर्ववास्तुषु। पदस्थान्पूजयेद्देवान्त्रिंशत्पञ्चदशैव तु। द्वात्रिंशद्बाह्यतः पूज्या
ः मध्यांश्चान्तस्त्रयोदश॥ मध्ये नवपदं ब्रह्मकल्पं त्वावस्थितपदाः स्मृता। विंशतिस्त्वेकपदिकास्तावंतो द्विपदाः स्मृता एवं

प्रतिष्ठितो देवाश्चत्वारिंशत्पंचैव च॥ नामतस्तान्प्रवक्ष्यामि नामानि च निबोधत॥ ईशकोणादिषु स्तान्पूजयेत क्रमशो
नव॥ ईशानश्चैव शिखी चैव पर्जन्यो जयंतः कुलिशायुधः॥ सूर्यः सत्यो भृशश्चैव आकाशो वायुरेव च॥ पूषा च वितथश्चैव
गृहक्षतयमावुभौ। गंधर्वो भृंगराजश्च मृगः पितृगणस्तथा॥ दौवारिकोथ सुग्रीवः पुष्पदंतो जलाधिपः॥ असुरः शोष
यक्ष्मा च रोगोहिर्मुख्य एव च। भल्लाटः सोमसर्पश्च अदितिश्च दिति। बहिर्द्वात्रिंशदेते तु तदंतश्च ततः शृणु॥ आपश्चैवाथ सावित्र ज
यो रुद्रस्तथैव च। अर्यमा सविता चैव विवस्वान् विबुधाधिपः॥ मित्रोथ राजयक्ष्मा च तथा पृथ्वीधरः क्रमात्॥ अष्टमश्चाप व
त्सस्तु परितो ब्रह्मणः स्मृताः॥ आपश्चैवापवत्सश्च पर्जन्याग्निर्दितिस्तथा॥ पदिकानां तु वर्गोयं एवं कोणेष्वशेषतः॥ त
न्मध्ये तु बहिर्विंशतिर्द्विपदास्ते तु सर्वशः। एतान्पूर्व गृहारंभे कुर्याद्वास्तुविचक्षणः॥ वास्तोपशमितं तस्मिन्वास्तुदहवि
वक्षणः॥ वास्तुपशमनं कुर्यात्समिद्धिर्बलिकर्म वा॥ जीर्णोद्धारे तथोद्याने तथा च नववेश्मनि। नवप्रासादप्रविवर्तने॥ द्वा

वाहितवर्द्धनं तद्ब्रह्मा सादयेत् गृहस्य वा॥ वास्तुपूजनं कुर्यात्सर्वभयविघ्नकरं॥ वास्तुपूजां विना तस्मिन् वास्तुदोषं विपद्दलं
॥ एकाशीतिपदं लिख्य वास्तुमध्ये तु पिष्टकैः। शालमध्ये मरवलकार्यः कुण्डहस्तप्रमाणकः। यवैः केतुनिलेख्येवसमि
द्धिः श्रीवत्सकैः॥ पालाशैः खादिरैश्चापामार्गैः दूर्वा सीतवैः। कुशदूर्वातिलैर्वापि मधुसर्पिसमन्वितैः। कार्यस्तु पंच
निर्विल्वैर्बिल्ववीजैस्तथापि वा। शमीतरुस्फुरास्थैः वास्तुदहवल्ली हवनं॥ तद्दिनेषु नैवेद्यमिदं दद्यात्क्रमेण तु। एवं १२८
सं पूजितादेवाः शान्तिं कुर्वन्ति सर्वदा॥ सर्वेषां कांचनं दद्याद्वृषभं धेनुं पयस्विनीमिति॥ अथ वास्तुशान्तिप्रयोग॥ ॥ यज
मानो मासपक्षाद्युल्लिख्यास्य वास्तोः शुभतासिद्ध्यर्थं वास्तुशान्तिकविधिं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजां स्वस्तिवाचनं मातृपू
जां वृद्धिश्राद्धं वा आचार्यवरणं विप्रवरणानि कुर्यात्॥ ततश्चाचार्यो यदुक्तं संहितं॥ अपक्रामंत्विति तस्य मन्त्रस्य उदक्प्रतापि
तावा घास्नूपक्रामंतु यानदनाः॥ स्नानादसाद्धु जलेनस्त्रीकवाहितुर्वउमासिद्यनानवसर्षपाश्चकीर्य पञ्चगव्य नयुवीवा

हवाद्भिरुच्चनदतान्विहमिमिरुवनगृहं सप्रोक्ष्य गृहप्राच्यां सीमान्यां वा चतुरंगुलवृत्तहस्तमितं स्थण्डिलं कृत
स्य गानादिकोणचतुष्टय चतुर्वालाहकालान॥ विश्वरूपमलनाम। लोकपालाश्च सर्वेगः। अस्मिन् गृहे वसिष्ठ तु आयु
र्बलकराः सदा तिष्ठंतु नित्यं वनमदप्राणकालेमुशाव्रहिः॥ ततः श्मशानादिक्रमेण चतुर्यूकालेषु पूर्णं निश्चाय पापसर्पे
आयवान्यतस्समाप्तिलाः। तस्यावलिप्रयच्छामि पुण्यमादनमूरुममितिमंत्रेण माषरुकादिवलीन्दत्वा स्थण्डिलापविकुं
शितायै नमः॥ ॐ यशोवसे नमः॥ ॐ कात्यै नमः॥ ॐ विशालायै नमः॥ ॐ सख्यै नमः॥ ॐ प्राणवाहिन्यै नमः॥ ॐ सुमत्यै
नमः॥ ॐ नंदायै नमः॥ ॐ सुभद्रायै नमः॥ ॐ सुवशारयेत्यादि प्रणवाद्यैः नमोन्तैर्दशभिः मंत्रैः कुमादिनाहमदू
पादिशालाकयाप्राक्पश्चादायताः प्रागग्रा उदक्संस्थाः दशतानिवाधगावरवाः क्रमाहितव्यायेस्तवनायेलक्ष्ययेवि
स्मृत्ये विमलायै प्रियायै विजयायै, वालायै, विशोकायै, ञ्जायैति दक्षिणोत्तरायताः प्रागुदकसंस्था दश रेखाः कुर्यात्॥

एवमेकाशीतिपदं मंडलं संप्रयत ॥ ततो मध्यस्य कोष्ठानि नववामार्जनेनैकीकृत्य तु । ततो नवपदं ब्रह्मस्थानं तस्य चतुर्दि
क्षु चत्वारि त्रिपदानि । विदिक्षु शृंखला कोणे द्वादश । कोणे चतुष्टय तस्य बहिष्ठ विंशति एकपदानि ॥ अवशिष्टा
नि प्रान्ति दिशं पंच पंचविंशति द्विपदानि ॥ तत्पूर्ववायव्यस्य चतुर्थे त वंश्यमासनाम देवतामावार्य स्थापयेत् ॥ तत
ईशानकोणपदवास्ताः ॐ शिखिने नमः ॐ शिखिने । तद्दक्षिणेकपददक्षिणनेत्रे पर्जन्याय । तद्दक्षिणेकपदद
क्षिणनेत्रे पर्जन्याय । तद्दक्षिणे ततापि पश्चिमे ॐ द्विपददक्षिणश्रोत्रे जयंताय । तद्दक्षिणे द्विपददक्षिणांसे कुलिशायु
धाय तद्दक्षिणे द्विपददक्षिणांसे कुलिशायुधाय तद्दक्षिणे द्विपददक्षिणबाहौ सूर्याय ॥ दक्षिणे द्विपददक्षिणबाहौ विवस
त्याय ॥ तद्दक्षिणे द्विपददक्षिणकूर्परे भृशाय । तद्दक्षिणे बाह्यपंक्तिगतैकपददक्षिणप्रबाहौ आकाशाय ॥ आग्नेयकोणपा
ददक्षिणप्रबाहौ पवनाय च ॥ तत्पश्चिमे एकपददक्षिणमणिबंधे पूष्णे ॥ तत्पश्चिमे ततापूह ॐ द्विपददक्षिणपा

र्श्वे वितथाय ॥ तत्पश्चिमे द्विपददक्षिणपार्श्वे गृहक्षताय ॥ तत्पश्चिमे द्विद्विपददक्षिणजानौ गंधर्वाय । तद्वपश्चिमे द्विपदद
क्षिणजंघे भृंगराजाय तत्पश्चिमे बाह्यपंक्तिगतैकपददक्षिणस्फिचि मृगाय नैरृत्यकोणपदपादयोः पितृभ्य ॥ तदुत्तरे एक
पदवामस्फिचि दौवारिकाय तदुत्तरे ग्रा द्वावि वति द्विपदवामजंघायां सुग्रीवाय । तदुत्तरे द्विपदवामजानौ पुष्पदंताय
तदुत्तरे द्विपदवामस्फिजि जलाधिपाय तदुत्तरे द्विपदवामपार्श्वे असुराय तदुत्तरे द्विपदवामपार्श्वे शोषाय तदुत्तरेण ना
पिप्रावि वति द्विपदवामजंघायां सुग्रीवाय तदुत्तरे द्विपदवामजानौ पुष्पदंताय तदुत्तरे द्विपदवामपार्श्वे असुराय तदुत्तरेण बा
ह्यपंक्तिगतैकपदवाममणिबंधे पापयक्ष्माय वायव्यकोणपदवामप्रबाहौ नागाय तत्पूर्वे एकपदवामपार्श्वे नवग्रहाय । त
त्पूर्वे ततो दक्षिणे द्विपदवामकूर्परे मुख्याय तत्पूर्वे द्विपदवामबाहौ भल्लाटाय तत्पूर्वे द्विपदवामहस्ते सोमा
य तत्पूर्वे द्विपदवामांसे सर्पाय तत्पूर्वे द्विपदवामश्रोत्रे अदितये तत्पूर्वे बाह्यैकपंक्तिगतैकपदवामनेत्रे दितये । तद

centimeters 5
10
15
20
25

क्षिणेऽग्नौ स्कन्दगनकालपदादधः पदमुखग्न्यापस्य नमः। आग्नेयपदादधः कालपदं दक्षिणदेशे सावित्राय नैरृत्यको
णपादादधः कालपदम् इन्द्रजयाय। वायव्यकोणपदादधः कालपदं वामदेशे रुद्राय। मध्ये नवकोष्ठके ब्रह्मपदसं
लग्ने ब्रह्मणायन त्रिपदं दक्षिणदेशे नमः अर्यम्णे। तद्दक्षिणे एकपदं दक्षिणदेशे सवित्रे। तत्पश्चिमे ब्रह्मपदसंलग्ने त्रिपदं
ऊर्ध्वदक्षिणदेशे विवस्वते। तत्पश्चिमे एकपदं ऊर्ध्वदेशे विबुधाधिपाय। तदूर्ध्वे ब्रह्मपदसंलग्ने त्रिपदं ऊर्ध्ववाम १२०
भागे मित्राय। तदूर्ध्वे एकपदं वामदेशे राजयक्ष्मणे। तत्पश्चिमे त्रिपदं वामदेशे पृथ्वीधराय। तत्पश्चिमे एकपदं ऊर्ध्वदेशे आप
वत्साय। मध्ये नवपदं ब्रह्मणे॥ तदूर्ध्वे वास्तोष्पतिं प्रतिजानीति इष्टवास्तु स्ववर्णादि प्रतिमायां मण्डलादौ हि
ईशानादिकोणेषु चरकी २ विदारी॥ पूतना॥ पापराक्षसी॥ पूर्वादिषु स्कन्द॥ अर्यमा॥ जृम्भक॥ पिलिपिञ्ज॥ ब्राह्म्या
द्यष्टदिक्षु ॐ ह्रांदीनां वास्तुसर्वासां पूजां मण्डलादीशान्यां कलशं संस्थाप्य तत्र वस्त्रं संपूज्य कृत्वा स्थण्डिलं वा निर्मन्थ्य

यथादीशान्यां ग्रहाणां वा पक्षं संपूज्य तदीशान्यां प्रकलशं संस्थाप्य तत्र वस्त्रं संपूज्य कृत्वा स्थण्डिलं वा निर्मन्थ्यादध्यानत
तस्मिन् होमं दद्यात्। पवित्रहोमार्थं मन्त्राधानं कविर्यं अग्निमन्त्रादि ततः विधिर्यादि वन्दिषा आयुर्नयतमस्वाप्य होनम्
कसंख्ययाग्निर्वा द्वे लिविवर्धयन् नीजपितं कलिशायपर्णं सर्यं सत्यं भृशमाकाशं वायुपूषणं वितथं गृहक्षतं
यमं गंधर्वं भृङ्गराजं मृगं पितॄन् दौवारिकं सुग्रीवं पुष्पदन्तं जलाधिपं असुरं शोषं पापं रोगं अहिं मुख्यं भल्लाटं सोमं स
र्पं अदितिं दितिं आपं सावित्रं जयं रुद्रं अर्यमं सवितारं विवस्वन्तं विबुधाधिपं मित्रं राजयक्ष्माणं पृथ्वीधरं आपवत्सं ब्र
ह्माणं चरकीं विदारीं पूतनां पापराक्षसीं स्कन्दं अर्यमं जृम्भकं पिलिपिञ्जं च यवतिलसमिदाज्यपायसैः प्रत्येकसंख्यया वा
स्वाध्यनिमित्तैः चरुदध्यष्टोत्तरशतं अष्टोत्तरशतं सामान्यप्रसंख्यया तथा एवं विंशतितिः प्रवासि वास्तुविल्वरुलेः आसनं त
संख्या कृतवाजे वर्यस्य ॐ ह्रां क्षेत्रपालेत्यादिमन्त्रभागान्ते यद्धोमं कृत्वा यवतिलसमिदाज्यपायसैः लिखितादि देवता

स्थाने मन्त्रैः प्रत्येकमष्टाविंशतिहस्तौ वा दत्त्वा वास्तोष्पतये उतान्य वङ्कवासिष्ठा हुवनन्त ऊर्ध्वमिति जः॥ ततो वा
स्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मान् १ वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि २ वास्तोष्पते शग्मया संसदा ते ३ अमीवहा वास्तोष्पते ४ इति
चत्वारो मन्त्राः ४ वाक्येन मन्त्रेण समस्ताविंशतिः सप्तविंशति वाद्रुतय ४ इति मन्त्राहुतीः। ततः गेन्द्र तुहि वास्तोष्पते ध्रु
वा स्थूणामित्यनेन पञ्चविंशति पञ्च वा बिल्वफलानि तथाज्यानि वा जुहुयुः॥ द्वितीयं वा दधिकाज्यं तद्वयं तद्वयमित्य १३
घृतद्वय समक्तं वा वास्तोष्पते ४ इति वा समृद्धं वा वास्तोष्पते तिति घृतयोगाय यवहोमविनियोगः वास्तोष्पते ध्रुवा स्थू
णामिति त्रिविंशति विदि वास्तोष्पति चरुताष्टु बिल्वफलहोमविनियोगः॥ ततः आचार्यः स्विष्टकृदादिहोमशेषं समापयेत्॥
यजमानस्तु लोकपालेभ्यः उरूपीठ वनाय च बलिं दत्त्वा मन्त्रैर्दूर्भिः कृत्वा लिख्यादि पञ्च वस्त्राणि गन्धवनाय च पायसा
दिना बलिं दत्त्वा शालादि क्रमेण च पक्षीविद्यावापूतनापापराक्षसीभ्यश्च बलिं दत्त्वा लिख्यादि पीतयकावनं दिजन्य

ः पद्मपात्रयधेनुं दद्यात्॥ ततः स्वस्तिकलशोदकेन सिञ्चिवाहि चिका यजमानः स्वस्ति स्याद् दक्षिणां दत्त्वा वाचयादि॥ ॥
विवक्षणः॥ वास्तोपरि स्थिते तस्मिन् वास्तुदेहविवक्षणः॥ वास्तुप्रशान्तिं न कुर्यात् सामिहि बलिकर्म च॥ जीर्णोद्धारे च
थायान तथा च नवर्धने॥ नवप्रासादकरणे प्रासादपविवर्तने॥ द्वारादिवर्तने तद्वत् प्रासादकूपदेषु च॥ वास्तुप
शमनं कुर्यात् पूर्वमेव विचक्षणः॥ वास्तोपरि स्थिते तस्मिन् वास्तुदेहविवक्षणः॥ एकाशीतिपदं लिख्य वास्तुमध्ये तु
पिष्टकैः॥ होममस्मिन् स्थलीकार्यः कुण्डहस्तप्रमाणतः॥ पञ्चैः कृष्णतिलैश्चैव समिद्भिः क्षीरवृक्षजैः॥ पालाशैः खादिरै
श्चापामार्गोदुम्बरसंभवैः॥ कुशदूर्वादि सर्वापि मधुसर्पिः समन्वितैः॥ कार्यस्तु पञ्चलिविंल्वे बिल्वबीजं यथाविधि॥ हो
मान्ते तद्वत्स्वयं वास्तुदेहबलिं क्षिपेत्॥ तद्वद्दिशेत्ब नैवेद्यमिदं च यथाक्रमेण तु॥ एवं संपूजिता देवाः शान्तिं कुर्वन्ति तस्य
दा सर्वेषां कांक्षनं च या ब्रह्मलेना पयस्विनीमिति॥ ॥अथ वास्तुशान्तिप्रयोगः॥ यजमानो मासपक्षाद्युल्लिख्य भवा

ता: गुह्यासिद्धार्थ. वास्तुशान्तिकं करिष्य इति संकल्प्य गणेशपूजास्वस्तिवाचनमातृपूजाभ्युदयिकप्रधानाचार्यवरणादि
ग्यवरणानि कुर्यात् ॥ ततश्चाचार्यो यजमानसहितः । ऋ पक्रामेल्लिखेतास्यां स्वतन्त्रतपिशा। वाद्या ऋ यत्नान्तु वास्तुसा:॥ स्था
नादसाद्वज्रेण नास्माकं यामि पुवलिशोमितिमन्त्रेण नव सर्व याति की र्थ पञ्चग वनगुवीवा हव्य ॰ तिरु वन ॐ ता दिङ्
मितिवल्व वनस्ह संप्राक्ष्य स्हप्रायामीशान्यां वावरुवस्तु लाव रूस्मांमिसंस्कृत्य लीरवनस्यानादिवारावतुष्कुथवतु
वालादकीलानविशस्तु सूत्रलनागा. लोकपालान्यसर्वेश:॥ अस्मिन् गृहे वसिष्ठ गुज्ञ्य पर्वलकवा: सहितिमन्त्रुणनि 132
खनत ॥ एतिकीलमन्त्रा घटितेश ॥ ततः दशानादिक्रमलेव वतुर्थकीलेण ॥ अनिर्घ्यापथ सर्वस्याथवान्य तत्समाप्ति
ता॥ तेथ्यावलिंप्रयच्छामि पूज्यमादनस्तु रुमसितिमन्तुणमाघरकादिवलिं दत्वा स्कन्दिलापविङ्कं णान्ता येनमः॥ य
शोवत्यै: कालिकायै: विशालायै: प्राणवाहिन्यै: सन्ध्यै: सूक्ष्मायै: मन्त्रायै: सूरूपायै: सुवर्णायां ॰ । तिध्रणवाये नमा ते

दशहिर्मनेत्: कृष्णमादिनाहममूर्त्यादिशलाकया शाकपर्णपायसा: प्राण्णकाण्डदकसंस्कृत्य वस्तु लानवादशमरवा: ह:
त्वादिवन्ध्यायै: ध्रुवतायै: लक्ष्म्यै: विभूत्यै: विमलायै: प्रियायै: विजयायै: बालायै: विशोकायै: ज्योत्स्नायै ॰ । तिदक्षिणे
रुवायनाडदकसंस्कृत्य दशवरवा: कुर्यात् ॥ एवमेकाशीतिपदमण्डलं संपादयेत् । तन्मध्ये च नवकोष्ठानि चरवामार्ज्
नेनैकीकुर्यात् एतन्नवपदं ब्रह्मस्थानं तस्य चतुर्दिक्षु वत्वारि त्रिपदानि । विदिक्षु ष्ट्खलाका बालिबाद शमीश वतु
ष्कयासयध्याष्टौ विभितिविंशत्यकपदानि ॥ अवलिप्सूनि शतिदिशपञ्चपञ्चवमितिविंशतिद्विपदानि ॥ तत्र पूर्वेणवायेव्य तु
र्थे तेन्नेसानैर्वेस्कमाणनामभिर्देवतानामावासं स्थापयेत् ॥ तत्रेशानकोणपदवासा: शिवमिति लिखेन नमः ॰ । तिलि
खेत् ॥ तद्दक्षिणेकपदपदक्षिणेन तत्पर्जन्यं ॥ तद्दक्षिणे ममापि प्राविशः ॰ । तिद्विपदपदक्षिणे प्रोतजयन्तं । तद्दक्षिण
द्विपदपदक्षिण्य सकुलिशायुधाय । तद्दक्षिणद्विपदपदक्षिणवाहो सूर्याय । तद्दक्षिणद्विपदपदक्षिणवाहाववसत्याय । तद्दक्षिण

द्विपददक्षिणप्रकोलिगायधाय। तद्दक्षिणद्विपददक्षिणबाहौ सूर्याय। तद्दक्षिणद्विपददक्षिणबाहौ वक्षकूर्परे ऋताय
४॥ तद्दक्षिणे पीठकोणैकपद दक्षिणबाहौ आकाशाय। आग्नेयकोणपददक्षिणप्रबाहौ वायवे। तत्पश्चिमे एकपद
दक्षिणमणिबन्धे पूष्णे। तत्पश्चिमे नगायहलवं॥ तद्द्विपददक्षिणबाहौ पार्श्वे वितथाय। तत्पश्चिमे द्विपददक्षिणपार्श्वे
वगृहक्षताय। तत्पश्चिमे द्विपददक्षिणोरौ यमाय॥ तत्पश्चिमे द्विपददक्षिणजानौ गन्धर्वाय॥ तत्पश्चिमे द्विपददक्षि १२२
णजानोरधो भृङ्गराजाय। तत्पश्चिमे वाह्यपीठकोणैकपददक्षिणस्फिचि मृगाय। नैऋत्यकोणपदपादयोः पितृभ्यः। तदुत्त
रेकपदवामस्फिचि दौवारिकाय। तदुत्तरे द्विपदवामपार्श्वेऽत्रवलोषाय तदुत्तरे नगाधिपाधिपति द्विपदवामजङ्घायां
सुग्रीवाय। तदुत्तरे द्विपदवामजानौ पुष्पदन्ताय॥ तदुत्तरे द्विपदवामाधोजलाधिपाय तदुत्तरे द्विपदवामपार्श्वे असु
राय॥ तदुत्तरे वाह्यपीठकोणैकप्रदवाममणिबन्धे पापाय॥ वायव्यकोणपदवामप्रबाहौ नागाय। तत्प्राच्येकपदवाम

पार्श्वेवगृहय तत्प्राचि तःगादक्षिणवात्ति द्विपदवामकूर्परे मुख्याय। तत्प्राचि द्विपदवामबाहौ भल्लाटाय। तत्प्राचि द्विपदवा
मश्रोत्रेऽदितये। तत्प्राचि वाह्यपीठकोणैकपदवाम। कण्ठे दितये। तद्दक्षिणे ईशानकोणपदार्धे पदमुखे आपाय नमः॥
आग्नेयकोणपदार्धे कोणपददक्षिणहस्ते सावित्राय। नैऋत्यकोणपदार्धे कोणपदमरजयाय। वायव्यकोणपदार्धे को
णपदवामहस्ते रुद्राय। मध्यमनवकोष्ठके ब्रह्मपदसंलग्ने प्रागात्रिपद दक्षिणस्तने अर्यम्णे॥ तद्दक्षिणे एकपददक्षिण
हस्ते सवित्रे। तत्पश्चिमे ब्रह्मपदसंलग्ने त्रिपदउदरदक्षिणभागे विवस्वते॥ तत्पश्चिमे एकपदऊर्ध्वचरणयोर्विबुधाधिपाय
॥ तदुत्तरे ब्रह्मपदसंलग्ने त्रिपदउदरवाम मित्राय। तदुत्तरे एकपदवामहस्ते राजयक्ष्मणे॥ तत्प्राचि त्रिपदवामस्तने
पृथ्वीधराय॥ तत्प्राग् एकपदउरसि आपवत्साय मध्यमनवपदहृन्नाभ्यां ब्रह्मणे॥ तद्बहिर्वास्त्वन्तप्रतिजानीहाति
ह घवास्तुमूर्तेश्चरक्यादिप्रतिमायां मण्डलाद्बहिरीशानादिकोणेषु वचरका २ पूतना २ पापराक्षसी २ पूर्वादिषु स्कन्द २ अर्यमाल

२ शङ्खं २ पलिपिण्डं ।आचार्यस्तद्दिक्ष्वन्त्र्यादीनावाह्य सर्वान् संपूज्य मण्डलादीशान्यां कलशं संस्थाप्य तत्र वरुणं संपूज्य कु
म्भस्कन्धे तु लवाग्निं संस्थाप्य वायव्यां ग्रहानावाह्य पूजयेत् दीशान्यां ग्रहकलशं संस्थाप्य तत्र वसाणं संपूज्य लिखिपञ्जञ्च ः अथ
नाकुलिशायन्त्रः सूर्यः मत्स्यः रुणाकाशावयः पूर्वाविनथा गृहकमायमः गन्धर्वरुद्रमसमगः पत्तयोगाविकः सूत्रा
वः पद्मवदनाम सलाधिपासुरः शोषापापयामारुद्रावः रन्नाटतम सर्वाधितिदियानसामत्वाधानवद्भूषीमूसनयुक्ता 124
प्रद्दीनमुकसंख्यया समिद्वर्द्धिः यवतिलसमिदाज्यपायसैर्वमक संख्यया वास्त्राष्यतिमतेव कुवेवेनमक संख्यया पवति
वैरुदाजेर्वायस्तुं स्वकार्ष बलेयादिग्राहाणां ग्रहहोमं कृत्वा यवतिलसमिदाज्यपायसैः लिखादिदं वर्णनानाम
न्तैः प्रत्येकमष्टाष्टविंशतिमष्टोत्तरशतं वा कार्यं तथ ग्रनान्यवडयालिङ्ग्रहाहवशनं कुर्यूः लिङ्गः ॥ ततः वाः
कार्यतं तिव लाया मशाः पके कनवम सपविंशतिः सपविंशतिर्वा कृत्य ततिमूलालवशनं । तत एतं स्वरु निर्वा

कार्यतरुवास्तुनामिति पञ्चविंशतिः पञ्चवाविल्वदलानि तद्वाजानि वाहकुर्यात् ॥ ततः आचार्यः स्विष्टकृदादिहोमशेषंस
मापयेत् ॥ यजमानस्तु लोकपालस्य ग्रहपीठदेवतास्यः बलिं दत्वा पूर्णाहुतिं दत्वा शिखादि पञ्चरत्नानि शुवमाय
ः पायसादिना बलिं दत्वा ईशानादिक्रमेण वनकाविदानापूजनादायवाह्यमास्यः बलिं दत्वा शिखादिप्रीणयकाशनं द्विज
स्य ः व्रवक्षप्रीणयधेनूं वदद्यात् ॥ ततः शान्तिकलशोदकेन समस्ति पिनशिबिरायजमानसहितैर्मोदक्षिणां दत्वा पायावादिपूर्व
कलशापयावमानमन्त्रैर्ध्यायदिवारादक्षिणं वद्धियित्वा स्वमन्त्रानुजलधारा दत्वा सपावावदत्वाम् अनवपदसंपूज्य
धीमाताष्टस्तैनमः ॐतिसि पूज्य सर्वदेवमयं वास्तु सर्वदेवमयं पञ्चसिद्धिपटितां गृहस्य प्रयन्यश्वकाणपदयोपमातृण
र्दिवावाशोमयनाल्पियपञ्चवन्दनपुष्पादनैवलकयसपवाजानिदध्यादनंवद्धिपानवञ्जल पूर्णकलशं शुद्धोदकेन
स्थापनं गधीयदिर्शमायाय जानूर्ध्वं देवमत्वामकं तीर्गलद्धिपयनुतु नमावस्तायमिसतु शाजलप्रवदिगावर्तपृथ्वी

र्द्धमस्वगुरौ। ततः२ पञ्चस्य घटिकायां सफवाजदध्योदनलेवालङ्कलपघ्यालिङ्कि प्रासल्वर्यर्या पूर्वस्थापितां ह्यववास्तुः
प्रतिमां गृहीत्वा घटिकायां संस्थाप्य घटिकां विधाय पटन॥ पूजितोसि मया वास्तो होमो वेदवन्निः गुरोः प्रसादपाहिविश्वे
श देहि मे गृहजं सुखं॥ वास्तुदेव नमस्तेस्तु भूशय्याभिरत प्रभो। मद्गृहं धनधान्यादि समृद्धं कुरु सर्वदा। ततो मघटि
कागर्त्ते संस्थाप्य सशैलवनसागरा पृथ्वी यथा वहसि मूर्द्धनि। तथा मां वह कल्याणसम्पत्सन्ततिभिः सह इति संप्रार्थ्यनयेवमृ 137
दा गर्त्तं पूरयेत्॥ मृदग्राधिकहस्तीमासमं न्यूनत्वन्यूनं। गर्त्तोपविलेपयनालिप्य गन्धपुष्पाक्षतादिभिः प्रागावार्य
ः ब्रह्मत्विजं संपूज्य तस्यादक्षिणावदत्वा गृहपी० वास्तुपी० दवताः संपूज्य उद्दिष्टब्रह्मणस्य तयानुदयवमसां० तिवि
सृत्या वार्यायदत्वा ब्रह्मनिरवायदृशेन नक्षादिप्राल्पपूज्यस्य यसींदक्षिणांदत्वा स्तुदयनामंत्रोतः॥ ॥ इति गृहवा
स्तुशान्तिप्रयोगः॥ अथ गृहदानप्रयोगः॥ गृहमध्ये दक्षिणाग्रगोपद्मं विलिख्य तदुपरि विप्रं समाजानुं तिलान्नं तदुपविश

ष्यां स्थापयित्वा गवि सौवर्णलक्ष्मीनारायणप्रतिमां संपूज्य प्रतिग्रहीतारं सपत्नीकं प्रतिग्रहार्थं कृत्वा निकट गृहीत्वा स
मङ्गलया पञ्चरत्नमालेन मन्त्रैर्गृहं प्रवेशयत्तद्वमस्ता। अथ कुङ्कुमादिना वायसंदिव्यरूपसर्व्वमिनेवैदि नयादयद्यं। गुरोगुरो
नंदगुवामधालक्ष्मीपतत्वं गृहं गृहाणेन नमः कौस्तुभनारायण हिरण्यकविवायव। वीनादानवस्तुकायउद्धाय
नमो नमः॥ नमो हिरण्यगर्भाय विश्वगर्भाय वै नमः॥ वराव वरूजगत गृहरूपाय वै नमः॥ भूर्लोकप्रमुखा लोकास्तव
देहस्य वस्थिताः॥ तन्त्रतियाव कल्याणं तथास्मिन्नुरुव मद्गृह॥ तद्गृहसायनदवं पूर्णपौत्रार्थं तं गृहं। पञ्च यज्ञ क्रियायु
क्तावसथावच्छिनानवं॥ ततः पूर्वस्थापितं शय्यापर्य्यङ्कं मूखवमूपवं व्यस्वयमासनं पादुकखड्गपवित्र्यदर्पणकावकौलुनात्र
वममूकगोत्रायामूकशर्म्मणे वाचकृणायदमयकाष्ठकादिवर्त्तितं यथापपादि समस्तादि तकोस्यताम्रादिराजन सर्वधान्यल
वणघृततण्डुलशर्कराबलीवर्द्धदासीदासमञ्चस्वालिकावितानादि सर्वोपकरणमूर्त सदीपप्ररायातसिवन्देवत

ऽहं सर्वपापक्षयपूर्वककल्पकोटिशतावधिब्रह्मलोकमहीयमानत्वकामः तुभ्यमहं संप्रददे इति दद्यात् ॥ तिलाका
ष्टपकष्टकानविंशतिं गृहाण कल्पकोटिशतावधिनारायणसमीपस्थो वैकुण्ठनिवासकाम इति ॥ मन्त्रस्तु गृहदाने एवमेक
मन्वन्तरावच्छिन्नप्रतिलोकपालपूजितावासकाम इति ॥ यद्वा सर्वतत्त्वविष्णुप्रीतिकामः ॥ ततः प्रार्थना ॥ इदं गृहाणेदं स
र्वोपस्करसंयुतं । तव विप्र प्रसादेन ममास्त्विति नवं गृहं ॥ गृहं मम विरूप्यर्थं गृहाणेदं द्विजोत्तमः ॥ प्रीयतामजगन्नाथो विष्णु १३३
स्तु रूपी जनार्दन इति ॥ ततः प्रतिगृहीता देवस्य त्वेति यजुषा प्रतिगृह्य ॐ स्वस्तीत्युक्त्वा मन्तुतिं पठेत् ॥ दक्षिणां तु स्वर्णं
सहस्रयावत्येकसुवर्णपूर्यं कर्णाधारदर्शिना ॥ ततः पादुकानक्षत्रवामवादिकं पूर्ववद्दत्वा संपर्वं वोथ संपन्नगृहाय
कवलवर्णं । सर्वं संपूर्णमस्तु अन्यमादादिजाहमपोपार्थयेत् ॥ अनन्तरलभयियातसा यत्र वै सर्वसंपदकाशि
विधयन्तु ॥ कल्पकोटिशतं यावत् ब्रह्मलोके महीयते ॥ तिलजे दर्जे वा यथा दयाद्विधिपूर्वकं । वसन्तो वा ब्रव

स्थनारायणसमीपतः ॥ मन्त्रमर्थकपियादद्यात् गृहं वा पस्तना विना ॥ पञ्च लोकपालानां प्रतिमत्वितरैवसत । ॥ इति ॥
एतत्स्ववास्तुपूजनमननविधिना यस्तु प्रतिसंश्रुत्य तं बुधः ॥ गृहवायनं न कुर्यात् दुःखमवाप्नुयात् दिव्येकशतत्रुति
सं वत्सरं कर्तव्यं । अतः वास्तुदेवतानां विलेपने वद्यादीनि लिखितं घृताक्तं । पक्वान्नायपसान्नं घृतादनं ॥ ऊर्ध्वकायपीतध्व
जं पिष्टमयं कुर्वत । कुलिशायुधाय पञ्चरत्नानि पिष्टकलिशं वा । सूर्याय विमानधूपसकुश । सत्याय घृतगोधूमं ॥ रुगा
यमत्स्यान ॥ अन्तरिक्षाय शष्कुली ॥ वायवे सक्तून ॥ पूष्णे लाजान ॥ वितथाय चणकादन ॥ गृहक्षताय मधुले । यमाय पि
शितादनी ॥ गन्धर्वाय गन्धोदनं ॥ भृङ्गराजाय मत्स्यजिह्विकां ॥ मृगाय यावकं ॥ पितृभ्यः कृशरं ॥ दौवारिकाय दन्तकाष्ठं ॥
पेष्टं कुक्कुवलिं वा सुग्रीवाय अपूपं ॥ पुष्पदन्ताय पायसं ॥ वरुणाय कुशस्तम्बसहितं पद्मं । असुराय पेष्टं हिरण्यं यस्तुवा
व ॥ शोषाय घृतोदनं ॥ पापाय गोधां ॥ रोगाय घृतलड्डुकान् ॥ अहये फलानि पूर्व मुख्याय सर्पिः ॥ भल्लाटाय सक्वादन

सोमायमधुपायसं॥सर्पेभ्यःशालिपिष्टं॥अदितयेयाल्लिकां॥दितयपूरिकां॥आपायकोवमायवन्नायदधि॥सावि
त्रावलहुकासमवीर्वकं।गादकां॥सवितुर्गुडापूपं॥ऊयायघृतवन्दनं॥विवस्वतेवकवन्दनं॥पायसंवाजयन्त्रसे
आमंपक्वंवमांसं॥इन्द्रायहविशालोदनं॥घृतसंयुतं॥गुडौदनं॥तुष्टिदायकायघृतपायसं॥पृथ्वीधवायमांसा
निकृष्णाशुनिशूर्पमाणकंवापायसं॥पञ्चगव्यंयवांश्चैवतिलान्कृष्णान्हविष्यभुन॥रुद्रायगार्हंवविधिवत्तत्वषुलेविनि १३१
वेदयेत्कृति॥वाक्पतीनरुक्तोमानवायेववक्रेमांसौदनंघृतपक्वकाणंदहविर्यान्विनं॥आग्नेयविदार्येसवाधवमा
सौदनंहविर्वोदनश्च॥नैऋतपूतनायेमधुविरन्यौदनंमत्स्यरक्तंश्वसंयुतं॥यामवक्रेववलिर्वायव्यपापवाक
स्यमत्स्यमांसंसुरायुतं॥सर्वत्रपायसंदद्यात्॥ ॥इतिग्रहदानप्रयोगः॥ ॥कृत्वासर्वप्रयत्नेनशयनासनसंयुतं॥पू
र्णा०कालद्विजश्राध्यप्रतिमावानिवेदयेत्॥सर्वान्कामानवाप्नोतिनिष्कामोमोक्षमाप्नुयादिति॥स्कन्याकसम्प्रदानं॥ ॥

मार्कण्डेय॥कुर्यात्प्रतिकायग्रहदेवपतिस्थनादिनावृक्षे॥निजगेहेकदलेवासाधुनीयानिवेदयेत्अर्कयंप्रत्यमुद्दिपूर्णस्य
स्वर्णपिवत्संदंसर्वकामसमृद्धासौदेवेवद्विविमावृत्त॥ ॥इतिविधापूर्वालेपिःप्रतिश्रयस्थविसोलोकानितसजलधना॥दान
नामाथजनार्थयवदकिन्नरूक्षंएवंप्रतिश्रयावसंमाला॥इतिप्रतिश्रयदानं॥ ॥अथकन्यादानं॥तत्रदक्षेनाहयाज्ञ
वल्क्यः॥पितापितामहोभ्राताससकुल्याजननीतथा॥कन्याप्रदःपूर्वनाशेप्रकृतिस्थःपरःपरः॥पितान्दयास्वयंकन्याभ्रा
तायुमनस्थितः॥मातामहोमातुलश्चसकुल्यावीधवास्तथा॥मातात्वेतावसर्वेषांप्रकृतौयदिवर्त्तते।तस्यान्नप्रकृतिस्थ
यादद्युःकन्यास्वजातयः॥परकीयकन्यादानविधौवालिंगपूराणे॥कन्यांलक्षणसंपन्नांसर्वदोषविवर्जितां॥मातापि
तृभ्यांसंवादकृत्वादत्वाधनंमहत्॥अलंकृत्यशुभैस्तैर्वस्त्रैर्धवलैर्नवैः॥कृष्णलेरूपयित्वावगन्धमाल्यैस्तथाविध
म्॥निमित्रायसमीक्षायगोत्रनक्षत्रकादिकं॥उदयाल्विधिमालाकृत्सौमंपूजयेत्ततः॥उदयाद्धेवरयाः॥दानयायेत्

स्त्रियो येव स्त्राच्छादयनपस्विम। साच्छादयात्रवबायविधिना ब्रह्मवादिने। दासीदासासनाद्यैव भूषणानि विशेषतः॥ कृतानि
वधनं वापि तथान्यानि प्रदापयेत्॥ यावन्ति संनिश्रामालि कन्यायाश्चतनौ पुनः॥ तावद्वर्षसहस्राणि रुद्रलोके महीयते॥
स्कान्दे॥ आत्मीयस्य सुवर्णेन षवकोर्याद्गु कन्यकां धर्मेण विधिना दाद्गु मसगोपि पूजिता॥ रुद्रस्यातित्रसेद्रुश्रमवधेन्द्रनीत
मंवानसूर्द्धंसमं। दशानदूत्समंयानं दशायानसमाहृयः। दशंवाजिसमाकन्या रूमिदानं च तत्समं॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन १३८
कन्यादानं विलिप्यते॥ ॥वह्निपुराणे॥ कृत्वा कन्याप्रदानञ्च पितरः पितामहाः। विमुक्ताः सर्वपापेभ्यो ब्रह्मलोकं व्रज
न्तीति॥ ॥देवलः॥ निस्वकन्यां यथान्यायं पालयित्वा निवद्यवा न पिता नरकं याति नारी वा स्तौ प्रहायिनी॥ ॥वसिष्ठः॥ ह
टकदिगोवानां सफजन्मानशंहृतं॥ धर्मेण विधिना दत्तु मसगोत्रापि पूजिता॥ ॥आदि॥ आत्मीं कयः सुवर्णेन पवकी
यान्तु कन्यकां॥ अपि कृत्वा॥ ॥वरगोत्रसमुद्वार्य प्रपितामहपूर्वकं॥ नामसंकीर्त्य विद्वान् कन्याया ऐवमेव हि। ति

४ सूर्द्धं मुखावातावरः श्वययद्भुखारवत॥ मधुपर्काविनायेनात्सोदद्यात्सदक्षिणां। उदपात्रं ततो गृह्य मन्त्रेनानेन पदा
पयेत्॥ गौरीं कन्यामिमां विप्र यथाशक्तिविभूषितां। गोत्राय सर्मणे तुभ्यं दत्तां विप्र समाश्रय॥ कृत्विगा वस्त्रदासीच्च वायोति
वसुगोकिनः। महिष्यश्ववाजिनं त्वेवद्यात्सर्णेमशीनपि। ततः स्वगृह्यविधिना होमादिकर्म कारयेत्॥ यथ वार्व विधेया
निमाकृस्य कुरु कार्वेवंशि॥ कन्यादाता प्राङ्मुखावरः प्रत्यङ्मुखस्मृतः॥ दाता दङ्मुखा वरः प्राङ्मुखं संध्ये वरणा॥ ॥आपा
मृवा॥ कृत्यार्थं प्रयोगः॥ वरं मधुपर्केण संपूज्य मासपक्षाद्युल्लेखान्ते मम समस्तपितॄणां निरतिशयानन्दब्रह्मलोकावाप्त्यादि
कन्यादानकल्पोक्तफलावाप्तये इमां कन्यां यथाशक्त्यलंकृतां सुवासिनीं द्वादशावरान् द्वादशपरान् पुरुषान्पवि
त्रीकर्तुमात्मनश्च श्रीलक्ष्मीनारायणप्रीतये ब्राह्मविवाहविधिना कन्यादानमहं करिष्ये। इति संकल्प्य कन्यां कनकसंप
न्नां कनकालंकृतां पूर्णां॥ दास्यामि विष्णवे तुभ्यं ब्रह्मलोकजिगीषया॥ विश्वंभराः सर्वभूताः साक्षिण्यः सर्वदेवताः॥ इमां क

न्याप्रदास्यामि पितॄणां तारणाय प्रीतिमन्तु यनममत्यादि पीतय ॐ अद्यामुकप्रवरायामुकगोत्रायामुकशर्म्मणः प्रपौत्रा
यामुकशर्म्मणः पौत्रायामुकशर्म्मणः पुत्रायामुकशर्म्मणे वराय श्रीधररूपिणेऽमुकप्रवराममुकगोत्रायनाममुकशर्म्मण
ः प्रपौत्राममुकशर्म्मणः पौत्राममुकशर्म्मणः पुत्राममुकनाम्नीमिमां कन्यां श्रीरूपिणीं तुभ्यमहं संप्रददे ॐ तिवरब्रूयाद
यात्॥ वरस्तु ॐ स्वस्तीति प्रतिगृह्य स्वस्त्यस्तु कामसूक्तीयां कामस्तुतिं पठेत्॥ एवं समस्यादिना संप्रददे ॐ स्वस्तीति वा १२९
क्यनेति वदेत्॥ कन्यादानप्रतिष्ठार्थं सुवर्णं दक्षिणां रूप्यदास्यादिकं यथाशक्ति दद्यात् कन्यागृहे भोजननिषेधो व
ह्निपुराणे॥ अत्र जायातु कन्यायां नशुद्धो न कन्यादावनादौ हित सममखंदष्टु किमर्थमिनूलो विस्तरन्तु प्रयोगरत्नत
दवचले वृक्ष॥ ॐ इति कन्यादानं॥ ॥कान्द॥ वैवाहिकप्रदानं हि यावद्यानिदयापव॥ विमानेनार्कवर्णेन किङ्किणी
जालमालिना॥ महेन्द्रभवनं याति सेव्यमानाप्सरागणैरिति॥ वैवाहिकविवाहोपयोगिद्रव्यवस्त्रालङ्कारादीनि वै वा

हिकदानं॥ ॥अथ कपिलादानं॥ आदित्यपुराणे॥ सहस्रं यो गवां दद्यात् कपिलां चापि सुव्रत। सममभवपूर्वाप्राह्व
ह्मावप्रविधानत॥ सुवर्णशृङ्गीं कांस्यखुरीं सवत्सां कांस्यदोहिनीं। सवत्सां कपिलां दत्त्वा वैश्वानरसमं भवेत्॥ याव
न्ति वत्सरोमाणि सवत्साया भवन्ति हि॥ तावल्लोकमासाद्य रमते तावतीः समाः॥ ॥अद्येत्यादि गोसहस्रफल
वाप्त्यनन्तवर्षसहस्रकपिलारोममितवर्षपर्यन्तकामधेनुलोकनिवासकाम ॐ इमां कपिलां सुवर्णशृङ्ग्याद्युपस्क
रयुतां अमुकप्रवरायामुकगोत्रायामुकशर्म्मणे विप्राय तुभ्यमहं संप्रददे न ममेति दद्यात्॥ ॥मः
न्त्रः॥ मन्त्र॥ कपिले सर्वदेवानां पूजनीयासि रोहिणी॥ तीर्थदेवमयी यस्मादतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ इति वा॥ वसुदु ति
उर्णं दत्त्वा दक्षिणां च वसुन्धरां॥ एवं दत्त्वा तु कपिलां धेनुं घण्टाभरणभूषितां॥ कपिलां विप्रमुख्याय दत्त्वा मोक्षमवाप्नुयात्
॥ मन्त्र दत्त्वा यावता. दत्त्वा वदुतः॥ सुवर्णं दक्षिणां दद्यादित्यर्थ॥ द्वितीयोपस्करा यावता. सहस्रं कपिलास्तमा॥

उपस्कराः सुवर्ण्णशृङ्गमवस्त्रद द्रव्याणि सामान्यधेदानवस्त्रमालादताम्रादिप्रभूत्वा यस्य न्नर्मास्फद लप्र दाः
सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ यान्यान्प्रार्थयते कामांस्तांस्तान्प्राप्नोति मानवः ॥ श्रूयन्त्यादि सप्तजन्मकृतं
पापनाशं पूर्वकं स्वर्गकामो मामाक्षकामः पुत्रकामः गुरुकामः श्रीश्वरधीतिकामः सुखादि यथाकाममद्दलमूर्द्दिग्यद्दिउलोप
कवापतीदयादिति महादानविधानानि ॥ ॥ इति महादशदानानि ॥ दशधेनवो मात्स्ये ॥ यास्तु पापविनाशिन्यः कथितव्य १४०
शधेनवः ॥ तासां स्वरूपं वक्ष्यामि नामानि च नराधिप ॥ प्रथमा गुडधेनुः स्याद्घृतधेनुस्तथापरा ॥ तिलधेनुस्तृतीया तु
चतुर्थी जलसंज्ञिता ॥ क्षीरधेनुस्तु विख्याता मधुधेनुस्तथापरा ॥ सप्तमी शर्कराधेनुर्दधिधेनुस्तथाष्टमी ॥ रसधेनुस्तु न
वमी दशमी स्यात्स्वरूपतः ॥ कुम्भाः घृतादिधेनूनां इतरासां तु राशयः ॥ सुवर्णधेनुमप्यत्र केचिदिच्छन्ति मानवाः ॥ नवनी
तिलतैलेन तथान्येपि महर्षयः ॥ रसधेनुः क्षौद्रेन सुवर्णधेनु तिलतैलधेनुश्च ॥ ॥ एतद्विधानमप्यत्र नवा ॥ कृष्णा

जिनं चतुर्हस्तं प्राग्ग्रीवं विन्यसेत्तु वि ॥ गोमयेनानुलिप्तायां दर्भानास्तीर्य सर्वतः ॥ लघ्वेणवाजिनं तद्वद्वत्सस्यापि विकल्प
यत् ॥ लघ्वेणवाजिनं लघु कृष्णाजिनं ॥ प्राङ्मुखीं कल्पयेद्धेनुमुदक्पादां सवत्सकां ॥ प्राङ्मुखी प्राक्शिरसी ॥ सवत्सा ॥ उत्त
मा गोष्ठिन वत्ससहिता ॥ उत्तमा गुडधेनुः स्यात्सदा भारचतुष्टयं ॥ वत्सं भारेण कुर्वीत भाराभ्यां मध्यमा स्मृता ॥ अर्द्धभावत्स
वत्सः स्यात्कनिष्ठा भारकेण तु ॥ चतुर्थांशेन वत्सः स्याद्गृहवित्तानुसारतः ॥ भारः पञ्चसहस्रं स्याद्यमिति परिमायामुक्तौ
॥ धेनुवत्सौ घृतास्येन सितसूक्ष्माम्बरावृतौ ॥ शुक्तिकर्ण्णौ विक्षुपादौ शुचिमुक्तका ॥ फलस्फालौ सितसूत्रशिरालौ तौ सित
कम्बलकम्बलौ ॥ ताम्रगण्डकपृष्ठौ तौ सितचामररोमकौ ॥ गण्डकक्कुदृपदछौ ॥ विद्रुमस्य युगं भ्रूयुगौ तौ नवनीतस्तना
न्वितौ ॥ क्षौमपुच्छौ कांस्यदोहाविन्द्रनीलकतारकौ ॥ सुवर्णशृङ्गाभरणौ राजतखुरसंयुतौ ॥ नानाफलमयैर्दन्तैर्घ्राण
गन्धकरण्डकौ ॥ गन्धकरण्डकः कर्पूरादिपूरितः पात्रविशेषः ॥ इत्येवं रचयित्वा तु धूपदीपैरथार्च्चयेत् ॥ वस्त्रमुक्ता

दानीसावतामानःस्वाभिषिक्तफलाभिषेकं ॥ ॥ अथ प्रयोगः ॥ अद्येत्यादि सर्व्वपापक्षयपूर्व्वकाक्षययज्ञफलप्राप्तिसहित
भुक्तिमुक्तिकामो ऽहं धेन्वादिदानं करिष्ये इति संकल्प्य विप्रहस्तात्संपूज्य सवत्सां धेनुं नमः इत्यावाहनप्र
तिष्ठापनपूजनानि कृत्वा तां प्रदक्षिणीकृत्य वक्ष्यमाणमन्त्रैरावाह्य अद्येत्यादि सर्व्वपापक्षयपूर्व्वकाक्षययज्ञफलप्राप्ति
सहितभुक्तिकाम इमां धेनुं अमुकप्रवरायामुकगोत्रायामुकशर्म्मणे विप्राय तुभ्यमहं संप्रददे न मम इति दद्यात् ॥ 141
विप्रस्तु पुच्छं प्रतिगृह्य स्वस्तीत्युक्त्वा कामस्तुतिं पठेत् ॥ दानान्ते सुवर्णदक्षिणादानं विप्रभोजनं त्वस्मै दानादिकं सर्व्वं स
मापयेत् ॥ ॥ अथ मन्त्रमन्त्राः ॥ या लक्ष्मीः सर्व्वभूतानां या च देवेष्ववस्थिता ॥ धेनुरूपेण सा देवी मम शान्तिं प्रयच्छतु
॥ देहस्था या च रुद्राणी शङ्करस्य सदा प्रिया ॥ धेनुरूपेण सा देवी मम पापं व्यपोहतु ॥ विष्णोर्वक्षसि या लक्ष्मीः स्वाहा या च
विभावसोः ॥ चन्द्रार्कशक्रशक्तिर्या धेनुरूपास्तु सा श्रिये ॥ चतुर्मुखस्य या लक्ष्मीर्या लक्ष्मीर्धनदस्य च ॥ लक्ष्मीर्या

लोकपालानां सा धेनुर्वरदास्तु मे ॥ स्वधा त्वं पितृमुख्यानां स्वाहा यज्ञभुजां तथा ॥ सर्व्वपापहरा धेनुस्तस्माच्छान्तिं प्रय
च्छ मे इति ॥ एवमामन्त्रितां धेनुं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ विधानमेतद्धेनूनां सर्व्वासामिति कीर्त्तितम् ॥ सर्व्वासां प्रत्यक्षधेनू
न्यतिरिक्तानामित्यर्थः ॥ उरुवचनस्मृतानुपयोगेत् ॥ एतदेव विधानं स्याल्जवापल्कवाः स्मृताः ॥ मन्त्रावाहनसंयु
क्ताः सदा पर्व्वणि पर्व्वणि ॥ यथाश्रद्धं प्रदातव्या भुक्तिमुक्तिफलप्रदाः ॥ अनेन यज्ञफलदाः सर्व्वपापहराः शुभाः ॥ अय
ने विषुवे पुण्ये व्यतीपाते तथैव च ॥ उक्तधेन्वादयो देया उपरागादिपर्व्वसु ॥ अत्र पापविनाशिन्य इत्युपक्रमात्सर्व्वपाप
हराः शुभाः ॥ अयने विषुवे पुण्ये व्यतीपाते तथैव च ॥ उक्तधेन्वादयो देया उपरागादिपर्व्वसु ॥ अत्र पापविनाशिन्य इ
त्युपक्रमात्सर्व्वपापहराः शुभाः ॥ अयने विषुवे पुण्ये व्यतीपाते तथैव च ॥ उक्तधेन्वादयो देया उपरागादिपर्व्वसु ॥ अत्र पाप
विनाशिन्य इत्युपक्रमात्सर्व्वपापहरा इत्युपसंहारात्सर्व्वपापनाश एव फलं न भुक्तिमुक्ती दानि दानसौख्य ॥ तत्र पूजा

निर्बंधवादानीयुक्तिमत्वादानीत्यागमानान्तरवात्॥ उपक्रमापसंहारोत्तप्रयोजको। यद्युपक्रमप्रयोगोक्तवेवघृतादि
धेनूः॥ शालमात्युत्तव तिलधेनूनका॥ तन्त्रकोवानन्तमितिकल्पतरौ। दानविवेके तु पलसहस्रप्रमाणः कुम्भ
ऽ॰ति॥ द्वादशपलाधिकानि पञ्चपलशतानि कुम्भः ऽ॰ त्यन्ये। ततश्च यथाधिकारं वा व्यवस्थया॥ यद्यपि गुडधेनुवन्नेन
वं घृतधेनूर्दृष्टा तथापि तिलाशावदद्यात्॥ घृतधेनूमुक्तापि तिलानां प्राधान्यात्तद्धेनूवादादयुक्त॥ अथ किञ्चि १४२
प्रकारान्तरं विष्णुधर्मोत्तरे॥ अनुलिप्ते महीपृष्ठे वस्त्राजिनकृतासने॥ धेनूं तिलमयीं कृत्वा सर्वरत्नैरलंकृताम्॥ ध
नुन्द्राले न कुर्वीत अरकर्णे तु वत्सकं॥ स्वर्णशृङ्गीं रौप्यखुरां गन्धघ्राणवतीं तथा॥ कुर्याच्छर्करया जिह्वां गुडास्या
म विधिवत्तां॥ इक्षुपादां ताम्रपृष्ठां शुक्तिमुक्ताफलान्वितां॥ प्रशस्तपत्रश्रवणां फलदन्तमयीं शुभां। स्रग्दामपुच्छां
कुर्वीत नवनीतस्तनान्वितां॥ सितसूत्रशिरालां च सितसर्षपरोमिकां॥ फलैर्मनोहरैर्न्यस्तैर्मणिमुक्ताफलान्वितां

॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नां घण्टाभरणभूषणां। शुद्धेकर्मसंस्थानसंपन्नां कृत्वा प्रयासमन्वितः॥ कांस्योपदोहनीं दद्यात्क
णवः शीयतामिति। एतानि कर्तव्यमानि गुडधेनुकावद्विधिपूर्वकं तु॥ तिलाश्चापि हुतं वक्ष्यानिर्मिता। त्वद्गो
सव। ब्रह्मणानेनमयी धेनुर्दत्ता प्रीणातु केशव मितिमन्त्रेण वमर्पयेत्॥ ॥ अथ घृतधेनुः॥ विष्णुधर्मोत्तरे॥ तिलाशावतः
थादद्याद्घृतधेनुं प्रयत्नतः॥ वासुदेवं जगन्नाथं घृतकीलातिषवनात्॥ संपूज्य पूर्ववत्पश्चाद्गन्धधूपादिभिर्नवैः॥
कृत्वा नानाविधानां नाम्ना अतिभूयघृताद्विधिं॥ अतिभूयप्रकाल्य॥ घृतातिर्विषमग्नि॥ गव्यस्य सर्पिषः कुम्भपुष्पमालादिभू
षितां। कांस्यापिधानसंयुक्तं सितवस्त्रयुगेन वा। हिरण्यसहितं मतिविद्रुममौक्तिकैः॥ अयुपलसहस्रप्रमाणः कु
म्भः॥ द्वादशपलाधिकानि पञ्चपलशतानि वा। ऽ॰न्यछिमयान्यादानस्ववानवीयमयीं तथा॥ सौवर्णे चाक्षिणी
कुर्याच्छृङ्गे चागुरुकाष्ठजे॥ सप्तधान्यमये पार्श्वे पत्रोर्णेनवर्कवल॥ पत्रोर्णे धौतकौशेयं॥ कुर्यात्तु स्कन्धकर्पू

॥सितवस्त्रयुगच्छन्नां घण्टाचामरभूषितां। इक्षुसंस्थानसंपन्नां कृत्वा श्रद्धासमन्वितः॥ कांस्योपदोहनां दद्यात्केशवः प्रीय
तामिति॥ इतिकर्त्तव्यमामन्त्र्य धेनूकानवबद्धिप्रवालेत॥ तिलाश्चपिण्डदेवस्यानि मितान्वेदगोसवावत्कृष्णा
तनमयी धेनुर्दत्ता पीतरुकाणवमिति मन्त्रं तनमूकं॥ ॥अथ [illegible] धेनुः॥ विष्णुधर्म्मोत्तरे॥ तिलानामथ दद्याद्घृतधे
नुं प्रयत्नतः॥ वासुदेवं जगन्नाथं घृतश्रीवाहिमवनात्॥ संपूज्य पूर्ववत्तस्य गन्धपुष्पादिभिस्तथा॥ अहोरात्रोषितो नाना १४३
अभिपूज्य घृतान्वितं॥ अभिपूज्य प्रजाल्य॥ घृताचिंत्रमन्नि॥ गन्धसमर्पितैः कुम्भपुष्पमालादिवस्त्रकैः॥ कांस्यापिधानसं
युक्तं सितवस्त्रस्रगन्ववाहितं इथमहितमलिविद्रुमसौक्तिकैः॥ अथ यत्र सहस्रपविमाणः कृत्स्नः॥ दद्यादगडलाधि
कानियवयवगणानीतिवा॥ इक्षुयष्टिमयान्पादान् खुरान्रौप्यमयांस्तथा॥ सौवर्ण्णवाहिणी कुर्यात्शृङ्गवागरुका
ष्ठज॥ सप्तधान्यमयान्पार्श्वे पत्रोर्णेन वर्द्धवतीं॥ पत्रोर्णे धौतकौशेयं॥ कुर्यात्तु नवकर्पूरैर्घ्राणफलमयास्तः

नान्। नवनीतेन चाजिह्वां गुडक्षीरमयं मुखं। पत्रोर्णे धौतकौशेयं॥ गुडेः सितकृष्णसङ्घियावृत॥ पूज्य सोमम
यं कार्यं वा मासि मितसर्व्वपैः॥ तामप्यर्च्चविकिरन्तु इदपूर्वं मनाहवी। विधिनाकृतवत्साश्च कुर्य्यान्नदेशतद्विता॥ ए
तैः कृत्वा तथान्यां पूजयित्वा विधानतः॥ तत्र कांस्यप्रयातथ्यामक्तलासीपाले॥ एतां समाप्य कानायत्र्यो घृतवृद्धिया ह्रम
प्रीयतां मम देव वा॥ घृताच्चिः प्रभुवाहम॥ इत्यवादद्यविप्राय दद्याद्धेनुं नवाधिपः॥ ॥स्कान्दत्र्यर्थमन्त्रः॥ घृतश्री
वः प्रसूयते घृते लोकाः प्रतिष्ठिताः। घृतमग्निर्द्देवाश्च घृतमस्तु प्रदीयतामिति॥ इत्यन्त्य घृतन्धीववत्तीनथा यतया
यसकर्द्दमाः॥ तत्र लोकः सर्व्वः समुपस्यस्तु प्रजायते॥ सकामानामियं वृष्टिः कथिता नृपसत्तम॥ वृष्टिः इति॥ वि
ष्णुलोकं नयत्याशि निष्कामा धेनुदानतः इत्यादि॥ दक्षिणाश्चेत्सुवर्ण्णं ग्रहणीयथाशक्तीति मदनरत्ने॥ यथाशक्तिदिव
स्यमिति हेमाद्रौ॥ ॥अथ जलधेनुः स्कान्दे॥ जलधेनुं प्रवक्ष्यामि जलकुम्भेन वत्साद्यैः सुवर्ण्णवत्समान्वितं॥ सुवर्ण्णवजाता

ंरत्नान्वितमितिसंप्रदायिकाः॥ तत्र गर्भमणोक्तुग्रामौषध्यैः समन्वितं॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नं दूर्वापल्लवशोभितं॥ कु
ष्ठमांसीमुराशीरवालकामलकैर्युतं॥ प्रियंगुपत्रसहितं सितयज्ञोपवीतिनं॥ सच्छत्रं सोपानत्कं दर्भविष्टरसंस्थि
तं॥ चतुर्भिः संवृतं कुंभैस्तिलपात्रैश्चतुर्दिशं। स्थगितं दधिपात्रैश्च घृतक्षौद्रवता मुखं॥ तिलपात्रालिताग्रस्य दधिपात्र
कां स्यस्यति॥ दानविवेकः॥ उपोषितः समभ्यर्च्य वासुदेवं जलमयीं। पुष्पधूपादिनैवेद्यैर्यथाविभवमादृतः॥ संक १४४
ल्प्य जलधेनुं च कृत्वा तु महिषं वा पूजयेत्सकलं तत्र जलमयं वृषः॥ एवं संपूज्य गोविन्दं जलधेनुं सवत्सकां
॥ सितवस्त्रधरः शान्तो वीतरागो विमत्सरः॥ दद्याद्विजाय वा जन्तु प्रीत्यर्थं जलशायिनः॥ जलशायी जगद्योनिः प्रीयतां मम
केशव॥ इति चोच्चार्य दत्वाथ विप्राय प्रतिपादयेत्॥ अपक्वान्यालिना स्थेयं महाव्रतमतः परं। तथा धान्यानि पात्रस्थ
॥ कृच्छ्रादीनि प्राणदाने॥ पिपत्नु पत्नुगुवले॥ यज्ञोपवीतं त्विग्निस्थापयेत्॥ वत्सं च कुर्यात्तेनैव॥ दक्षिणाशक्तितः सुवर्णं

॥ अनेन विधिना दत्वा जलधेनुं नराधिप। सर्वकामानवाप्नोति यदि ध्याय वमानवाऽऽति॥ अथ क्षीरधेनुः॥ स्कान्दे॥ ॥
क्षीरधेनुं प्रवक्ष्यामि तां निबोध नराधिप। अनुलिप्ते महीपृष्ठे गोमयेन नराधिप॥ गोचर्ममात्रमानेन कुशानास्तीर्य सर्वत
ः॥ तत्रापि च महाराज न्यसेत्कृष्णाजिनं ततः॥ तथा पलिकृगुलिकां गोमयेन कृतामपि। क्षीरकुम्भं ततः स्थाप्य चतुर्थांशे
न वत्सकं॥ सुवर्णमुखशृङ्गाणि चन्दनागरुकानि वा। प्रशस्तपत्रश्रवणे तिलपात्रोपरि न्यसेत्॥ मुखं गुडमयं तस्या जि
ह्वा शर्करयोस्तथा॥ मूलं प्रशस्तदन्ताश्च मुक्तामयफलं कृतां॥ इक्षुपादा दर्भरोमा सितकम्बलकम्बला। ताम्रपृष्ठी कांस्य
दोही पट्टसूत्रमयुक्तथा॥ पुच्छञ्च तपमार्द्दल नवनीतमयस्तनी। स्वर्णशृङ्गी रौप्यखुरा पञ्चरत्नमयाशुभा॥ चत्वारि ति
लपात्राणि चतुर्दिक्षु विस्थापयेत्। सप्तविदिस्थायकादिक्षु सर्वासु प्रक्षिपेत्॥ एवं लक्षणसंयुक्तां क्षीरधेनुं प्रकल्पये
त्॥ आच्छाद्य वस्त्रयुग्मेन गन्धपुष्पैः समर्चयेत्॥ धूपदीपादिकं दत्वा चाप्यनैवेद्यं निवेदयेत्। अनेनैव तु मन्त्रेण क्षीरधे

नूं प्रकल्पयेत् ॥ अनेन घृतधेनूं केन ॥ प्रकल्पयेदनुमन्त्रयेत् ॥ आप्यायस्वेति मन्त्रेण वत्सं धेनूं प्रकल्पयेत् । ऽद्धाभिर्वा
देवी रुद्रक्षाऽऽहिकामन्तु सर्वदा ॥ एवं धेनूं प्रदत्त्वा वै अहोरात्रादिनं व्रतं ॥ शिवात्तु नुपयान्त ब्राह्मणो राजसत्तमः
मा ॥ ॥ घृतस्तु ॥ उद्धामित्यान्यविरक्ष कृष्णं वीर्यविशेषतः । हवत्व कामेमां सर्वः क्षीरधेनानमाप्नुत इति ॥ एतां दि
मसहस्राणि तस्य स्वर्गकितः । दद्याद्धेनूं महाराज उत्तमस्यापि यत्फलं ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं तु रुद्रलोके महीयते ॥ दि १४७
व्यवर्षसहस्राणि रुद्रलोककाम इति रुद्रलोकाद्भवः संकल्पवाञ्छ अनन्तं घृतधेनूव्रतं ॥ ॥ अथ दधिधेनुः ॥ गवे वरल
पने कृत्वा कृष्णाजिनास्तरणे वृत्तां दधिकुम्भं घृतं संस्थाप्य सप्तधान्यस्योपरि ॥ चतुर्थांशेन वत्सं तु सौवर्णं मुखसंयुतं
। घ्राणं स्यात्तगरं चैव मुक्ताफलमयं कर्णौ ॥ वस्त्रेणाच्छाद्य सर्वं गन्धमालिकागन्धपुष्पविशेषतः इति कवितं ॥
सुगन्धपुष्पफलनिचयैः ॥ कर्पूरादिसुगन्धद्रव्यसमूह इति वदेत् ॥ द्विजाय दर्भपाणये राजन् स्वर्णयुक्तेन तथा ॥ हेल

मूलमयाद् काचिन सूत्रस्य कम्बलः ॥ ताम्रपृष्ठा दर्भरोमा पुच्छं सूत्रमयं तथा । सुवर्णशृङ्गी रौप्यखुरा नवनीतमयस्तना
इक्षुपादा सुसंस्कृत्य सर्वालंकरणान्विता । आच्छाद्य वस्त्रयुग्मेन पुष्पगन्धैः सुपूजितां ब्राह्मणाय कुलीनाय साधुवृत्ता
य धीमते ॥ पूर्ववद्गोपविष्टाय सद्धिकाकर्णमात्रवेः ॥ पादुकोपानहौ छत्रं दत्त्वा मन्त्रमुदीरयेत् ॥ मन्त्र घृतधेनुका ॥ दधि
क्राव्णेति मन्त्रेण दधिधेनुं प्रदापयेत् ॥ एवं दधिमयीं धेनुं दत्त्वा राजर्षिसत्तम । एकाहोरात्रादिनं तिष्ठेद्दध्ना वर्तयन्न
रो ॥ यजमानो वसेद्राजन् त्रिदिनं च द्विजोत्तमः । यत्र मधुवहा नद्यो यत्र पायसकर्दमाः ॥ मुनयो यत्र ऋषयः पितरो यत्र
गच्छन्ति धेनुदाः । दाता चैव दायकास्त्वेवं न पियाति पवाह्नता ॥ मधुनदीक वन्हपायसकर्दमैः सिद्धलोककाम इति ले
कहलाल्लवः ॥ अथ मधुधेनुः स्कान्दे ॥ ॥ मधुधेनुं प्रवक्ष्यामि सर्वपापप्रणाशिनीम् । अनुलिप्ते महीपृष्ठे कृष्णाजिनकुशा
स्तृते ॥ धेनूं मधुमयीं कृत्वा सम्पूर्णघटपूरितां ॥ तद्वच्चतुर्थभागेन वत्सं कं पनि कल्पयेत् ॥ सौवर्णे तु मुखे कृत्वा ऽस्य

centimeters 5 10 15 20 25

पुच्छं चन्दनं। घृतकाष्ठमयन्तस्याः पट्टसूत्रमयन्तथा॥ पादाश्चेक्षुमयाः कार्याः शिरं कम्बलकम्बलं। मुखन्तु मयं कल
ञ्जिका शर्करयान्विता॥ माक्षिकं नयने स्याद्दन्ताः फलमयाः स्मृताः। दर्भरोमधवादर्वानो घृतद्रवविभूषिता॥ प्रशस्त
पत्रश्रवणा नवनीतपयस्तनी॥ सर्वलक्षणसंयुक्ता सयकऽन्यानिधापयेत्॥ वस्त्राणि तिलपात्राणि चतुर्दिक्षु च विन्यसेत्॥ आ
च्छाद्य वस्त्रयुग्मेन घण्टाभरणभूषितां॥ कांस्योपदोहिनीं कृत्वा गन्धपुष्पैः सुपूजितां। पूर्वदशोपविष्टाय ब्राह्मणाय प्र
प्रतिपादयेत्॥ उदक्पूर्वन्तु कर्तव्यं प्रदानं समाचरेत्। ब्रह्मा सर्वदेवानां सर्वभूतहिते रता। प्रीयतां पितृदेवा दे
वा मधुधेनो नमोस्तु ते॥ नवमन्त्रार्यमान्येन ब्राह्मणाय निवेदयेत्। अयं गृह्णामि त्वां देवि कुटुम्बार्थे विशेषतः। कामा
न्कामदुघा दिव्या मधुधेनो नमोस्तु ते॥ मधु वातेति मन्त्रेण प्रदद्याथोथपचतसा। दत्वा मधुपायसार्थी दिनं नयेत्॥ ब्राह्म
णोपि तथैव त्रिदिनं नयेत्॥ फलश्रुतिरपि यत्र मधुवहा नद्यो यत्र पायसकर्दमाः॥ कथयामानयमिष्टांस्तत्र गच्छन्ति धे

नुदाः॥ तत्र स्थाने चावासन्तु वर्षलक्षाणि तिष्ठति॥ मधुनदीकवद्धपायसकर्दमम् निमिष्ठस्थाकालमरागेण लब्धकलाककामः
ऋतिविद्याः मधुकल्पः खदृ॥ ॥ अथ गुडधेनुः॥ स्कन्द उवाच। धेनुं महीराज कथयामि समासतः॥ अन्नलिप्ते महीपृष्ठे कृष्णाजिनकु
शोत्तरे॥ चतस्रस्तु घटा वाजनूसपूर्णमेकवत्सस्तु। तद्वत्संकल्पयेद्ग्राह्य चतुर्थांशेन तत्समी॥ इक्षुदण्डमयाः पादा वाजितस्य
वसंयुताः॥ सुवर्णरचनाश्चैव पट्टसूत्रघनस्तनी॥ पृष्ठकम्बलसंयुक्ता शर्करायां मुखजिह्विका। दन्ताः फलमयास्तस्याः पुष्टकर्ण
भ्रमयं पुच्छं॥ पुष्पवामाश्च वाजिन्नमुक्ताफलकृतेक्षणा॥ सप्तव्रीहिसमायुक्ता चतुर्दिक्षु सदायका॥ सर्वोपस्करसंयुक्ता सर्वगन्ध
विभूषिता॥ वस्त्राणि तिलपात्राणि चतुर्दिक्षु निवेशयेत्। धेनुन्तु पूजयित्वा च पुष्पगन्धप्रमादिभिः। पूर्वोक्तायन मन्त्रायन म
न्त्रप्रतानत्रयतः स्मरेत्॥ मन्त्रस्तु गुडधेनुकाः॥ ॥ एवमाराधयित्वा तु दीयते वै द्विजात्मने। दश पर्वान्यजाश्चैव आ
त्मानं चैकविंशकं॥ नयन्तु पूर्वमस्त्वनयस्यान्तरर्चितः पुनः॥ यावन्मात्रात्सहस्रावधि एकादशसहस्रकं॥ सामपानं स वस

उ सर्वदा तु फलत्वद्दित्यादि॥ साधिकदशपूर्वदशपरपूर्वाणां निद्दिवाहितपरपदप्राप्य आलयं स्वयमामयानसर्व
कामफलप्राप्तिकामसंस्तिविशेषफलान्वितः॥ ॥अथ शर्कराधेनुः स्कान्दे॥ तद्वच्छर्कराधेनुं कृत्वा चान्यथार्थतः धृ
न्वितफमहीपृष्ठे कृष्णाजिनकुशोत्तरे॥ धेनुः शर्करया भारेण सदा भारचतुष्टयं। उत्तमा कथिता सद्भिश्चतुर्थांशेन
वत्सकः॥ अथवा द्वाभ्यां कुर्याच्चतुर्थांशेन वत्सकं। अष्टौ वा गुण्ठिता भारा वत्सस्याष्टमांशेन अर्द्धभारेण यथार्थं॥ स्वशक्त्याक
च यच्छेत् आत्मवित्तं न कारयेत्॥ सर्ववीजानि संस्थाप्य चतुर्दिक्षु समन्ततः। सौवर्णमुखशृङ्गाणि मौक्तिकैर्नयनानि च। १४०
गुडेन च मुखं कार्यं जिह्वा पिष्टमयी तथा॥ कम्बलं पट्टसूत्रेण कटौ च बन्धभूषिता॥ इक्षुपादा रौप्यखुरा नवनीतमयस्त
नी॥ शुभपत्रपत्रप्रवणा सितचामरभूषिता॥ पञ्चरत्नसमायुक्ता दर्भताम्रसमन्विता। कांस्योपदोहना सम्यग् गन्धपुष्प
ःसमन्विता। संहविधानसंयुक्ता वस्त्रवाससंविता॥ गन्धपुष्पबलिधूपदीपनैवेद्याय निवेदयेत्॥ श्रोत्रियाय दरिद्रा

य साधुवृत्ताय धीमते॥ विद्वत्पीश विद्वत्विशेषतोऽपि हावित्रोऽनसूयवदातव्यानमस्तवपुनायवे॥ अथवविष्
व पूर्वोद्देशनी पानवपलमुखा। पववपूर्वीकावत्सं कल्पयावाविधापयेत्॥ सर्वलोकगुणदि सर्वसागरे श्रोत्रियं स्ना॥ या
द्दशा पूर्वामुखः सति सदाता। अथवा स्यादुदङ्मुखः॥ धेनुं पूर्वमुखीं कृत्वा वत्सं तु दक्षिणामुखं॥ दानकाले तु यमनुस्मा
न्यविता समर्पयेत्॥ ॥घृतधेनुका॥ आज्येय पवित्री विप्रमुख्या कर्णे च वदनेः॥ स्वशक्त्या दक्षिणा द्याद्गन्धपुष्पैः
सचन्दनधेनुं समर्पयेत्तस्य सर्वं च न विलोकयेत्॥ एकाहं शर्कराहारा वाक्संयम्य त्रिदिनं वसेत्॥ सर्वपापहरा धेनुः
सर्वकामप्रदायिनी॥ सर्वकामसमृद्धश्च जायते नात्र संशयः॥ ॥अथ कार्पासधेनुः वाराहे॥ अतः परं प्रव
क्ष्यामि धेनुं कार्पासिकीं शुभां। सर्वविघ्नस्योपार्थविपक्षणा वीशुकंकरी॥ कार्पासमूलेन वापितनाभारु हुमः स्मृतः।
भावकपासभारेण धेनुः श्रेष्ठा प्रकीर्तिता॥ मध्यमा तदर्द्धेन कनीयसी। पूर्ववत्कुधान्यश्चादि वर्णयेत्तथैव च॥ व

सर्वेष्वचतुर्थगोदानमन्त्रमिधीयते ।कर्त्तव्यंपूर्ववद्दत्तंवस्त्रधान्याद्युपस्कृतं॥ पूर्ववद्वानाहाकतिलधेनुदानवत
।दमकृन्दकृसहगेन्द्राबाणैवसमन्वितं॥सामप्रीयमूधन्याख्यसीवरुपि नमोस्तुते॥दहयमिन्दुनाथायगोर्गोकायामि
गायत्र॥अग्नितत्प्रजानाथसामवाजायवेनमः॥यस्त्वंवैपवयात्रस्थ्याब्राह्मणायप्रयच्छति॥सयातिचन्द्रलोकन्तुसामन
सहमोदतेऽङ्गिति॥चन्द्रलोकगमनानन्तरंचन्द्रसहावासमूखकामङ्गिति विगेमहूलाल्न्रेखः॥ ॥अथभविष्यपुराणेल
वणधेनुः॥मन्त्रयुधिष्ठिरप्रतिवचनं॥शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिलवणस्यहिकल्पितं॥गोमयेनानुलिप्तेतुदर्भसंस्तरसंस्कृते॥
अविकवर्मविन्यस्यपूर्वाग्रामितिमूर्धस्थितं।षोडशाढकेनकृत्वाधेनुंकुर्वीतबुद्धिमान्॥आढकेनैवकुर्वीतवत्सवित्तान्य
वानपि।स्वर्णशृङ्गीरौप्यखुरा.ताम्रपादीकलसस्तनी॥कार्यौगकर्णयोःकिञ्चिद्वागन्धप्राणवनीतथा।समृद्धादन्तजीगुकिकार्णे
वयविकल्पयत्॥शृङ्गवन्दकाष्ठार्यामौक्तिकवाहिनीडरः।कपालीमस्तुपिण्डास्या.यवानाशाप्रदापयत्॥कम्बले

पट्टसूत्रेणग्रीवायांकण्ठिकातथा।पृष्ठेवैताम्रपात्रन्तुस्रूपामगुडपिण्डिका॥लाङ्गूलकम्बलीदद्या.द्दसानन्दीवप्रदश
नः॥यानिप्रदद्येत्तुमधुसर्वेन्तुफलान्विता॥एवंसम्यक्प्रविकल्प्यलवणस्याकृतानुगां॥स्थापयेद्दत्तकंवापिचतुर्भागेन
मानवः॥एवंधेनुंसमभ्यर्च्यमाल्यवस्त्रविभूषणैः॥स्नात्वादेवार्च्चनंकुर्यात्।ब्राह्मणानहिपूजयेत्।कृत्वाप्रदक्षिणंगाः
त्वनुपूजकार्यासमन्विताः॥ ॥दानमन्त्रः॥लवणेवैरसाःसर्वे लवणेसर्वदेवताः॥सर्वदेवमयेदेविलवणाख्येनमो
स्तुते॥प्रदक्षिणमहीनन्तुकृतान्यवतिरावतः॥सर्वदानानिदत्तानिसर्वन्तुफलानिच॥सर्वेसंसाःसर्वमन्त्राःसर्व
मन्त्रवावव।लोकाश्चैवपवाहिः॥गावोवाग्यसेयत॥गांसवतियन्त्वाउ.वसुधेनुनमोस्तुते॥सौभाग्यपदमद्ग
स्राःभाग्यकामङ्गिति विगेषहूलाल्न्रेखः॥ ॥पवाणानवा॥गोलवणमयींहित्वावाओ।उक्लसंयती।चतुर्विंवत्सवाजन्तु.याप
नालवण वनितुल्यकं॥ ॥अथसुवर्णधेनुः॥विष्णुधर्मोत्तरे॥रचावानवा॥यद्ब्राह्मणोपिवाजन्तुर्दद्यात्विष्णुनाप

यागरुविस्तरेणाऽऽराजन्कथयाम्यनुपूर्वशः॥ सुवर्णस्य सुवर्णस्य उद्भासपविकल्पिता। एकसुवर्णस्य पर्दगोरनेनूप
मार्हापर्वमा नि॥ तीयवत्सकस्य यकांसुकाफलसमन्विता। प्रवालशृङ्गापहिता पद्मरागादिशालिनी॥ घृतपात्रस्तनव
तीकर्पूरघ्राणनासिका। गङ्गावारसनापत्री मिष्टान्नरसवासिनी। शंखशृङ्गाकर्णी शुक्तिललाटस्थानकल्पिता॥ फलदन्ताव
सुयुग्मपार्श्वश्रीमस्तकम्बला॥ इक्षुपादी नालिकरवक्त्रकर्णा गुडजानूकापशृङ्गगन्धापानवती कांस्यपृष्ठसमन्विता॥ सु १४२
पट्टसूत्रलाङ्गुली सप्तधान्यसमन्विता। फलपुष्पसमायता कुशापानसमन्विता॥ सुवर्णधेनुं विधाय प्रतिपाद्य द्विजातिव
र॥ हिरण्यः श्रुताः प्रभूषः प्रवालः शङ्खः कपिष्टलः॥ गफहंसर्कविष्णुप्रस्तुविश्व मात्रायमामिति॥ अनेन वधुमन्त्रेण धेमा
र्वन्प्रकाशिनी॥ इत्थं धसदत्रम्य फलमाप्नोत्यसंशयः। फलानां वसहस्रं च स्वर्गं नयति तद्ध्रुवम्॥ इत्थमधसहस्र
नु फलं प्राप्य कुलसहस्रं स्वर्गं नयन कामं मठ्ंति फलान्तरवः॥ ॥ वह्निपुराणे तु॥ सुवर्णधेनुप्रकरसुवर्णाङ्ग्वचतुर्दश

॥ सुनिर्मितसुवर्णेन सफलं निर्मथ्य मामता॥ चतुर्थिः कनीयसी प्रोक्ता, चतुर्थांशेन वत्सकः। तुल्यधेनुविधानेन दत्त्वा
सर्वफलप्रदः। व्याधिनाशं तु धेनुवद्द्कं॥ ॥ अथ वायुपुराणोक्तवन्ध्यात्वहरं सुवर्णधेनुदानं॥ चतुर्विधास्तु याव
न्त्याः फलवद्वत्सवियोजनात्॥ चतुर्विधा वन्ध्या वकाकवन्ध्या वध्याय स्त्र्यस्य प्रजनं प्रजति॥ वन्ध्या अपत्यसामान्या तावत्पत्नी॥ काक
वन्ध्या काकवदेकापत्या॥ वस्तुतः सा प्रतीकारमत्स्वपि विविधया हि नश्यन्नयत्नेन स्त्रसवत्सा कावयद्दटी॥ धेनूपनव
त्सश्च वनपत्रब्रवीत्॥ धेनुं सौवर्णवीतवलितस्याः प्रसूनियोजयन्॥ घण्टागलावधाय्या तिलकं स्थानयावपि॥ अर्थयाधि
धिनामान्तु नैवर्ज्यं पायसं कवत्त्। भादकाभ्यन्तरां स्वयाद्गुर्गुलवणभवव॥ जातकञ्च सविस्तरैस्तु मर्यवतमयद्दर। धे
नावकं प्रदानवंवासन समुपेव वह्नि॥ षद्वष्ठोदशवादयाद्रथा नववमववा। वाङ्कण्डं सवर्णस्याये गन्धपुष्पकोश॥ तन्ने
वकारयन्पूजां माडना। धेनुवत्सयोः॥ ह॥ ॥ होमश्च कारयेद्विप्रसमिदाज्यचरूत्कटौ। सामाधेनुमिमं मन्त्रं समुच्चार्य

नतः पूतः॥ प्राङ्मुखायापि विप्राय प्रदद्याद्दानमुदङ्मुखः। मनुना न न विधिवत्तु दत्तानि धारयेत्॥ धेनूर्यास्तिलसः सुवर्ण
मिश्रसुवर्णीवया॥ दक्षिणा च तथा दानान्यन्येष्ववदूलसम्य। यास्वगावः प्रवर्हेण वनपूयवनपूर्व॥ क्षीणतु तामसमदाय
पयोत्तविवर्द्धनाः॥ पूयन्तु दिवारात्रमविच्छदस्सन्नतः॥ वन्ध्यावृद्धाकावन्ध्यावृद्धकन्याप्रसववर्जिता। तथैव च तवत्स
वृद्धाः धर्मसवकुविधा। दानं नानन दद्यात्तासां कामदूयानकृति॥ ॥अथ कपिलागोदानं॥ तत्र याज्ञवल्क्यः॥ यथा क १३०
र्थविधिना गां धेनुं वा धेनुमेव वा। अथवा गामपवित्रीं दत्ता स्वर्गे महीयते॥ जाबालः॥ हेमार्थमग्निहोत्रस्याथावान्नयाद
यान्विता॥ त्रिविक्रमपूर्णां पृथिवीं तेन दत्तां न संशयः॥ व्यासः॥ ॥गोवत्समेव दानं ब्राह्मणाय श्रोत्रियस्य विशेषतः॥ साहिता
रयतां पूर्वान् सप्तसप्त च सप्त च॥ ॥आपस्तम्बः॥ मातरं वङ्गृष्ट्याय श्रोत्रियायाहिताय च। अतिथिप्रियाय दातायस्य
दद्याद्धेनुं सवत्सिकां॥ ॥देवलः॥ स्वर्णाली लक्षणवर्णा यूवर्णविवत्ससीयता॥ वक्षूद्व्वतास्तिंगांधेनुं दद्याद्द्विजन्मनः

॥व्यासः॥ ॥सत्याम सर्वायित्वा तु यावेगाः संप्रयच्छति। यादृशाः स्पर्शयेद्वावः सतावद्गोलमश्नुते॥ तावन्त गोयाममिः
नवत्सर्वस्वर्गे हल्ती॥ यावद्भूतधनं जित्वा गाः कुलान्संप्रयच्छति। स दिव्यमयूतं गकावर्षाणां हलमश्नुते॥ ॥नारदः॥ न
गोदानात्परं दानं किञ्चिदस्तीति मे मतिः॥ सा गोन्यायार्जिता दत्ता कृत्स्नं तारयते कुलं॥ ॥तथा॥ अकूलीनाय पूर्वा
यलूद्धायपिशुनाय च॥ हव्यकव्यव्यपेताय नैव दद्यात्कथंचन॥ कृशानि वा दन्तिवसस्याववत्स्येपि व्यात्विता यान्य पवि
हतायादूअनिवाधनिपनन्तिमायापन्नवीवसेजावतीनीवलाकञ्चति प्रणमा॥ अथ विधिः याज्ञवल्क्यः॥ हेमशृङ्गी श
फैरौप्यैः सुशीला वस्त्रसंयुता। सकांस्यपात्रा दातव्या॥ क्षीरिणी गौः सदक्षिणा॥ विश्वामित्रः॥ प्राङ्मुखां गां सवत्सां
प्रसवत्सां गां सम्पूजितां। पुच्छदेशे तु दानाय स्नातामलंकृतां शुचिः॥ उदङ्मुखस्तु विप्रः स्यात् पात्रलक्षणलक्षितः
। अश्वपार्श्वे कर्णे कृत्वा कनकेन समन्विताम्। निक्षिप्य पुच्छं तस्मिन्स्तु घृतदिग्धं प्रगृह्य च। सतिलं विप्रपाणिस्थं प्रागग्रं तु

निधापयेत्॥ सतिलसक्तुगन्धपिण्डीत्वादानमावर्त्तेत्॥ अनेनैव तु मन्त्रेण पात्रहस्तजलं क्षिपेत्॥ ॥मन्त्रावल्या॥
अनूर्वरां धेनुं स्वाकलेन समन्वितां। गौतमीसुताविप्राय प्रयतः शुचिः॥ उद्दिश्य वासुदेवं प्रीयतामिति वानघ।
पार्श्वमनसि सविष्णवाय मत्स्यविनिक्षिपेत्॥ ॥अथ प्रयोगः॥ अश्वत्थादि गोमातृदानं स्वर्गकामः॥ सवत्सधेनुदानं सव
त्सायं पूर्वाममितवर्षाविधिस्वर्गकामः॥ अनिरुद्धाय दानं तु विलपूर्णं शिवाय वृषध्वजाय दानं तु लक्षफलकामः॥ सर्वत्रा १३१
पि[illegible]न्त्राकुलतावलकामः पूर्वपापक्षयकामः श्रीवत्सयातिकाभावा गोदानक विघ्नच्छित्ति सकन्याप्राप्त्यर्थं सवत्सा
गौविधिवत् सदूष्यसस्वर्णमाल्यापानं गृहीत्वा हस्ताग्रपद्मे घृताक्तं कृत्वा विप्रहस्ते कुशतिलजलान्यादाय उक्तफल
श्वमिलषितफलमुद्दिश्य यज्ञसाधनभूता या विश्वस्याघप्रणाशिनी॥ विश्वरूपधरो देवः प्रीयतामनया गवेति सङ्कल्प्य घृतको
न प्रदापयेत् वा घृतयान्यादिकाः घृतेन धापनावर्णामनसमनुस्वाग्रहः। घृतं मधुदधि यन्निष्ठ घृतेनाप्यार्थप्रतिष्ठि

मी॥ यस्मात्त्वं सर्वदेवानामेवं गवां मध्ये वसाम्यहमिति यो वाल मन्त्रेण पवित्रजलमुत्सृजेत्॥ दानप्रतिष्ठार्थं दक्षिणां दत्वा ब्र
कृष्णधेनुमनुव्रजेत्॥ गावः सुरभयो नित्यं गावो गुग्गुलगन्धिकाः॥ गावः प्रतिष्ठा भूतानां गावः स्वस्त्ययनं महत्॥ अन्नम
एव परं गावो देवानां हविरुत्तमम्॥ पावनं सर्वभूतानां रक्षन्ति च वहन्ति च। हविषा मन्त्रपूतेन तर्पयन्त्यमरान् दिवि॥ ऋ
षीणामग्निहोत्रेषु गावो होमे प्रतिष्ठिताः॥ सर्वेषामेव भूतानां गावः शरणमुत्तमम्॥ गावः पवित्रं परमं गावो मङ्गल
मुत्तमम्। गावः सर्वस्य लोकस्य गावो धन्याः सनातनाः॥ नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयीभ्य एव च॥ नमो ब्रह्मसुता
भ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः॥ ब्राह्मणाश्चैव गावश्च कुलमेकं द्विधा कृतम्। एकत्र मन्त्रास्तिष्ठन्ति हविरेकत्र तिष्ठति॥ म
मोकी गोमती विद्याजयते॥ महाराजन्नपि गोमती॥ गावो मामुपतिष्ठन्तु हेमशृङ्ग्यः पयोमुचः॥ सुरभ्यः सौरभेय्यश्च
सरितः सागरं यथा॥ गावो पश्याम्यहं नित्यं गावः पश्यन्तु मां सदा। गावोऽस्माकं वयं तासां यतो गावस्ततो वयमिति॥ गोवाम

मातरः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्ठतः। गावो मे हृदये सन्तु गवां मध्ये वसाम्यहं॥ मिति पठित्वा धेनुं द्विजं च प्रदक्षिणीकृत्य
दद्याद्विप्रियपि वदन्ति॥ दक्षिणामाह वसिष्ठो गोदानप्रकरणे॥ सुवर्णं परमं दानं सुवर्णं दक्षिणा परा। सुवर्णं पाव
नं प्राहुः पवित्राणां पवित्रमनुत्तमेति॥ यजमानस्ततो दद्याद्यथाशक्त्या तु दक्षिणामिति गोदः॥ कपिलामुद्दानः॥ ॥अथ मा
त्स्य॥ हेमशृङ्गी दशसौवर्णिके शृङ्गे खुराः पञ्चपलान्विताः॥ पञ्चाशत्पलिकं कांस्यं कार्यं वापि तथैव च॥ दामान्याः १७२
सा प्राणिस्थवदाकृतिः सप्रवा॥ सुवर्णमनु दक्षिणा॥ ॥इति कपिलादानं॥ तिलाश्च विष्णुदेवत्याः पियस्तु दद्यात्स्वयमस्विनी॥ धे
नुं स्नात्वा विधिवार्थमपरं वस्त्रयुग्मनमीमि स्वायाधदवतास्या गोदानं॥ वृषरूपेण तन्वा यास्तिपायामवलोमनः॥ त्रि॰ सप
कृत्तो॰ सार्द्धं स्वल्पदययदमापूर्यादित्यादिना॥ तिलधर्मोक्तिः तिलाय वृषाधिकगोतदानं॥ देवतास्थापनदेवतेवसंप्रदा
नं॥ नवाभ्यक्ततः यहैव तस्द्ववतायतनादक्षिणतो गेस्थापमिति वानसौख्या॥ अथोरुयतामुखीमान्स्य॥ ॥वीयस्त्री

श्री १
वीयस्त्रवासमूकावाङ्कुलस्तुविमाकांस्यापदाहमावाजमवस्त्रादिजपूजव। प्रसूयमानीयादद्याद्धेनुं द्रविणसंयुतां याव
द्वत्सो योनिगतो यावद्गर्भं न मुञ्चति। तावत्पृथिवी ज्ञेया सशैलवनकानना॥ देवलः॥ ॥अलंकृत्याकविधिनामू
वर्णत्रिपलान्विता॥ यानमादिपलामध्येकपलाकन्यसीमता॥ ॥वाराह॥ मध्ये रुयमूखान्दद्यात्सुरूपां कनकान्वितां।
तद्विनेयायसंदानः ययसावामिवाहयतः॥ सुवर्णस्य सहस्रेण तदर्द्धेनापि वा पुनः॥ तस्यार्थर्द्धेनमवायिर्पवीवाध्वत
थाधर्वं॥ यथाशक्त्यापि दातव्यं वित्तशाठ्यविवर्जितं॥ ॥यागी॥ सवत्सां वामतुल्यां नियगान्यरुयतामुखी। दामास्या सुवर्णमाप्ना
तिपूर्वेण विधिना ददत्॥ ॥मात्स्य॥ गोलोकः सुवरस्त्रस्य वपूकलोकश्यताबत। स्त्रियुग्मेन तु समानवर्ण॰ दक्षः प्र
तपक्त्तीवृन दुलावर्ण॰॥ महानिमस्तकेनद्वलमयधारुजैयजनैतिनारुत्व॥ ॥इति॥ अथ प्रयाग॰॥ अपूत्या
दि॥ गृहसन्दूलिलवनापत पृथिवीदानसमहलैतद्धनुवत्सयामसंरव्ययुगदवलाकमहिमत्वायिरुपितामहप्र

पितामहनवकोद्दवलघ्रगकोरवरुवद्कुल्याकदधियायमकर्द्दमवगाधिकवयाकपिलकामगद्याललोकमलत
लवब्रह्मलोकमलल्लाउम्र वरुममान वर्ण्णकुमगणाकूनदनूल्यवर्ण्णमहाविमवस्कनद्दलमध्वनलिनारनया
नकस्तुसयामानस्वकानडरयणामूखान्दास्य॰तिमकल्यगुँ त्वंमहामवर्नीविश्वधेनावीवनयवथायद्दवनी
॥अवमयानममेउदर्ण्णस्मेनवणा॥अकणाविद्रमिन्धुनितिगामनूर्मंअविप्रंवस्त्रादितिगाश्रहस्वर्ण्ण॰मवीपस्वा १३२
दितिवलीकत्यगन्धादिनास्यर्द्धमग॰हत्यादिकाम॰त्यतपयागात्द्रमीसापस्कवीमूरयनामूखांगाकूडदवना॥अम
कणेणायामूकानर्मलेवाद्मणायउत्यमहसंघदनममतिवाक्कणाकवदद्यात्विप्रस्तुविधिवन्त्राति॰स्कुँत्वमी
त्यूक्काणोपूर्वंस्यस्तदर्त्तीदक्षिणाश्रप्रति॰स्कृस्यूस्क॰वावतीधेनूमती।स्यानापृथिवारवतिमन्तुद्वयजयित्वाप्र
ति॰क्वामित्वीधेनूकृत्वाथविलेपनं॥स्वस्तिर्द्वतुमनिरयकूदमाननमानमः॰तिमन्त्रण॰हीतायीदक्षिणेन

पालिनी॥गर्द्दनूसनन्तवाम्रवदमहरमानीउनिमानिविश्वाणतमापूनआयतीवनन्देनधत्त्येनाउयसानिववीयमिति॥
मन्तुणगर्द्दमाकूयात।अननुवद्कत्यमाहव्यवनं॥निक्कान्तिमूयसमाधायदवानूपिहूनूनवीमूपर्व्वतान्तनस्पता
नूडदधीन्नागानूडायधामर्जयतालुक्रमसमन्त्रा॥ ॥यदवामा॥उण्णत्वस्वान॰मंमर्गणे॥अडिहि॰मूतामनिति
श्वनाहिंतः॥ ॥वनस्पत॥समूउस्कष्टा॥अहिविवहणे॥मधुवाता॰ति॥तदनूपृथिवीकर्येयनं॥॰लप्याया॥
महीद्यौ॥उवीपृथ्वी॥णेवामिमायं॥ततःसमस्तवादितिश्च्युतवणीप्यायार्द्धत्वावाक्कणानूराउयित्वास्वस्त्यय
नंवावयित्वागामनूवा[illegible]प्राउकीणेमतीविर्याउस्वायायसमार्यमूश्राल॥॰त्यूरयतामूखीणोदान॥ ॥दानं॥॰ति
कदमवमसूद्वादिसर्व्व[illegible]लीवलीकृतं॥दयावउापतलोकानविलोकःप्रतिपद्यतं॰स्यादिसूवर्ण्ण॰मवीपलाकूला
दिकमपितावनार्व[illegible]ध्या।॰तिर्कटसवलगलकदमलं॥ ॥अथवेतवली॥वक्कविशारुयावहा॥ ॥तथा॥यतान्त

तत्र वै मर्त्यलोके न मानाः सुरावरे ॥ तत्कथं न नरव्याघ्र कथ्यमानं युधिष्ठिर ॥ अयने विषुवे पुण्ये व्यतीपाते दिनक्षये । पा
र्वत्यामथवा कृष्णां कुर्याद्वेत्रवतीं गुरौ ॥ स्वर्ण्णरूप्यमयीं वापि ताम्रकांस्यपात्रमवाहनीं । कृष्णवस्त्रयुगच्छन्नां सप्तधान्यसमन्वि
तां ॥ कार्या सुजालं निखर्वं आसीनं नाम राजन ॥ यमं हेममयं कुर्याद् लाक्षादन्तसमन्वितं ॥ महामहिषमारूढं यार्णकव प
र ॥ इ कृष्णदण्डमयं वा उर्ध्वपद्दवं धनेः ॥ उदयापवित्रान्येन सूर्यदहसमं कृत्वा ॥ कृत्वा प्रकारं यदिवा नू कृत्वा पा
नहसंयुता ॥ इ समसुवायवनामं सरूपादकमण्डलुं ॥ ॥ अथप्रयोगः ॥ पूर्व्वोक्तायनादिकालमन्यकालवापाट लवि
क्षी वा हेमरूप्यायनीं कृष्णवस्त्रयुगच्छन्नां सप्तधान्यसंयुक्तां कृष्णायानयुगलसंयुतां गोसंनिधायद्रोणमितकार्यास
मित्स्वर्णासपात्रेत्र वमहिषारूढं दक्षिणवामहस्तधृतलाहदण्डपाशं हेमयमं स्थापयित्वा तदाग्नेयदेवं वक्षादूप्र
णुनिर्मितं क्षवापदितांधेनं स्थापयित्वा तदग्रसुखप्रतिग्रहीतावंडपविश्य स्वयं प्राङ्मुखः ॥ यमस्याव महाघोरायामार्व १७४

त्रवती नदी ॥ तत्र कामाद दाम्यतां गुरुस्य वेत्रवती सुरगामिनि मनुष्णगाम पिवासयत ॥ ततः तिथ्यादि संकाल्यवेत्रवर्णीग ।
तत्र्तातास्य इतिसंकल्पप्रतिमायां स्कन्दपूजवाविसूर्णाविधिवसंपूज्य गुरुं अर्घ्यादिम् सुकन्याजायामकन्यमे
वापूणायार्हं यमछावस्थितायानयाः श्रवणाहवनार्थ इमां वेत्रवर्णीगोसवत्रासापस्कन्धाहेमयमसूर्तिसहितां विष्णु
देवतां संप्रददे ॥ ॥ दानमन्त्रः ॥ विष्णुरूपद्विजश्रेष्ठ रुद्रवर्यादिपावन । संदिदेवमया तुभ्यं दत्ता वेत्रवती वगौवि
तिः ततः स्वर्णं दक्षिणां दत्वा तद्धनाः प्रदक्षिणीकृत्वा नूपा ०टमानं वुजन ॥ ॥ तत्र मन्त्रः ॥ धेनकार्वपनीद स्वय
मक्षान महारोरय ॥ टितीय मयं दविवेत्रवत्येन समानमः ॥ ॥ इति वेत्रवतीदानं ॥ अथ महिषा ॥ रविधाउनाम दी
दीदानमाहात्म्यं कथयामि युधिष्ठिर । पुण्यं पवित्रमायुष्यं सर्व्वकामप्रदं सुखं ॥ वयस्यं वै पुण्यकालेकामयन त
था गुह्यं पक्षे चतुर्दश्यां सूर्यसंक्रान्तिवासरे ॥ यस्तु वाञ्छा यमाविर्द्द विहितवक्रनन्दन ॥ तदेव देयामाहिषी संसावनयम

कृत्वा॥ प्रथमप्रसूतां तरुणीं सुशीलां दोषवर्जितां॥ सुवर्णशृङ्गतिलकां घण्टाभरणभूषितां॥ रक्तवस्त्रावृतां बध्वा ताम्रदोह-
निकीविता॥ पिण्याकपिटकायुता महिष्या वरकीलः॥ पिण्याकपिटकं खलि पूर्णं वस्त्रादियावती। सप्तधान्ययुतां दद्याद्ब्रा-
ह्मणे वेदपारगे॥ उद्वे वर्त्तिः समायुक्ता वत्स्येद्धि विधिपूर्वकं। दद्यान्मन्त्रेण राजन्तु पुराणं पठेन्न तु। दद्यात्सुवर्णदक्षि-
णां कल्यत्राद्धाणतापयशस्विनीः॥ प्रतिग्रहः स्वनामस्थाः पञ्चदशान्तस्थस्तुवा॥ ॥ दानवाक्यं तु॥ अद्यादिः ॐ अद्यादि लो-
कपालानीपावाद्यं महिषायुता। महिषीदानमाहात्म्यात् सर्वकामप्रदा सदा॥ धर्मराजस्य माहात्म्ययस्यां पूतः प्रति-
ष्ठितः॥ महिषासुरस्य जननी या सा त्वं वरदा मम मन्त्रमूर्त्ता अमुकगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय ॐ इमां महिषीं सुव-
र्णशृङ्गतिलकां रक्तवर्णां घण्टाताम्रदोहनिकां पिण्याकपिटकसप्तधान्ययादवायुतां यमदेवतां आयुष्यसुखमहाना-
शकामस्तुभ्यमहं संप्रददे ॐ तिष्ठतु राजमहिषीत्वकाम इति॥ जयकाम ॐ ति क्षत्रियः॥ धनधान्यकाम ॐ ति वैश्यः १३१

ः॥ एवं कृत्वापि स्वाभिलषितं फलमश्नुते॥ ॐ॥ स्वर्गाप्राप्तिकाम ॐ ति वा सर्वैः॥ तथा दक्षिणां दद्यादिति॥ अनेन विधि-
नादत्त्वा महिषीं द्विजपुङ्गव॥ सर्वकामानवाप्नोति ॐ इहलोके परत्र च॥ यस्तु ददाति महिषीं सा राजमहिषी भवेत्॥ महा-
राजः प्रमानब्राह्मणस्यैवनं यथा॥ यथा याजी भवेद्विप्रः क्षत्रियो विजयी भवेत्॥ वैश्यस्तु धान्यधनवान् शूद्रः सर्वार्थ-
धीयुत॥ ॐ ह्यादि फलश्रुति वपिन्त्रे वाक्यं॥ ॥ इति महिषीदानं॥ अथ मेषः॥ रविश्चाहरन॥ शृणु पार्थ परं दानं स-
र्वकिल्बिषनाशनं॥ यद्दत्वा विविधं पापं सद्यो लयमश्नुति॥ सुवर्णशीर्षीं सौवर्णप्रत्यक्षीं वाससाच्छादनां। सुवर्णतिल-
कां पीतां सर्वालिकाभूषितां॥ कौशेयपरिधानां च दिव्यचन्दनभूषितां॥ दिव्यास्यापरिधानां च सर्वधातुसमेयुतां॥ स-
प्तधातुसमायुक्तां फलपुष्पवतीं तथा। गतनकाव यत्नतु सुवर्णस्य प्रयत्नतः॥ यथाशक्त्या च वा कुर्याद्वित्तशाठ्यं न का-
रयेत्॥ अयनविषुवे पुण्ये ग्रहणे शशिसूर्ययोः॥ दुःस्वप्नदर्शने चैव जन्मर्क्षतिथिसङ्क्रमे॥ यदा वा जायते वित्तं विप्र

ब्रह्मा समन्वितः॥ तद्देवदानकालः स्यात् यतानित्यद्विजार्चिते। दयालोर्थं गृहवाचियत्वा च मतमन्त्रः॥ तत्संकल्पदेव ग
हमयासहितं कर्ब्ब। ब्रह्माणं सह गायत्र्या सावित्रीं धीधवे तथा॥ वस्यासहितं धानवं लोकपालान् प्रहानपि। तास्तु पूजाविधा
नेन गन्धपुष्पनिवेदनैः॥ ॥ॐ मार्गकर्ब्ब॥ ब्रह्माणं सह गायत्र्या सावित्रीं धीधवं तथा॥ वस्यासहितं धानेशं लोकपालान् प्र
हानपि॥ तास्तु पूजाविधानेन गन्धपुष्पनिवेदनैः॥ ॐ मार्गकवपूर्य ॥ :- ॥ वर्म्मोववस्त्रद्वन्द्वैः गन्धस्वर्ण्णाभूषणानि तात्व १२५
धाजः न कृचाते नीचामार्गं गोष्ठिनाज वदिति॥ ब्रह्माद्यस्यादिरूपाणि वस्त्राणुकानि तानि वयथाः किसीवर्ण्णनिकार्यो
ति। तदप्येकानयद्वा मन्त्रिवाचनमहीतलं॥ अलीकत्यद्विजाना वासाभिः पवित्रवातलिङ्गमन्त्रे दर्भमन्त्र कर्ण्यात
लितनला। तत्स्कान्तिलकुंकुमदूर्ब्बा लवणाभिमूर्खोष्ठिनी॥ पूजयित्वा विधानेन मन्त्रं मन्त्रमूदावयेत् ॥ :- ॥ मन्त्रमुद्रया गत्
यः॥ एवमुद्धार्यमानया ब्राह्मणाय कुर्त्तुं विनं। नाहिजायत दानं त्वाम् अखं वा वलाकयत्॥ दुष्टप्रतिग्रहणाविप्रात

वद्धवचयानकाः अपूजा लकतत्प्रदं समपूजालकतधनं। दत्वादानं गुरोः कातं काहिंववियूलानथेति॥ ॥अथ प्रयोगः॥
वकाय वाधिकालं गृहताः। थेवादानाय स्यादि सर्व्वपापक्षयपूर्व्वकं पुत्रधनकीर्त्तिप्राप्तिकामा मम दानकर्त्तिष्ये इति सं
कल्पयेत्॥ दुःखप्रत्युत्सविवादनिष्ठनिवृत्तिकामं इति विशेषः प्रतिमासु तद्द पूजयेत्॥ ॐ मामहितं गकर्ब्ब॥ ॥गाय
त्रीसहितं ब्रह्मणे॥ श्रीसहितं श्रीधरं॥ वतिसहितमनन्तं॥ लोकपालान् प्रहांश्च सं पूजयेत् तत्र कारणं मन्त्रवाचकानि लेवन्
विनति आदित्वयाकृत्वा स्वर्ण्णतिलकाय लक्षा वकौलेयवस्त्रं प्रणम्य स्वर्ण्ण वृक्षादिसफलानुसकृदसद्दलपुष्पयुतां
मध्ये स्थापितनिलकूम्भसन्मुखे स्थापितलवर्ण्णमभाविप्रकं संपूज्य वामतयांमन्त्रजायेः सर्व्वोपकवलैः सहः॥ जगतः
सम्प्रवृत्तासित्वामतः प्रार्थयाम्यहं॥ वांमनःकायजनितं मत्किञ्चित्तमदकृतं॥ तत्सर्व्वं विलयं यातु त्वद्दानात् परसवित
मिति मन्त्रमुक्त्वा तिथ्यादिसंकीर्त्य सर्व्वपापक्षयपूर्व्वकपुत्रधनकान्तिकीर्त्तिप्राप्तिकामा दुःखप्रसूविनानिष्ठनिवृत्तिकाः

भावि यांमयाीसर्व्वोपस्करयुतां ममुक गोत्रायामुक शर्म्मणे विप्राय हं संप्रददे नममेति दत्वा विप्रस्य यथाविधि प्रतिग्रहं कृ
त दक्षिणां दत्वा ततः॥ एवं महिषवस्त्र वर्ज्जं महीदया प्रतिग्रहीत्रा द्विजेन समस्तवर्णमुखावलोकनं वर्ज्जयेत्॥ इति महिषीदानं॥
अथ अजादानं॥ भैरव॥ अजायाला महापाला अजादाने द्विजन्मनः॥ अयने विषुवे चैव युगादौ ग्रहणेषु च॥ आश्वा
स्यामजादानं पौर्ण्णमास्यां अथ स्मृतः। विधिं तस्य प्रवक्ष्यामि विश्वामित्रेण निर्मितं॥ सर्व्वेन तापसंयत्रा नकथान्याप्रति १३९
ष्ठितां॥ वस्त्रमाल्याय मालानु लक्षिता पशुजानकं। वत्रनवीहमंगलतामस्त्र वृषभं सदाहनी। सुसूतनीचोप्ययादीवक्
चौदयाष्टितालोककं॥ गोदानवन्त्र्ययं जातं मन्त्रेणानेन संयुतः॥ मन्त्रवासोपजन्तवा यत्रं सेपक्षवेगुरं॥ स्वष्टुद्विदहने
पायं जन्मान्तरगतैः कृतमिति॥ एवं समन्त्र वनस्त्रया द्विजहस्ते जलं क्षिपत्॥ प्रायणीयत्रं नाथाय वासुदेवाय वैनमः॥
एवं प्रदक्षिणी कृत्य सूर्यं समवलोकयेत्॥ ततस्त्वगस्त्वस्तं स्तृहं द्विनिसीस्त्वत्यमानवः॥ यवालत्वकृतैः पापैः कामतो

वाप्यकामतः॥ योवनवार्द्धकानाद्यप्रसंभ्रमं नापि यातकः॥ अजादानस्य माहात्म्यात्। द्वियायाजायतेनवः॥ पूतपौत्रसमा
युक्तः सदावाचमविस्थितः॥ विष्णुधर्म्मोत्तरे॥ ॥ दुग्धवागर्द्धनावापि यः प्रयच्छेद्विशुद्विजः। अजामुवरान्नवर्ण यथागर्भ्भ
सदक्षिणं अलंकारसमायाय यच्छेत्रैः सहमादतं॥ सर्व्वकामसमृद्धात्मा सर्व्वयत्रं फलं लभेत्॥ तस्मादजां प्रयच्छेत
तः सर्व्वमवाप्स्यसि॥ मन्त्रेणानेन विधिवद्दत्वा हृदयस्थिकिनः॥ त्वं पूर्व्वं ब्रह्मणा सृष्टा पवित्रा तेन पावनी॥ त्वत्स हृतो हि
मा यज्ञास्तस्मान्निकल्मषा भव॥ इति गन्धानताश्रेव पूष्पवदगोद्विजात्तमा॥ दानवा पञ्चसहिषीदानवत्त्वर्य्याः॥ अ
जाविकं समहिषदत्वा विप्राय गोकितः॥ पुनन्त्वावतहानस्त्रा यत्र तत्र समेधमतः॥ ॥ इति अजादानं॥ अथ मेषादानं॥
वौधायनः॥ अग्नेर्म्मार्य्य रतवल्लभयरयस्नुताग्ने विनाशकः॥ वक्ष्यामि तस्य नीकार्य यथाक्रौ ब्रह्मणा पुरा॥ पलाढ्यं नन्दद्ध
ननदर्द्धनाथवा पुनः॥ वाजनक्कावयन्ता मम्मं मग्नेवाहनमूलमं। सौवर्ण्णविरद्वाः कार्य्याः स्वेनवस्त्रेणवेष्टयत्॥ स्वेन

माल्यैः स्वगन्धैर्धूपदीपान्मधुलाजैः॥ तण्डुलादिभिः संस्थाप्य पूजयेत्सदा॥ तण्डुलानां परिमाणं द्रोणादयमेवाहवं॥
आढ्यादिभिर्हीनं न समिदाज्यतिलैरपि। आचार्यलाभिना तेन सर्वेषां स्वर्थवेदिना॥ वरुणं च नवकर्तव्यस्तु मन्त्रानिमानतः
॥ अग्निमुद्धृत्य मन्त्रेण समिद्भिः प्रज्वालयेत्॥ अग्नेनयस्त्वाद्याहुतीस्तथाग्निनाम्नि सिल्लादतः॥ नन्द्याद्याः यामविधिनावग्निं संस्थाप
नेत्रवत्॥ अग्नेः प्रागुत्तरे देशे कुशैः करवाविन्यस्त॥ मनीनामाद्यपर्यन्तं स्नानं विधायत॥ आपादितं स्वयं पितृवेदिक
स्वयमिच्छेद्बुद्धौ॥ यजमानानां च वाचनमाकृत्य चापि तेन॥ ब्राह्मणानां वाचनं नान्दीवापि प्रकल्पयेत्॥ तस्मैद्धृतवन्त
वाणां पादप्रक्षाल्य दद्यात् च॥ पूजितायथ यथाशक्ति दद्याद्दक्षिणाम्॥ देवानीयांसूर्यं च वाहनः सर्वपूजितः॥ नास्य त्वं
वाहनं पुष्पं दद्यात् सर्वे सहविधिः॥ ॥अग्निमार्यपूर्वकर्मविपाकाङ्कुत्य यजमानः॥ तत्स्त्रैनाग्निप्रजापतिद्वारविव्रय
ति॥ ॥दानमन्त्रः॥ एवं विधायायाद यादग्नेर्वाहनं मृत्युं। बलादानग्निमामार्थजी वर्द्धमानं पूनः॥ ततः स्वर्णं धृति

विधेः स्नात्वा तु भूमानवः॥ ॥इति मध्यान्ने॥ अथ बलिदानानि॥ मात्स्ये॥ प्रथमो धान्यशैलः स्याद्द्वितीयो लवणाच
लः॥ गुडाचलस्तृतीयः स्याच्चतुर्थो हेमपर्वतः॥ ॥पञ्चमस्तिलशैलः स्यात्षष्ठः कार्पासपर्वतः॥ सप्तमो घृतशैलः स्या
द्रत्नशैलस्तथाष्टमः॥ राजतो नवमस्तद्वद्दशमः शर्कराचलः॥ वक्ष्ये विधानमेतेषां यथावदनुपूर्वशः॥ अयने विषुव
ति व्यतीपाते दिनक्षये। शुक्लपक्षे तृतीयायामुपरागे शशिक्षये॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु द्वादश्यामथवा पुनः॥ शुक्ला
यां पञ्चदश्यां वा पुण्यर्क्षे वा विधानतः॥ धान्यशैलादयो देया यथाशास्त्रं विधानतः॥ तीर्थेष्वायतने वापि गोष्ठे वा भव
नाङ्गणे॥ मण्डपं कारयेद्भक्त्या चतुरस्रमुदङ्मुखं। प्रागुदक्प्रवणं तद्वत्प्राङ्मुखं वा विधानतः॥ प्राच्यां मण्डपावेकमपद्यावं॥
नवहावि द्वावासोऽस्यर्थः॥ सर्वेषां नालनमथेकमवाहावयविस्त्रीनागेभ्यो मन्द्याह्नं स्नात्वा यथावलं सहस्रादिमित
पर्वतं निवेशयेत्॥ गोमयेनानुलिप्तायां भूमावास्तीर्य वै कुशान्। तन्मध्ये पर्वतं कुर्याद्विष्कम्भपर्वतान्वितं॥ धान्य

ज्ञानसत्त्वप्रणमद्दत्त्वरवड्विविंशात्तमः॥ मध्यमः पञ्चगणितकः कनिष्ठस्याद्धि हिः॥ गवेः॥ मद्दर्महानुत्त्राहिमयस्तुमध्ये
स्ववर्ण्णत्वत्त्वयसंयतस्यात्॥ वृद्धोऽयमया॥ ॥ निवर्त्यासर्व्वलेलक्षविंशाङ्ककलावलग्नानि॥ नन्द्यमाणवाप्यानव
णर्कवावलदानत्वावत्स्यो॥ पूर्व्वेण यकारुलदानिवपूर्वादिदिगवस्थितवाउतस्यक्षनिवर्त्यानिमन्तुः॥ ग्रीरवगुरवण्ड
वतिनः प्रवालताप्रिनः शुक्तिनिलातलस्कन्॥ वस्वावविमूर्द्धगवान्यवानिदिवाकवायतहिवल्लयः स्यात्॥ मूर्द्धवाव १ग२
स्कगनस्त्ववणकार्यास्त्वनकवतथाद्विजोया॥ वस्त्वाद्विप्रतिमावस्यातदान॥ ॥ द्विजाः पक्षिलोमम् नयध्वहिमा॥ अन
कपदस्ववनाधितिमदनः॥ वत्वाविंश्चानिवताजनाशिनिर्द्दवहालेपि वनाजनः स्यात्रुड्दूवीलाद्वनद्वन्दस्तु घृताद
कप्रभवस्थविद्धा॥ शुक्लवर्ण्णत्वधवावनी स्यान्पूर्व्वेणपीतानिवदक्षिणेन॥ वामेसितानिवकंठवानिवत्तानि व
वाहवणाघतानि॥ आर्द्धकवत्रववणाः॥ घृतमवादकैः॥ शुक्लायववाक्येवमयावती॥ नीपानहन्तुपमूखानथाढ्य

व०
सिस्थपलाक्षाधियनीनक्रमणा॥ महत्त्वादिलक्षणनुलादान॥ नानारूपलीलावसमन्ततः स्यान्मलावसीमात्यवि
लविलपनश्च॥ वितानकेवापविपश्चवर्ण्णमन्नानपूष्पारूवर्णमितश्च॥ ॥ कृतनिवर्त्यामवले लमयांमद्यास्तुविस्क
रुगिवीनक्रमणा॥ सुवीयवालेववुद्धिः॥ कुसस्थयथपृथविलपनायात्॥ प्रतिविम्बरूपर्व्वतन्तुवीयीणः वगु
थालेनधिस्करूपवेतानक्षावयन्त्रथगितिलवणवलवस्थमाणत्वात्॥ ॥ ॰तिमण्डपः॥ वास्तवन्तुवकानेवः
वगुथालेनवत्वावायिविस्करूपवकातर्य॰तितवेवस्थतपूर्व्वेणमन्दवमनकरुलेस्वयकियकीगलेः क न
करुडकदम्यविद्धि॥ कामनकोश्चनमयनविवाउमान॥ कामावयल्कमलमवस्तुविलपनायं॥ स्कीवाबूलो:
दसमावववनवेववीथेसगकियटिनवविवाउमानी॥ कामरूपमाहविश्वकर्म्मा॥ वायवाणधवः कामावति
धमात्स्यमध्यमः॥ आलोटानन्दनावागीरूपवान्विश्वमादकरूतिवेदमवसीनिधानातधान्यातवान्पदशाव

मन्त्रा। पिवाहि मयं ङ्गतिमदनः॥ तरुविस्फलपर्वतोऽङ्कवयवेः कुर्यात् पूर्वतः ङ्गति ब्रह्मास्तोकः॥ गलेविति
नेवाकृतितिन्तिहिंन्तलेयुक्तं॥ कपिञ्जलवत्॥ कनकतिकनकनिर्मितारुद्रकन्दवः तद्रूपंप्रयाणेकूर्यं॥ कीवाति
कीन पूर्णेन वीपलाव ऽलोयात्वनसवसाशीपलावननवविराजमानं॥ यामनगन्धमादनश्वनिवशः। नीयालोधू
मसश्वयमयः कलत्वीतऊर्घाहिसनयत्कपतिनाच्छतामानसनवस्तुणवाजमवननवसंयुतः स्यात्॥ कलत्वोः १८०
तऊर्ध्वाहिमडावृवृन्दवे। यत्कपतिनासच्छतमानमसवसानवाजतनवाजतवननवस्तुश्वयुतः॥ पश्चाद्विलाव
लमनकसूवर्ण्णपृथ्वीसीवर्णपिप्पलद्विवल्यय दंसयुक्तं॥ आकावयद्रजतपृथ्वसयनतदवस्तुन्वितदधिमितादस
वकदत्रे॥ ॥आकावयतकृयातः॥ दधीतिमदधिराजतपार्श्वमिताख्यसवः॥ संस्थाप्यतिविपुललेलसपार्श्वमपिमा
वसर्पयवस्तु॥ पृथ्वीश्वहेमवटपादपत्रखनकमाकारयत्कनकधेनुविराजमानं॥ माक्षीकरुद्रसवसावनन

तद्वीपनस्कवनावयतविधाय॥ संस्थाप्यतिलेलानपूर्वीकतिलावलानवादकं॥ अथेत्यादिः पुनः पार्श्वेविधि
ः॥ माक्षीतिसमधुवपपात्रपकुडाख्यसवसव्यथः॥ होमश्वतुर्त्रिंशथवदपूर्वाणविह्निहोमेनवनियवविनः कृतित
द्विजेडेः॥ पूर्वेदद्रस्मितिमरुविधायकर्त्तुंकार्यमितिलेयवच्छतनसमिल्लेश्व॥ ॥ब्रह्मास्तु॥ ङ्गस्त्वायालाकपाला
श्वतायोहोमाविधायतः। तन्निमित्वेवमन्तुश्वसमिद्भिवथवातितेः॥ वीतृवणतुसकनवलादीनांविधीयते॥ तथा
याहतितिर्हीमसितिलवाच्छनवेवहि॥ अथ प्रणतनुदानत्वं सर्वकाममसद्वयङ्गति। वसरुवजादिग्यसमत्वायका
लाकपालाश्वेतिवकानः॥ एतदादिकामधेन्वंतानामशीनिदवतानातिलयवच्छोऽजुववसमिल्लोलेः पृथक्पृथग्या
दशासरवयाहोमः ङ्गतिपञ्चाशदधिकसहस्रं सर्वाङ्गकृतयङ्गतिदानविवर्क॥ ततोतिलेयवच्छेतनसमिल्लोलेवि
तिपृथक्समस्तयाश्वहृतीयासाधननावेषम्यातसमिल्लोलेविति वन्तापकृयाकर्मधावयस्मलघुन्वात्॥ ब्रह्मास्तु

centimeters
5
10
15
20
25
30

ववाविधानार्थे पञ्चदशादधिकमष्टशतसंख्यायाः प्रवर्त्तयितव्याः कथमश्वसम्मतास्व॥ समित्रूपाः क्रमात्तिक
र्मधावयः॥ तत्र तिलानां पृथक्साधनता॥ यवकृष्णयावामका॥ समस्तयास्तनीयाः स्मृतिः॥ कृशानानु पृथग्गिति
तीर्थ्येवशामसाधनानि॥ तैः प्रत्येकमष्टसंख्यया पञ्चादिशत्रिंशदवत्वादृत्वन्त्यादिदशलोकपालस्याष्टवसूरुएकादश
रुद्रस्यादादशादित्यस्य च तिलैः समित्कुशवा प्रत्येकमष्टसंख्या द्वात्वासूर्यकामदेवधनदर्द्दसकामधेनुस्य ः समस्त
याद्दतिभिस्तिलैवाश्चनवरुद्रयात्॥ अथाल्ववनर्त॥ ॥ततवतुः पञ्चशाशहितैः वतुः पञ्चाशदाहुत॥ तात्रीवत्जा
गवसन्द्वेनमीतदुर्यवावाहनश्च कथयामितिदीवयानी॥ ॥मन्त्रावतंत॥ एवमामन्त्रयतात्सर्वान्प्रशान्तविमलपदन
ःस्नात्वाथपुनवदद्यात्सर्वमर्पवतादुग्मे॥ विष्कम्भपर्वतान्दद्यात्तिलैः क्रमतोवुधः॥ गाश्चवदद्याचतुर्विंशदथवा
दशपार्थिवः॥ तत्किन्तसप्तवास्त्रीवापञ्चदद्यादशक्तिमान्॥ एकाप्यथपुनर्वदद्यात्कपिला च पयस्विनी॥ सविस्यादः १३।

श्चिलान्दद्याद्यथाशक्तिविकाश्चनी॥ पर्वतानामतेषाशमखत्रवविधिः स्मृतः॥ तएव पूजनमन्त्राश्च एवापस्कराः स्व
ताः॥ ग्रहाणां लोकपालानां ब्रह्मादीनाञ्च सर्वशः॥ स्वमन्त्रैव सर्वपूजामः लेलवपथात्तु उपवासीरवाविष्टीम
तक्तीनक मिथ्या॥ विधानसर्वलेलानी क्रमशः स्वपूपार्थिवः॥ दानकालेषूयमन्त्राः पर्वतपूवयस्तु ते॥ मन्त्राः
पुयागेकृत्यः॥ ॥कृतमवयत्तालक्ष्मीवत्तमवजनार्द्दनः॥ धान्यपर्वतरूपेण पाहितस्मान्नगोत्तमः॥ अन्नानविधि
नायस्तुदद्याद्धान्यमयं गिरिं॥ मन्वन्तरशतं साग्रं वृद्धलोकमहीयते॥ अध्यवाणसंगन्धवैद्वाकीर्त्त्येनविवाति
तः॥ विमानेनदिवः पृष्ठमायातिस्मवमाविनः॥ कर्मत्कुयाद्राजवार्ष प्राकाशादनसंशयः॥ ॥ॐ तिधान्यादिलै
लदानं॥ अथसाधारणप्रयोगः॥ यजमानः दर्वीकांदर्शेपूद्दशाहमीसंडपं पूर्वविततं कुर्याता॥ तत्स्ववणाश्चामद्रीषा
वेकमवद्वा देतान्वेशनवदनाविकत्तुवेकमवेप्राप्यासमकृत्स्नी॥ प्राचावहत्तमा ग्रामिरु वदो॥ अथलेलनिर्मोण॥

मध्यकूणानामार्यसरस्वजालमितवाजगालिनामकमहाव्रीहितिकूतमनकदर्द्धनमधामन्दासगानतयगाधमः
मितिमर्द्धजाकल्पयन्॥ डातःपविमायायामूकःमवावृपविमध्येकल्पवृक्षं प्रागादिदिक्षुहविवन्दनमः
न्याव.सनान.पाविजातान्॥ अगकीमन्दावकल्पवृक्षपाविजातानवस्थाप्याः॥ गकीवावलउमनकानह्रविवन्धः
नावावस्थकीपूर्वादिदिक्षुवक्रविशुक्तुडस्थर्यप्रतिमाः पश्चिमेस्थान्नतिमयाश्व॥ तथाप्रागादिदिक्षु उचुयक्रम 132
णमकाहलशीवकोल्गेमदपूष्यवानेर्मव-न्कतनालिवत्ववे दूर्यपद्मवालेःमम संख्याकेहुधितनीयाःशृ
वउद्कनद्वहिदिगष्टकवीथ्यामिन्द्रादिलोकपालप्रतिमापूर्वकसमकोनपीखगुलमानास्थनप्रवालानितिला
नीगुफाः॥ प्रागादिषुमयानी(श्वतयीतकर्पूरवकवस्त्रासिवर्शानायिदेनजलस्यघ्रतगन्धपूष्पनानाहलानि
वपविताःसंस्थाप्यपञ्चवर्ण्णविमानकश्चपविवध्नायाम्॥ ततायवैमवापाडशागोतनप्राच्यामन्दाव॥ तदूपविन

वनूपगणत्रयंकादम्ब-य्यसौवर्ण्णकदम्बमूले ह्रदःकामदेवः अश्वत्थस्थवस्थानदूर्व्वपूर्व्वेशोध्यपार्श्वेशोधीर्वेवराव
थार्थेवनमंधपूष्पहलवस्त्रासिवस्थापयत्॥ याम्यमर्वपाडशागाणोदुमसर्यगन्धमादन्॥ तदूपविसौवर्ण्णज
मूवृक्षतन्मूलसौवर्ण्णमूदपूर्वधनदमानससरःस्थानसद्घ्रतशोध्यपार्श्वशोध्यस्रन्दवीरखवनंनानाहलमाल्या
निवस्थापयत्॥ पश्चिममर्वपाडशागातिलमयंविपुलपर्वततदूपविसौवर्ण्णपिप्पलतन्मूलप्राच्यूर्वसौवर्ण्णहस्तप्रति
मासितादसरस्थानवद्दविपूर्व्वेशोध्यपार्श्वेशोध्यंवैभ्राजवनंवस्त्रहलमाल्यानिवस्थापयत्॥ उत्तरमर्वपाडशागाम
तमाविःसूपार्श्वपर्वततदूपविसौवर्ण्णवटतन्मूलदक्षिणाभिमुखीसवत्सीमूवर्ण्णधेनुरुद्रसरःस्थानमधपूर्व्वे
शोध्यसावित्रवनंवस्त्रहलानिवस्थापयत्॥ एवंवस्थमासपर्वतपविमरुडघवतुर्थ्येनलवसादिदधनूप्रागादिः
पविक्षुक्रपर्वताहुयाः॥ ॥अथयजमानोथस्यादिडक्कापसवाग-य्येहूयत्तविमानकवलकस्वर्गलीकिगमनसाधनं

नेवकालदेवलोकवासिरुद्रलोकवासिवासित्वकाम॰॰ध्वप्रीतिकामोवाऽथोधान्यपर्वतदानमर्दंकविष्य॰॰ति
सीकल्पयेत्ततःपूजास्वलिंवावनमालपूजानांदीश्राद्धाचार्यव्विग्पवसात्नधूपकेंपूजनमण्डुपपूजावार्यविनियोग
केसामान्यप्रयोगोक्तंकुर्यात्॥आचार्योपिण्डादिस्नपनादिकंगुरुसमीपस्थितंकलशस्नापनानिकुर्यात्॥अथार्त्विउ
ःश्राद्धंगुरुह्रादिग्रात्रिंगदेवताभ्यस्तनान्तेम्मिलेःपृथक्रयवघृतास्वांमिलितास्वांकलेऽश्वेतित्रिभिःसाधनेःप्र   १३२
त्यकमष्टवारंदूत्वादशगलकपालस्यांष्टवमूत्यष्टएकादेशरुद्रस्याद्वादशादित्यस्यऽत्वप्रत्यकमष्टमेखयासमि
ङ्क्लिलेघाजुहुयुः॥मन्त्रास्तुसामान्यप्रयोगेउक्ताः॥ततःपूर्व्वस्थकनवग्रहविघ्नरुद्रस्यःसमित्तिलेर्वास्तुय
कामदेवधनदहस्मकामधेनूस्तिलैर्द्दत्तवाकालवर्णतरुदूयः॥ततःवसुःपश्चाद्गततिलः॥वसुःपश्चाग
ढनन्ति॥ततोयजमानाभिमन्त्रावाह्यपूजयदूत्तमन्तुतः॥र्व्वसर्व्वदेवगणधामनिधिर्व्विरुद्रमस्मकुदेवमयपर्व्वः

तनागयाद्यः॥धर्म्मविधुत्सवकृतः॥किमनुकमानःसदूजितःपवमरुक्तिमनामयाय॥त्वमवरुणवानीगोवक्ष्मविष्णु
द्दिवाकरः॥मूलोभूतःपर्व्वीजमतःपाहिसनातनः॥यस्मात्त्वंलोकपालानीविश्वमूर्त्तिश्चमन्दिरं।रुद्रादित्यवसू
नीवततःश्री॥निप्रयत्नम॥यस्मादन्यत्समस्तत्वीवीतिश्चलितस्तव॥तस्मान्मामुद्धरबोन्धदःखसंसारसागरात्॥
अथशीतस्य॥ ॥यस्माद्विजवपेणत्वंब्रह्माण्डवपमूत्वेनव॥गोरससमन्दपक्षिप्रमलयन्तुष्टिकरोभव॥अथगन्धमा
दन॥ ॥यस्माद्भृडामलिङ्गंवधीयत्वंगन्धमादनागन्धर्व्ववनगोसावान्ततःकीर्त्तिर्द्दरास्तुम॥ ॥अथविपूवस्य॥य
स्मात्त्वकुसुमालनैवेजाजनवसनव॥हिवत्स्येवोश्वहलिवास्तस्मात्पुष्टिर्द्दरास्तुम। ॥अथनापार्श्वस्य॥उदवेःकु
वतिर्यस्मान्नाविकसवनानव।मूपार्श्वगोकप्रनिश्यमनुःश्रीवद्धयास्तुम॥ततःसर्व्वजोगवकेतस्नानादिकत्वापूर्त्ति
समीपस्थकलशजलेर्यजमानशिरसिसिञ्चय॥ततःकलोद्दीतकूमभामनूपदक्षिणीकृत्यापनिष्ठन्॥अर्थेवद्धयत

centimetres 5 10 15 20 25 3

१स्वार्के तु स्थालाः प्रतिष्ठिताः॥ स्नात्वा तु वसिष्ठतानि जगदन्तर्वर्तिना॥ तत्र माधवयात्रालक्ष्मीकान्तमवजनार्दनं॥
धान्यपर्वैतत्रूपस्थापाहितस्मात्तु मानसम्॥ ०१ एकप्रस्थयप्रयाङ्गलिं प्रदद्यान्नमस्कृत्य पाद्यं खडुपविश्यादद्यात् खः
स्याउर्वादिक्षु क्रमशो गिरीन्द्रयात्॥ प्रयागं तु॥ ॥अथ यो दिनाङ्गमूकाणाञ्ञायान्काणारवाप्यायिनमकामेले
उदवप्रवाग सर्वं गतयुतविमानकवर्णकम् लोकगमनानन्दमाणमन्वबणमावधिसमयववलोकनिवासाहरन्तला
कवाजलप्राप्तिकामः ०० सधान्यमवसौवर्णं मन्दवाधिकन्दर्पवकसौवर्णं बकविष्णुराजार्कप्रतिमायकीम ऋादीनकादि
रूपितवीप्यमयष्टम्भ्रवदुष्कणोरितिन्नूप्यमयन्नादिलाकपालप्रतिमवीप्यमयनितंवान्वितमिन्द्रवीणरुतकान्तवीदिकृव
उस्तापितवीप्यप्राप्तस्थितघृतादकप्रसुवर्णदिग्धाउदयस्थापितवीप्यपात्रस्थितघृतादकप्रसुवर्णदिग्धाउदयस्थापि
नगुरुपीतकर्पूरकवस्त्रायुदधर्वनानाहलमाल्यवितानायूपकवलसहितं तु यसीप्रददनममतिवक्तप्रदद्यात्॥

सवर्णस्यालिङ्गितप्रतिष्ठासु स्वगारवीयीकाममुक्तिपदं लभेत्॥ ततः हृनेन स्नानप्रतिष्ठार्थं ०० सीगानुर्यदद्दिवनं संप्रददनम
समितिदद्यात्॥ तत्र चतुर्विंशतिपञ्चसुश्लोगानुवववतस्यमतिन्याद्दशपञ्चसवस्त्रनकौकौ॥ एकपञ्चोदुवववववनौ
कपिलीसनिन्यः सुवर्णमितिमदनादयः॥ एवं दर्बस्थितं मन्दवारवविष्करूनिर्वियवसय सौवर्णं नानाहलरुद्रक
दस्तनन्मलस्वसौवर्णकामदवप्रतिमवाणोदसवःस्नानीयक्षीनपूवितवीप्यपात्रवीप्यपात्रवीप्यघटितवेतवयवन
वस्त्रनानाहलादियुतं तु यमस्थितं संप्रददनममतिदद्यात्॥ ०० सन्दलिशास्थितगोधूममयीगन्धमादनीविष्कम्भपर्व
तं सौवर्णं जम्बूवृक्षमूलास्थितसौवर्णकृवन्नप्रतिमान्वितं मार्कमोनसेसनः स्नानीयघृतपूवितवीप्यघटितगन्धर्ववनवस्त्र
नानाहलमाल्यवितानादियुतं तु तामितिदद्यात्॥ ०० संपन्निमस्थितं तिलमयीविपुलाख्यं विष्कम्भपर्वतं सौवर्णपिप्पलतः
मूलस्थितसौवर्णहंसप्रतिमान्वितं नासिनासनः स्नानीयदधिपूवितवजतपात्रं वजतघटितवेजाउवनवस्त्रहलायुतं

त्ययमहं संप्रददे इति दद्यात्॥ इति संमंत्र्य स्थितं माषमयं स्वपार्श्वस्थं विष्कम्भपर्वतं हेमवटं तन्मूलस्थं हेमधेनुं प्रतिमा
युतं रुद्रसत्वस्थानीयमधुपूजितमोघ्यपात्रेणोघ्यदत्तं तान्विश्वबन्धुरुद्रादियं तुभ्यमिति दद्यात्॥ लवणाचलादिदं
नयद्दे प्रयागेशान्यपदस्थं लवणाचलादिपिर्दं प्रदद्यात्॥ ततः कलानितत्वं मन्त्रः॥ आचार्याय नैऋत्यां पश्चिमानपदं प्र
थमयमन्यस्य व्रताध्वरेऽयं संप्रददे इति दद्यात्॥ ततो ग्रहवर्गाय यजमानादेवताः संपूज्य नमस्कुर्यात्॥ उत्तरकालं विसर्ज १३७
न॥ यजमानस्तु मण्डपादि ग्रहप्रतिमादेवप्रतिपाद्यब्राह्मणानीशान्यस्थयमीन्द्रदिशान्दत्वा यस्य यस्य त्यति प्रमादेन स्थू
र्तमित्यक्ताविच्छस्त्याकर्मण्यत्र समप्रतिपालितात्यद्भोत्सुहृन्मित्रादियुतो भुञ्जीत॥ इति धान्यादिमेरुसाधारण
प्रयोगः॥ ॥ अथ लवणाचल॥ मात्स्ये॥ उत्तमः षोडशद्रोणः कर्त्तव्यो लवणाचलः॥ मध्यमः स्यात्तदर्द्धेन चतुर्भिरधम
ः स्मृतः॥ वित्तहीनो यथाशक्त्या द्रोणादूर्द्ध्वं तु कारयेत्॥ चतुर्थांशेन विष्कम्भपर्वतान् कारयेत् पृथक्॥ अथ पृथगिति युक्ताः

प्रत्येकमनूद्य चतुर्थांशपरिमितेन लवणेन विष्कम्भपर्वतांश्चतुरः॥ अयमेव न्यायः सर्वविष्कम्भपर्वतेष्वयं इति म
दनः॥ यद्यपि चतुर्थांशेनेति विधेये चतुर्थांशेनैकैकत्वविवक्षायामेकस्यैव चतुर्थांशेन चत्वारोऽपि विष्कम्भाचलाः कार्याः
ः पृथक्शब्दोपादानात् प्रत्येकं चतुर्थांशतया विधीयन्त इति॥ विधानं पूर्ववत्कुर्याद्ब्रह्मादीनां च सर्वदा॥ तद्वद्धेमत
रून् सर्वान् लोकपालान्निवेशयेत्॥ सरांसि कामदेवादीन् तद्वदत्र निवेदयेत्॥ पूर्ववत् धान्याचलवत्॥ सौभाग्यरससंभू
तो यतो लवणो रसः॥ तदात्मकत्वमीयाद्धि पापाज्जनमानमः॥ यस्मादन्नरसाः सर्वे नोत्कटा लवणं विना॥ प्रियश्च
शिवयोर्नित्यं तस्माच्छान्तिं प्रयच्छ मे॥ विष्णुदेहसमुद्भूतो यस्मादारोग्यवर्द्धनः। तस्मात्पर्वतरूपेण पाहि संसारसागरात्॥
अनेन विधिना यस्तु दद्याल्लवणपर्वतं उमालोके वसेत्कल्पं ततो याति परां गतिं॥ कल्पपर्यन्तं उमालोकप्राप्तिसमनन्तरं
परमगतिप्राप्तिकामः श्रीभवानीप्रीतिकामो वा लवणाचलदानं करिष्ये इति संकल्पवाक्यं॥ सकलपापक्षयस्तवपूजि

गलोकप्राप्तिपूर्व्वकंकल्याणविडमालाकनिवासंसमन्तवयवर्म्मितकामरूपिमदनः॥ तन्मलंतु विन्तयै॥ ॥ अथ
पुच्छपर्व्वतः॥ पाद्यं॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि पुच्छपर्व्वतमुत्तमं। यत्र स्नानदानेन स्वर्गप्राप्तिर्भवद्ध्रुवं॥ उत्तमादक्षि
णेश्वरं धर्म्मः पञ्चभिस्मृतः॥ त्रिशिखीश्वः कनिष्ठः स्यात् उदर्द्धनात्वि विलवान्॥ तुलातु यी पलचतुर्द्धन स्यादिवातिस्थ
लत्यमत्र। तद्वामन्तु सुप्रजा हि मन्दुर्द्दुमवारिन॥ विकस्मपर्व्वतास्कन्दस्य वासिव नन्दवनाय कर्मेजागवर्णं तद्व स्वा १८३
कपालाधिवासिनी। अन्यपर्व्वतवत्कुर्यात् तदिमं मन्त्रमुदीरयेत्॥ यथा देव वृक्षविश्वात्मा प्रववत्स जनार्दनः॥ साम वद
स्तुवदानी महादेवस्तु यातिना। प्रदेवः सर्व्वमन्त्राणां नाचीतां पर्व्वतायथा॥ तथा तु मानीप्रववः स देव दन्वसाम तः॥ स
मगस्मात्यवालक्ष्यदस्ववुच्छपर्व्वत॥ यस्मास्तो रामस्वादयिन्याजातः पुच्छपर्व्वत। निवासश्चापियार्व्वत्याः सामीप्या
दिसर्व्वदा॥ अनेन विधिना यस्तु दद्याद्गुच्छमयंगिरिं। पूज्यमानः सगन्धर्व्वैः गौरीलोकमहीयते॥ पुनः कल्याणजानकुम

फलोपाधिपारुवता॥ आयुवानाम्य सम्पन्नः गङ्गाकिश्चापवाजिता॥ अन्नम्सकलपापग्धयारुवगन्धर्व्वमानसमं पूर्व्वकक
ल्याणमाव धेनोवी लोकप्राप्नुनन्ति संपन्नायवाजितायवाबान्य पूर्व्वकसफलोपाधिपतिस्वका मञ्जुश्रीवनपीतिकामावः
तिसंकल्यविलेवान्यत्सर्व्व पूर्व्ववत्॥ ॥ अथ स्वर्ण्णवलः॥ पाद्यं॥ अथ पापहरं वक्ष्ये स्वर्ण्णवलमुत्तमं। यस्य प्रसादा
द्भुवनं सर्वंयाति मानवः॥ उत्तमः पवसा हृष्णाम ध्यमः पञ्चभिः स्मृतः॥ तदर्द्धेनाधमस्तद्वत् स्वल्पवित्तानुसारतः॥
दद्याद कपलादूर्द्ध यथाशक्त्या विमत्सरः॥ अन्यपर्व्वतवत्सर्व्वं विदध्याद्राजसत्तम॥ विष्कम्भे तेला स्क वेसत्ति न्यः प
तिपादयेत्। नमस्कन्दवचनगलोय ब्रह्मबीजाय वेनमः॥ यस्मादनन्तफलद स्तसात्याहि शिलो वयाय। यस्मादप्रवयव
द्वे यस्मात्त्रुजाजगत्यतः॥ स्वमपर्व्वत रूपस तस्मात्पाहि नगोत्तम॥ अनेन विधिनायस्तु दद्यात्कनकपर्व्वतं॥ सया
तिपरमं ब्रह्मलोकमानन्दकाननं। तत्र कल्पशतानिष्ठ तया याति परांगतिं। अतःउर्द्ध्वं दिस्यामवादिदानमत्पदय

विषयं॥ वद्भुवापुत्तलापुत्र वर्द्धवसुर्थ भगवन्तंन्यन्नागवाङ्क्ष्या॥ न्यस्थापिविलिश्च स्याद यमितिहमादिः॥ अत्र
सकलपापक्षयार्थं भगवतकल्पावधि आनन्दकारकं ब्रह्मलोकगमनं तत्र पदमगतिकामः ०॥ विधानं वाच्यं॥ ॥अ
थ तिलापर्व॥ पाञ्च॥ इन्दुमादेग हि द्वालेः पञ्चदिने धर्मसामतः॥ त्रिरात्र कनिष्ठा वाजेन्द्रतिलः तैलः प्रकीर्तितः॥
पूर्वविद्यापरः सर्वे तद्दाविष्कम्भकादिकं॥ दानमन्त्रान्प्रवक्ष्यामि यथावन्नियमस्तवाः॥ यस्मान्मधुवन विष्णुदेहस्वेद १५१
समुद्भवाः तिलाः कुशाश्च माषाश्च तस्मात्सन्नारवन्तिहा॥ हव्यकव्यप्रयस्माच्च तिलैर्वानिवर्त्तीरवाद्द्ववलेभन्द
तिलावलम्बनमास्तुत॥ ०॥ वामेभ्यवयादमातिलाबलमनरुक्त। सर्वेषु वेपदयानि पुनवाहाहिदलश॥ दीर्घायुष्यमवा
प्नोति पुत्रपौत्रसमानवः॥ पितृदेवगन्धर्वैः पूज्यमानादिवं व्रजेत्॥ सकलपापक्षयदीर्घायुष्यपुत्रपौत्रसमन्विता
नन्तरपितृदेवगन्धर्वैः पूज्यमानत्व पूर्वकयज्ञलोकगमनसमनन्तरवाक्ययवेक्षणपदप्राप्तिकामः ०॥ विधानं वाच्यं॥

॥ ॥अथाष्टमीदेवव्रत तिलपर्वविधानं॥ कान्द॥ पूर्वाह्ने समभ्यालशुचिर्भूत्वा समाहितः॥ सर्वपापविशुद्ध्यर्थं निय
मङ्गलं वक्ष्ये॥ नियमस्तु॥ ॥ शिवपर्वणि देवाः कनिष्ठा कि सा कि दं रुवन्तु सन्निधौ समयं यादवास्तु यानयः॥
ति॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानास्त्रिवर्णपलसंख्यया॥ प्रतिमास्तु प्रकर्तव्यास्तदर्द्धन द्विजोत्तमः॥ सापेण तत्र यंगन्धाईनानां
तिलपर्वतः॥ ब्रह्मविष्णुशिवप्रीत्यै दातव्यं तु गवीजयं॥ हिरण्यरत्नमिथान्यादि दानं विरवसानतः॥ मध्याह्ने तु नवस्त्ना
त्वा शुचिर्भूत्वा समाहितः॥ तिलपर्वतमध्यस्थं पूजयेद्देवतात्रयं॥ ॥ आदौ ब्रह्मपूजा॥ नमो विश्वसृजे तुभ्यं सत्याय प
रमात्मने। देवाय देवपतये यज्ञानां पतये नमः॥ ॐ ब्रह्मणे नमः॥ देवी हि वरुण गर्भस्थं वस्तु जया ज्यापर मात्मन
वधस०॥ ति उ प प्राइवायरस्मी हे सर्वाहनायकदिकं॥ गणानन्दायवक्तारे॥ सावित्रीपतये वादप। अग्वेदाय नमः॥ पू
र्ववक्त्रे॥ यजुर्वेदाय दक्षिणे॥ सामवेदाय पश्चिमे॥ अथर्ववेदाय उत्तरे॥ चतुर्वक्त्राय निवासि॥ हंसाय नमः॥ कपालाय

नमः॥ ततो लोकपालादि पूजनं स्वमन्त्रेणः॥ हिरण्यगर्भपुरुषप्रधानाव्यक्तरूपिणेः॥ प्रसीद सुमुखो भूत्वा पूजां गृह्ण नः
मास्तुते॥ अनन्ताय नमः पादौ। विश्वरूपाय गुल्फौ। मकुन्दाय जानुन्यौ॥ गोविन्दाय ऊरुभ्यौ॥ उधूप्रद्युम्नदेवा
य॥ पद्मनाभाय नाभौ। लम्बोदराय उदरं। वक्षसि कौस्तुभवक्षसे॥ वसुदेवाय वक्त्रं॥ वदनविश्वनामकाय॥ ततस्त
स्तुतिवसमोल॥ आदित्यवर्णम्भ्रमः॥ दिग्वाहोदिव्यभूधनः॥ पूजान्दत्तामयारक्ष गृहाणकरुणापवनातिविभूपा १३८
र्थने॥ महादेव महेशान नमस्ते त्रिपुरान्तकाजीमूतकेशाय नमो नमस्ते वृषभध्वज॥ ईशानाय नमः॥ पादौऊघान्यौं
वहुलोदरं॥ जानन्यौ पशुपतिर्द्दिवङ्गेनकर्ण्णौ गङ्गावःस्मशानः॥ उमाकान्ताय गुह्यवासोवेनीललोहितः॥ उदरं हृदिका
वासावकन्तायपीतिने॥ अन्येकास्त्वमयासेवन नमोलोकान्तकायव॥ पूजादत्तामयारक्ष गृहाणवृषभध्वजेतिम
हेश्वरप्रार्थना॥ इति पूजाक्रमः॥ श्लोकामन्त्रेनेनःप्रयत्नतः॥ आचार्यं पूजयेत्तत्र पूजालङ्कारवस्त्रफलैः॥ हस्तमात्रक

कमात्रावीटकर्तृकमण्डलु॥ श्वेतवस्त्रयुगन्दद्याद्ब्रह्मणेसर्वसिद्धये। पीतवस्त्रयुगंविष्णोर्लोहितंशङ्करस्यच। पञ्चामृता
नस्नपनं पूजनंकालसमैःस्वकैः। कमलैस्तुलसीपत्रैर्बिल्वपत्रैर्वरवाशुगैः॥ तत्कालसम्भवैर्द्देवः पूज्यादेवायथाक्र
मं। यथागमप्रकर्त्तव्यं व्रतमेतत्सुदुर्लभं॥ जीवितप्रासिनामत्रदनित्यंनिश्चितयत्नतः॥ अथव्रतसाकल्यविधानन्तत
तः॥ देवताद्ययमुद्दिश्य पात्रसुद्धपूजनकर्म्मणा॥ प्रजापतयेविश्वकर्मलोकभवायनमोनमः॥ इत्यनेनैवमन्त्रेण वह्निसंस्था
पयेत्ततः॥ ततो ब्रह्मविष्णुशिवार्चनामन्त्रेणाष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतंवातिलहोमं॥ अथहोमावसानेतु गान्तुदद्या
त्पयस्विनीं॥ हेमशृङ्गीरौप्यखुरांघण्टाभरणभूषणां॥ ताम्रपृष्ठीरौप्यखुरासवत्साप्रकृवसीयतीसदक्षिणांगुरवेपृथ्वीवाद्य
णायनिवेदयत्॥ ततदद्द्विजेन्द्रसिद्धयत्नैःसहस्रधा। कुमारकुमारीयद्विप्रान्भोजयेत्तस्यास्यप्रवृत्तः॥ इत्यर्द्धोदयव्रततिला
चलदानं॥ ॥ अथकार्पासाचलः॥ पाद्मे॥ कार्पासपर्वतङ्कुर्याद्विंशद्भारैरिहोत्तमं। दशभिर्मध्यमःप्रोक्तः कनिष्ठःपञ्च

मिश्रमृतः॥ तावत्सशाल्यवनादयादि रुद्रमाक्षविवर्जितः॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमासाद्य मुनिसत्तम। प्रभातायाङ्गुरवेः
येद्याद्विदमुदीरयेत्॥ त्वमेवावरणं यस्माल्लोकानामिह सर्वदा॥ कार्पासाचल नमस्तुभ्यमघौघध्वंसनो भवेति
कार्पासशैलेन्द्रं यो दद्याच्छर्वसन्निधौ॥ रुद्रलोके वसेत्कल्पं ततो राजा भवेदिह॥ सकलपापक्षयपूर्वककल्पाव
धि रुद्रलोकनिवासानन्तरं इहलोकराजत्वकामः॥ इति दानवाक्यं॥ ॥अथ घृताचलः॥ पाद्म॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि घृ १५२
ताचलमनुत्तमं। तेजोमयमिदं दिव्यं महापातकनाशनं॥ विंशत्या घृतकुम्भानामुत्तमः स्याद्घृताचलः॥ मध्यमस्तु
तदर्द्धेन तदर्द्धेनाधमः स्मृतः॥ अल्पवित्तः प्रकुर्वीत द्वाभ्यामिह विधानतः॥ कुम्भः पलसहस्रात्मकः परिमाणविशे
षः॥ विष्कम्भपर्वतांस्तद्वच्चतुर्भागेन कल्पयेत्॥ शालितण्डुलपात्राणि कुम्भोपरि निवेशयेत्॥ अत्र कुम्भः पात्रं प्र
वासकपात्रं घृतस्यैव तत्वन तद्वावणपाण्यपरिमाणः॥ तदुपरि तण्डुलपात्रं॥ ॥एवं विष्कम्भाचलेष्वपि। एतादृ

प्रायलेवपाजाणानिवदूववनी॥ कारयेत्संहतानुच्चान्यथाशोभं विधानतः॥ वेष्टयेच्छुक्लवासोभिरिक्षुदण्डफलादि
कैः॥ धान्यपर्वतवच्छेषं विधानमिह पठ्यते। अधिवासं च कुर्वीत तद्वद्धोमसुरार्चनं॥ प्रभातायां तु शर्वर्यां गुरवे विनि
वेदयेत्॥ घृताचलमिति शेषः॥ ॥विष्कम्भपर्वतांस्तद्वदृत्विग्भ्यः शान्तमानसः॥ संयोगाद्घृतमुत्पन्नं यस्मादमृततेजसः
॥ तस्माद्घृतार्च्चिर्विश्वात्मा प्रीयतामत्र शंकरः॥ यस्मात्तेजोमयं ब्रह्म घृते तच्च व्यवस्थितं॥ घृतपर्वतरूपेण तस्मान्नः पाहि
भूधर। अनेन विधिना दद्याद्घृताचलमनुत्तमं। महापातकयुक्तोऽपि लोकमायाति शांकरं। हंससारसयुक्तेन किङ्कि
णीजालमालिना॥ विमानेनार्कवर्णेन सिद्धविद्याधरावृतः॥ विचरेत्पितृभिः सार्द्धं यावदाहूतसंप्लवं। अत्र सकलपात
कनाशनपूर्वकहंससारसयुक्तकिङ्किणीजालमाल्यर्कवर्णविमानकरणकशिवलोकगमनपूर्वकसिद्धविद्याधरा
वृतत्वविशिष्टपितृसहितमहाप्रलयावधिकविचरणकामः॥ इति दानवाक्यं॥ ॥अथ रत्नाचलः॥ पाद्म॥ अथातः संप्रव

क्ष्यामि रत्नाचलमनुत्तमं । मुक्ताफलसहस्रेण पर्वतः स्यादुत्तमः ॥ मध्यमः पञ्चशतिकस्त्रिशतेनाधमः स्मृतः । चतु
र्थांशेन विष्कम्भपर्वताः स्युः समन्ततः ॥ पूर्वेण वज्रगोमेदैर्दक्षिणेनेन्द्रनीलकैः । वज्रगोमेदविल्यं नन्कर्वं मन्दर०
मिति शेषः ॥ पुष्परागयुतैः कार्यो विद्वद्भिर्गन्धमादनः । वैडूर्यविद्रुमैः पश्चात्सम्मिश्रो विपुलाचलः ॥ पद्मरागैः ससौवर्णै
रुत्तरेण तु विन्यसेत् ॥ सुपार्श्वमिति शेषः ॥ वज्रगोमेदैः समं संख्येः ॥ समस्यादप्रसिद्धादि निन्यायात् । एवमत्रापि ह्
यं ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमत्रापि परिकल्पयेत् ॥ तद्वदावाहनं कुर्याद्वृक्षदेवांश्च काञ्चनान् ॥ पूजयेत्पुष्पगन्धाद्यैः प्रभाते तु वि ११०
सर्जनं ॥ दानानन्तरमिति शेषः ॥ ॥ पूर्ववद्गुरुसत्विग्भ्य इमान्मन्त्रानुदीरयेत् । उद्वसति स्थापनायामिति शेषः ॥ यथा देव
गणाः सर्वे सर्वरत्नेष्ववस्थिताः । त्वञ्च रत्नमयो नित्यं नमनः पाहि महाचल ॥ यस्माद्रत्नप्रसादेन तुष्टिं प्रकुरुते हरिः ॥ सदा
रत्नप्रसादेन तस्मान्नः पाहि पर्वत ॥ अत्र विसर्जनादानां च क्रमः क्वचिद्धान्यपर्वतवद्यानिदानिकः क्रमात् ज्ञेयः ॥ अनेन

विधिना यस्तु दद्याद्रत्नमहागिरिं । स याति विष्णुसालोक्यममरेश्वरपूजितः ॥ यावत्कल्पशतं साग्रं वसेदिह नराधिप । रूपारो
ग्यगुणोपेतः सप्तद्वीपाधिपो भवेत् ॥ ब्रह्महत्यादिकं यत्स्यादिह वामुत्र वा कृतं । तत्सर्वं नाशमायाति गिरिर्वज्रहतो य
था ॥ अत्रानेकजन्मकृतं ब्रह्महत्यादिपापं कथामलवाममरेश्वरपूजितत्वपूर्वकसप्तकल्पशतावधिविष्णुलोकनिवासा
नन्तरं रूपारोग्यगुणोपेतसप्तद्वीपाधिपत्यकामसं०ति दानवाक्यं ॥ ॥ अथ रौप्याचलः ॥ पाद्म ॥ दशभिः पलसाहस्रैरु
त्तमो राजताचलः ॥ पञ्चभिर्मध्यमः प्रोक्तस्तदर्धेनाधमः स्मृतः ॥ अशक्तो विंशतेरूर्ध्वं कारयेच्छक्तितः सदा ॥ विष्कम्भपर्व
तांस्तद्वत्तुरीयांशेन कल्पयेत् ॥ पूर्ववद्राजतान्कुर्यान्मन्दरादीन्विधानतः । कलधौतमयांस्तद्वल्लोकेशानर्चयेद्बुध
ः ॥ कलधौतिकाञ्चने ॥ ब्रह्मविष्णुशिवान्कुर्यान्नितम्बोऽत्र हिरण्मयः ॥ राजतं स्याद्यदन्येषां काञ्चनं स्यात्तदत्र वै ॥ शेष
ञ्च पूर्ववत्कुर्याद्धोमजागरणादिकं । दद्यात्तद्वत्प्रभाते तु गुरवे रौप्यपर्वतं ॥ विष्कम्भशैलान्सर्त्विग्भ्यः पूज्य वस्त्रवि

centimetres
5
10
15
20
25

नृत्ययाः शोभा लवणमणीयातदनकृता । ताडानिब्राह्मणानां । सर्वत्र सर्वशैलविद्यर्थः सर्वपापक्षयात्सर्वोत्मापय
द्वादश्यालये । पञ्चदिमानलयधनापिरत्नामवन्नानुपेयपिदीयमानं ॥ शैलानि रक्ताथमतिविधानि निष्कल्मषश्चा
पिपदं प्रयाति ॥ दुःस्वप्नप्रशमनमेव निपच्यमानलोलदलवकृयतदनमनूय ॥ यः कुर्यात्किमपि कुंपंगवदसम्य
कसमकामासकलानिविद्रसंप्रदान । तत्कामाप्नविलः ॥ अन्नसकलदुरितक्षपनं नवंकल्यणताविधिकविपुला १०२
केनिवासानितनसपदीपाधिपर्यालवजनायतथयावस्किन्नाख्यवांप्यकामरुणीदानवाक्य ॥ ॥ अथ शिखरदानं ॥
विष्णुधर्मोत्तरे ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि शिखराणां यथाक्रमं । दानं दयय यथा यतताकुण्वप्रसमातनं ॥ माघशुक्लतृती
यायां मार्गशीर्षमथवापुनः । तृतीयायामथवैशाखशुक्लायामीहितायता । पौषपपांतृतीयायां विशेषस्तु फाल्गुने । उत
कृष्णलवणधान्यकाजातिमर्केनाः । खण्डं वा गुडभाण्डं भजत यजनव ॥ तले मनागहवैवन्ये । शिखराणि प्रदाप

यत् ॥ तेषामन्यतमं देवमथ यथाशुद्धिविधानतः ॥ आत्मप्रमाणं कृत्वा वं प्रादशास्यधिकं गुरो ॥ शुचिगोमयलिप्तायां कृत्वा यथा
शिवं स्थापयेत् । ततः कुर्वीत शिखरं गौरीस्कन्दमनन्तकं ॥ दिक्स्थपूर्वं कुर्वीत हस्तमात्रं शिवं तथा । शिखि विद्धदलैः कार्यं
वस्त्रयद्युकवासमः ॥ दानद्वयं तत्र मध्ये पूर्वयस्तु उनन्दन ॥ कुर्यं शकदगौरीतस्थापयिनिवसायत ॥ चतुर्भुजां हेम
मयीं पूजयत्केकुमनतु ॥ गौरीलक्षणमूर्कीदेवीं पूर्वाणे ॥ गौरी शंखच्चवर्णाक्षीं सर्वदेवानां पवित्री ॥ दक्षिणपार्श्वे नासी
नासाग्रस्तस्थकमण्डलुं । वरदाभयहस्तां यां सर्वमाल्यैरलंकृतां यीं वरदा येताभिषिक्त वरदाभयकरामित्यर्थः । चतुर्भुजस्य
प्रवत्सुलदवीशिखरमवव ॥ अष्टाभिः पूजयेद्गौरीमेतैर्नामभिस्तु क्रमात् ॥ तमःकृत्वान्यपादौ तु कामिन्यै जानुनी नमः ॥ वा
मदवीतथावामनाभिं वैवजाग्रन्धिया ॥ अनन्तायै तु हृदयं न दायै पूजयेन्मनो ॥ सकण्ठायै सुखं पूर्णललिताये नमः ॥ नि
वः ॥ एवं पूज्य महादेवीं शिखराणि निमन्त्रयेत् ॥ यस्मान्निवासः पार्वत्याः शिखरस्त्वं सुरेश्वरः ॥ तस्मात्पाहि हि नगवन्नूत्वं

गौर्वा लिखेत् सदा। एवमागमं लिखेत् कृती याचीत दत्तकः।। ततः पुराणं तु दद्यान्मेरुतुल्यं कृतं सदा। यस्मात्तु सर्वदे-
वानां उपनिषद्देवस्थितः। तस्माच्छिवः प्रीयेतामनवदानेन सर्वदा।। आर्द्रे भागे चतुर्थे वा पंचमे वापि वस्तु बोधदद्यात्तु
षेरुवंधनी लिखापर्णं स्वजनस्य च।। अनुजीविनीवक्षत्यानि दुर्गतानां बवान्तिकः। एवं दत्वा तु लिखनं गौर्या तु जीवन वा
प्यतः।। सन्मक्रकागः संप्राप्य दीर्घ हतमथापि था। विधिना च नवादद्या गौर्याः लिखनमुह्यमा। सवस्कृच न दद्याः क- १०२
ल्पकादिशतत्रयं।। पृथ्वीपदयादि हयानाजायते पृथिवीपतिः।। अनेन विधिना दद्यं विधिदानेन कारयत्। विदितं वं-
कर्त्त सर्वत नवादुः स्कन्दे भवत्।। ।।अथ प्रयोगः।। यजमानो माघशुक्लतृतीयायुक्ताकाल पूर्वाह्णगणेशपूजा स्वस्ति-
वाचनमातृकावसोर्धारापूजानांदीश्राद्धानि कविषयमालिखवदानीं गतयाकविष्णुं तिसंल्पतानि कृतामासपक्षा
यक्तादीनां भ्यदीर्नयोरनात पूर्वकतकल्पकादिशतत्रयावच्छिन्न गौरीलेखनवानिवासानीते च पृथिवीपतित्वकामः। अयोलु

त लिखवदानमहं करिष्ये। इति संकल्प्याचार्यं वृत्वा संपूज्य लितायां च मा विष्णुपत्रानि संस्कार्य। स्थूलादि ह स्व विष्णो दंडपः
विहृतमन्त्रावितावि वस्तुरंध स्वणगावी वार्धं प्रमाणतः पादमाधिकमुपमिद्ध दलनयकुले संकृत्वा तदृशीतनवकां वस्तु
गवत्रु पित्वा पूजादि दयदेवता पूर्वपवीकृपत्रकृटृता स्मार्यतत्त्वोमादि वस्त्रापवित्रं दवश्लीतांवन्धमोलिंपमा
मनामन्द स्वत कर्मदलधचवभावयकवां गौरीं हिमांसलिखवी स्वस्वमरुणवस्त्र कुंकुमादिना संपूज्य कवान्धेन मः।।
आधी।। कामिन्येजानन्नी।। कामदश्चेडक्तजगन्त्रियेनभानानि श्चानंदाथे हृदयीं नंदा ये स्कनी। मृरुडाये स्वखी। ललिता
येतिनः संपूज्य पुष्पांजलिमादाय लिखेद्वं विः प्रदक्षिणं कृत्वा यस्यान्निवासः पार्वत्याः लिखवस्ते संवेद्वतः। तस्माना
द्विजगवन् त्वयीविलिखनः सदयन्न मम पुष्पांजलिं प्रतिज्ञानमस्कृत्य जागरणं कुर्यात्।। ततः प्रभाते कृतनित्य
क्रियः लिखवत्विसर्जनादि पविश्यमासय कायुकामक गोत्रायां सक वदायामकं गां स्वाध्यायिन मकरगोत्रा ब्राह्मणा

यदेशोन्यदेशेस्यातावपूर्व्वककल्पकालेगतत्र यावच्छिन्नत्वेवागवननिवासानकतव पृथिवीपतित्वकामाद्दुत्यमनोय
गुविप्रेषत्वऽदेशिस्वर्गेलोवाधतिमायत्तंसुप्रदद्दनसमभितिदत्वासुवर्णादक्षिणांविदत्वा विप्रान्संराष्ठ्रमद्दिनस्वयंश्वे
र्द्द ष्ठौ वावृष्याामनकोकरा: प्रार्थ्नीयात् ।ऽऽ देवस्वादिशिखरदानतुतत्तद्रथणकृत्तलपूर्व्वसंकल्पवाक्यादेवमतरय
दप्रयोगऽविविसेधः ॥ गन्धनल्य ॥ ॥ऽ तिपुजादिशिखरदानप्रयोगः ॥ अथ ऋद्धनिधिदानं ॥ वह्निपवालो ॥ पुष्पाति 104
पिप्पपलदुपौर्णमासीतयापयागेनालिसूर्ययावा ॥ चतुर्युगादिम्वयत्थेदयवाप्रबोधनप्रस्वपनथविश्वा: ॥ कुर्यादित्थे
र्द्दवचमकर्केर्द्दहियस्यमाननयथास्वशक्त्या। हियस्यमाननीम:प्रक्रकचयस्वावादिमित्तसुवर्णरत्नादिनायथाप्रर:
वर्णकै: स्यादित्यर्थ: । तथादिविधानेव सुवाजतंस्याहियस्य:रावसतुपूजयुरुत: ॥ तदर्द्धगाद्धेनतदर्द्धनावास्वशक्ति
तं स्वर्णपलै: गततं । तदर्द्धमर्द्धनतु वेस्वर्णक्षपलप्रयादूडमाथिप्रकुर्यात् ॥ गजामरांतकनकनिधायसवज्रनील

सलपद्मरागं । समौक्तिकं वैदूर्यसविद्रुमंच तद्राजतं यात्रमध्ये सुवर्णस्यात् ॥ तद्राजतं पूर्वोक्तं ॥ विधानपार्श्व ॥ एवं कृतत्र
द्रुनिधिसविधान् कृत्वासनेप्राद्वनलेप्रयुक्तं । प्राक्वलणपक्रवस्त्रदत्तोवयुक्तसहितं । कुर्णात्तवदपणवामरायैस:
पादुकापानहस्त्रयुक्तं ॥ तत्कौमवस्त्रातसयुग्ययुक्तं संपूजयन्मंडवदेवतेथ्य: ॥ आवौ तु पंचात्मनमाप्यविप्रः सत्वाथ
थसीसानदद्वंसमस्तं ॥ तथेमांपावकमवक्त्रोत्थांमंत्रयद्रुतनिधिमतत्को ॥ प्रारब्धं तु कपूर्व्व सद्व कुमनर्पवाद्दवेनामत्रि
य: प्रलिख्य । नमस्कथोकाव्ययात्वपात्रतद्राजतयवमथाविधं ॥ मन्त्र: प्रयोगे वक्ष्यते ॥ एवं पृथग्विधाननतत्वाविप्र:
यथर्द्धयित । किरीटगदनिज्ञायाकेज्जलोज्ज्वलितरूपले: ॥ अलंकृत्यहरिंयज्ञयीतावस्त्रधरं ततः ॥ पूजयदच्युतंधा
त्वामंत्रजालेनतत्किमानमंत्र: प्रयोगेवक्ष्यते ॥ एवं पृथग्विधायत्वातद्दिजं विष्णुरूपिणं । ततानन्दनिधिदद्यात्मंत्रेण।
ननतावनः स्वर्गेगत्वा वैकुण्ठे नादौ विष्णोर्मममहात्मनः । यवदर्भतिलै: सार्द्धमुदकंसंपदियेज्जतां ॥ पितृमीनाव

लार्थायनित्यानन्दविग्रहाय।सर्वाघौघविनाशायविघ्नादीनंमयाकृतं॥तदनेनसत्येनथानूतयपूजनेनच।
स्नानीमंधलयकामं.सादर्यपादकेनच।आसनेनसकृतं.चामनापानहेनच।सदानंदविधानेनपीयेनीवि
घूवीत्वंः॥एवमुच्चार्यनंदयाद्विजायहविघूपिलो॥गोपालविधिनादद्याद्दमसंख्यानकील्यत॥प्रकीर्हितया
टियगाठुनेदलीपगोपितनकल्यगलेनसंदेयः॥इतिदमाख्यायनकील्यं.स्वधानिधानमेथानिहितवयकवत
॥नवेदलसालनऊःकृगालाहवकवस्यान्मवर्णकदाचित॥प्रयातिविघ्नःपदसच्चार्यमतागिवात्मकानंदमयं
समाप्ता॥ ॥इतिरुद्रनिधिदानं॥अथप्रयोगः॥पूर्वोक्तकालेयजमानस्तिथ्यायुक्तिस्वसकलपापक्षयसर्वपितृ
णावलानंदवृद्धिशिवात्मकानंदमयाप्रयविघ्नपदवाफिकामारुद्रनिधिदानमहंकरिष्ये इतिसंकल्यरुद्रनिधि
।द्रीमवस्त्रदयाद्वर्णस्थापयित्वापवितादर्पणचामरपादुकापानहत्रणशिवासायपूजाहविहवोस्थापयित्वासपू

१०२

जयाठुहवदगेस्वगन्धान्सावसानिस्थापनादिकर्मकृत्वाघ्नाकनिलेनधूपहुगतासंख्ययाकृत्वा॥ओरवंतकृत्य
मकपूर्वःप्रणवादिशिवेनमः॥इतिपेवाद्यवसंतनिधिकृत्यनिधानवलिखितानवेनरुद्रनिधिमपवावेःसंपू
ज्यगन्धीतकुसमांजलिरुद्रानिधिप्रदद्योलीकृत्यत्वयाममसासनसिद्धयक्षविद्याधरजानागकिंनरेश्व॥गंधर्व
विद्याधरदानवदेयतंघृतंविश्वनिर्दनमस्तु॥समगसंसानवकवीलमवविराःसदानंदमयीवमाया॥समस्तक
ल्याणवयःसंमाधिक्ताविप्रियरुद्रनिधेनमस्तु॥इत्युपस्थायपुष्पांजलिप्रक्षिप्यनमस्कृत्वादद्यूखमावार्यंकिवादा
गदनिकापंकृत्वलीउलिरूषणवीनवामर्थ्यदनादितिःसंपूर्णविघ्नधूपिदीधात्वाकृतममयासिद्दवामिविनानि
त्यनिस्थानंदमयाहवाःहरमदूत्वाकर्महपाकवनमास्तु॥इदवकोवनगीनाह्वरीगकावध्वनःरवहतिक
वाजिस्थाःप्रत्वविघ्नानमास्तुतइति।पुष्पांजलिनार्घ्यर्वकगायवालिलउलान्यादायश्रमकस्मार्हिमर्वपापक्षयस

सफलपितृस्वर्गावस्थित्यर्थं दक्षिणाभिवाञ्छितं दसयाद्ययावच्छक्रपदप्राप्तिकामो मुकगोत्रामुकशर्म्माहममुकशाखा
ध्यायिने ०० सै रत्ननिधिमयं तधातुजया लक्ष्मीसंयुतमीवयन्यसमावेर्ग्याद्भुतानन्तजाम्नायकवंशसहितं विष्णुप्रि
येतुभ्यं संप्रददे नमम भक्तिदयातु॥ ततः सुवर्ण्णदक्षिणां दत्वा विप्राय संगाग्नरुय संदक्षिणां दत्वाय स्यस्य त्यायमादा
न् वैनाकर्म्मस्य काकर्मणश्च वार्व्वेलं कुर्यादिति रत्ननिधिदानप्रयोगः॥ ॥ अथ नवनिधिविधानं॥ वह्निपुराणे॥ भगवद् ।६३
यागनूऽप्रतिसान्निधानं॥ सर्वदानः प्रकावर्द्धनिमृहलप्रदं च। उत्पर्थ्यदं मांपदमन्दय यज्ञाउज्ज्वया सतमम न
कवर्त्ती। कावय त्यातिद्विकागीवामाशीवामाधवपिवा॥ अयनविषुवव्यापिमन्वादिषु युगादिषु॥ वन्द्रसूर्योपरागे च स्वर्ग
कोद्रवं वंशघटं॥ जोद्रवं कास्त्र मर्थ्य विधानं वाजयात्रदनं धेमीवर्ण्णमन्त्रज्ञत। सुवर्ण्णमवसौवर्ण्ण॥ नानावलवत्वापू
र्ण्णं नानानानाहि वा ठतो। हि मवाजननगाउ उक्तं सकवेचनहि पूर्वितं॥ ॥ विकवीति॥ नानानानानाशनादर्थं मयनादापि स

कितं॥ एकं नाना पदवद्ध प्रका यववावद्धय॥ परं महावासुसिद्धं, उत्पिच्छनागकवाववाग च्छपवसहस्रग, गतनार्द्ध
गतनवा॥ तदर्द्धर्द्धेनवाजन् यलाद्धनेनकावयत्॥ कार्यं तद्विसृतसिन्धु दिहसायमकुर्व्वता। उक्तनागकाभिविकपला
दूर्द्धं पलसहस्रावधि। सुदृमापि विपदिति मदने॥ वाजननाथमाप्रश्रयठन॥ नानाधान्यापरिस्कापाकल्पाक्षवर्द्धप
त्वदे॥ नानाधान्यान्यसद्धाधान्यानि। पद्मानि सजा॥ पोनालिकं प्रवस्त्रन्यस्थं वा नद नूरुया॥ पोविनिका उक्तः॥ कृत
क्रियानिमान्निधवित्प्रावीगतस्यवीडज। ॐ सम सूव य न्नाद्युकृत पालिं प्रमन्त्रधाः। मन्त्रः प्रयोगाकृय॥ एवं द्रव्य वि
धान नतिर्यानं दनि क्षिप्तं धाः। समिद्धार्थकदूर्व्वाभिः सकुशाक्षतैर्वदने॥ सिद्धार्थकादिभिर्द्दानं दद्यं सर्वं सं प्रख्यातियाजना
॥ तिललाजापूसं पूर्ण्णं रुमोदुदकमत्स्यजसं गतानं नविधिवल्लाकुनस्वगोरहम॥ सं प्रयोगेन्द्रय॥ एवमुत्त
मुडदक विप्रस्य प्रतिपादयत्॥ संविकृष्य यथा गास्त्रं न कदाचिद्यमानयत्॥ महादानमिदं यस्मात्तस्मादकापिना

centimetres 5 10 15 20 25

इति॥अथान्यकविदिकंति समस्तविधिपारगाः॥यश्चदानव्रतानीव साथेकार्हतिनद्दः॥एवंयः कुरुतदाननित्या
नंदनिधिःपरी॥पवंयदमवाप्नोति संस्कवसिन्निवंतवं॥दानानामथलेषाणामनंतफलमस्तुतं॥नित्यानंदनिधान
स्यप्रदानादपवर्गलोकं॥नित्यानंदनिधिदानं॥ ॥अथप्रयोगः॥तत्रयजमानः पूर्वोक्तकालकृततिलयवजला
न्यादायसंकल्पदानपक्षदेशकालकीर्त्तनीतनिर्वर्तयवयवमपदाताचापिसकलदानजन्यानंतफलयागसंततवाघः १११
वर्गप्राप्तिकामस्त्वितिदानवाक्यं॥अ संकल्पदानपक्षदेशकालकीर्त्तनीतवैधप्रदाधिकरणासकेडाश्चकरलोऽव
स्वकर्मलेखसीवितलेतायुगकालीननिजानुजाविसहिताखिलमहीवाक्षावाधिपूर्वकनित्यणानपदप्राप्तिनगव
कल्पावधिकानल्पश्रीकवैद्याधरपदवाञ्छवातालवाययवैष्णवपदप्राप्तिदीर्घायुस्त्वाविच्छिन्नसंतानकामस्त्वानंद
निधिमहादानमहंकरिष्यस्त्वितिकृतसंकल्पःस्वस्तिवाचनमातृपूजनवृद्धिश्राद्धाचार्यवरणानिकुर्यात्॥अथान

दनिधासाद्यनपूजादिगुरुःकुर्याद्यजमानाचार्यतयथा॥याजकविधानेनात्रयदनुरूपमानंदनिधेनानाविधरत्नदेहस्व
पतात्रसमुदायपवाधिकरुमयतं स्वच्छवस्त्रवेष्टितमण्डपदाधान्यापविविस्तादिदवतासंनिधौस्थापयित्वाप्रतिष्ठापू
र्वकं ॐ नित्यानंदनिधयेनमःस्त्वितिमन्त्रेणास्यचर्चयित्वार्थदूर्वायवकुशवंदनाक्षतानादायानंदनिधिंप्रदद्दिणाङ्क
त्यॐ नमःसर्वदानंदसर्वसंपादिवर्द्धनः॥वर्द्धयास्मान्समद्वाहश्वायथायगसाद्रिया॥नमस्तिनितसंतानसदानंद
मयादय॥त्वमस्यवैकुरु॥थरुसंतत्यामांधनायुषा॥नमोनमःपद्मनिधिधनशानतकुणालकिवनेनैत्रतन॥नमःसनया
सद्विधहरनराहानमानमस्तद्रवंकिवन॥नमानमःयानधवाप्रमयनमोऽस्तुवामायमनामधेय॥नमःसमीवाय
जवाननायनमोऽस्तवनंतायकनामनाय॥नमःसुवर्णपूदनालवायनमोऽस्तुसाविजिलिवधियतिति॥सवस्वतीप्रीतिन
तिःक्रियतिपूपूष्टिपुष्टिस्पृतिर्गातिकीर्तिसर्वासिवणानिविनवप्रसयस्वसवसंजयितनीश्वपाल॥अथावरुसिववर्ष

centimeters 5
10
15
20
25
30

नर

सुपूज्य धूपनिवेदनैः॥ केचिन्नमःप्रणामैस्तु नित्ययज्ञैश्च यान्ति ते॥ अन्ये यत्रागमोक्तान्वा जनपादोदककालयत्न व
षोडपवस्यासनसवीश्चन्दनानानुलेपयत्॥ मृगोधे॥ कुसुमैस्त्वैव धूपदीपैस्तथैव च॥ अन्ये स्वयं वस्त्रयुग्मैश्च गद्ध
लेविदुस्सूर्ययाः॥ अन्नं विष्णुं वाचि द्वादश्यां उत्सिलेपनः॥ उपाध्ये कादशी कार्यं धर्मकार्यं च सर्वदाः॥ अन्यथा च व
कैर्यातिय वमादयिता महः॥ पादकान्विष्णुरूपान्त्वैव ञ्चहेयनविमत्सवः॥ एकैकेदवरूपैन मकैकस्य समर्पयेत
॥ अथवा विद्वद्भ्यः सर्वान्दद्यात् संपूज्य मानवः॥ तान्न विकदाचिन्न दद्यात्यागतिनतथा॥ एतद्वार्यं विप्रस्य दत्त
गार्यं धिपत्स्वयं॥ दशावतारान्वा जनविष्णोर्वा सगच्छति॥ महापातकसंसर्गान्मुच्यते तत्क्षणादपीति॥ अथवादिम
दापायसंसर्गजापयनि। वस्यर्थ विष्णोर्दशावतारान्वा दास्यन्ति से कल्यावतारान् विप्राय संपूज्य देवरूपं समया विप्रकं
वितर्का चर्विगुरु॥ तत्र दानप्रदानेन प्रीयतां विश्वरूपधृगिति तिथैव महाद्वादशकालाय महामकरमासेऽय मकररूपम

मकरोत्पावया।

तापापसंसर्गजापापनिवृत्तिकामस्तु यसदा संप्रददन ममतिष्ठकैकस्य दद्यात्॥ एकस्यैवा सर्वाणि। दानप्रतिष्ठार्थ
सुवर्णदक्षिणां च तिदगाधनावदानप्रयोगतः॥ ॥ अथ वद्रविष्णुपूवदानो। वेकरुग्डूदा।लो।लोनकादितिः पञ्च
नवामदर्षलेलनलनस्तुमनयः सर्वद्रव्याय पक्वान्यकौ। तिसृहिदानैर्दानानामहस्मांस्समन्यात॥ विष्णुवलयय
नवापि वस्तु सूर्यग्रहषु वानि संवर्यं वदार्थं वजन्मर्दयस्समावतत॥ दवालय नदीतीव पुण्यस्त्रायतनपूवाय
हृवाकावयत्वन यत्र हृमिः शुचिर्भवत॥ वत्तु दध्यासमंगंहिमि गोमयेनापवयय नानिताकं नामिविकिचतूर्या
जलिसमंततः॥ एकहस्ताद्विहस्ताचा तिउभादेर्यतःस्मृता॥ तिवदिकाहवालयकोल्वनर्मकूल मिश्रिता॥ वेद
व विष्णुरगवानपूवार्विहितन्धायास्तनिवमानीयाः॥ वत्तुर्जासाय च हृ षष्ठाधाः किचीटिनश्चापि यथाक्रमत
आत्ल्मिमाहल्लकणमूकवक्राणुदानास्तानार्यपाघावमनीय वस्त्रैर्गन्धादिदिस्नानाति पूषणका प्रदक्षिणीह

यमपद्म हस्तप्रणवाद्यास ततः प्रदद्यात्॥ एवं क्रमेण वर्द्धमान पूर्वं संपूज्य दानत्रयमनुक्रमेण। तथा जगत्स्थि-
कं त्वमेव त्वमेव सर्वस्य पितामहोसि। त्वमेव कर्त्ता जगतां विहर्त्ता त्वमेव धाता जगतां विधाता। त्वं तत्प्रदानादनया
यथार्ह त्वया वनायुग्ममये मिदं वा॥ तथा कृतं त्वं णवर्णपपन्नमाय प्रसाद वरद प्रसीद। त्वयाऽङ्गे छापमिदं सम-
र्सीत्वां विघ्नमवप्रवर्द्धितिं ततः। तत्स्थानि सर्वाणि वर्द्धितानि वर्द्धितं त्वया धृतं विश्वमतं मुहुः॥ त्वत्प्रदानादनयास्तु वामिय १८०
थाजगत्त्राणकारणं। तथा कृतं त्वं णवर्णसंपन्नमचित्तराद वरद प्रसीद। त्वया सबाणा समस्तं विहाय हाला
हर्षं हर्षमभवत्समात्॥ तथा सुवर्णं त्रिपूर्ववदभ्यर्च्य कर्पूरकेलोकहितार्थमीश। त्वत्प्रदानादहमद्य गर्वदावि
विमुक्ताद्धि यथार्हवया। तथा कृतं त्वं णवर्णप्रपन्नमचिन्त्यप्रसाद वरद प्रसीद॥ ०॥ एवं महाविधिं वदद्यात्तिसा
यं अमथत्रिमूर्तिः। यः कांचनं द्विप्रवरायतां सौवर्णं संख्यागासितं हि वस्त्रं। दयोर्ध्व वासायुग्मादवत्तथाद्र

गतस्सर तद्रूलितं॥ इति हिरण्यदानं॥ ॥अथ द्वादशादित्यदानं॥ वुधोक्तं स्तुप्रमाणं॥ ०॥ नाव दरहं ग्रदानमा-
दित्यसंज्ञितं। यथार्क लोक खदूर्णो विष्णु नाप्रव विष्णुना॥ कहेः पापदर्पघ्नमोयुष्मीलोकदेवगुरुः॥ आनोर्न्न्यं स-
र्वभोगर्द्धं. दुःख पाऽनुतनाशनी। सर्वशक्तिकर्वं यमत्स सर्वसिद्धि फलप्रदं॥ वदूर्ध्व सर्वभागद्भुतुकि मुक्ति फल-
प्रदं। विष्णु वचनवाद्भूपहलेवदूसूर्ययाः। जनार्द्द सोनवावत्वा। पूर्ववदभ्यार्क संक्रम। सोनवाव सूर्य संवक्षि
निवाय। सप्तमी वाथनक्षत्रे माकितदुत दर्शनं। दुःस्वप्न दर्शने कुर्यादानमादित्यसंज्ञितं॥ दवाल यनदीनो
वनजागवकुलालया॥ अन्यपुण्यदशपदेवतानवं मावरतं॥ आलिख्य वे दादशादह सक्षव्दे किचितथा णोमयसं-
पूतादिः॥ तस्मिन्निभित्त संदलपूजके स्थविस्तावयद्वादशपंकजानि। प्रादशभाजालिग्रहानिभासनिभकर्णिकान्य
पदलपूतपू॥ दिवस्यक्रूपालिनवेविधाय यथाक्रमादूलवयापवर्गः। प्रत्य पूर्वाघ्रञ्जववदनीसदवर्णगंधादि लि

वादरः॥ श्रीपायमानितयवक्राम।प्रत्यकमसूर्याय तदीयनामः॥ धातावनितंस्वनमःक्रमशमाहशुनामावततथार्यना
मा॥गक्रास्वदवावरूणस्तथासोहगोविवस्वान्नवमस्तुथेमी॥ आदित्यनामासविता तथान्यस्त्वष्टा तथैकादशमस्तु
तथा॥ विष्णुस्तथा द्वादशमः समेरेवावाधयद्दव्वानुद्धिजा॥ पूजादवकूपदानिपार्ककमलयानिना॥ तथासमा
पियुष्मार्कपार्कंमनिवचारुमाः॥ द्वादशादित्यप्रतिमोलक्ष्णंस्वक्षाशुदानपाउकैवदितव्या॥ इति द्वादशादित्यदा
नं॥ ॥अथवैनादित्यदानं॥ विष्णुधर्मोत्तरे॥ ह्मयान्दवाच॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदानवाउनवाधिप। यद्दत्वाउव १०१
लोकाजानक्षतावायमवायहे॥ नक्षेवस्वलिवाशीउदत्वापूनववासरू॥ वैडसूर्यापवाणेपुष्टायनविष्णुवतथा॥
वैडकपवद्वादश्यांवैशास्त्रीपूर्णजन्मनि। कार्तिक्यांवमहामाघ्यांसफल्गांवयथातथा। वैजादिरोरुदातपास्तुर्य
ःसौवर्णंउयात।शुद्धस्वनजनस्येवमंडलद्विमनाविनः॥ द्वापश्योउलवकल्तुडरुयानपिमंडली॥ हस्तोयदस

माकोनोमद्येवेवतकल्पिका। तानूतात्रमयपात्रं पूर्णेतुनिक्षिपत्॥ सामंगरवस्तीवपूर्णेउपानिष्ठापयद्बधःसूर्यं
उनककुसुमै। सोमसुक्ष्मस्तथेववा॥ कूकुमैरुपयेगायत्रीपनेवधलनरु। एवंसंपूज्ययत्नेनवैआदित्याप्रथा
कपृथक॥ अनंतमूर्तयेसोमनमातनैवपूजयत्॥ खखोल्कायगतिवेस्तर्यनमातिपृ॥ आदित्यवाक्कणरस्मा
वेदवदोगपावग॥ कुर्वविनंदारूद्रवक्षादितानितथैववा। वकोनवासमाच्छायदूकूमनोनूपयत॥ संपूज्यपूपद्र
पैश्वद्विजंसूर्यनिवापवा। वविववैडविपंवघृतस्पृउनिवाश्चवे॥ समर्पयद्वाह्मणायमंत्रेणानेनरूपियः॥ कृष्णव
पूष्पवेवेवपर्णपूज्ञवमवव॥ तयोविश्यावसांगाउवस्योगविश्वरूपिलः॥ सवेदिवाकवादवप्रीयतांविप्रमाविवैः॥ एव
मच्चार्यतासौउवाद्कणायनिवदयत्॥ दानवजेवववदवतुद्धिजवाजेत्तथैवव॥ अनंतमूर्तिमातांसंपदामितद्विजाऊ
मणायग्राश्चैवसूर्यस्याग्रूहदंजायतोविताः॥ सामंतवत्समंदीयंसुविःसुद्धेनतेजसा। एवंवस्तुवविंदत्वावलाव

घ्रमवाप्नुयात्। सर्वतीर्थेषु दत्तं स्याद्यावद्ग्रासं शतक्रतो। सर्वतत्फलमवाप्नोति सर्वतीर्थेषु संस्तुतं। सर्वदक्षिणयागानां सर्वमानवगुणा
हुमैः॥ घृतसिद्धगन्धर्वैः समिद्भिर्देवदानवैः॥ इति स्वर्णादिशय्यादानं॥ ॥अथ लोकपालाष्टकदानं। ब्रह्माण्डपुराणे
॥शृणु नारद वक्ष्यामि दानं सर्वाघनाशनं। सर्वमंगलमायुष्यमारोग्यं शिवकरं शुभं॥ दानानामुत्तमं दानं सर्वसिद्धिक
रं परं। कथितं दानिनां वीवा सायुज्यं वपद्मलोकजं॥ विषुवत्ययने वापि ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः। अन्येषु पुण्यकालेषु
जन्मर्क्षे च विशेषतः। देवालये नदीतीरे गृहे वा दानमाचरेत्॥ पूर्वदलेषु सर्वेषु पूजा लोकेशानां वेदा। वसुव १०२
र्णसमारूढं तिलपीठं गोमयेनाविशेत्। षडङ्गं वा दलं सार्द्धं गन्धोदकेन वा। पाद्यादीनि ध्वजकलशाश्च स्वाध्वग
ष्टकाः स्थिताः॥ नवधाष्टानि तत्र स्युश्चतुर्दलपूजकैः॥ मिने वसुदले चक्रान्तं कमलानि न्यस्तुतान्॥ जात
रूपमयं देवं जगत्कर्त्तारमव्ययं॥ तं चा मध्ये महाकाष्ठपुष्पकमलस्थं निवेशयेत्॥ इन्द्रं यमं नियमं चैव नैऋतिं वरुणं

तथा। वायुः सोमस्तथेशानं प्रागादिषु यथाक्रमं। जातरूपमयान्देवान् अष्टौ स्वायुधसंयुतान्। त्रिपलादूर्ध्वतस्तु
यथाशक्ति विनिर्मितान्। ब्रह्मलोकहितान् सर्वान् सर्वेषु विनिवेशयेत्॥ जातरूपमयं स्वर्णं मध्ये कमलस्थं ब्र
ह्माणं। ब्रह्मलोकपालप्रतिमालक्षणं ब्रह्माण्डदानवद्बुधः। प्रत्येकं वाससा वेष्टय सर्वोपस्करणं विशेत्॥ यासीकानः
यिता विप्रस्तु वसवस्समावयेत्। दानकाले तु संप्राप्ते दाता स्नात्वा कृतोदकः। प्रसन्नविमलवदन पवमध्युप ना
गामाता। स्वनाममन्त्र वहितानने मन्त्रे वावाधगन्धादिभिर्वादयेत्। विप्रांस्तथा सर्वे यथाक्रमेण संप्रीयतामयमिति स्व
वमन्त्रायसीकाव यिता विप्रस्तदा यावद्दक्षिणां॥ सर्वेलोकस्यागलितं हिरण्यं वैववासमी। प्राकृदवसर्वर्द्धो
नीलकपालद्वयं तथा। किमन्यद्बहुमिच्छामि दिव्यवदसीप्रतं॥ इति लोकपालाष्टकदानं॥ ॥अथ नवग्रहदानं
॥ब्रह्माण्डपुराणे॥ब्रह्मोवाच॥ग्रहादीनां क्रमं वक्ष्ये सर्वसिद्धिकरं परं॥ सर्वशान्तिकरं नृणां सर्वपापप्रणाशनं॥

विघ्नवर्ज्जयनैवाद्य ग्रहणं लिखेत्सूर्य्ययाः। उत्तमर्द्दि सौनवायं वदर्ध्यं तथैवच॥ पूर्व्वकाले च सर्व्वेषु पूर्व्वदले विलेपतः॥ ग
ह्वानं तत्कर्त्तव्यं नित्यं प्रयात्रिकां क्षिणा। हस्तमात्रं वितस्तिं वा वितस्तिवाधनावद॥ चतुरस्त्रं समं कृत्वा गोमयेना पलेप
यत्। चरवाः षड्भाक्तउदीच्य स्वस्वस्वस्तिकं स्तथाममा॥ नव कोष्ठ युपद्यानि विन्यसेत् तन्दुलैः। आदित्यं चन्द्रमाभौमाव धेशा
व धिशाकं जाः। वाक्कः केतुविति स्याक्रे अद्य हलोक स्वावह॥ नवाहि वर्ण्यचूर्यालिका नपिलाय यथाविधि। त्रिनेत्र चाथवा कृ १८३
र्यी यथा गन्धकापृथक्पृथक्। द्विवर्ण्य चूर्यालिदि वर्ण्य प्रतिमाः॥ मन्त्रन्ज्ञ णान्यवे वा वर्ष्ण तआदित्यं मध्यमकोष्ठ दक्षिणा
वर्क न्यसेत्॥ उत्तर तु उत्तु विया द्रूधम् त्रिलनपूर्व्वक॥ मार्ग वी पूर्व्व तान्यस्य सामं दक्षिण पूर्व्वक॥ पश्चिमकें सूतं नयस्थार्थं
कृदक्षिणपश्चिमे। पश्चिमाह नवतः केतुः सर्ति वस्यायथाविधि॥ तद्दर्न्त पूष्यं धायेनर्थयत्त्वस्व मं नवे। दानं भूम्यथवा
कुर्यान्नुविवा गन्तु नावद॥ हूलप नादियत्कार्यं सर्व्वविघ्नकारयत्॥ स्नानकालतु संपाप स्नात्वा कुयोगिलादको॥ पः

यजमानस्तु धौतवस्त्रः प्रसन्नधीः। पूजयित्वा स्वयं दद्यादक्षतं वस्त्रवानुपहान्॥ ग्रहक्रमकं विप्रासो स्वस्वमंत्रमयी
चयत्॥ पद्मासनः पद्मकरो द्विबाहुः पद्मद्युतिः सप्ततुरंगवाहः॥ दिवाकरो लोकगुरुः किरीटी मयि प्रसादं विद
धातु देवः॥ श्वेतांवरः श्वेतविभूषणश्च श्वेतद्युतिर्दण्डकरो द्विबाहुः॥ चन्द्रामृतात्मा वरदः किरीटी मयि प्रसादं
विदधातु देवः॥ श्वेतांवरः श्वेतविभूषणश्च श्वेतद्युतिर्दण्डकरो द्विबाहुः। चन्द्रामृतात्मा वरदः किरीटी श्रेयांसि
मह्यं प्रददातु देवः॥ रक्तांवरो रक्तवपुः किरीटी चतुर्भुजो मेषगमो गदाभृत्॥ धरासुतः शक्तिधरश्च शूली सदा मम स्या
द्वरदः प्रशान्तः॥ पीतांवरः पीतवपुः किरीटी चतुर्भुजो देवगुरुः प्रशान्तः॥ दधाति दण्डं च कमण्डलुं च तथाक्षसूत्रं वरदोस्तु मह्यं
॥ श्वेतांवरः श्वेतवपुः किरीटी चतुर्भुजो दैत्यगुरुः प्रशान्तः॥ तथाक्षसूत्रं च कमण्डलुं च दण्डं च बिभ्रद्वरदोस्तु मह्यं॥ नी
लद्युतिः नीलधरः किरीटी गृध्रस्थितस्त्रासकरो धनुष्मान्॥ चतुर्भुजः सूर्यसुतः प्रशान्तः सदास्तु मह्यं वरमन्दगामी॥

नीलं वा नीलवपुः किरीटी कपालवक्त्रः करवालशूला॥ चतुर्भुजं धर्मधरा दः। सिंहासनस्थाव वदासुमस्तु। धूपा
दिवाकृर्वदागवालतन्ध्वासनस्थविदगानन॥ किरीटकयूरविभूषितांगः सदाशुभंकरुणाणाः प्रणामि॥ ॐ यू ब्र
दापयेत्सर्वानादिशोदीनवप्रवहान्॥ पूजयेत् वा थनावी वा यथोक्तं फलवा पूयात्॥ मध्यमेतु यवदयादन्यस्मैवा प्रदाप
यत॥ गुरुवत्तपूजादिकर्म॥ अथवा यदि शाकयाङ्कवर्णं वा समागुरु॥ ॐ योहं हगवान्ब्रह्मा नाववायमहात्म नानथा १८४
दृष्टेकु वदान यूप्राकम लिसहमा॥ ॐ नित्ररुपोनि॥ ॥अपवानदानानि निर्णीव॥ आदि ह्यादिष्ठवानपूसहिरण्यः स
पेरतु॥ यः प्रयच्छति गन्धाहिंसस्यतुष्यति वै पद्याः॥ दयावादित्यमादित्यमांसंसामकुंजंकुंज॥ एवं वधावादानीं दतवा
कृत्वा तु मनेश्वरान्॥ ॐ नित्वानदानानि॥ ॥अथनत्वदान॥ वा पूजा॥ यानि कानि सुपापानि कृतानी प्रजया वि
ना॥ पद्याश्चयतमारवाते. अर्द्धं यवस्यश्रमलिनः॥ तस्मप्रदानात्सकलं नरस्यायं सप्रणस्यति॥ कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां मघः

म्यां वा सितपक्षे वा। कुर्याद्द्वादशनिकशत्रिशूलं लक्षणान्वितं निष्कचतुष्कः सौवर्णकः। सौवर्णमार्धषट्पंचाशदधिकारामय
पलमूल्यं वति चक्षुर्यागम्भारूपं। यूनां तक्वल्यार्धं मघविध्वंसनेपरं॥ नानावजाविवविता चक्षुषतस्मवित॥ वक्रुंपाशु
गांदपविशाधायासकं॥ नारोनिधायसंपूर्णं तिलानां ताम्रनिर्मितं। पात्रमारके समानं तत्त्रिशूलं न्यसत्पुनः। कुर्यात्तेनेव
मं शलनस्य पूजामनुक्रमात्॥ तनेव मूलायनमः॥ ॐ तिमशूलविशूपाद्धं वनपार्श्वे कमलायविशूविनं॥ अथावश्यायिम
तस्पूजीत प्रलिपस्य वा॥ अथावमंत्रतुले गो॥ अथास्याथघास्याधावनवस्यः॥ सर्वस्यः सर्वसर्वस्थानमसः अमुरूद्ररूप
स्यः॥ विध्वंवक्रानिनीत वत्संपूर्वमूनिर्यूगवा॥ प्रदक्षिणमतागत्वा ॐ मंमत्रमुदीरयन्॥ भगवन्रुणनजपन्दक्षयज्ञप्र
मर्दन॥ तवामूयप्रदानेन पापं नश्यतु शंकर। यूणांतयनलाकानांत्वमंतकविनाशने॥ विदग्धनस्यपायनतानपायव
पाहय॥ यनदग्धं द्रव्यार्द्धनशिपूरमूदर्ज यंतपाश्तुपतनाशुमसपापं विनाशय॥ यदवृद्धिकृतं पापं समवाप्तवमानसं

॥तत्सर्वं क्षयमक्षय्यं तव मूलप्रदानतः॥ ॐ सामन्यतो दद्यात् स्थूलीं तस्मै द्विजातये। अर्घ्यं कृत्वा तथा प्रसङ्गान्नानाविधा
धनः। वर्षं वर्षं ततो दद्यात् लिस्यन स्यायनूतये॥ ॥इति मूलदानं॥ अथाश्वपतिकृतदानं॥ तत्रि वायुने॥ दानकालः
सर्वो तस्मै स्कन्दे मांप्रतिग्रहीत्रे धां कारयित्वा स्नानान्तप॥ अश्वाश्चवाहनगतानि स्थूलीकारलक्षिमां। अश्वान्कलेकर्ष
हितांस्तदा पस्त्वं संयुतां। अभि स्थूलाक प्रियन॥ नत्र पट पटीवस्त्रालङ्कृतां चक्रविभूषितां॥ कुङ्कुमनानालिप्तांगाढे
पूर्वाचुक्ष्वासिनी॥ स्त्रीवदद्याद्गुणयन गयितीकानयत्स्वयं॥ ययदिष्टतमं किंचित् तत्सर्वं पार्श्वतो न्यसेत्॥ उपकारकवस्त्री १८१
णी पूरूषाणी वियन्नुवत॥ तत्सर्वं स्नापयत्स्या ल्विस्त्वयं संविदयवतस्ति। एतत्सर्वं भलयित्वा वस्त्रस्नाननियोजयत्॥ ॐ अश्व
स्यादिसाप्तगतवर्षपर्यन्तं सम्बन्धसाहित्यनस्वर्गदा वरा। गोत्र नजन्मनीवधूर्वंधूजनावियोगकामस्य अश्वपतिकृतदानं॥ कपि
लाश्वं ॐ इति संकल्प पूजयित्वा लोकपालान्महान्देवीं विनायकं। देवीं दुर्गां ततः पुष्पं स्नात्वा स्वाहा मकृत्तमाञ्जलिः॥ ॐ

नमस्ते वारणे विप्रस्य पूजनतः स्थितः। अन्नानः प्रभावयस्य सर्वायकवलेर्यगा॥ सर्वं चैतत् समायुक्तान् वर्णित्र निवेदिता॥ अ
त्वा गृह्णाति वः लोविः॥ रुद्रः लिवनलेयूनः॥ तस्मादानप्रदानेन मम सर्वासां प्रसीदतु॥ ॐ यस्त्वं मासपक्षादिवालित्व
पूर्वाके तस्य यादिकामां संकल्प्य वाक्यपूर्वकाः ॐ मामात्मप्रतिमीसापस्त्वनामस्य कर्मणो मूदाणो गायत्र्या मह संप्रदद
ॐ त्य वायनताद्याद्ब्राह्मणाय युधिष्ठिरा। ब्राह्मणस्याथ गृह्णाति कादादितिवकारयेत्॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य प्रणयेद्वि
सर्जयन् ॥ विधिमानेन वा उन्नयदानमनुष्ठति॥ यः पुमान्प्रददानादी यत्फलमाप्नुयात्॥ सार्धवर्षाणि तयं सर्व
लोकेषु सेवे चैतः। अश्वी पूरूलदानेन वा दूतो फलमाप्नुवत्॥ ये वै वात्य यन्त उरु प्राप्नोति कर्मकृत्यं फलं। तस्मै वसर्वका
मानीफलराजायतन्नप॥ ॐ एवं धजनेः सार्द्धं नवियोगकेदावन॥ प्राप्नोति पुरुषा बाल्यान् स्वर्गवानेत्य सत्तुनम्ॐति॥ ॐ
यास्वप्रतिमादानं॥ ॥अथ धनदमूर्तिदानं॥ वायवीये॥ दरिद्रजायते मर्त्यो दानविघ्नकरास्तियः। ऐश्वर्यं जायते येन

कर्मणा नकृल्यसमाहृतार्जनेन तदर्जनं तदर्जितेन वा पुनः॥ यत्नेन वा नरः सर्वदानव्रतिकविज्ञपाठः। तदर्जनार्थं वा पुनर्वि
त्तिवस्तुवित्तं। धनदस्य प्रतिकृतिं कुर्यात् स्वर्णमयीं गुरुः॥ द्विभुजां वाहनोपेतां नियमानन्दकारिणीं। धनदं रूपिणां द्रव्यमा
पिंगनेत्रं वरं दिने यातविग्रहं। पृथक् कलशं धनाध्यक्षं आयद्धिवसर्वसंपद्यादिनांकं। सर्वपदानिधिं सांचयुक्तां तस्यार्थ्यथा
ईयाः॥ एतेन वस्तुनार्हवस्त्रैर्हलापविविन्यसेत्॥ तंडुलानि परीमाणं रक्तद्रोणकलुपूर्यं॥ तदर्द्धं वा तदर्द्धं वा त्रिद्रोणं १८३
र्धनकारयेत्॥ एतेन माल्ये कृष्णागन्धे वस्त्रलिप्तप्रकल्पयेत्॥ अग्ने याःदिलिहोमं च समिदाज्यतिलैस्तथा। मंत्रेणानेन रा
धिराजाधिराजाय स्वयं याज्ञः स्वलिंगकैः। मादन्यानि लहोमं च कलशान् धनकांक्षिभिः। आचार्यः सर्वशास्त्रज्ञो विनीतः
सर्वदीगतः। महाकुलप्रसूतश्च धर्मज्ञः सत्यवाक् शुचिः। कारयेद् दर्शनं तेन धनदस्यातिरिक्ततः। तद्वत्स्थापनमन्त्रेण
सर्वकामं चनारुवत्॥ तस्मै होमं कृत्वा तत्प्रदद्यात् प्रतिमीं उतां। मंत्रेणानेन विधिवत् प्राङ्मुखाय उदङ्मुखः। मंत्रः

प्रयोग॥ एवं कृत्वा तु दानं यः करोति विधिपूर्वकं। धनदेन सममामर्त्यं तत्क्षणादेव जायते॥ ॥अथ प्रयोगः। तार्द्धमा
षद्वयाधिकार्धं वा वस्त्राधावधिकं वल्लमूर्तिं पृथक् विमानस्थां पार्श्वयोर्युद्धनाखाकारं पूर्तिं कृत्वा धन्यादियथेष्ट
धनकामार्हं धनदमूर्तिदानं कविधिस्तं तिसंकल्प्य एतेन वस्तुं मूर्तिं यथाशक्तिं च कर्दिवकुर्ण्णि तंडुलमानं विधाय सं
पूज्य तदग्नेय्यामग्निं संस्थाप्य समिदाज्यचरुतिलैः प्रत्येकमष्टाष्टाविंशत्योदिसंख्यया राजाधिराजायेति मन्त्रेण च्याहुति
तिस्वतिलैर्हुत्वा आचार्याय धनदपूजां कारयित्वा उत्तरगायत्रदिव्यकुबेर धनवाहन॥ यक्षःस्वनीधीनां त्वंपतिः
श्रीकंठवल्लभः। दानाधिनयथाप्राप्तं वित्तं मम देहि स्वदे। तत्सुवर्मासदानेन पापमाशु विनाशयेति मन्त्रमुक्ताश्वर्य
दि००मी धनदमूर्तिदानं द्रव्यनाशकामा मया अमुकगोत्राया अमुकशर्मणे तुभ्यमहं संप्रददे न ममेति दत्वादयम्ब्वहणीय
चतुर्थांशं स्ववर्णं दक्षिणां दद्यात्॥ इति धनदमूर्तिदानं॥ ॥अथ गालोपानदानं॥ गालयान तिलावज्रुयादया

दानमूलसं। कृतकृतनदलैस्सा सशैलवनकाननामितिर्पदिशालग्रामदानं॥ सशैलवनरूवक्रपानरूलसमरूलका
मङ्गिदानवार्क्कमनुस्मृमहाकाशनिवासनं वक्कार्थं कृपणोदितः॥ अस्यदवस्त्रदाननममसंउमनावथाङ्गिति॥ ॥
अथकालपुरुषदानं॥ हतिश्चालव॥ काम्यादानविधिः पार्थ क्रियमाणेयथार्थाकुलायमनिनिःप्राकाविपवीत
रूपयवक्त्रयनिष्कगतेपार्थदानयविविधिरूक्तमः। मध्यमस्तुगतदर्द्धेनतदर्द्धेनावरःस्मृतः। एवंकृष्णवथेदवधे १८१
नाःकृष्णाजिनसंयुत॥ अशक्तस्यानिकुफार्यं पंवसौवर्ण्णिकाविधिः॥ अनास्यनयादद्यात्तदादानंनवाधिपः॥ प्रति
रुक्क्रातिवातस्यदुःखशोकविवर्द्धनं॥ दशकामहादानपुकल्पवकशौवरथाद्विवर्ण्याश्ववथः॥ अउत्रकृष्णधेन
ःकामधेनूः॥ पूस्थदिनमथासायरूमिशोगेसमगुरु। ब्रह्मदर्ण्यांवरुथावाविष्णुयोपाण्डुनंदन॥ पूसानुकृष्णाजिन
कार्यशोपदनंस्रूवर्ण्णदक्॥ खशोयनकेवादीयजिपाकुसुमकृतल॥ वकावबधनःश्रप्याशंखमाविरूषितः॥ता

कालत्रिपूजाविधेनविस्तृविनकटीतटः॥ अतिपूजाकृतिका॥ ॥उद्यापनमूगपूकाग्निःकृष्णकवलयाग्रेगः।ग्रहीत:
पीसर्पिःतुल्यवामकलशतलतथा। एवंविधपूर्णाक्केत्वागृहीतकुसुमांजलिः॥ यजमानःप्रसन्नात्मामंत्रमुदीर:
यत॥ संपूज्यगंधकुसुमैनैवेद्यविनियवा। सर्वकलयसयस्मात्कालंतत्रैणनत्राथस॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांत्वमसाध्या
मिस्तृव्रत॥ पूजितत्वंमयाराज्यायाथिवान्वतथामृत्वातद्रव्यगतवविनातत्कृकृधनमानमः। एवंसंपूजयित्वातीर्थाद्य
लायनिवदयत॥ ब्राह्मणंप्रथमंपूज्यवासाभिर्हृपलैस्तथा। दक्षिणांशक्तितोदद्यात्प्रलिपत्यविसर्जयेत॥ दक्षिणांप्रा
उकानिकृतिताद्विपूर्वा॥ अननाविधिनायस्तुदानमत्स्यप्रयच्छति। नामस्मृत्यर्थतस्यनवव्याधिकीतिवेत॥ राजपथा
दकेश्वर्यःसर्वबाधाविवर्जितः। देहातसूर्यरथवनेहित्वायातिपरंपदमिति॥ पूस्यकृयादिहांस्यस्यनाजोरवतिपा
र्विकःसतयालिप्रिणायकः। पूजयोजसमन्वितः। संपूज्यकालपुरुषंविधिवद्विजायदत्वागुरगुरुस्तोदयहेतुव

तौ॥ नानारूपसकलपापभयप्रदरुद्रदेवनमोहमपणसक्तितन्त्रकावान॥ ॥अथप्रयोगः॥ चतुर्थ्यां कृष्णदश्यां र
द्रकवलेवानीथदशनं सुवर्णनिर्त्तखड्गाश्वगकर्णमांसघितयुतवामकरेजपाक्रमकुण्डलीवक्रमुन्धिर्णशखमाः
लाधरं त्रिकृयायुतकटिवगमभिदार्थं कृष्णाजिनकालपुरुषं निर्माज्याथवादिअपमृत्युव्याधिसर्ववाधानिवारणा
यादनेच्छयेश्वर्यप्राप्तिमङ्गलाद्ध्वघनपधनादुःखवधर्मश्रीपुत्रपौत्रादिकल्याणकामः कालपुरुषदानं करिष्ये॥ इति
संकल्य कालवं विप्रं पूजयपुष्पांजलिं गृहीत्वा सर्वकालयमयस्मात् कालस्वं तं नवाम्यहं॥ खड्गविश्लूलिवादीनां स्वय
साध्यासि मृत्युवक्त्र। पूजितस्त्वं मयारक्ष पार्थिवश्चयथासुखं। यद्ध्यातन्तव विशालवक्त्र नमः॥ इति मन्त्रं सुन्यत्रि यागम्
पमृत्युव्याध्यादिक्रामोति पूर्वोक्त संकल्पवाक्यं वाक्त्वं कालपुरुषंसापरावतमकगोत्रायामकशर्मणे विप्राय
तुभ्यमहं संप्रददे नममेति दत्वा पंच सुवर्णं दुद्धमानिष्कर्णं दक्षिणां दत्वा अन्यसीमान विप्रराजनानिकृत्या १८८

प॥ इति कालपुरुषदानविधि॥ ॥अथकालचक्रदानं॥ मृत्युंजय॥ चक्रं कृत्वमयं कृत्वा मुक्ताप्रस्तिमयात्मकं। कृ
त्वाम्रघृतवस्त्रं देवारिमध्यागवक्षिणं॥ तसः॥ तेकद्यालिनाय पूजयमित्तरं॥ एवं ध्यानवतस्त्वस्य सर्वंदुःखं कर्म्मणी
व्रजत॥ तेनाथनं तस्यस्यास्थित्वा विप्रप्रदक्षिणी तं गृहीत्वा व्रजदेवं अरूद्रमपि व्रजत। स्वस्वर्यं वामन सधातपू
र्णकायस्थितः। कालचक्रमिदं नाम्ना दानं मृत्युविनाशनं। ऋष्मितवाजनेचन्द्रवलिजालसमाकुलं॥ अपमृत्यु वि
नाशाय ददामीति समुच्चरन्॥ सुवर्णं दक्षिणायेकं ब्राह्मणाय निवेदयत्॥ एवं कृतं विनश्येन अपमृत्यु विनाशि
साधयं कृपमृत्युरयानितिः॥ कृत्वादिवागणस्थित्यामहापश्यति नैव्यधि। ततो गृह्यक विधिना स्नापयेज्ञानवदसी। कृ
त्यात्कालनाम्नाशुभनमध्वादुर्नितिः॥ ततस्तु राजयक्ष्मा विप्रान्द्वादश रेखया। स्वयमन्नवलवर्णपुञ्जी कृ स
दवत्। एवं कृतनवान्तनजार्वजीवनुसंशयः॥ ॥अथयथादि अपमृत्युनिवारणकामः कालचक्रदानं करिष्ये॥

तिर्सं कल्याणकिणाकूर्यकर्तं वज्राकाशमनकमूकामालास्तकवान्नियूतं कालचक्रं विप्रं वस्त्रं पूज्य । ॐ मेनवाजनवेड
वान्निजालसमाकुलं ॥ अपमृत्युविनाशाय ददामीति समुच्चरेत् ॥ ॐ इदं कालचक्रमूर्त्तिदानमपमृत्युनिवारण
कामामूकर्णगायाममकर्णमेलेविधायतुष्यमहं संप्रददनममेति दत्वा सुवर्ण्णदक्षिणां दत्वा निर्संस्थाप्य कालच
क्रायस्वाहेत्यष्टोत्तरशतानि तिलैर्हुत्वा द्वादश विप्रान्भोजयित्वा स्वयमकालक्षेपं कुर्यात् ॥ इति कालचक्रदानविधिः ॥ ॥
अथ यमदानं ॥ मार्कण्डेय ॥ लोहपात्रस्थितं कांस्यं तत्र यत्पतितं तु वाजनं ॥ तस्मिन्कालस्य वः सुवर्ण्णः पञ्चमाषकावनागत १८
ः यमस्तूपरु ॥ ॐ धर्मराजाय नमः कार्यं दिशु हस्तविजानतां । वृकोदकपाशहस्तकूर्द्दम्भं तं । वज्रालं वामजय कोश
यवाञ्जलिसर्वतःथ्रु । तिलाह्वा कालपुरुषः कालदूतोऽथ पार्श्वतः । रचयेत्सर्वालिखज्ञादीनि । तिलाहूको स्वता सपितुः
लाख्यं । कालदूतं दक्षहस्ते त्रिशिरः पञ्चमाषाकारे ॥ कृत्वा च महिषपृष्ठं वृथायममालयन् ॥ आलयन्त्यमं ददामास्य

स्वयन् ॥ अष्टम्यां च चतुर्दश्यां कर्त्तविधिवज्ञय ॥ संपूज्य तेऊर्ध्वनालानलाम्बुजं यथाहवं ॥ नालमन्त्रः ॥ दृष्टेनप
ञ्चलेषा ॥ दक्षिणास्थानयस्यैतिदानविवेका । अपचतुदक्षिणा सुवर्ण्णमिति ॥ ॐ तिलपात्रदानं ॥ ॥ अथ धर्म्मपात्रदा
ना ॥ ब्रह्माण्डे ॥ स्वभौ गोमयलिप्तायां दक्षिणोहवनःसुरां । निधाय तत्र पालिस्थां पूर्णानि मितनाडले ॥ चत्वारि तत्र
हेमानि मण्डलानि निवेशयन् ॥ मण्डलानि स्थापिता कावालि । कृत्वानीय न ॥ सौवर्ण्णे स्थितदेवानब्रूवर्द्धयचयथाक्रम
॥ पूर्वमास्युर्वंत विष्णुप्रवर्त्तनतः । कहिवासमीपस्यनदक्षपालिनं तत्कुर्यात् । गन्धादिभिश्च थार्च्य चंदक्षिणोहव
नः क्रमात् ॥ प्रत्यक्षमकविप्रस्यादद्यादावश्यरक्षितः । तं तं देवमिह ध्यात्वा मंत्रान्नामूदीरयत् ॥ अप्रीयतां भगव
वान् आत्मस्वपिल्लद्यवनानां स्पृद्ययतां जगज्ञापीरगवान्विष्णुवनुबाः । संप्रीयतां भगवानेकहिवाना ॥ त्रिपुरवी । सं
प्रीयतां भगवान्वज्रपालिः मतक्रतुः । एवमाहृपञ्चपात्रदानावदाय सुवर्षेयः ॥ प्राकमयापि तत्र वर्यक्षा कमनि

यं गवा॥ कृत्वा वृक्षा विभूतिं वैष्णवाय यथाशक्ति सुवर्ण्णमयाः कार्याः॥ आयस्कामा वृक्षा विभूतिवद्ब्रह्मस्मादानमहद्धकविघ्य
ङ्कुतिसंकल्प्य लादयाः कार्या स्वयं पात्रे च मस्मिन्नेव पद्मा मस्मिन् सौवर्ण्णमादित्यदेव्याः कन्यादानयममलङ्कत्य मत्स्यमी
घे हेमानि रत्नानि सर्वाणि शिलादयदिनान दत्त कनानुकाल दूत्वा सर्वस्य यातिथ्यादि स्व त्वा रूपमत्स्य निवारणका
मायम दानं कविघ्य ङ्कुतिसंकल्प्य वादने दूतस्तु यमे किंच वसे पू रूप्यवादि रूपमत्स्य निवारणकाम ङ्कुमीपूर्वायत्न
वयनाम मूकगर्मले इमं मकाणाय विप्राय दद्यात् सं प्रददनममतिदत्वा दक्षिणां सुवर्ण्णं दद्यात्॥ ॥इति आयस्कव १२०
दानं॥ अथ सप्तसागरं॥ ब्रह्माण्ड॥ संपक्व दानमन्नावपूर्व्वमस्मिन्नेव संपदा व्यतिक्रे तु॥ तथा आयस्कर्णधाग हवे
तथा पवित्रा गर्त्तना कर्तव्या तानि॥ हर्म्यप्रवाल्लेकुलप्रकृष्टिं प्रियै तथा वप्रदनीषु सिद्धिं॥ ॥तथा॥ कालपुरुषं
हलादिषु कनाकपूजन्मातिनयगुकार्य॥ दानपूद वायननादिकपूर्वहृत्पवायनमनःप्रसन्नं॥ स्नात्वा प्राप्त तिलंमि

त्रैः कालोदिः गुविर्षु त्वा धौतवासा प्रयतत्व॥ संकल्प्य विप्रं विदुषं गुरुं च कार्यं च तस्मान्महता न सर्वं॥ गुरुं च त्वामिति
ष॥ गव्यन रूमिति कूर्माजलनवाल पथदिशकमात हस्ती॥ नगेव लक्ष्याः मकु वसमाः स्युः प्रायः त्वमित्येकव तथाप
दिष्टं तवका पूरयानत स्तस्सपूर्ण्णं निरंतलेः॥ निधाय त्वा निधाय लिवासानि वरिवक्षे वं॥ पात्राणि कृत्वा पलसाद्यौ
कूर्मनिकाष्ठं यथाशक्ति विनिर्मितानि॥ निक्षिप्त सुवर्ण्णः॥ दक्षिणा लवणा दवानजाम रूपमन्यसन्न॥ पात्राणि त्वा कृत्रिम
यनूमिते तथा वदेवं वदनं वमामी॥ कटुंजेमयमकोऽकुकव उग्रत्यामि विष्णु सेना पति वादि वा कर्वं दद्युलव वाङ्कसं
पूप्रसर्वान्न विधि वक्रणामित लम्बणं तु॥ पद्मगर्भसमः कार्यो मितः कमल संस्थितः॥ आजानु तो विनालानि विकचीत
उद्देकप्रतुः॥ वरुणादिरूपपर्कं ब्रह्माण्डदानं॥ कूर्म्म चैव विधान पिण्डव क्रोः पृथक वदानत्याम नुक्रमेणा॥ संपूज्य गामिव
मित्रवे महात्मा तदिदं यात्रादर्कं पूर्वे मण्डकवेके वदिवश्य रूपप्रणामपूर्वं पेविलीयस्वर्णान्॥ याजानिवासः पविधा

येवं सताम्बूलं सहिरण्यं वदत्वा॥ कृत्वा पूसिद्धिलरुगवसर्वनमायूप्यमावान्यम् येनिवार्य॥ अथोपदप्रगुरवस्
वर्ण्णवासायुगदानसमेवदद्यात्॥ विप्रस्तथावाचैतगादक्षिणांवावकल्पयेत्॥ ॥अथ यमयागः॥ यामक्षिलकृगभि
(ग्रदकनस्नात्वाथत्यादिसंपदापेवा(लं)पयापनागपूजादिकुलगद्धिग्रास्तगमाक्षेप्त॥ सिद्धिकामामित्रादिप्राणि
मायानंकत्रिषण्ठंतिमकल्पगुरुंदलागनांक्कावि गद्रस्तुवगुनेत्रागुवगोमयनालिप्यमत्तप्रागायताध्वमकीलखा ।२।
लिखित्वामत्रजातं पूनवकोष्ठकंदूलान्निक्षिप्य पूनवर्कुरान् सवस्त्रान् विधिना संस्थाप्य पूसूवर्णतथाद्र्पपला
वधि दुग्धा कनः प्रतिमाः स्थापयत्पूजयत॥ ततपविमयं कोडदकस्स्नानमिश्ववर्णं सासंरा मध्यमपंकीवरुर्तु
जविभूस्मापातिं वाग्रयपंकोदिवाकनवेदरुहणंवद्भिवा॥ ततानवेविधान्ते पूज्ये कैकसेविप्रायमितप्रायतामथ
दिसंपदादिकानांतंपूर्वाग्निरुलमस्त्र २मूकगमंलेमृकणोगायविधायमीसंप्रदेद त्विदद्यात्॥ एवंवंवनूलप्रीय

नामितिवचनादिप्रतिमांगुरववंदयत्यसनं सुवर्णकंत्यंगंवदद्यात्॥ इति संकल्पवदानी॥ ॥अथ कृष्णाजि
नादान॥ कृष्णाजिनं वमहिषी महिषीवदगनवः॥ वकलाकप्रदायणोरुलापूवभजवव॥ यमगोरहिरण्यमसंयुक्
मार्गमकीदवातियः॥ सर्वदुष्कृतकर्मापि सानुगोब्रह्मलोकव्रजत्॥ मत्स्यविशः॥ कृष्णाजिनारयमूर्खांयादयाद्यादितान्न
य॥ सफजनाकृतंपापं तत्क्षणादवनश्यति॥ कृष्णाजिनसमंदानं नवास्ति भुवनत्रय॥ प्रतिग्रहापिपापीयान्॥ इतिव
दविदोविदुः॥ मात्स्य॥ वैशाखीपौर्णमासी च ग्रहणं शशिसूर्ययोः॥ पौर्णमासी तु या माघ आषाढी कार्त्तिकी तथा॥ उत्तरायण
ण्द्वादशीवाथस्यादिहिमनाहृती॥ आदिकानिर्दिष्टाजायस्वतद्दयेनस्यपार्थिव॥ यथायनविधानननागनिगदितः[illegible]।
गोमयनोपलिप्तेतुशुचौदेशेनराधिप॥ आदावेवसमास्तीर्यशोभनंवस्त्रमाविकं॥ ततःसशृङ्गंचखुरंआस्तरत
कृष्णमार्गजं॥ कर्त्तव्यंरुक्मशृङ्गंतुरूप्यदंतंतथैवच॥ लांगूलंमौक्तिकैर्युक्तंतिलच्छन्नंतथैवच॥ तिलैच्छन्नसमंदे

त्वा वा सस्थदयद्ध्वः॥ स्नुवर्ण्णनासंतस्थूर्यदलीकृर्याद्विवक्तलः॥ वस्त्रैर्गन्धैर्यथाशक्त्या मस्यादिद्रव्यविन्यसत्॥ कांस्यपात्रा
लिवत्वाविदिद्व्द्यायथाक्रमं॥ मृन्मयषु पूर्व्वादिषु क्रमेण तु॥ घृतक्षीरदधिक्षौद्रं एवं दद्याद्यथाविधि॥ मनत्वा
निकांस्यपात्रिवसुदिक्षुस्थापयेत्॥ मृन्मयानिवघृतक्षीरदधिमधुपूर्ण्णानि पूर्व्वादिदिक्षुस्थाप्यानि॥ वैयकस्य नथाल
रवाः स्वर्णकृतसम्भवा॥ वास्त्रप्रस्थेन कृत्वा गुरुविलानिवेशयेत्॥ यानदेशाद्वाघ्रूडपसमीपस्थने यस्याति कूरविल १९२
षलं। जीर्ण्णवस्त्रुलपीतनसर्व्वांगानिवमार्जयेत्। धातुमयानिपात्रोलियादश्वस्यतु वापयेत्॥ धातुविलोमोः पात्रमध्ये
स्थानि कद्रव्याणि वमेत्तनः प्रयागेकाध्यानि तिलपूर्ण्णानि तः कृत्वा वामपार्श्वे दक्षिणेन्यसेत्॥ एतत्पात्रद्वयपश्चिमपाद
याः स्थापं उर्द्ध्वपादविसकार्थनाम्रस्यवजनस्य च उर्द्ध्वपादस्त्रपादयाः एकववनमेवि वह्निनं॥ ताम्रपात्रंतिल
पूर्ण्णं दक्षिणे वेदवजनस्य मध्ये पूर्ण्णं वामपादस्तु निधाय स्थापयेत्। गोवस्त्रमाल्यं तत्। स्वर्ण्णपात्रमक्षतपूर्ण्णं मध्ये स्थाप

येत्॥ ह्रींहस्तादि॥ कुसुमसुगन्धविदूमवदानिभवीजपूरकं॥ पंचप्रवलोखर्जूरश्रृंगाटकानि च। एवं कृत्वा यथाकालं
सर्व्वेशाकफलानि च॥ योगरविद्याद्यादिनामिन्द्रियजोत्तमः। स्नानार्थवस्त्रयुग्मं कृत्वा वाप्यलं कृत्वा॥ प्रतिग्रहस्य
मस्याक्षःपद्मदलेमहीयते॥ स्नुवर्ण्णनाभिर्द्दत्वा त्रयीयतोवृषरथकः॥ ॥अथ प्रयोगः॥ पूर्व्वाह्णकाले गोमयेनाः
पलिप्य दद्या. अविलामनिमिते। कंवलीमदूपरि सर्पशृंगरखर्ज्जं वहिर्लोमधात्रीवत्कृष्णाजिनमास्तीर्य स्नुवर्ण्णशृंग दूपर्यंते
मौक्तिकपङ्क्तं स्नुवर्ण्णनाभिर्नकृत्वा तदुपर्यास्य प्रमाणां किलास्य वासंसा संछाद्य सगन्धवस्त्राणि वत्वा विकांस्य घृतद
ध्य दधिमधुपूर्ण्णानि च त्वा विन्यस्य द्वाराप्रागादिदिक्षु दानदेशाद्वहिर्व्वपकलांसपुत्पाकं तव संस्थाय दशाकालादिस्मृत्वा वः
फलाकप्राप्तिकामः स पक्वमाणपापापनोदकामः पितृपूत्रमनस्य पवित्रार्थं धनदाम्यवियोगकामः तयाविधिस
र्व्वपापविसर्व्वदानस्थलसमरूलसर्व्वलोकगतिकामामाद्यकामः वरूपांतिकामामाद्यकामः वस्यातिकामावाद

कृष्णाजिनमहादानं करिष्ये ॥ इति संकल्प्य जीर्ण्णपात्र वा सुस्थाल्यां गानि समभ्यर्च्च यानि पापानि काम्यानि भयाल्लोभात्कृतानि
वै । लोहपात्रप्रदानेन प्रणश्यन्तु ममाशु वै ॥ इति मन्त्रेण सतिलं लोहपात्रं कृष्णाजिनस्य वामपादे । यानि काम्यानि पापा
निकाम्यकृतानि वै । कांस्यपात्रप्रदानेन तानि नश्यन्तु मे सदा ॥ इति समधु कांस्यं दक्षिणे । पश्चात्पादे वै ॥ यान्यद्यधा
र्मीसमस्यरहणात ॥ तत्ताम्रं तव मे पापं ताम्रपात्रान्मलस्य तु । इति सतिलं ताम्रपात्रं वामहस्ते । कन्यान्तरगर्व्विष्वप १२३
वदानप्रधर्म्मलोपप्रपात्रप्रदानमस्तितेनाशं प्रयातु मे ॥ इति समधु रौप्यपात्रं दक्षिणहस्ते । जन्मजन्मसहस्रेषु कृ
तं पापं कुबुद्धिना । सुवर्ण्णपात्रदानात्तन्नाशं यातु जनार्द्दन ॥ इति साज्यं तं हेमपात्रं मध्ये हेमसमकाविद्रुमदीप्तिमणि
मुक्तिकानि संनिधापयाद्रिप्रमाणकम्पतकर्ण्ण्याः ॥ गोमेदकादि वस्त्र वषु संस्कृत्य वस्त्रयुग्मादिनाहितान्निविष्टं दयन्दु
यं वर्स पुच्छ प्रीयतां वृषभध्वजः ॥ इष्ट्वा ब्रादशकालीसीकार्यों मूकस ॥ ताम्रपात्रे यामूकसमं सेवाब्धणं यत्तु स्य मिद्दं कृष्णाजि

नं कृत्वोपविशन्तं कंवलोपविष्टं वस्त्राच्छादितं तिलवालि सुवर्ण्ण ॥ गवोपरद्ववक्षयद्दं तं मम कालोगुलसुवर्ण्णमात्र पञ्च व
त्तालेकर्णं वस्तुर्द्दिगवस्थितघृतक्षीरदधिमधुपूर्ण्णपात्रचतुष्टयं सकांस्यपात्रीतिलमध्यस्थाग पूर्ण्णलोहकांस्यताम्रबौः
प्यहेमपात्रहसमुक्ताविद्रुमवाङ्तिमवीजपूरपञ्च ॥ गोटकयुगं शिवदैवतमसूवासगोयाः सूकेशर्मोसूककामाहं सि
प्रपद्ये नमामि ॥ एतद्दक्षिणां तु गृहाण ॥ गतनिष्कसमापतीतदर्द्धर्द्धं तथापि वा ॥ कृतास्यू न नश्यान्यमधिकं फलसुचि
तं ॥ गोदानं ॥ अस्य ॥ सद्विजानाजनविगिसूर्यसमाहितः ॥ दानं वश्राद्धकाले बहुनतः पविर्द्धजयत ॥ सम्प्रहृष्णाभ्याती
विप्रं मण्डलस्थानवावयत ॥ तद्धनं कृष्णसहितं नीत्वा रूपं चतुष्पथे ॥ स्वपितृपूतमवलंवियार्थार्य्यायामद्दाध नदाय
विद्याशीनवेदरूपाकविता । समस्तक्ष्मिदानस्य फलं माप्नोति मानवः ॥ सर्व्वलोकेश्ववन्दितो नामवसेद्दिविष्णुगामः ॥ अकृ
तीसप्तवर्षं यावत्स्वर्गमाप्नोत्यसंशयम् ॥ इति कृष्णाजिनदानं समाप्तम् ॥ ॥ अथ गजदानं ॥ नरहारविना ॥ गयामाकृत्ता

यत्नात्तु प्रच्छादनसंकृतौ । प्रदद्याद्यत्नतु विप्राय तत्फलं तस्यापि यत्फलं ॥ सन्तुष्टः सर्वतः श्रीमान् स्त्रीसहस्राणि संवृतः ॥ दश
वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ विप्रदक्षिणायां ॥ दर्शलेत्व नानाद्रव्यैर्विरूपकैः ॥ वस्तुकालेषु सिद्धयथं यथा लक्ष्म
युधिष्ठिर । सततं कुर्यात् गोधूमपूर्णपात्रं जलस्य च ॥ तस्मात् पूजयित्वा तु सदा कामस्य वाचयेत् ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा कृ
र्यात्तु यावद् दक्षिणां नमस्कारमात्रेदं यत्किंचित् स्वयं वसुधाम् । वाक्कला यदविज्ञाय रुणाध्ययनलालिन ॥ तथा स्नान
मूल्यं गद्यादिभ्यादि वस्त्रेणः ॥ इतीव ॥ तस्मादिदं पूर्वं गच्छतस्य मानाय वांछिते ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि क्रीडते लोकवत् यथा सुखं १२४
॥ रुद्रलोकात्यजिवा रुद्रलोकं पाण्डव ॥ षष्ठियाजनविमाने सर्वानुरुचिमतल ॥ ॥ द्वितीयाव्रतविधि ॥ तस्मात्तु
यो समासानवाद्भयो रुद्रा । हंसयुतविमानस्थादेमयदेवलक्ष्मी ॥ हंसतुल्यावतिष्ठन्ति गुर्गणपद्मनकी । प्रच्छादन प
दायकापूर्णकामविवालिनी । तस्याः सिद्धयेद्भमंदवित्तलक्ष्मी समन्विता ॥ उत्कार्षकं तं कलसं पवित्रं लब्धयं तू । विष्णव

ः पीतवस्त्रेण समन्विताकलशोपरि ॥ नीलकण्ठकुम्भकोदकपूर्णं तु वदनं दीपिकाप्रदानेन कृष्णवामनवामनराजन ॥ पार्थेव पू
रुपयेत्सुसमन्वितकलशोपरि । नीलकण्ठकुम्भकोदकपूर्णं तु वदनं ॥ दीपिकाप्रदानेन कृष्णयाम वामनराजन ॥ पार्थे
पूर्वपयेत्स्वं सत्कार्यान्यानि विविदिः ॥ तत्र तस्य सुरवाणि वदन्यदयप्रार्वकं । रौगानकार्ये च वर्णविज्ञानकाले यामवै:
विधिं कृत्वा ब्राह्मणाय प्रपादयेत ॥ सपत्नीकाय पूजयेत् पूर्वं यदि विधिपूर्वकं । यथा तु हरुक्षणयेनरक्तनात्यीतस्याः समर्था:
सागरजामया ॥ श्रुत्वा पार्थ तन्या सुसंतथा मनमनिजमनीति ॥ ॥ कृष्णपक्षयागः ॥ अष्टदेलतितलप्रस्थमासिन्या स्त्रीसार्ध्यगयति
स्याः सर्वमात्र्यं कल्यवाघ्र वस्त्रमालानि कुंतादीनि संप्रयच्छेत् अमृत्यादि सर्वपापक्षयपूर्वकार्यं वाणस यं युक्तविमान
वक्रवर्णकन्दूवगमनाहरवषष्टि सहस्रवर्षत दधिकवणककोतनसा सहस्र संवत्सर महितस्य लोकिमहितव
प्रकृष्ट षष्टियाजनमितलवाश्यान्नंतवाणिवेष्ठकामः । यादास्य हस्ति संकालयसंयतीर्थे विधिवत्यां तदपतिष्ठितानां

लक्ष्मीयुतनारायणं विश्वरूपं प्रदक्षिणीकृत्य नमः प्रणम्येदद्याति वसुधिद्विजप्रवराय तिथ्याद्युल्लिख्यनीत सर्वपापक्षयकामादि
कामोऽहं पूर्वोक्तफलावाप्तिकाम अमुकसगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय मीश्याश्रीमानादिमाणावसुदेवस्वरूपिवष्टां
कुंकुमगोधूमतण्डुलपूर्णपात्रोपरिस्थकलशस्थापितां घृतपूर्णकलशाहिरण्यसहितां प्रच्छन्नां सुवर्णतापपत्रानकीप्रच्छा
दनपटीसप्रधान्यतांबूलादर्शकुंकुमकादर्शपूवासुखचन्दनदीपिकापानच्छत्रचामरासनभाजनजलार्पववस्त्रावि १२७
तानलक्ष्मीनारायणप्रतिमां श्रीगिर्वाणदेवतामामुकसगोत्रामुकशर्मणे हिरण्यं प्रददे न मम मति॥ तस्याः पवलिमविप्रहस्त
कुशोदकं क्षिपेत्॥ मन्त्रः यथा न लक्ष्मणयवंगन्नी सागरजातया॥ तस्यां मम माथ स्त्र्यामृत तथाजनमनीतिहि वर्षं दद्याद्दक्षिणां
याचानप्रयाण॥ ॥ ह्रीं सपूलीसमायूकाभ्रदीस्ववामलहनी। सर्वपकवलेयनीलिवभर्योनिवदयत॥ लिवदय
समायूकं यदूदत्वानिवदयदिति॥ लिवधर्मलिवगयादीन॥ ॥अथ वस्त्रदानं॥ नंदिपुराणे॥ वस्त्र प्रथिनदयाद

णवापि यदस्तुथा॥ सकलवचनवालयीमानद्धूहस्याति प्रवसत॥ ॥विष्णुधर्मोत्तरे॥ वासोहि सर्वदैवत्यं सर्वप्रियाय
मस्यव। वस्त्रयानातस्य वेषःस्याद्पद्रविलमेयन॥ यस्मालावस्थसोभाग्येशाश्विनागेवमथाद्विज॥ तथादत्वा कार्यसिद्धि
रसुरानलोकमहोयत। दत्वासवामर्त्यजापिकमलेदत्तुष्ठलवत॥ अविकवसनंदत्वा रुदुशालोकमाप्नुयात॥ द्वि
गदत्वाचानिवसित्वौमं दत्वाऽहस्यंतथवमनोलोकमाप्नोतिकरकोशेयवासंसा। कमिर्णकनथादत्वासामलोकमही
यत॥ अग्निलोकमवाप्नोति दत्वा वस्त्रगलादिकं॥ ॥तथा॥ सर्वदावस्त्रदःश्रीमान् यतःसर्वत्रवस्त्रवान॥ अवाप्नोति
वधमस्त्रक्षिप्रसादितिध्यत॥ ॥हविमपुराणे॥ यावन्तुतानवदद्याद्दत्वावमहाधनं। सहतिलोकमासाद्य व
सनत्रिपंलेवधि॥ ॥आदित्यपुराणे॥ वर्द्धवस्त्रप्रदानमवयक्षलोकेंपदयत॥ ॥नंदिपुराणे॥ वासांसिशुचिचित्रानि
सार्वचनिदृहतिव॥ स्वापितानि लिवदयात्स्थकाणानिनवानिच। यावन्तस्तु नरो दानीप विमार्जविधीयत॥ तावद्वर्षसह

ब्राति स्वर्गलोके महीयते ॥ नापितानि प्रक्षालितानि ॥ वाराहपुराणे ॥ ॥कौमीं दद्याति यो दद्यात्स्वर्णेनाद्धि नवचक्रिणे
॥ कार्त्तिक्यां निवेदयेत्कृष्णाय विहाय सानुकूलः ॥ तद्वासांसि यावत्कालं नीयते वर्मासवश्च तावद्वर्षसहस्राणि विष्णुलो
के महीयते ॥ ॥देवीपुराणे ॥ ओं उ जेकल्पेन विधिवद्देवस्य यल्लैलाञ्जनी तथा वसले गङ्गवज्रवद्विलमोप्र
याति ॥ ॥नन्दिपुराणे ॥ उक्ताप्रदायिनां मर्त्याः याति कूलकण्ठमला ॥ विमानैः सोडशैर्वे पुष्पित्रक्षताञ्चलदानं १२७
॥ नोपदीय ॥ ॥निःक्षत्रसाधीनयः श्रीमत्वानमहात्मने ॥ अतिहितयः कोर्गायादक्षमोक्ष्यं ददाति यः ॥ नमस्य
मूर्तिवद्गुणगणवृतोपि दलेवपि ॥ व्याधिव्याधिविनिर्मुक्तः सान्वयं सुखमश्नुते ॥ ॥अथासनदानं ॥ यश्च यच्छतु स
पोध्याय च लक्षितः ॥ स दिव्यानि गानन्यानः सर्वकामवृत ॥ ॥महाभारते ॥ यस्तु दद्याद्द्विजाग्र्येभ्यो ह्यासनानि सुतली
सम्पन्नमवाप्नोति निःशेषवनिमण्डलं ॥ पद्म ॥ पद्मपुराणे ॥ वस्त्रोदयं यो दद्याहृ यस्तानि पृथ्वीपतेः ॥ नत्स्यात्र

प्रमाणैरास्तैः कृत्वादिवर्चपद्मायते ॥ वस्त्रादयविधानं ॥ ॥अथ राजतदानं ॥ स्कन्दपुराणे ॥ राजतं यः प्रयच्छेद्धि हेमवत्
विभूषितं ॥ सोप्यर्थः शतः सर्वकामानं विमानदिसादतः ॥ राजतं यः प्रयच्छेद्दिव्यराजतगुरुं ॥ सगीर्वकपर्दीपापडर्व
प्यासहस्मादतः ॥ तस्त्रियाराजतं दद्याज्ञाम्बूलायविशेषः ॥ स रत्नवेयकैरोजस्यापत्रुतैर्बलसमन्वितः ॥ ॥ब्रह्मपुराणे
॥ डोदू ववारितोज्ञानियादेव्यादायसानिव ॥ डोङ्ग याति तासमयानि ॥ मद्वितिपद्धि माप्राति पूलशीतिदलेवधि ॥ शद
वचनं ॥ ॥उक्तमपलषष्ठिर्ष्वदृशाविंशतिमध्यमं ॥ दशकाधमं पादं रूपार्जं रूपतं मजाय सस्मृतं ॥ अताय समन्दद्या
दुमानुपयः वासांसि वेदयाद्रूपधीतं समाल्यकं ॥ वंदनं वैवन्नीपूलं विपर्ययं पृथक्यत्नतः ॥ पृताद्विड्धर्म पूर्ण
कृष्णगर्भं सवस्त्रकं ॥ पतिष्ठापसुतस्याथ बान्धुलायनिवेदयतः ॥ ततस्तुष्टः सवत्सं उपतिष्ठार्थ द्विजायतु ॥ दद्याद्विजि
तेषु ॥ वेदलोकवसन्ता वयावर्द्धिं कुर्दशेति ॥ घृताद्विनिवेच कुर्दशं ॥ नशिव ॥ ॥पुत्रैश्चनवतीं विधिपृव

गन्धेवच॥ शर्कराघृततैलानि तिलानथ जलं तथा। लवणं बहुलं सर्वं यावद्रत्नसमन्वितं॥ एवं चतुर्दश प्रोक्तं दानं यो वि
धिनान्वयेत्॥ ॥पात्र॥ सर्वेषामेव दानानां मूलमेव पात्रमिष्यते। यथाविधिप्रदानं च विरूपाघविवर्जितं॥ अयं तनि
र्द्धनाया पिशाचिदश्राद्य यथाविधि। चतुर्दश्यार्द्धमध्ये वा दद्याद्बहुलफ्यति॥ ॥वाराह॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि पात्रदान
मनुत्तमं॥ कुलालान्मयं पात्रं यथाविधिविविस्तरं। उमयासहितं शंभुं हरिं सप्ताश्वकं च वा॥ कलशुकौवनादिवा संपू १ला
ज्यावाहनादिभिः॥ पतिमांसोपक्व।ददयात्यात्रनाविवर्द्धनः॥ अग्रेव पूर्वकं घृतादि चतुर्दश। उक्ता विकान्नकार्यासा पादा
न नगडच पूर्णं चातुर्णपात्रदानमुक्तं॥ ॥अथ स्थालीदानं॥ हरिवंशोक्तं॥ दत्वा तु मृन्मयीं स्थालीं पलानि विंशतिः ततः॥ अ
गरुस्तु गर्द्धन चतुर्थिंशनवापनः॥ सर्वेषां कीर्तिवृद्धिनस्तु मृन्मयीमपिकाञ्चनं॥ सुगन्धीवादवेदवीदंडदंडकेउन्नका।
कडन्नुकणद्व नगदर्विनिधीयते॥ यदूर्द्धं तु लनिष्यन्नहिन्नश्रीवसन्तिनीं॥ उपदेशोदकयुतं घृतपात्रसमन्वि

तं। कृतपाषण्ड्योतवस्त्रेवनितावन्दनमव॥ स्थाप्यमेतलपावस्तुपञ्चधूपे च यथार्चयेत्। आदित्यहनिसंक्रान्तौ चतुर्द्दश्यां
पूर्णिमाव्यतीपाते वा सौम्ययाया विप्राय प्रतिपादयेत्॥ दालवालनपात्रं स्यात् क्षुल्लैः सजलैरपि। न रवहायस्यां नसिद्धिः स्व
गानीयितुर्वा विनात्वीमिद्धिसिद्धिकामानां प्रपाहः पाद्भूमिस्थनां॥ अनेन पूर्णतायां सर्वंकरवावामम॥ अतिवधम्
दर्पविपूघस्वजनं तथा॥ अनुक्तवस्तुनामुद्यान्यथार्थवचप्रदः॥ ०॥ यथेयं प्रदानमाहिताकादिजपुंगव। पृष्ठिपुष्टिप्रदा
पुंसां सर्वान्कामानवाप्नुयात्॥ ०॥ इति स्थालीदानं॥ ॥अथ पाकदानं॥ तंडुलावर्तापिपिपलादः॥ पञ्चनपूर्वविहि
तं सपदसोपापूतकुलं। कर्मसूत्रनिविर्यवाह्निनातः॥ सापितृसमर्हितं॥ तस्मात्कं वह्नियं दत्वा पाकं तद्ब्राह्मणमुत्तमं। एतत्सितादि
संवधः नदत्तः प्राप्यतकृतः॥ ०॥ त्यादिनाहतनूपताद्विनिर्मितानानाविधवीजानि सर्वसंयत्नवमापाकदानमुक्तं वा नित्या
पाकदानं॥ ॥अथ विद्यादानाख्यमतिदानं॥ तत्र पूर्वासदानमावत्॥ वाराह॥ तस्य स्त्रोत्रादं पार्थं वेदवं लेवनागवीं

तथा। तथान्नपानादीपं च मार्गेऽप्युर्ध्वं च सत्पते॥ आग्नेयमष्टमं प्राक्तं भविष्यं नवमं तथा। दशमं ब्रह्मवैवर्त्तं लैङ्गमेका-
दशं तथा। वाराहं द्वादशं प्राक्तं स्कान्दं चात्र त्रयोदशं॥ चतुर्दशं प्रदानालाधमात्स्ययाविति॥ ॥नन्दिपुराणे॥ धूपदः स्व-
र्गतिनिर्यंपुष्पदः गुरुगस्त्यथेति॥ ॥अथ वस्त्रदानानि॥ जाबालिः॥ वस्त्राणि यो द्विजेन्द्राय दद्यात्सूक्ष्माणि मानवः॥ अलङ्कार-
निमित्तं वा देवतायाति पुरुषः। सर्वपापविनिर्मुक्तो मुक्तिमवाप्नुयात्॥ ॥स्कान्दे॥ विद्रुमाणां प्रदानेन नरो लोकं व्रज- १२८
त्यतः॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो मुक्तादानेन जायते। लोकमाप्नोति दानेन नरो नाकजस्य धृतिः॥ तथा प्रसन्नेर्गोसहस्र-
दानेन चैव तत्॥ सर्वगन्धप्रसुस्य तु सिपूष्यवाग्प्रदानतः। नाकलोके नरो नित्यं निपत्यज्जयति प्रियः॥ वैदूर्यैः स्व-
र्गलोकं च प्रपद्यन्ते च गच्छति॥ प्रदानादिन्द्रलोकानां नीलानां जन्मतो भवेत्। सुवर्णरत्नप्रदानेन नाकिलोके प्रजा-
नाङ्गतिव्रतदानं॥ ॥अथ गलन्तिकादानं॥ भविष्योत्तरे॥ वसन्तसमये प्राप्ते गलद्वारीयं पयः। शिवस्य विष्णोरर्क-

स्यं रुद्रस्य वा पुनः॥ प्रदद्यात्कालयन्त्रं तं ऊर्ध्वं देवस्य मस्तके॥ अनेन विधिना दत्वा मासान्वैशाखज्येष्ठयोः। ततः कर्कट-
के प्राप्ते वैशाखान्ते नयेत्॥ सम्यक् पूजयेत्सर्वं देवेश्वरमनामये॥ बलिपूजासमेतां नैवेद्यमन्नमुदीरयेत्॥ ॐ नमः शि-
वाय॥ गुरुर्वा ब्राह्मणानि वाहयेत्॥ प्रीयतामिह मन्त्रेण देवाञ्जनं कर्णप्रदानतः॥ एवं संकल्प्य दानानुष्ठानं यागं देवं नमो नमः॥
गन्धां तिलवत्द्विजे प्रयत्नतो वन्दयेत्। एवं यः कुरुते पापं जलदानक्रियां हि वै॥ यावद्दिनानि लिङ्गस्य पतितानि न
शीतयः॥ अथवा सञ्चितं वत्सलाकमातृकाभिर्नवाञ्जलिरिति गलन्तिकादानं॥ ॥अथ प्रपादानं॥ भविष्योत्तरे॥ अतीते फाल्गुने मासि
प्राप्ते वैशाखे मासि तु वा। पञ्चेषुविधिप्रकथितां मण्डपं कारयेत्ततः॥ पुरस्थाने पथि वा चैत्यवृक्षतले तथा॥ मण्डपं
वस्त्रविविधासनसंयुतं। नानाधान्यपथि तत्र स्थानं मसिक्तभूमौ गोरसानां न वापकः॥ शीतलसलिलान्वितं च यथाविधि।
प्रपापालः सकण्ठ्या। वृक्षपथपरिक्षिप्तद॥ एवंविधां प्रपां कृत्वा गुरुर्वापि विधिपूर्वकं। यथालक्ष्मानवरं ज्येष्ठं प्रतिपूजयेत्॥

द्विजान॥ ततश्चोत्सर्ज्जयद्विप्रसन्मुखाननमानवः॥ प्रपयं सर्व्वसामान्यरूतस्य प्रतिपादिता॥ अस्यां प्रदानात्पितरस्तृ
प्यंतु पितामहाः॥ अनिवार्य्यं ततो देयं जलं मासचतुष्टयं॥ त्रिपक्षवा महाराज जीवानां जीवनं परं। प्रत्यहं कारय
त्तस्यां शांउवर्णनकि॥ाद्विजान॥ अनेन विधिना यस्तु प्रपां पापप्रणाशनी॥ पानीयमर्द्धं दद्यात्तस्य पुण्यफलं शृणु॥ कपि १२८
लाशतदानस्य सम्यकदत्तस्य यत्फलं। तत्फलमाप्नोति सर्व्वदेवैः सुपूजितः। पूर्णैर्व्वर्षशतकोटि विमानमधिरूढ
सः॥ याति देवडवनिलयं पूज्यमानाप्सरोगणैः। तिष्ठत्का यावदिह वर्षाणि यत्कापर्व्वसविता। पुण्यक्षयादिहागत्य चतु
र्वेदाद्विजो भवत॥ ततः परं पदं याति पुनरावृत्तिदुर्लभंमिति प्रपादानं॥ ॥अथोदकदानं॥ स्कन्दपुराणे॥ तृषार्त्ताना
पिपासाकानामुदकं जीवनं स्मृतं पवित्रममृतं यस्मात्तद्देयं पुण्यमिच्छता॥ ॥भविष्यपुराणे॥ नीशुवेवसंतवपानी
यं यः प्रयच्छति। वर्द्धिजिह्वामहःप्रणाशस्ती पुण्यं नरोत्तम॥ ॥नन्दिपुराणे॥ थापिकाविशेषार्थेय जलपानं प्रयच्छः

तिः सनित्यंप्सरवनितस्वर्गे पूज्यमानो नरः॥ ॥गरुडपुराणे॥ मूल्यन क्रीत्वा यमार्गे जलदानं प्रयच्छति॥ सयाति वैकुण्ठ
लाद्धं गुरुमालांउकाञ्चनः। नीवकुल्यास्तपात्रथा याति मधुमहे प्रवाः॥ घृतदध्युदकाल्यासस्तु डावणवहिनः॥ ॥
देवलः॥ समीपे पथिकविप्रप्रदद्याज्जवकार्हिका। रलीसहस्रफलवानलसन्तानमाप्नोति मानवः॥ ॥महाभारते॥ पेयानु
यानमियतसा पत्युन्दाजायत। नैवापूयाद्ववसनीकवकानाः प्रयच्छति॥ ॥आदित्यपुराणे॥ यददाति यदा मार्त्त
ण्डतिजाः कनकीस्तथा। तृषार्त्तस्तथा यमलरतगातलजलं॥ ॥अथधर्म्मघटदानं॥ विष्णुः॥ शीतलन्दस्तुगंध
नवारिलापूर्णघटं। शुक्लवंदनविग्धांग पुष्पदामायसोभितं॥ दध्योदनस्थांकूर्च्छाच्छनावितस्य वायवि॥ उद्यानञ्च
शर्करायुक्तं धर्म्मार्थकल्पयेद्घटं। पुष्पाक्षतगन्धौ लाप्तुं मंत्रमुदीरयत॥ ॐ नमो विष्णुरूपाय नमः सागवर्त्तव
।अपीघ्रक्षोहवाम्मीरुदः मेसावसानवान॥ उदकं शमयादह ग्रीष्मकाले दिने दिने॥ उदकेनत्येदाततपीयतामध

स्कंदनः॥ ॥ऋषिरुवाच॥ प्रत्यहं धर्मघटकं वस्त्रसंवेष्टितानवः। व्राह्मणस्य गृहे दयः॥ शीतामलजलःपुर्णः॥
वैशाखमाघयोर्मध्ये यः पानीयं प्रयच्छति। पलपलसहस्रवर्षं स्वर्गलमाप्नोतिमानवः॥ मार्गमासे समावस्य उदकुंभंतुय
यःक्षिपत्। दिनदिनसहस्रस्य गवांपुण्यफलंलभेत्। तस्मैवाद्यापनंकार्यं मासिमासिनचालसा। मेतद्यावद्वरिंश्च
पब्राह्मणैःसार्वकालिके॥ उद्दिश्यशंकरंविष्णुंव्रह्माणमथवापिहन॥ सतिलपात्रंयदिवात्रमंत्रेणाननमानवः॥ एषधर्मघ २००
टोदत्तोव्रह्मविष्णुशिवात्मकः॥ अस्यप्रदानात्सततंममसंतुमनोरथाः॥ अनेनविधिनायस्तुधर्मकुंभंप्रयच्छति॥ वर्षनः
प्राश्नसमयागप्रदानफलंलभेत्॥ ॥इतिधर्मघटदानं॥ वौधायनः॥ यज्ञोपवीतदानेनजायतेव्रह्मवर्चसी॥ तस्मात्स
निवेदयान्निव्राह्मणेभ्योविपश्चिता॥ अत्रिः॥ ॥व्रह्मसूत्रंवाथकार्पासपट्टसूत्रमथापिवा॥ यज्ञोपवीतंयोदद्याद्धनवर्जितंस
ताहनं॥ यथालक्ष्मीविधानेनअग्निष्टोमफलंलभेत्॥ ॥नंदिपुराणे॥ यज्ञोपवीतदानेनस्त्रवस्त्राव्राह्मणायवा॥ सर्व

द्विषुवेदःशुद्धधानैवंसंशयः॥ ॥विष्णुधर्म॥ उपाकर्मणिविधिवद्योदद्याद्यज्ञोपवीतकं॥ आयुष्माञ्जायततनन
कर्मणामानवास्तुमि॥ ॥अथयष्टिदानं॥ यष्टिंयःप्रयच्छति नरस्तेनथदर्शता। नष्टीस्वविपूताःपंथाःफलल्लभा
नातिमः॥ ॥व्रह्मवैवर्त॥ पथगुल्मायपांथ्यान्ताहनिस्याविदयालवः॥ लक्ष्मीदानंप्रकुर्वतिनिवाणानवसंशयः॥ यो
ऽयुवलकार्यतियष्टिःप्रकुर्वन्सदा॥ गोसर्पादिनिकृन्तकिःश्वजायतेयष्टिधारणात्॥ दीनानांनवर्णंयष्टिर्गात्राणि
लिवावन।शंकार्यकाहिवोताकुनियमननिवस्यति॥ ॥स्कन्दपुराणे॥ यदिस्यादवलंवंदत्तंद्विजस्यापिखान्नेक्कि
स्वधापययलोकमेयदंर्भतगच्छति। प्रदद्यात्यथावास्यादसंतवत्कावापिलो। समहापृद्दुपालोकस्वयकवंवसमन्नु
गा॥ ॥आयधेनुदानं॥ यत्र्रोधमानिकाष्ठाविव्राह्मणेभ्यःप्रयच्छति। सर्वार्थकृस्यमितिगामिजन्मावापिजायतेहिमति
लिलिंवर्ववपुण्यानियःप्रयच्छति॥ सर्वलोकप्रतापार्थंपृथ्वीगतिमवाप्नुयात्॥ ॥यम॥ इंधनानीप्रदानंदीपानि

उविजायत॥ ॥महाफलम्॥ यस्त्वेंधनार्थं काष्ठानि वाह्वलस्य प्रयच्छति॥ प्रतापनार्थं वा जन्तुप्रदहलिलिव नवः॥ सि
द्धं स्यर्थः सदासस्य कार्याणि विविधानि वा। उपर्युपरि शकुणं विपथादीप्तनवाः॥ हंगवाग्यासस्य सूर्याणां वह्निरेव
तिनियः॥ नवनुयउंतिपलवः सेनामसृजयव्यपि॥ ॥अथानिष्ठिकादानं॥ रविश्याहव॥ कृष्ण उवाच॥ आदौ मार्गः
लिवमासि गोरनाविवस्सुत॥ अनीष्टियांकारयित्वा सखां मनवर्गोहदं। दर्वीगनमः। हृद्दविस्ती। लिङ्गं वस्त्रं तथा षड २८।
नयाः। सध्वयाः। कृत्वा सगुडकाष्ठसंवर्यं॥ ततः प्रवालयदनिंकृत्वा यावहनिति क्रमात्॥ वाह्नशोनताजये कृष्णात
यादपावदक्षिणां॥ अनेन विधिना कृत्वा प्रयच्छेद्बालयत्नतः॥ यदि कालिन्नदुर्धार्दः स्यात्तदा न गेस्यकाल्ययत्॥ गु
ग्रूपत्यादिहनीतलिलिवास्य सन्यगुडवर्धयावत्प्रयत्नेशीनार्हे पालिलापनार्थं॥ मामन्निष्ठिकां विष्णुदेवनां षष्ठिसहस्रवषि
णनावह्निन्नवृष्णलोकमहितोत्तानतवसर्वार्थसंपन्नवर्तु वंदितस्यानिकामोहमत्तथा॥ अस्य दानस्य फलमपि तत्तैव। वि

मानवार्कसंकाशे समारूढो महानन्द॥ षष्ठिवर्षसहस्राणि वर्तमानिव। अविनाशिनं संपुज्य च वह्निलोकमहीयते॥ ॐ
हलोकततोन्नात्ववेदवेदाद्विजारवतनीकुजः सत्यवादीव अग्निजाः प्रशावतः॥ वेश्यस्ववालयसनावसत्यपर
वायनिष्ठिकांप्रवरक्काष्ठवर्णप्रियदयशोहमतगोलिवक्तोसखदा जनानां कार्यानिवापममलेवपूतावहेति॥ ॥
अथदीपदानं॥ सवर्दः॥ देवागावद्विजानीवादीपंहत्वाकुर्यथेमधावीज्ञानसंपन्नश्चकुष्मांश्च सदारवत॥ ॥गरु
उपवाच॥ नीलकंठस्य सामान्यगंगायोवतिलादवे। दर्पामूदीपदानेन पिहशामनलोरवत॥ नीलकंठस्य मान्यानी
लप्यवास्तगंधयमुवाह्निलोगहषदीपमाली प्रयच्छति। सनिर्जियतमाधार्वस्थानिषीलोकमापूयात्॥ ॥महाफलम्॥
दीपप्रदानं वन्धामिहलयागमनहस। यथायन प्रयावेव प्रदयायाहतथावा॥ यानिसज्ञाः प्रकोणवाहूपणयापिव
स्कैवे। प्रदानतजसातस्यानजावर्धयतनृणां। सिधकमसमिसर्वपदिशायनभववाडहवायशतनस्यादीपदानं प्र

ण्यस्य तु॥ यस्मादूर्ध्वगतस्त्वनुत्तमस्स्मृतो वरः क्रतुः। तस्मादूर्ध्वगतिर्दाता भवत्यतिनिश्चयः॥ ॥विष्णुधर्मोत्तरे॥ महावर्त्तिस्सदा
दयोर्दत्ता प्रालम्बे महाफला। कृष्णपक्षे विशेषेण तत्रापि च विशेषतः॥ अमावास्यां विनिर्दिष्टं दानमेवं महाफलं। अश्वयुः
ज्यामतीतायां कृष्णपक्षे प्रयत्नतः॥ अमावास्यां तदा पुण्यां दीपदानं विशेषतः। देवस्य दक्षिणे पार्श्वे देवद्यौ तैलेन्धनाय
तास्तु कम्भणा वाजन्वलितं तु वदायेत्॥ वासमात्रं समन्येषां पवासाद्दिनत्रयः॥ महावर्त्तिद्वयमिदं सकृद्दत्त्वा महीय
ते॥ विनिर्गतेषु यानेषु नदीनां पुलिनेषु च। चतुष्पथे रथ्यासु ब्राह्मणानां च वेश्मसु। वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु कान्तारगहनेषु च। २०२
वा दीपदानं सर्वत्र महत्फलमुदाहृतं॥ यावदक्षिनिमेषाणि दीपः प्रज्वलते नृप। तावत्यव सहस्राणि वर्षाणि दिवि
मोदते॥ दीपदानेन नानेन चक्षुष्मानिह जायते॥ रूपसौभाग्ययुक्तस्तु धनधान्यसमन्वितः॥ ॥अथाभयदानं॥ दत्त्वाभयप्र
दानेन सर्वान्कामानवाप्नुयात्। दीर्घमायुश्च लभते सदा च सुखितो भवेत्॥ ॥रामायणे॥ बद्धाञ्जलिपुटं दीनं याचन्तम्

पराधिनं। न हन्यादानृशंस्यार्थं सतां धर्ममनुस्मरन्॥ ॥महाभारते॥ लोकान्तरगतस्यापि यस्य जन्तोर्भयागमः॥ ब्रह्म
हत्यासमं तस्य पापमाहुर्मनीषिणः॥ ॥अथ मासप्रदानानि॥ विष्णुधर्मोत्तरे॥ तिलप्रदानान्माघे तु याम्यं लोकं न गच्छति॥
प्रियंगु हान्नं तु न दत्त्वा प्रियो भवति फाल्गुने॥ चैत्रे चित्राणि वस्त्राणि दत्त्वा सौभाग्यमश्नुते॥ अन्नपानप्रदानेन वैशाखे स्वर्गमश्नु
ते॥ ज्येष्ठे दामं तथा दत्त्वा सर्वान्कामानवाश्नुते। आषाढे चन्दनं दद्यं सकर्पूरं महाफलं॥ श्रावणे वस्त्रदानस्य कीर्तितं सुम
हत्फलं॥ प्रौष्ठपदे तथा मासे प्रदानात्कुसुमस्य च। आश्विने घृतदानेन स्वरूपवानिह जायते॥ कार्त्तिके दीपदानेन सर्व
त्रोज्ज्वलमाप्नुयात्। लवणं मार्गशीर्षे तु दत्त्वा सौभाग्यमश्नुते॥ पौषे चैव तदानेन परां तुष्टिं तथैव वा। पुष्पाणां च विशेषकैः
दानं लक्ष्म्यावर्द्धमेव। फलानीव तथा दानं कृष्णपक्षे महाफलं॥ ॥अथार्घ्यसवनं॥ रविधर्मे॥ उदकुम्भप्रदान
न पिहितं कायःप्रमाणं रवेत्॥ तताम्रकृताम्बुलं सर्वनिर्वर्जितात्मना॥ सर्वपापप्रशमनं सर्वदुःखघ्ननाशनं॥

सर्वलोकप्रशमनं निर्यासं संमतिवर्द्धनं। अथ ब्रूयाद्भगवान् प्रीयतामिह जनार्दनः। ॐ धूपार्थं नमस्तुभ्यं प्रत्यक्षपापना
शनं। एकजातिभवो मूलसकर्मा सर्वत्र भूयः। साधितं कुलेमा घ्राति ... इति धूपासनादानमिति॥ ॥ ॐ धूपं च धूपसव
र्वं॥ ॥ अथ पीठप्रदानं॥ गरुडपुराणे॥ पीठं यस्तु द्विजेन्द्राय यो नरो राजने सम्बलं नरो यासनं जयति क्रतु 203
याजिनं॥ दत्त्वा चासनविस्तारं यथा तिलेन कूपादि क्रिया। कृष्णायाजलं दत्त्वा मधुमन्त्रं तु केवलं॥ पवित्रासनं यथाविधि सम
र्वं भवति पूजितं॥ अर्धं मासं नु मात्यापि शाकमूलफलेन वा॥ सकृत्स कृत्यवा वापि श्रयसा राजन् भवत॥ ॥ तथा॥
अनाव स्वर्गे रमते कुपोषधन फलानि वा दत्त्वा गतायनि विप्राः स्वर्गं याति प्रियं सदा॥ ॥ विष्णुधर्मे॥ पादुपानत्प्रदानस्य वक्ष्
ये। ... नयात्मा मानवः। संस्थाप्य गुरुं दानं तु कन्या द्वद्वे फलं लभेत्॥ तथा मूल्यं नवां सचित्रां पिपराव विवर्द्धनः॥
अश्ममयस्य यजस्य फलं दत्त्वा पुनर्भवत्॥ ॥ तथा॥ चीवरं च्यावर्द्धनं दत्त्वा ब्रह्मलोके महीयते॥ ॥ क्षीरदः॥ यस्तु मार्गप

विप्रातं द्विजातियामकविर्भाग्तिलना स्वीजयत्प्राज्ञः स सुखामादत्त विर्द॥ सर्पिषा कपिलाधेनोरथवाप्यन्यसर्पिषा। उत्
वायसमानायथा स्वीजयति स्कोटि महोघृतं नैवमलिनं वपिनं निव॥ कृत्वासनं च्यालरतं वाशूनिर्हृतकण्टकं सर्पि
षः पलसहस्रेण गोविन्दस्यापि वस्यवा। महास्नानं च वः कृत्वा ब्रह्मकल्याणं विष्णोः॥ ॥ नन्दिपुराणे॥ पादाभ्यङ्गं तु यो दद्या
त्पादिनां नवः। धर्मास्य पुण्यमाप्नोति सर्वकामसमुल्लोकफलं। दत्त्वा चाविप्रस्य स्पर्शं पादाभ्यां द्विजातये। उच्छिष्टमार्जना
वापि गोदानफलमश्नुते॥ ॥ भविष्यपुराणे॥ ब्राह्मणस्य कुर्यात् कृत्पादौ पक्षाल्यमादितः। घृतेनाभ्यञ्ज्य पादौ तु विष्णु
लोके महीयते॥ ॥ इति पादाभ्यङ्गदानं॥ अथ गोपरिचर्याविधिः॥ गवां कण्डूयनं चैव सर्वकल्मषनाशनं। गवां ग्रासप्रदा
नेन स्वर्गलोके महीयते॥ ॥ आदित्यपुराणे॥ लवणं च यथाशक्त्या गवां यो वै ददाति च। तेषां पुण्यकृतां लोका गवां लोके वृज
ति॥ ॥ महाभारते॥ कृत्वा गवार्थे लवणं गीतवान्कर्म महत्। अग्नसमर्पितं चयति कुलेरवेत सप्तमं॥ ॥ हारीतः॥ स्त्री

मासोपालयद्वत्तीहन्तायदिसन्नेदूहन।वङ्गुर्थेतिसन्नेवैवयथान्यायंयथावलं॥ ॥वह्निपुराणे॥आदौविचार्यवयसःपवि
मार्णवलंवूविं।आकासिकंहुदानयंपेण्यार्थंहुगवाद्धिकं॥ ॥विष्णुधर्म्मोत्तरे॥गवांवांङ्गयनंवेवसर्व्वकल्याणानाग
नी।तासांम्हगोदकंनामजाद्भुवीजनवोदयानित्यमवतथागवी॥मोसाष्ठुकेनलक्तनाकेलोकेसमायुता॥मार्यपात
मेनूआगामगनस्मितिनिमित्तं॥नत्तकमगानदत्वागवांनित्यमतन्द्रितः॥द्वितीयंयःसमग्रोतिनसेवस्वर्गवचः॥ग २०४
वांलोकमवाप्नोतियावन्तवद्विजः॥गोमतोगवांकत्वांग्रहपूर्वसत्कम॥गवांलोकमवाप्नोतियावद्विजेन्द्रस्तु
दत॥गवांप्रयानपानीयंकृत्वापन्तूवसहुम।वान्लोकमाप्नोतिजातयष्ठवलायुतं॥ ॥तथा॥सिंहव्याघ्रहयत
न्नीयंकलन्नीङलगता॥गोगुडयनवःस्वर्गकल्पेतागानूयान्नत॥तासांसंस्पर्शनेधन्यःसर्व्वकल्मषनाशनंयानन
वतथातासांकुलान्यपिसमुद्धरत्॥उदधामूतिकादोषानेवतत्गृहरवदिति गोपरिचर्या॥ ॥अथनानाद्रव्यद

नमेतत्॥हिमाद्रौव्रतखण्डे॥धन्यंकवातिवानाम्ररमिहलोकेषचत्रव।तस्मात्प्रदीयतांधान्यमतःशान्तिंप्रयच्छमे॥ ॥
धान्यस्य॥अन्नंनदायतांविश्वेस्वलिनांप्राणवल्लभं।तुलावस्वधाःपाकनाशेनवैमित्यथपावनात्सर्व्वयज्ञेषुप्रशस्तान्नहोम
कर्मसि।तस्मात्तत्त्वाननन्प्रीयतांविश्वदेवताः॥ ॥तिलानी॥यस्मादुत्तमयोजन्मूद्वीपंगोद्ववमरिवसःगंधर्वमोक्ष
धनवालसशान्तिंप्रयच्छमे॥ ॥गोधूमानी॥धान्याराजाःखमीगत्याद्विजप्रीतिकरायवाः॥अस्मादेषांप्रदानेनममसन्तुहिः
मनोरथाः॥ ॥यवानी॥यस्माद्वीजानिवेयस्माप्रियाणिपवसष्ठिनः॥तस्मादेषांप्रदानेनप्रीतिःस्निग्धसदा॥ ॥
मुद्गानी॥यस्मान्मधवधेकालेविष्णुदेहसमुद्भवाः॥पितृप्रीतिकरामाषास्ततःशान्तिंप्रयच्छमे॥ ॥माषानी॥प्रवालोवः
द्गनाद्भावतलमयहविरन्दिनाः॥वत्तकाःसर्व्वपापघ्नामतःशान्तिंप्रयच्छमे॥ ॥वल्लकानी॥अग्निवर्णेकृतानामववकी
र्त्तिप्रवर्द्धनाः॥फलकाःसर्व्वपापघ्नामतःशान्तिंप्रयच्छमे॥ ॥कुलत्थानी॥तिलाःपापहरानित्यंविष्णुदेहसमुद्भवाः॥

तिलदानन सर्व्वपापनाशयकं गवह॥ ॥तिलाः स्वर्ण्णसमायुक्ता द्विनन्द्यकानकाः। विक्रयानिकवानिर्यं मनः॥ग
न्नः प्रयच्छम॥ ॥स्वर्ण्णतिलानि॥ तिलाः प्रसयाः पवित्राश्च सर्व्वकामकवाः शुराः॥ शुक्लाश्चैव तथा कृष्णा विष्णुगात्रस
मुद्भवाः॥ यानिकानि च पापानि ब्रह्महत्यासमानि च। तिलपात्रप्रदानेन तानि नश्यन्ति सर्वदा॥ ॥सहिरण्यतिलपा
त्रस्य॥ देवदेव जगन्नाथ वाञ्छितार्थफलप्रद। तिलपात्रं प्रदास्यामि तवाग्रे संस्थितं वह॥ ॥स्वर्ण्णादितिलपात्रस्य॥ अः
न्नमवयता लक्ष्मीवल्लभ वज्जनार्द्दन। अन्नवस्त्राविलशार्ण्णं अन्नमजनजनानि॥ ॥अन्नस्य॥ वीद्रमेण्डलमध्यस्थः २०७
वैश्वाकूजसमप्रहः। दध्यन्नं तस्य दानेन प्रीयतां वामनेव कोमर्यं वदर्ण तथा॥ मात्स्यं वराहं कूर्म्मं वैयवब्रह्मशुभमीति मे तथा। अ
त्यान्नपप्रवाणानि महिश्वर्याणि पर्वलि॥ लिखित्वायः प्रयच्छन्तु सवियापावलोकवदिति। वामायणं हावनं वदत्वा स्वर्गे
महीयते॥ प्रवार्णतर्कामास्तुव स्कन्दालिकावन्धर्णं। वदमीमांसकदेवालिविधर्मं ववेन्त्य॥ सपक्षीपदृशिर्यावबाजारा

आरवद्विजः॥ ॥तथा॥ धर्म्मशास्त्रं नवादत्वा स्वर्गलोकमहीयते॥ ॥अथ वेददानं॥ गारुडे॥ आम्नायस्मृतिविधा
यसन्यकरेमानि पूर्व्वादितल्लक्षणानि। विशुद्धनालामति रूषितानि। जगादिवदज्ञशर्माणि दत्वा सं पूषगंधाच्चकाद्य
पद्मीपैः॥ ज्ञानादिमादकयूतनजासेवसक्तार्थमथस्वपद्मजेभ्यसेवा नाम्नानिव यविधिवत्प्रयतः प्रशान्तसमाकप्रधानि
णविधिविदधानविज्ञान॥ तेषां पूजाविधिः कार्य्यो गायत्र्याधीमतीवव॥ व्याहृत्याहृतीः कूर्यादावाहनविसर्जनं॥ मेत
वतु स्तनभक्तयाँवरुमोमालनर्मेतर्णं। अन्येदपदपदशदेवन्धवक्रक्रियापुरी॥ सवर्णंत्वीव यन्त्रास्तिधेहिमहितम
तुर्वी॥ यशर्द्धदनमस्स्तुलोकपाणपवायणं। तन्त्रसादनमकामा निखिलाः समर्थं॥ सानवदमहावाहार्लदिसार्द्ध
दाधानकृजः॥ प्रसादनसूरवाहत्वाक्रूपयानृगच्छतेमां॥ अथर्व त्सवेदानानी न्वदायहेदिता ह्रैः। नातिके वृषदेवभ
पश्चिमिर्घोप्रयच्छनन्नेतिसप्राथीदवः॥ न विप्रस्य प्रतिपाद्यतान्॥ प्रदद्याद्वेदेसौ सुवर्णं तिपलान्विता॥ दद्याद्वेदक

लापतमेकैकमिह दुर्व्वलः॥अथस्वर्णकौशाविधिदानमथोविधीयते॥एतदेवप्रमाणंस्यादेवीमूर्त्तिनिमित्ततो॥अ
नयोतवर्णाद्ववीनवदद्दानविधिस्तयीसद्यश्चयनमवहि॥इतिवदानविधिः॥ ॥अथपुस्तकदानं॥रुविश्च॥ला
भुसस्कावविदूतवावकवप्रियंवदे॥वस्त्रयुग्मेनसंवीतं पुस्तकंप्रतिपादयेदिति॥ ॥तथा॥कपिलादानसहस्र
णसम्यग्दत्वयत्फलं॥तत्फलंसमवाप्नोतिपुस्तकैकप्रदानतः॥पुराणंभारतंवापिरामायणमथापिवादत्वायः २०३
फलमाप्नोतिपार्थतत्कोनवक्ष्यतः॥इतिवद्धमव्रूपगउदतद्वादिकतन्त्राणिसंसिद्धयेवन्यस्यसंपूज्यदया
तिपूर्वाणांनव॥ ॥इतिपुस्तकदानं॥अथकूशापानदानं॥पाद्मे॥अभिपतवनमाणेद्वेवधावासमन्वितं॥नीकूला
तपंवनवतिकूशापानेप्रदानतः॥इतिकूशापानदानं॥ ॥अथान्नदानंस्कान्दे॥अन्नदःप्राणदःप्रोक्तःप्राणदश्चा
पिसर्वदः॥तस्मादन्नप्रदानेनसर्वदानफलंलभेत्॥इत्यन्नदानं॥ ॥महोर्णवव्रतगीतायां॥वर्षाणिनवत्रोशिया

यश्चार्थिनवविलोवतः॥असाध्यव्याधिनाग्रस्तायधनंदद्याद्द्विजातये॥इतिवर्षाशनदानं॥ ॥अथतांबूलदानं॥रुविश्च
स्कान्दे॥तांबूलंयानवादद्यात्पुष्पंदीनियमान्वितः॥दद्यादथद्विजातिभ्यसमहाराज्यमवाप्नुयात्॥इतितांबूलदानं
॥ ॥अथगंधद्रव्यदानं॥स्कान्दे॥सुवर्णंगंधद्रव्यंगंधद्यानीदवाप्नुयात्।रोगवान्नजायतेनित्यंगंधीनंनास्तिदप
ति॥ ॥विष्णुधर्मोत्तरे॥सौभाग्यकारकंदानंधार्कीपंकुंकुमस्यतु॥तथोकर्पूरलवोनसर्वकामानवाप्नुयात्॥म
गदर्पप्रदानेनसदयार्थ्यंवाप्नमश्नुते॥इतिगंधद्रव्यदानं॥ ॥लिंगोसुष्ठिरवेत्सदाकालवामननामम॥ ॥म
ध्वस्य॥दधन्नंसाघदर्गंवव्रकविष्णुनिवात्मकं।प्रायतांधर्मवाञ्छितदानोत्तमसर्वदा॥ ॥सोपदुग्धदधन्नस्य॥
पानीयसहितंचैवसदद्याद्यतपायकं।समविंशवसरुलंसदविश्रीमहासनतः॥सपापदध्यन्नस्य॥सर्वालासर्वलोको
ःसर्वपापोस्तनातनधनारायणः।प्रसन्नःस्यात्तपसाद्यान्नप्रदानजा॥ ॥आवानस्य॥पाद्मेसर्वमानंदसर्वदानाद्ःः

माहमे। सर्व्वदेवतायार्घ्यं वरप्रियः पुष्टिं प्रयच्छतु॥ ॥पायासान्नस्य॥ कणवषीनिवारस्थाः गोरुवस्त्रार्व्वेरुत्थिताः॥ पृथ
ग्विधा पुयकायाय कृरु वलमो वर्स॥ ॥रम्भाया॥ आवियतऊसात्पन्नाः यद्वं मंगलकारकाः। मोदकाः सर्व्वपापघ्नास गः
शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥मोदकानां॥ ओदियतऊसायकोत्पानि लोकदीपकी। दहेनमम विघ्नं तं प्रतिच्छ प्रत्यमृहमे॥ ॥
अपूपान्नस्य॥ प्राजायत्यायनः प्राकाम कृपायअकर्म्मणि। तस्मात्मकृत्युयच्छामि प्रीयतां प्रजापतिः॥ सत्कृनोमूल २०१
क्षीमवलं निर्य्यसौभाग्यवर्द्धनं। क्षीरं मंगलमायुष्यं मतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥दुग्धस्य॥ कामधेनोः समुद्भूतं विघ्नाः
प्रीतिकरं परं। नवनी प्रदास्यामि वलं पुष्टिं वदहि मे॥ ॥नवनीतस्य॥ कामधेनोः समुद्भूतं देवानां सहमे हविः
।आयुर्विवर्द्धनं दातुं वाङ्घातुसदेवमो॥ ॥आज्यस्य॥ यालक्ष्मीर्य्यद्वमदोस्थासर्व्वगात्रेषु वर्त्तिनी। तत्सर्व्वंतमयादत्
तं लक्ष्मीपुष्टिं वर्द्धय॥ ॥आनाद्यार्थस्य॥ आर्घ्यगङः समुद्दिष्ट आर्घ्यं पाद्यहविः स्मृतं। आर्घ्यसूर्वासामाहात्म्यं अङ्क

देवाः प्रतिष्ठिताः॥ ॥पादम्द्यार्थस्य॥ तैलपुष्टिकरं नित्यं आयुष्यं पापनाशनं। अमंगल्यहरं पुण्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे
॥ ॥तैलस्य॥ ऋतानावकृतान्नाऽस्यधावातिलर्कवा। सूर्य्यप्रतिकवा निर्त्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥शर्कराया॥ म
नारवधनुर्मध्याद्भूता शर्कराऽस्ति। यस्मात्तस्याः प्रदानेन मम सन्तुलनाव थाः॥ ॥खण्डस्य॥ प्रलवः सर्व्वमंगलानां वा
लीपार्व्वतीयथा। तथानसानीप्रवनः सदेवदूवसामतः। समतसुधां शान्तिं ददस्व उत्सर्व्वदा उत्सा ऽ द्रुरुत म स्व
पूर्य्यं वसालं सर्व्वकामदं। तुभ्यं दास्यामि तं नाथ प्रीयतां परमेश्वरः॥ ॥गुडस्य॥ यस्मात्सिद्धं शंभुदत्तं श्रीनं मधुमाह्न
वं। तस्मात्तव प्रदानेन तवक्तादः शसागतात्॥ ॥मधुन॥ वाणि पूर्व्व घटा षणं देवता यमर्य्यं यतः। प्रीयतां धर्म्म रा
जसुदान नानदस्थव॥ ॥उद्वर्तनस्य॥ येनामन्तेति विश्वे विश्वनाथ मुमास्तं। विघ्न त्वत्प्रवरक तुभ्यं दास्यामि दस्युकं॥
॥ ॥गन्धोद्वर्तिमाचाः॥ ददामि ताकेवलवन सर्व्वोपस्करसंयुतं। मनाहि लोचिताविधिया उत्सम सहास्वेच्छः॥ ॥सूर्ये म

र्द्द४॥ त्वयास्तु वाणा मम तीविहाय हालाहलं संहृतमेव यस्मात्। तथास्तु वाणीति सुरैर्विवदन्ममकापूणा लोकहितार्थमात॥
त्वडूप्रदानादहमथापि दोषविमुक्त स्त्वगुणान्प्रपद्य। तथाकुबेर्लं गवलंप्रपद्यमयि प्रसादवव रप्रसाद्यी॥ ॥लि
वमूर्द्द४॥ प्रसीदतु हरवा नित्यं हाहिवामा महश्वरध पार्वत्या सह हिताद वाङ्गह्लिकावका॥ ॥उमामहश्वर
याः॥ शिवं गच्छत्यर्कं यस्माज्जगदत्वशाचर्ं। तस्माद्दानेन सर्वं मे कल्याणमस्तु शिवं। कैलासवासी गौरीलो भगवान् २०७
रगनत्रिता। ववा ववात्मकालिंगं रूपी चिन्तुर्वा स्थिति॥ ॥लिंगस्य॥ रु॰ देमायकतं लिंगवैयाघ्रपाटसमन्वितं। धान्येर्व
देगत्रियुक्तं वकावागरु लान्वितं। संप्रदयां द्विधानन्यथाकरु लमस्तु मे॥ ॥मवकालिंगस्य॥ काश्मीरलिंगप्रदाउ
॰॰ दकाश्मीरजमितिवदत। महाकाल निवासनवजाश्रेयपणोहितं। अस्य दक्षप्रदानान्तु ममसंतुनीव र्था॥ ॥गाव
गोमस्य। महाकाल निवासमहादेवा महश्वरः। प्रीयतां तव दानेन तत्तः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥शिवनागस्य॥ शंकुकर्ण

प्रलिवाकूलव रुदीर्यनासिक। अष्टूनत्रवस्तुर्वक्कुविस्तीर्ण्णेगतयाजन। मणीपात नमस्तु सामस्तूर्य सूक्ष्मप्रदायवान्
दिव्हाक्तिंकिंचिद्दक्ष्यमितास्तु मे॥ ॥मणीपात्रस्य॥ विधृतु दनमस्तु सिंहिकानंदनाव्यय। दानेनानेन नागस्य रक्षयी
वधजाद्भयात्॥ ॥स्वर्ण्णनागस्य॥ उत्नानकवसद्वस्रक्ष्य यत्नेनं प्रचित्तमया। स्वर्ण्णपात्रप्रदानेन शान्तिरस्तु सदा मम॥ ॥
स्वर्ण्णपात्रस्य॥ त्वद्रूपेवाजगन्क्रतुर्वधसाहमर्पकजा। पद्मावासस्वर्णतिजातसीपाहि सर्वदा॥ ॥स्वर्ण्णपद्मस्य॥
कोतानन वदूर्णे ध्ववोत्थालाकुलपथि। सिंहकाख्यनहि संतुमि हृदानप्रतावनःश्॥ ॥स्वर्ण्णसिंहस्य॥ हिरण्यगर्भ गर्भस्ते
वर्ण्णवीगुलीयकं। धर्मप्रदप्रयेत्स्वामि प्रीयतां कमलापति॥ ॥अङ्गुलीयस्य॥ कीवनेहस्वलयं रूपकीर्तिसुखप्रदं।
विद्दप्रदं प्रदास्यामि विजयमयतु मेसदा॥ ॥कुलयस्य॥ स्वीनादयपनाहूतसहृतकुण्डलद्वयं। प्रियासहस्रसंस्कृत
ददेप्रीयतां मम॥ ॥कुण्डस्य॥ अग्न्यागमनेवेव प्रवदार हिवर्णनं। श्रीपात्रप्रदानेन ताति नंर्थ तु मे सदा॥

॥कांस्यपात्रस्य॥ शुक्रस्य तु समं रूपं, वज्रतोपि ह्ववलरु। तस्मादस्य प्रदानेन वरुणः प्रीयतां मम॥ ॥वज्र
स्य॥ वज्रास्य॥ पंचापवावेशु न्यादक्ष स्य वरान्दशानां। तन्त्रजातिं वयत्यादं तत्प्रयातज्वलस्य तु॥ ॥ताम्रपात्रस्य॥ यानि
पापानि काम्यानि कामोत्थानि कृतानि मे कांस्यपात्रप्रदानेन नश्यन्तु मम सदा॥ ॥लोहपात्रस्य॥ यथा बलं सर्वेषु
र्देवता व्यवस्थिताः। जगच्छान्तिं प्रयच्छन्तु बलदानेन मम सदा॥ ॥बलभद्र॥ ताम्रपर्ण्यं च वा तालवृक्षयाः कल्प
वृक्षिताः। सुकोटि सुरूपा मे तुष्टिं प्रयच्छ मम॥ ॥मुक्तामणि॥ यथा कान्ति प्रदानस्य कलानां च तिथौ गौः। दाः
नान्यान्यानि भवन्ति कान्तियाना ह्रवलिह॥ ॥सुवर्णस्य॥ सर्वरत्नप्रियाः कान्ति वर्णाद्धव समकृत्ता। अनन्तसम्पत्फल
मक्षयं च शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥सप्तरत्न॥ सप्तधातुर्दीप्तिनीजानि फलदायकं महीतले। तत्प्रदानात्सकलान् मम सन्तु
मनोरथा॥ ॥कम्बलस्य॥ ऊर्णं दीप्त्वं हिमं ह्रदानन्दं सर्वापकुब्ज संयुतं। तव विप्र प्रसादेन मम मोक्षकरि मङ्गलं॥ ग्र

२०२

हस्य समाश्रित्य प्रयच्छामि प्रीयतां मे जगद्विधिपात्र कृधि॥ ॥अश्वस्य॥ गवामंगेषु तिष्ठन्ति भुवनानि चतुर्दश। यस्मा
तस्माच्छिवं मम स्यादिह लोके परत्र च॥ गो॥ यम द्वार महाघोरा याः सा वैतरणी नदी॥ तां तर्तुकामाय त्वामिडलान्वयस्व
नमी॥ ॥वितानस्य॥ यस्मात्त्वं पृथिवी सर्वा धेनुर्वै केशवसन्निभा। सर्वपापहरा नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥कृष्णधे
नो॥ महिषकी महिषांगदन्ता मह्यं जयतु नव॥ ॥महिष्या॥ वाङ्मनःकायजनितं यत्किंचिन्मम दुष्कृतं। तत्सर्वं वि
लयं यातु उत्सर्जनाय सर्वितं॥ ॥शय्या॥ यामलकमी समजाय सर्वान्स्कन्दलो सयां आगतः सीप्रवृत्तामिन्या मत
प्रार्थयलिं॥ ॥गजस्य॥ देवानीयात्सर्वरूप वाहः सर्वपूजितः। तस्मात्त्वं वाहनं पूर्वं देवैः सन्देह भूत विधि॥ अ
न्निमार्यपूर्वकर्मव यावकार्यं तुयन्नाम। तत्सर्वं नाशय। हे अजवाम्निविवर्धय॥ ॥मेषस्य॥ त्वं पूर्वं वाहकं धर्मस्त्वपौ
पवित्रं रवतीपत॥ त्वमस्य तोचिना यतः तस्मात्वा क्रिकवीरव॥ ॥अजाया॥ जीवीकन्या मिमां विप्र यथाशक्ति वि

ह्रवित्ती॥गोत्राय शर्मणे तुभ्यं ददामि विप्रसमाश्रय॥ ॥कन्यायाः॥ स्त्रीं दासीमयीं तुभ्यं श्रीवत्सप्रतिमां दिनां। तस्मात्कर्म
कवीलाप्यायथेष्टरूपमस्तु ते॥ दास्याः॥ यस्मादघ्नीनयनकानवसलिवस्यव। मय्याममाप्यग्यास्तु तस्माज्जन्मः
नि जन्मनि॥ ॥शय्याया देवदेवजगन्नाथविश्वात्मन्तुष्यतां मया। प्रमालिविकयाद वधीनारवजनार्द्दनः॥ ॥लिङ्गिका
याः॥ यथाय यथनाथायनमस्तु विश्वकर्मणे। विश्वेकनाथनाथाय अश्वेनायनमानमः॥ ॥रथस्या॥ कटकाछिद्रपाषा २१०
णवल्लिकादिनिवारणे पादकं द्वयप्रयच्छामि विप्राय प्रगच्छतां॥ ॥पादुकयाः॥ उपानहौ प्रदास्यामि कंटकादिनिवा
रणे। सर्व्वस्थानव्रतस्वदावतः। शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥उपानहौ॥ ॐ ह्रां मृगाजनपर्णाकुरकगवमप्रतोः। छत्रस्तः
नथ दहेद्याप्कलायमसासुरः॥ ॥छत्रस्य॥ कमण्डलुर्जलैः पूर्णः स्वर्णगर्भः स्त्वच्चदलः। भूमितस्त्वमहासन प्रसन्न
स्तु नमस्तुत्व॥ ॥कमण्डलवे॥ गौकङ्कणसीकाम्रादिमत्तिद्वौ नयात्अंबावस्यानयास्तु दुनिते वामनाम नववद॥ ।

न२

वामनस्य॥ पत्रिकासर्व्वजीरत्नीलेन्यानं दक्षीणुताथि रूपाल्सिवानिरयमतः। शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥यानस्य॥ दः
लिननत्वमादर्शन्वर्णीममलदायकः। सोयं सीताज्यसंक्षार्यन्निमित्तं ज्ञानदारव॥ ॥रुगवंगलहस्त॥ दक्षाधनविः
नाशन॥ तलायुधप्रदामन गलीन स्वस्तुमसदा॥ ॥गलस्य॥ सर्व्वपद्दर्द्दनाय शः सर्व्वसस्त्रहितोस्त्व। मकीर्तिः गल
दाथंमुनिवारयदिवाकर॥ ॥सैकालिगल॥ त्वंदवाणंमनष्यानी यक्षमामायधावमि। तस्मात्सर्व्वप्रयत्नेन शान्तिमेव
तु सर्व्वदा॥ ॥आयुधस्य॥ सोनारत्वानिदानृनिज्ञानवदमियानिच। तस्मादर्थप्रदानेन प्रीयंतां हि विभावसा॥ ॥
काष्ठानी॥ नवर्थ्यं सर्व्वलोकानी लज्जापवन्दर्णपवी। मवप्रधाविन्ते यस्माद्वास शान्तिं प्रयच्छ मे॥ ॥वस्त्रस्य॥ वकाव
स्तुयुगं यस्मा याधिव्यस्य प्रियं सदा। प्रदानादस्य सूर्य्यः अमः शान्तिं प्रयच्छ मे॥ वस्त्रवस्त्रयुगस्य॥ ॥धर्मराजनवि
धर्मं कृष्णवस्त्रमहं रत्नं सर्व्वरोगविनाशाय कृष्णवस्त्रं ददाम्यहं॥ ॥कृष्णवस्त्रस्य॥ पूर्णपदमनत्थायी स्वर्णवीजतः

कपूरा।दरुंग्न्हाणदवरा.पायमक्कमहादिव्यं मपायलननिर्मितं।वार्कजन्मास्तुभवदवत्रपक्ष्मसूक्तप्रदानतः॥ ॥उपवीत
स्य॥अष्टाविंशतिसंख्याके स्त्रावीर्यजितान्मया॥अर्पितानहस्तैव गृहाणत्रस्वसिनय। ॥अक्षमालायाः॥सर्वविद्यामयं
स्मृतं.कावर्णैललिताक्षरं।पुस्तकं सम्प्रयच्छामि.प्रियारवनिरावनी॥ ॥पुस्तकस्य॥कर्पूरः कदलीक्रान्तादवदवः प्रियः २।
सहाशाग्यतामानण्याणायितद्दानात्सुखमस्तु मे॥ ॥कपूरस्य॥उठामास्य कवीदेवी.यशनारि मम कवी।रक्षाद संप्रदा
स्यामि.ममसंतुमनोरथा॥ ॥गंधद्रव्यस्य॥नंदनावासमेदाव.सखंदीवकार्विता।चंदनत्वन्युदानात्म.सीयानंघप
दाहवा॥ ॥चंदनस्य॥श्रीखंडागुरुकपूर.कस्तूरीकुंकुमान्वितं।विलेपनं प्रयच्छामि.सौख्यमस्तु सदा मम॥ ॥चंद
नाचनलेपनस्य॥नमस्कृत्याथ विघ्नेस्यः मस्तु नाभिमस्तकेः विन्यसी रक्तकस्तुरी सुखदास्तु सदा मम॥ ॥कस्तु
र्याः॥कदर्पदर्पयस्याव.कर्पूरं प्राणतर्पणी।अहर्पति कुवस्काय स्वदानादपसर्पतु॥ ॥कपूरस्य॥यदकदर्पसि ल

नी.चंद्रकनादविलेपनी।जलक्रीडासु गोपीनां.हावकयाजलायितं॥ ॥गोपीचंदनमित्युक्तं.मूनीन्द्रैः कल्मषापहं।
तस्याव स्मप्रदानेन.विघ्नदिग्धवनीक्षितं॥ ॥गोपीचंदस्य॥मसिकांचनपूर्वाणि.मणिमूक्तामयानि च।तुलवीयवं
दानस्य.कलानाहं निगोडमा॥ ॥तुलास्याः॥तुलगायजदाना.द्वाक्षनःकाय संकवी।पापेषुणमम याउ.सर्वसंतुम
नोरथाः॥ ॥पयस्य॥ह्वादयंति मनायस्मा.यस्मात्त्वमनस्यताः दद्याह्वकरुम नियमस्या कार्दसंगाडियं॥ ॥हल
स्य॥ह्रींदहलमया विघ्न प्रसृतं पवनस्तवा ननम सहलावाकि.हेवकजन्मानि जन्मनि॥ ॥कृष्णागुरुस्य॥वक्रहृत्या
दिपापार्थं.वस्कणानि मिनेदवो॥कृष्णाङ्गुडवकाजार्थ.मनः शांतिप्रयच्छमे॥ ॥गोकरस्य॥गोकर्णलोकर्णर देव
क्ताविवात्मकी।अस्यप्रदानाद्वक्षः लिविंददउ पूकलं॥ ॥गोचूलकवंउस्य॥हरिद्रांगननाग.वल्लादलान्वि
तं।कल्कैनयायलकपूर्वपिष्टकनव॥सहगात्वउनदिये.गंधर्वप्रवसीप्रियं।कनककर्वनिवातकं.त्वम्युसाप

स्वकृयस्मी॥ ॥दविडाया॥लक्ष्मीप्राप्याव लक्ष्मी ववसनखिया।सौराज्यक्षद्धनस्तोत्रं दविडाप्रायदाम॥ ॥जीवक
र्म॥ वनानाजायतेयस्या, नाशुलंगुरुकर्मस्य।तस्माजीवकया नन पायनां गिविजामम॥ ॥कदकीवत्सुयाग्मः
ष, तथा कल्लोवनी सर्वे॥ कटहृयंश्वस्त्रवाति, प्रायनांनि मिर्तदिनी॥सौराज्यद्रव्यस्तं युक्तो स्वर्यस्यमवद्य।वामय
तीमहाराने, हृदयस्तु हिनि गांमय।गृहाल्लमाति स्वर्यालि मयावडालिजानकी॥स्वर्यस्या॥ ॥नवग्रहदक्षिणादा २१२
नमन्तु॥ माम्य॥कपिलसर्वस्वतानां, पूजनीयासि बाहिलि।सर्वतीर्थमयीयस्मादस्मात् शांतिप्रयच्छमेऽस्तु॥ ॥
ॐतिश्रीजगन्नरेन्द्र नारायणदेवि स्तूयंति तस्मिन्नामालिमीनीसक॥किवरहिरासजरहृ नीलकं० हाते रास्कन
दोनमस्तुस्व॥ समाप्त॥ ॥सम्वत् ८०८ आश्विनकृष्णपक्ष॥एकादश्यांतिथौ, हस्तनक्षत्र, सौभाग्ययोगे, आदित्यवा
सर, थवकृन्नवाथथनकादिनसं पूर्णयाडा, लिखितं दैवज्ञ म कुबजासिनमाह्ला कसनदयकावबायावविया॥शुभ॥

[illegible] सुमंत [illegible] संकलन
बाबा [illegible]-धियात उपहार